

Міністерство освіти і науки України
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
НАН України»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Карпатський університет ім. Августина Волошина
Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України»
Пряшівський університет (Словаччина)
Вища школа м. Ніредьгаза (Угорщина)
Технічний університет м. Габрово (Болгарія)
Політехніка Свентокшиська (Польща)
Західний університет ім. Васіле Голдіша
(м. Арад, Румунія)

СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ КРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Частина 1

Ужгород,
28-29 квітня 2017 р.

УДК 332(477)(063)

С 91

Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м.Ужгород, 28-29 квітня 2017 р. У двох частинах. Ч.1. / Ред. кол.: Лендел М.А. (гол. ред.) та ін. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. – 176 с.
ISBN 978-617-7333-33-2

У збірнику представлено тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів». Розглядаються питання економіки та трансформації управління національним і регіональним господарством. Обґрунтовуються соціально-економічні, екологічні, демографічні проблеми територіальних економічних систем, формування інноваційно-інвестиційної стратегії їх розвитку, напрями економіки природокористування і охорони навколишнього природного середовища. Значну увагу приділено пріоритетам транскордонного співробітництва, зовнішньоекономічній діяльності, розвитку рекреаційно-туристичного комплексу, сфери підприємництва та фінансово-облікового забезпечення зростання економіки.

Видання розраховане на науковців, спеціалістів, викладачів, аспірантів та студентів, які займаються проблемами розвитку економіки.

Редакційна колегія:

Лендел М.А. – член-кореспондент НААН України, д.е.н., професор;

Гаврилко П.П. – к.е.н., професор;

Брітченко І.Г. – д.е.н., професор;

Газуда М.В. – д.е.н., професор;

Черленяк І.І. – д.н.держ.упр., професор;

Химинець В.В. – д.е.н., професор;

Кляп М.П. – к.ф.-м.-н., доцент;

Домище-Медяник А.М. – к.е.н., доцент;

Волошенко С.С. – викладач.

Рекомендовано до друку

вченою радою економічного факультету ДВНЗ «УжНУ»

(протокол №7 від 22 березня 2017 р.)

ISBN 978-617-7333-33-2

© Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, 2017

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2017

© Карпатський університет ім. Августина Волошина, 2017

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІКА ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Алмаші І.М. Стратегія кібербезпеки України	5
Боднар О.В. Законодавче забезпечення механізму трансфертного ціноутворення	8
Босак І.П., Ліплейко А.Я., Андрєєва Т.О. Особливості соціального підприємництва	11
Важинський Ф.А., Лалакулич М.Ю. Стратегії і напрями трансформації регіональних економічних відносин	13
Газуда С.М. Економічні підходи до поняття аграрний ринок	16
Дудар Т.Г., Дудар В.Т., Шумейко О.Т. Формування аграрної політики із зміцнення конкурентних позицій товаровиробників на агропродовольчому ринку	18
Завадяк Р.І., Молнар О.С., Завадяк Н.І. «Ринок ідей» як інструмент прийняття управлінських рішень	22
Збарський В.К., Остапчук А.Д. Стратегія розвитку малих форм господарювання на засадах кооперації	25
Єременко А. Вплив організаційно-економічних утворень на розвиток структурних об'єднань ВПП	29
Кваша С.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектора на перспективу до 2020 року	32
Кухар Р.Б., Степанюк О.І., Єлейко О.І., Мотько Н.Р., Шевера М.Ю. Особливості функціонування сучасного менеджменту в інформаційному суспільстві	33
Михайлов А.М. Особливості інвестиційних процесів в економіці України	37
Обертан Д.В., Шутка Д.І. Проблеми організаційно-економічного механізму діяльності корпорацій ВПП	41
Павлюк Л.І., Медяник А.М., Талапа С.Ю. Використання е-маркетингу для розвитку індустрії гостинності	44
Палига І.Є. Проблеми корпоративного управління в економіці регіону	47
Палига Є.М., Базилюк В.Б. Система моніторингу функціонування інституційного середовища корпоративного сектора видавничо-поліграфічної діяльності	51
Панчишин Т.В., Карабін Х.Р. Тенденції розвитку інвестування людського капіталу	55
Підлипний Ю.В., Морохович В.С. Моделювання управління витратами підприємства	58
Сержанов В. В., Костов'ят Г. І. Оцінка сучасної економічної трансформації в Україні	62
Симочко М.І. Аудит персоналу як елемент аудиту в управлінні діяльністю торгових підприємств	64
Смочко В.Ю., Бедзир В.С. Людський капітал як пріоритетний фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України	66
Сторонянська І.З. Цілі регулювання регіонального розвитку та адміністративно-фінансової децентралізації: взаємозалежності та протиріччя	70
Строкун Т.М. Особливості маркетингового менеджменту в книговидаванні та розповсюдженні видавничої продукції	72
Химинець В.В. Синя економіка в контексті євроінтеграційної політики України	76
Чередніченко Ю.Г. Передумови запровадження інтегрованого управління водними ресурсами в Україні	80
Чумак О.В. Корпоративне управління в державних підприємствах: теоретико-практичні аспекти впровадження	83
Шульц С.Л. Цільові орієнтири регіональної політики в умовах децентралізації влади в Україні	85
Яцишин Ю.С., Яворська Д.Д. Стратегія держави – розвиток фондового ринку	87

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ Й ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Богінська Л.О., Юрченко О.В. Показники і норми екологічної безпеки автомобільної дороги, як найважливішої складової дорожнього господарства	89
Гамор Ф.Д. Про деякі аспекти збереження та використання природоохоронних територій у контексті євроінтеграційних процесів в Україні	93
Готра В.В., Ігнатко М.І. Проблеми інноваційного розвитку агропромислового виробництва України	97
Завідна Л.Д. Ґносеологічний базис розвитку соціально-економічної системи	100
Кулик М.В., Полтавська О.В. Стратегії диверсифікації з врахуванням особливостей поведінки споживачів у сфері гостинності	103
Мошак О.В. Європейський досвід розвитку аграрної сфери	106
Поленкова М.В. “Зелена” економіка – сучасний виклик сталого розвитку країни	108
Самофатова В.А. Агротехнопарк як фактор сталого розвитку економіки південного регіону	111
Шевчук О.І. Основні етапи розвитку регіональної політики житлового будівництва	114
Шевчук Я.В., Лазур С.П. Стан доріг України: аварійність і соціально-економічні наслідки	118
Юровчик В.Г. Аналіз екологічних проблем лісів Волинської області	121
Ярема І.І. Еколого-економічні пріоритети оптимізації лісгосподарської діяльності в регіоні	124

РОЗДІЛ 3. ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Дерій Ж.В., Мірзодасєва Т.В. Управління процесом нарощування людського потенціалу: регіональний аспект	128
Сусіденко В.Т., Підлипна Р.П. Щодо питання управління соціальними конфліктами	130

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА І СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Бедзир В.С. Сільський зелений туризм: деякі термінологічні аспекти	133
Бойко В.В. Критерії та принципи диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях в контексті зміцнення економічної безпеки	136
Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Дубина М.П. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства на основі інновацій	140
Волошенко С.С. Проблемні аспекти туристичного впливу на екологічну градацію в контексті розвитку сільського туризму	141
Гаврилко П.П., Колодійчук А.В. Шляхи екологізації сільського туризму в Україні	145
Газуда Л.М., Ерфан В.Й., Польовська В.В. Сучасні наукові підходи до визначення сутності гірських територій	148
Газуда М.В. Наукові підходи до формування української моделі ринку земель сільськогосподарського призначення	151
Жук Л.Б. Нові тенденції оподаткування спадщини в Україні	154
Лечига Р.Й., Морська Т.В. Історичні особливості земельної реформи та її вплив на розвиток сільських територій Закарпатської області	157
Лупенко Ю.О. Ризики та можливості обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні	161
Мазій Н.Г. Механізми забезпечення конкурентоспроможності малих підприємств	164
Попова С.М., Попова Л.М. Аграрна політика України та розвиток її сільських територій	167
Чобаль Л.Ю., Сімах К.Ю. Розвиток підприємницького сектора України в умовах глобалізації	170
Шоломій А.В. Проблеми фінансування діяльності аграрних підприємств в Україні	173

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІКА ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 35.078.3

Алмаші І.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри природничо-гуманітарних та інформаційних дисциплін
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

СТРАТЕГІЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У контексті сучасних євроінтеграційних процесів України, адміністративної реформи, розвитку концепції електронного урядування в Україні, еволюції інформаційного суспільства, численних кіберзагроз, стрімкого розвитку інформаційних технологій та електронного документообігу важливого значення набуває дослідження проблематики стратегії кібербезпеки України.

Дослідження стратегії кібербезпеки України має важливе практичне значення для подальшої євроінтеграції України, розвитку електронного урядування, ефективного функціонування органів публічної влади, а також вдосконалення практики діяльності уповноважених суб'єктів. Саме тому автор ставить за мету охарактеризувати проблематику стратегії кібербезпеки України. Завданнями статті є: охарактеризувати стратегію кібербезпеки України, визначити основні загрози кібербезпеки України.

Проблематика стратегії кібербезпеки України є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження багатьох сучасних науковців, зокрема: Ю.Базанова, В.Брижко, А.Марущака, О.Синєокого, В.Цимбалюка, М.Швеця.

Економічна, політична, інформаційна незалежність відповідає інтересам будь-якої держави, оскільки вона забезпечує свободу і розвиток особистості, суспільства і держави, забезпечує їх життєздатність [1, с. 6].

Головними складовими поняття «інформаційне суспільство» визначають: інформаційну економіку, індустрію інформаційних послуг, сучасні інтелектуальні інформаційні технології та технології зв'язку, значний потенціал науки, матеріально-технічне забезпечення різноманітних послуг. Питання формування інформаційного суспільства є предметом уваги міжнародної спільноти [2, с. 53].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій поступово трансформує світ. Відкритий та вільний кіберпростір розширює свободу і можливості людей, збагачує суспільство, створює новий глобальний інтерактивний ринок ідей, досліджень та інновацій, стимулює відповідальну та ефективну роботу влади і активне залучення громадян до управління державою та вирішення питань місцевого значення, забезпечує публічність та прозорість влади, сприяє запобіганню корупції.

Національна інформаційна безпека України – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів і прав особи, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму завдання шкоди через неповноту, несвоєчасність і невірогідність інформації або негативний інформаційний вплив, через негативні

наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціонований витік, поширення і порушення цілісності інформації [3, с. 191].

Президент України 15 березня 2016 року своїм Указом затвердив Стратегію кібербезпеки України [4]. Метою Стратегії кібербезпеки України (далі – Стратегія) є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Стратегія визначає перелік кіберзагроз, серед яких випадки незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення персональних даних, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет. Крім того, в документі наголошується, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися для здійснення терористичних актів, зокрема шляхом порушення штатних режимів роботи автоматизованих систем керування технологічними процесами на об'єктах інфраструктури. Більшого поширення набуває політично вмотивована діяльність у кіберпросторі у вигляді атак на урядові та приватні веб-сайти в мережі Інтернет. У зв'язку з цим інфраструктура державних інформаційних комунікацій у всіх сферах, у тому числі у секторі безпеки і оборони України, стає більш уразливою для розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб у кіберпросторі.

Напрямами забезпечення кібербезпеки України визначено створення і оперативну адаптацію державної політики, спрямованої на розвиток кіберпростору та досягнення сумісності з відповідними стандартами ЄС та НАТО; формування конкурентного середовища у сфері електронних комунікацій, надання послуг із захисту інформації та кіберзахисту; залучення експертного потенціалу наукових установ, професійних та громадських об'єднань до підготовки проектів концептуальних документів у цій сфері; підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі; розвиток міжнародного співробітництва та підтримку міжнародних ініціатив у сфері кібербезпеки, в тому числі поглиблення співпраці України з ЄС та НАТО.

Задля реалізації цієї стратегії РНБО утворило Національний координаційний центр кібербезпеки як робочий орган Ради [5].

Основу національної системи кібербезпеки становитимуть Міністерство оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Національний банк України, розвідувальні органи [6].

Розвиток та безпека кіберпростору, запровадження електронного урядування, гарантування безпеки й сталого функціонування електронних комунікацій та державних електронних інформаційних ресурсів мають бути складовими державної політики у сфері розвитку інформаційного простору та становлення інформаційного суспільства в Україні.

Ця Стратегія базується на положеннях Конвенції про кіберзлочинність [7], ратифікованої Законом України [8] від 7 вересня 2005 року, законодавства України щодо основ національної безпеки, засад внутрішньої та зовнішньої політики, електронних комунікацій, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом та спрямована на

реалізацію до 2020 року Стратегії національної безпеки України, затвердженої відповідним Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287[9].

У 2014 році Управління по боротьбі з кіберзлочинністю МВС України зареєструвало 4800 злочинів у сфері ІТ, у 2015 році – 6025 [10, с. 95]. З урахуванням швидкого розвитку глобальних комп'ютерних мереж особливу роль могла б зіграти міжнародна інтегрована база даних кіберправопорушників [10, с. 97].

Ухвалення Стратегії кібербезпеки України має важливе значення для створення належних умов безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Успіх впровадження електронного урядування в Україні значною мірою залежить від ефективності впровадження державою реформ у сфері розбудови інформаційного суспільства, створення механізму гарантування інформаційної безпеки держави, бізнесу та пересічних громадян, зокрема, впровадження Стратегії кібербезпеки України.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у зазначеному напрямі, зокрема, щодо: порівняльно-правового аналізу Стратегії кібербезпеки в Україні та в країнах-членах ЄС; електронного урядування у сфері публічного управління; еволюції концепції кібербезпеки в Україні.

Отже, у статті охарактеризовано проблематику стратегії кібербезпеки України.

Перелік використаних джерел

1. Синєокий О.В. Високотехнологічне інформаційне право України : навч. посібник для студ. юрид. та неюрид. спец. / О.В. Синєокий. – Х.: Право, 2010. – 360 с.
2. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: навчальний посібник / А.І.Марущак. – К.: КНТ, 2007. – 532 с.
3. Е-майбутнє та інформаційне право. / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець та ін.; за ред. проф. М.Швеця // 2-е вид., доп.. – К.: НДЦПІ АПрН України. – 2006. – 302 с.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України": Указ Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 43. – Ст. 1353.
5. Затверджено Стратегію кібербезпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://сіаз.укр/інформаційна-безпека/29945-затверджено-стратегію-кібербезпеки-україни-4.html>
6. Президент затвердив Стратегію кібербезпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-zatverdiv-strategiyu-kiberbezpeki-ukrayini-36856>
7. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575
8. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність: Закон України від 07 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 5-6. – Ст. 71.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 43. – Ст. 1353.
10. Белєвцева В.В. Удосконалення відповідальності за правопорушення у сфері обігу комп'ютерної інформації / В.В.Белєвцева // Інформація і право. – 2016. – № 4. – С. 95 – 99.

Боднар О.В.,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу ціноутворення, кон'юнктури та інфраструктури ринку
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Найбільш поширеним є твердження, що схема трансфертного ціноутворення (Transfer Pricing) має на меті мінімізацію оподаткування. Реалізація товарів взаємозалежними суб'єктами за внутрішньо фірмовими, відмінними від ринкових цінами дозволяє перерозподіляти загальний прибуток компанії на користь її підрозділів, які знаходяться в країні з найбільш низьким оподаткуванням. Проте існує міжнародний режим, впроваджений Міжнародною Організацією з економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) (комітет з Фіскальної Політики) та Міжнародною Фіскальною асоціацією (IFA), який слугує стандартом розподілу доходів ТНК між країнами.

З метою сприяння врегулюванню трансфертного ціноутворення ОЕСР видала рекомендації. Правила трансфертного ціноутворення в більшості країн ґрунтуються на основі принципу «витягнутої руки», що передбачає встановлення трансфертних цін на основі аналізу цін в результаті схожих операцій між двома або більше непов'язаними сторонами [1].

Згідно з рекомендаціями ОЕСР «Методи трансфертного ціноутворення», виданими у 2010 р. (Transfer pricing methods) виділяють п'ять основних методів: метод порівняльної неконтрольованої ціни (the comparable uncontrolled price method – CUP); метод ціни перепродажу (the resale price method – RP); затратний метод (the cost plus method – C+); трансакційний метод розподілу прибутку (the transactional profit split method – PS); трансакційний метод чистої маржі угоди (the transactional net margin method – TNMM) [2].

Зазначені методи носять рекомендаційний характер та забезпечуються зведенням до мінімуму ризику подвійного оподаткування.

Зокрема метод порівняльної неконтрольованої ціни (CUP) передбачає порівняння ціни на товар або послугу в контрольованій трансакції з цінами на товар або послугу в порівняній неконтрольованій трансакції за рівних умов. Метод ціни послідууючої реалізації (RP) передбачає пошук фірми, що має функціональну співставність, тобто подібний обсяг продажу та виконання тих же функцій. Затратний метод (C+) заснований на методиці, що передбачає додавання до витрат виробництва, що визначаються згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, затвердженими в країні, де здійснюється перевірка, та відповідною націнкою. Метод розподілу прибутку (PS) передбачає розподіл консолідованого прибутку, який отримали всі дочірні підрозділи корпорації. Метод чистої маржі угоди (TNMM) передбачає використання показника чистого прибутку (net profit), зваженого на відповідну базу, зокрема це можуть бути витрати, сума продажу, величина оборотних активів.

Як бачимо, процес трансфертного ціноутворення є контрольованим процесом та не завжди може відображати ринкову ситуацію. Але, як свідчать наукові дослідження, слід погодитися з П. Дзюбою з приводу того, що не варто трансфертні ціни абсолютно асоціювати зі зловживаннями та прагненням знизити податкове навантаження. [3, с.16]. Маніпуляція в даному випадку означає встановлення навмисно завищених (занижених), відмінних від ринкових, цін на продукцію, що поставляється материнською компанією дочірнім компаніям і на поставки товарів між спорідненими компаніями (у складі ТНК) у різних країнах за умови, що вона не була розрахована на основі методів трансфертного ціноутворення [3, с. 17-19; 4, с.20].

Законодавство щодо трансфертного ціноутворення діє в багатьох країнах, в тому числі в Росії, Казахстані, Польщі. В Україні до 2013 р. діяльність підприємств, що пов'язана із механізмом трансфертних цін, регулювалася Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2005 р. № 271-р «Про заходи щодо недопущення мінімізації податкових зобов'язань, вивезення капіталів за кордон, а також відмивання коштів через офшорні зони». У ньому «трансфертне ціноутворення» згадується, як таке, що сприяє відмиванню грошей через офшорні зони і потребує обмеження через внесення поправок до законів «Про податок на додану вартість» та «Про оподаткування прибутку підприємств».

Із прийняттям змін до Податкового кодексу України, які пов'язані із регулюванням та контролем трансфертного ціноутворення [5], запроваджувався контроль за підприємствами, які укладають міжнародні угоди із компаніями, з низьким рівнем оподаткування, такими вважаються країни, в яких ставка податку на прибуток менше ставки в Україні на 5 та більше %. Перелік цих країн затверджується урядом.

Цей механізм має на меті забезпечити укладення контрактів за ринковими цінами. Проте, коли операції здійснюються на основі мінімальних або максимальних цін продажу або індикативних цін, трансфертна ціна, що відповідає принципу «вितягнутої руки», не може бути нижча за ці ціни.

Передбачається, що уряд затверджує перелік джерел інформації, які можуть бути використані для визначення цінового орієнтиру. Зокрема передбачається використовувати діапазон на товари контрольованих угод, що склалися на внутрішній і світовій товарних біржах.

Згідно із Законом господарськими операціями для цілей трансфертного ціноутворення можуть виступати як підтверджені, так і не підтверджені документально господарські операції, що можуть впливати на оподатковуваний дохід платника податків. У цьому випадку виникає складність для податкових органів у визначенні порівнянності контрольованої та незалежної угод при відсутності документального підтвердження здійснюваної угоди.

Крім того, складність полягає у співставності договірних та орієнтовних цін та ідентичності товару за фактичною угодою і товарні позиції по яких здійснюються моніторингом. Рівень останніх не завжди може відображати реальну ситуацію на ринку оскільки їх величина може варіювати залежно від умов платежу, логістичних витрат, розміру партії товару та ін., що може не враховуватися при моніторингу орієнтовних цін. Крім того, що стосується

наприклад, зернових, ціни по форвардним і ф'ючерсним контрактам будуть також відрізнятися від ціни на момент відвантаження товару [6].

У випадку, коли договірна ціна перевищує ціну, що є орієнтиром для укладення таких угод, тоді підприємство повинно подати звіт та відповідну документацію стосовно операцій, які підлягають контролю із обґрунтуванням таких цін.

Зазначений механізм був введений з метою недопущення уникнення від оподаткування. Як зазначають експерти, поширеною є практика серед вітчизняних компаній, які здійснюють експортні операції, здійснювати свою діяльність через торгові дома, які розташовані в країнах з нижчим рівнем оподаткування, тобто які знаходяться в офшорних зонах. Такі посередники придбавають продукцію в Україні за максимально заниженими цінами та в подальшому реалізують уже за ринковими. Це дозволяє їм концентрувати більшу частину прибутку, вивід з країни валюти та уникнення платежів у вітчизняний бюджет [6].

Методи трансфертного ціноутворення, передбачені вітчизняним Податковим кодексом, відповідають методам, пропонованим OECD.

Крім того, Постановою Кабінету міністрів України від 04 червня 2015 року №381 передбачається порядок розрахунку діапазону цін (рентабельності) для цілей трансфертного ціноутворення. Зокрема, якщо ціна або рентабельність контрольованої угоди знаходяться в цьому діапазоні, то така угода відповідає правилу «втягнутої руки».

Проте вважаємо, що формування діапазону лише із значень цін або показників рентабельності, не зважаючи їх на обсяги здійснених угод, формує дещо викривлену картину діапазону середніх ринкових цін та визнання «ринковості» контрольованої угоди.

Перелік використаних джерел

1. United Nations Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries [Internet resources] / Financing for development. – № 2013/4. – May 2013 – available at: http://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2014/08/2013_4TP_Newsletter.pdf
2. Transfer pricing guidelines for multinational enterprises and tax administrations [Internet resources] / Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris and Washington, D.C.: Author, 2010. – available at: <http://www.ilssole24ore.com>
3. Дзюба П. Трансфертне ценообразование: экономическое содержание и специфика / П. Дзюба // Экономика Украины. – 2006. – №1. – С.14 – 22
4. Войтов А.Г. Трансфертные цены как пострынок /А.Г. Войтов, А.Г. Калашников //Экономическая теория на пороге XXI века. – Выпуск 3. – М.: Юристъ, 2000. – С.284 – 285.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення : Закон України: від 04.07.2013 № 408-VII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів України. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/62886.html>
6. Джонсон А. Трансфертне ценообразование: лед тронулся...[Электронный ресурс] /А. Джонсон. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1020895#.ViDceW74YbY>

Босак І.П.,

кандидат технічних наук,
доцент кафедри підприємництва та маркетингу
Української академії друкарства, м.Львів

Ліплейко А.Я.,

магістрант Української академії друкарства

Андрєєва Т.О.,

магістрант Української академії друкарства, м.Львів

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Останні кілька років для України були надзвичайно важкими в усіх аспектах, що пов'язано з політичною та економічною нестабільністю, загостренням соціально-економічних проблем, проведенням структурних змін в господарському комплексі держави, невизначеністю, недосконалістю виробничої і соціальної інфраструктури. За таких обставин, окрім необхідних економічних реформ, на плечі держави лягає обов'язок забезпечувати життєздатність соціально не захищених верств населення та вирішувати соціальні проблеми.

Основною метою усіх суб'єктів ринкової економіки, зайнятих підприємництвом, є отримання прибутку, який відображає всі аспекти господарської діяльності підприємства [1, с. 93]. Удосконалення всіх бізнес-процесів, ефективного залучення та оптимальне використання відповідних ресурсів, інноваційний характер діяльності, пошук нових можливостей дають кожному господарюючому суб'єкту можливість та поштовх до економічного зростання, стабільності функціонування та досягнення підприємницького успіху. Такі ж підходи та принципи стосуються сфери соціального підприємництва, яке відіграє важливу роль в економічних процесах країни.

Соціальне підприємництво – це соціально-орієнтована діяльність, яка не залежить від зовнішніх джерел фінансування, а отримує прибуток від власної діяльності, який в подальшому спрямовується на пом'якшення або розв'язання конкретних соціальних проблем. На даний час соціальне підприємництво у багатьох країнах світу є досить поширеною соціально-економічною діяльністю зі своїми особливостями, цінностями, характерними рисами та ознаками, основою якої є функціонування соціальних підприємств, які створені з метою вирішення існуючих соціальних проблем. Соціальне підприємництво пов'язане як з благодійністю, від якої бере соціальну спрямованість функціонування, так і з традиційними особливостями бізнесу, від яких бере підприємницький підхід, що здійснюється за встановленими законами та правилами, тобто – це вирішення соціальних проблем за допомогою комерційних методів. Використання підприємницьких підходів щодо вирішення соціальних проблем дозволяє менше опиратися на державний бюджет, якого катастрофічно не вистачає на все. Тому соціальне підприємництво забезпечує більш-менш стабільний розвиток для вразливих чи незахищених верств населення, зокрема інвалідів, людей з фізичними вадами, людей похилого віку, безробітних,

малозабезпечених, безпритульних, людей з вадами психічного здоров'я, хворих на СНІД та ВІЛ-інфікованих, узалежнених (які позбулися алкогольної та наркотичної залежності), а також колишніх в'язнів.

На відміну від традиційного бізнесу, який працює заради досягнення прибутку, соціальне підприємництво виконує соціальні функції і працює там, де держава працювати не може (через дефіцит фінансування), а бізнес не хоче (через низьку рентабельність). Перевагою соціального підприємництва є те, що цей підхід дозволяє вирішувати існуючі соціальні проблеми без втручання з боку держави [2, с. 26].

Спеціального юридичного статусу соціальні підприємства як в Україні, так і за кордоном не мають, але стосовно їх організаційно-правової форми, то за кордоном вони функціонують у статусі кооперативів, фондів, асоціацій. В Україні найпоширенішою формою соціальних підприємств є тандем: громадська організація плюс фізична особа-підприємець, що є найоптимальнішим варіантом з точки зору ведення бізнесу та оподаткування. В українському законодавстві поняття «соціальне підприємництво» не існує і те, що підприємство вважається соціальним, є суто умовним. Підприємство можна визнавати соціальним у тому випадку, якщо воно відповідає певним особливим критеріям, які пов'язані із вирішенням соціальних проблем.

В Україні у 2013 році був укладений перший каталог стосовно розуміння того, які суб'єкти господарювання вважають себе соціальними підприємствами, чим вони займаються, які проблеми вирішують та які бізнесові моделі використовують. В укладений каталог увійшло сорок підприємств. У 2016 році почали формувати оновлений Каталог соціальних підприємств України.

Слід відзначити, що в Україні у квітні 2016 року WNISEF, що вважається першим в Україні регіональним фондом прямих інвестицій і який має більш ніж двадцятирічний успішний досвід інвестування підприємств малого та середнього бізнесу, спільно з АТ «Ощадбанк» розпочали здійснення інноваційної програми щодо кредитування соціальних підприємств і важливим у цьому є те, що за низькими відсотковими ставками. Реалізація цієї програми, в першу чергу, стосується вимушених переселенців, а також інвалідів та інших незахищених суспільних груп людей.

Таким чином, соціальне підприємництво потрібно не лише державі, оскільки дає можливість економити бюджетні кошти на соціальні потреби, але є серйозним джерелом доходу на фоні скорочення різних соціальних проблем, знаходить шляхи для реформування державних соціальних послуг, але у ньому зацікавлені й вразливі верстви населення, оскільки частково вирішуються проблеми їх працевлаштування та соціальної захищеності.

Перелік використаних джерел

1. Босак І.П. Франчайзинг як форма організації підприємницької діяльності / І.П. Босак // Наукові записки [Українська академія друкарства]. – 2014. – Вип. 4(49). – С.93–97.
2. Березяк І.В. Дискусійні питання теорії соціального підприємництва в Україні / І.В.Березяк // Наукові записки [Національний університет «Острозька академія»]. – 2015. – Випуск 28. – С. 24–27.

УДК 332.14:005.591:005.21

Важинський Ф.А.,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»

Лалакулч М.Ю.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

СТРАТЕГІЇ І НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Типовою тенденцією розвитку міжнародних економічних відносин на початку XXI ст. є інтернаціоналізація, важливим проявом якої є регіоналізм.

І.В. Багрова регіоналізацію світової економіки інтерпретує як “спеціалізацію країн-сусідів окремого регіону (частки континенту, континенту) у певних галузях виробництва продукції чи послуг за наявності між ними сталих внутрішньорегіональних зв’язків (з більш-менш пільговим переміщенням товарів та послуг між країнами всередині регіону) та спільної пропозиції регіональних товарів на світовому ринку за спільних економічних умов регіонального групування держав” [1].

Доцільність регіоналізації полягає, з одного боку, у поступовій ліквідації торговельно-економічних перешкод і уніфікації митних зборів серед країн регіонального угруповання, а з іншого боку – у відстоюванні групового інтересу в реалізації регіональних товарів та послуг на світовому ринку.

У цілому послідовний розвиток форм міжнародної регіональної інтеграції забезпечує найбільш повне, найраціональніше використання економічного потенціалу країн та підвищення темпів їх розвитку. Водночас вирішуються важливі питання соціальної політики за рахунок об’єктивно зумовленого зниження цін на основні товари та послуги та створення нових робочих місць і завдяки концентрації зусиль країн-учасниць на пріоритетних програмах соціально-економічного розвитку [2].

Важливість регіональної інтеграції обумовлена тим, що інтеграція в масштабі світового господарства є неможливою в силу різниці інтересів і протиріч між країнами. Перш за все, неможливою є інтеграція промислово розвинених країн і країн, що розвиваються. Об’єднання в єдину економічну систему країн з різним рівнем економічного розвитку фактично сприяло б встановленню відносин панування розвинутих країн над економічно слаборозвинутими.

Економічна інтеграція може бути більш реальною, якщо її прагнуть здійснити країни, що мають приблизно однаковий рівень розвитку і достатньо тісно пов’язані між собою в економічному відношенні. Саме за цих умов підприємці низки країн можуть бути зацікавлені у взаємному знятті зовнішньоторговельних бар’єрів і здійсненні загальної економічної політики. При цьому економічне об’єднання кількох країн має, як правило, на меті зміцнення позицій компаній цих країн в конкурентній боротьбі з компаніями інших країн, що не входять до цього угруповання.

Дійсно, інтеграція в розвинутій формі, створюючи більш широкий ринок, ніж окремі ринки країн, що інтегруються, сприяє розвитку сучасного виробництва, поліпшує умови для впровадження на ринку нової продукції, розвитку спільної інфраструктури і т.д. Разом з тим будь-яке інтеграційне групування веде до того чи іншого ступеня уособлення економік країн, що інтегруються, в рамках світового господарства. З цієї точки зору регіональна інтеграція стримує глобалізацію економіки, що розуміється як створення однакових умов для господарської діяльності компаній будь-якої країни в економіці інших країн. В такій глобалізації зацікавлені великі компанії найбільш потужних держав. При високому ступені відкритості економіки національний капітал менш потужних або менш розвинутих країн не може протистояти їх експансії.

Але глобалізація – це, перш за все, об'єктивний процес економічного зближення країн, зростання їх взаємозалежності в різних галузях господарства, і переважні – в промисловості. Якщо розглядати вплив регіональної економічної інтеграції на глобалізацію економіки з цієї точки зору, то вона не перешкоджає, а, навпаки, сприяє їй, готує економіки країн, що інтегруються, до активної участі в глобальній конкурентній боротьбі. Інтеграція сприяє зміцненню позицій національного капіталу, виводячи його на більш широкий, ніж національний, ринок і створюючи умови для подальшого суперництва із найпотужнішими зарубіжними конкурентами [3].

Таким чином, регіональна інтеграція, що певною мірою сприяє уособленню економік країн-учасниць, виступає в той же час фактором їх підготовки до конкурентної боротьби в масштабі всієї світової економіки.

Поряд з тим, що регіональна інтеграція охоплює як групи розвинутих країн, так і групи країн, що розвиваються, в останні роки з'являються такі, до яких входять і ті, й інші. Сучасний регіоналізм розвивається в умовах загальної лібералізації світової торгівлі, тому нові інтеграційні угоди не вимагають різкого переходу до режиму вільної торгівлі країн-учасниць.

Наростання інтеграційних процесів на світовому ринку, що торкаються національних інтересів його учасників, привело до утворення міжнародних організацій, покликаних сформувати спектр інституціональних, і, перш за все, правових механізмів багатостороннього регулювання зовнішньоекономічної діяльності. На даний час нараховується понад 100 міжнародних організацій, що беруть участь в регулюванні економічних проблем взаємодії різних країн. Найбільш значущими з них є Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світова торгова організація (СОТ), Світовий банк, Організація Об'єднаних Націй. Ці організації виникли наприкінці 40-х років і на сьогоднішній день активно виконують роль інституціональних регуляторів міжнародних господарських зв'язків, спрямовуючи їх в русло гармонізації національних інтересів, стабілізації господарської кон'юнктури світового співтовариства і просування в економічному розвитку.

Всі міжнародні організації, незалежно від їх спеціалізації, виконують такі функції загального характеру: визначення спільних позицій щодо організації світогосподарських зв'язків на основі міжнародних переговорів і конференцій; моніторинг економічних процесів світового господарства. Ця функція

передбачає дотримання зобов'язань країн надавати дані щодо свого економічного стану і проводити консультації; регулювання світогосподарських зв'язків, яке спирається не тільки на систему рекомендацій, але й на примушення країн щодо їх виконання [4].

Міжнародні економічні організації є активним учасником процесу регіоналізації економічних відносин протягом останніх десятиліть. Вони відіграють активну роль у розбудові зовнішньої стратегії України в умовах інтеграції держави до різних регіональних структур.

Бажання України не замикатись в межах однієї регіональної співдружності є цілком природним. Україна належить до європейського регіону і для неї першочерговим завданням є інтеграція до Європейського економічного простору шляхом встановлення багатосторонніх економічних зв'язків як з окремими країнами регіону, так і з їх регіональними і субрегіональними інтеграційними угрупованнями.

Оскільки для України стратегічною метою є інтеграція в Європейський Союз, співробітництво в рамках ЄС має здійснюватись в тих формах і межах, які не суперечать обраному курсу країни і відповідають національним інтересам. Членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України.

Чинником, що безпосередньо може сприяти поглибленню міжнародної інтеграційної взаємодії України, є вигідне географічне розташування держави на перетині торговельних шляхів Північ – Південь, Захід – Схід. Таке стратегічне розташування дає можливість будувати співробітництво з різними країнами світу за такими напрямками: виробнича кооперація, створення та експлуатація транзитних транспортних комунікацій, що, у свою чергу, має викликати інтерес до інвестування в зазначені сфери, а отже – створити підґрунтя для розвитку ринку капіталів, робочої сили, нових технологій та виробничої сфери, створення, укріплення та підвищення рівня конкурентних переваг держави на зовнішніх ринках.

Отже, дослідження стратегій і напрямів трансформування регіональних економічних відносин дозволяє стверджувати, що поряд з тим, що регіональна інтеграція охоплює як групи розвинутих країн, так і групи країн, що розвиваються, в останні роки з'являються угруповання, до яких входять і ті, й інші. Сучасний регіоналізм розвивається в умовах загальної лібералізації світової торгівлі, тому нові інтеграційні угоди не вимагають різкого переходу до режиму вільної торгівлі країн-учасниць. Регіональна інтеграція, що певною мірою сприяє уособленню економік країн-учасниць, виступає, в той же час, фактором їх підготовки до конкурентної боротьби в масштабі всієї світової економіки.

Перелік використаних джерел

1. Багрова І.В. Міжнародна економічна діяльність України / І.В. Багрова, О.О. Гетьман, В.Є. Власик. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с.
2. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності / Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
3. Международные экономические отношения / под. ред. И.П. Фаминского. – 2-е изд., перераб. и доп. – В.Є. Новицький М.: Економистъ, 2004. – 880 с.
4. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

Газуда С.М.,

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту
туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ АГРАРНИЙ РИНОК

Сфера аграрного ринку займає значне місце в господарській системі країни, відіграючи при цьому важливу роль у забезпеченні її продовольчої безпеки, а відтак і національної. Результативність функціонування сфери аграрного ринку залежить від ефективного ведення сільського господарства, виробництва сільськогосподарської продукції, інфраструктурного забезпечення та кон'юнктури. Важливим при цьому є збалансування інтересів як споживачів, так і продавців досліджуваного ринку.

Зміни трансформаційного характеру в економічній системі країни окреслили значущість та актуальність перспективного розвитку сфери аграрного ринку, де формується система забезпечення промисловості й населення відповідною кількістю продовольчих продуктів, товарів та послуг. Необхідною складовою, у процесі визначення рівня забезпечення продовольчої безпеки держави, як вважає Ю. Лупенко, є формування ємності ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Її оцінка є важливим етапом складання фактичних і прогнозних балансів попиту та пропозиції ринків сільськогосподарської продукції й продовольства [1, с.20]. При цьому, як зазначає С. Кваша, вагомим елементом виступає конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку [2, с. 99-104].

Економічні підходи щодо розкриття сутності аграрного ринку обґрунтовують П. Саблук, В. Мессель-Веселяк, О. Шпичак та ін., наголошуючи на тому, що досліджуваний ринок є сферою взаємовідносин його суб'єктів з метою забезпечення виробництва й вільного руху сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, засобів виробництва та послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції [3, с. 6]. Аналогічної думки дотримується Ю. Білик [4, с.178], відмічаючи взаємодію суб'єктів ринку, у процесі якої забезпечується виробництво і відбувається вільний рух сільськогосподарської продукції, продуктів переробки (продовольчих товарів), а також технологій, засобів виробництва і послуг для ефективного функціонування агропромислового комплексу на основі формування аграрної науково-технічної продукції.

Економічна сутність аграрного ринку, з точки зору Т. Осташко, полягає у взаємодії продавців і покупців, які пов'язані системою обмінних товарно-грошових відносин, охоплюючи при цьому, виробників і споживачів сільськогосподарських товарів та посередників, як представників ринкової інфраструктури [5, с.138]. У цілому ж, ринок як відмічають П. Саблук, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Шпикуляк та інші [6, с. 169-176] являє собою систему інститутів, які зводять продавців і покупців конкретного товару або послуг.

В. Адрійчук обґрунтовує аграрний ринок як окремий товарний ринок, який має лише йому притаманні особливості, і зводиться до системи товарно-грошових відносин між продавцями і покупцями сільськогосподарської продукції, продовольства, агротехнологій, засобів виробництва та науково-технічної продукції для агропромислового виробництва, що ґрунтується на дотриманні вимог закону попиту і пропонування, вільному підприємництві та ціноутворенні, рівноправності і конкуренції суб'єктів господарювання за споживача [7, с. 111-112]. З цієї позиції аграрний ринок розглядає і Т. Дудар, трактуючи його як товарний ринок, який пов'язаний із забезпеченням сільського господарства необхідними для нього засобами виробництва, послугами та прогресивними технологіями, з реалізацією вироблених товарів по ефективних збутових каналах [8, с. 22].

Узагальнення наукових підходів формування і структурного забезпечення аграрного ринку дає підстави стверджувати про комплексну взаємозумовленість і взаємозалежність складових ринку сільськогосподарських і продовольчих продуктів, де зосереджується як ресурсне (трудова, матеріальна, технічна, фінансова, інституційна тощо) забезпечення його функціонування, так і формується система економічних відносин у процесі здійснення багатограних операцій між суб'єктами досліджуваного ринку, в тому числі під впливом кон'юнктурних коливань, зокрема рівня попиту і пропозиції, формування системи цін, конкуренції, а також багатьох чинників починаючи з організаційно-економічних, суспільно-політичних, техніко-технологічних і завершуючи екологічними.

Сутність аграрного ринку полягає в саморегульованій системі відтворення. Так, функціональність аграрного ринку зумовлюється обслуговуванням всіх фаз аграрного відтворювального циклу, забезпечуючи поєднання інтересів суб'єктів ринку за допомогою механізму попиту і пропозиції [9, с.13]. При цьому кінцевою метою і важливим завданням функціонування аграрного ринку є забезпечення продовольчої безпеки держави. Реалізація відміченої мети сприятиме не тільки подоланню кризи в аграрному секторі, але й піднесенню розвитку інших галузей господарського комплексу країни [9, с. 15].

Аграрний ринок (сільськогосподарський, або ж продовольчий, агропродовольчий) займає вагому нішу серед товарних ринків, оскільки предметом купівлі-продажу є продукція аграрного виробництва та продовольства як важлива складова життєзабезпечення населення.

Результативність функціонування аграрного ринку залежить від адекватно сформованих цілей і окреслених для їх досягнення ресурсів, що в сукупності забезпечить завершеність наміченого процесу та його дієвість (ефективність).

В сучасних умовах господарювання зумовлюється необхідність удосконалення організаційної складової аграрного ринку з метою поєднання інтересів і функцій учасників досліджуваного ринку починаючи від виробника сільськогосподарської продукції, держави і завершуючи споживачем цієї продукції. Це сприятиме формуванню результативності досліджуваного ринку в складних умовах трансформаційних змін.

Перелік використаних джерел

1. Лупенко Ю. Про наукову діяльність Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» у 2012 році та завдання на перспективу / Ю. Лупенко // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 16 – 24.
2. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку /С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С.99 – 104. 7
3. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практ. посібник) / П. Саблук, В. Месель-Веселяк, О. Шпичак та ін.]; За ред. П. Саблука. – К.: ІАЕ, 2000. – 556 с.
4. Білик Ю.Д. Становлення і розвиток сучасного продовольчого ринку в Україні/ Ю.Д. Білик//Формування та розвиток аграрного ринку: зб. наук. праць – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. – С. 177– 189.
5. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора/Т.О. Осташко – К.: Фенікс, 2004. – 280 с.
6. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки /М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк //Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 169 – 176.
7. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник/ В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
8. Дудар Т.Г. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: Монографія/ Т.Г. Дудар, В.Т. Дудар. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 246 с.
9. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва) : монографія /[В.І. Бойко, Є.М. Лебідь, В.С. Рибка та ін.]; за ред. В.І. Бойка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2008. – 400 с.

УДК 338.439.4:635.21

Дудар Т.Г.,

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії аграрних наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри менеджменту біоресурсів і природокористування

Дудар В.Т.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту біоресурсів і природокористування

Шумейко О.Т.,

Тернопільський національний економічний університет

**ФОРМУВАННЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ІЗ ЗМІЦНЕННЯ
КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ТОВАРОВИРОБНИКІВ
НА АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ**

У сучасних умовах розвитку агропродовольчого виробництва економічний інтерес господарювання в аграрній сфері значною мірою залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників, які в ринкових умовах докорінно змінили порядок формування доходів у сільськогосподарських товаровиробників. Основною вимогою часу стала необхідність виробляти конкурентоспроможний

товар, який можна продати і одержати оптимальний прибуток, достатній для розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва. Крім економічних факторів, дохідність сільськогосподарських товаровиробників характеризується і потужним соціальним аспектом. Гірші, порівняно з міськими, соціальні умови при неможливості їх поліпшення, можуть бути компенсовані лише вищими доходами. Відсутність належних доходів для розширеного відтворення галузі, робить її безперспективною для зайнятих у ній.

На думку академіка НААН України П. Саблука, "... вирішальну роль в одержанні суб'єктами господарювання доходів відіграють створювані державою умови економічної діяльності." [1, с. 15].

На сучасному етапі трансформаційних процесів в економіці України посилився інтерес до державного регулювання аграрного сектора, що є явищем закономірним, оскільки практика переконала, що не можна в ринковій економіці покладатися тільки на ринкові механізми.

Нагромаджений досвід розвинутих країн світу, система агробізнесу яких тривалий час формувалася під впливом держави, переконливо засвідчує, що в умовах ринкової економіки стабільність агропродовольчого ринку, життєдіяльність сільськогосподарських підприємств, ефективність аграрного виробництва і відносна стабільність соціальної сфери в сільській місцевості значно зумовлені саме державним регулюванням. В цих країнах державне регулювання стало невід'ємною органічною складовою ринкової економіки. Водночас головна функція регулюючого впливу держави полягає у врегулюванні внутрішніх і зовнішніх протиріч, що нерідко виникають через існуючі неув'язки, властиві ринку. Несвоєчасне реагування на негативні явища призводить до перевиробництва аграрної продукції, порушення рівноваги між попитом і пропозицією тощо.

Україна через організаційно-економічні важелі почала впливати на процес саморегуляції попиту і пропозиції в інтересах сільських товаровиробників і суспільства в цілому. В цій ситуації ринок як основний регулятор виробництва сам стає суб'єктом регулювання з метою досягнення соціального прогресу. Це переконливо засвідчує, що державне регулювання економіки і ринкове саморегулювання вдало поєднуються, хоча загалом втручання у ринкові механізми є не завжди бажаним явищем. Крім того, в умовах досконалої економіко-правової бази ці два регулятори взаємодоповнюють один одного, забезпечують належний рівень виробництва і споживання, як наслідок, державне регулювання економіки повинно бути адекватним розвитку в країні конкурентного та антимонопольного середовищ. Це означає, що чим менше створено умов для конкуренції і чим монополізованіше виробництво, тим більше держава повинна втручатися в економіку, і навпаки.

В умовах розвитку ринкових відносин агропродовольчий ринок, як і його важливий складовий елемент – сільське господарство, піддаються негативному впливу різних чинників нестабільності: природних, економічних, соціальних та ін. Серйозною і невирішеною проблемою для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників є обмеженість фінансових ресурсів (за відсутності необхідних власних коштів) та труднощі доступу до позичкових

та залучених фінансових ресурсів. В такій ситуації важливого значення набуває державна фінансова підтримка, яка передбачає бюджетне фінансування загальнодержавних і регіональних програм розвитку сільського господарства.

Безперечно, що важливими передумовами забезпечення стабільного розвитку галузі "... є передусім екологізація провідних видів економічної діяльності аграрного сектора, здійснення еколого-економічної реструктуризації та оптимізації розвитку регіонального АПК з метою адаптації як до ринкового, так і до навколишнього природного середовища. При цьому важливим є врахування і задіяння ефективних механізмів економічної відповідальності за порушення вимог еколого-ресурсної безпеки господарюючими суб'єктами в контексті європейських стандартів збереження довкілля" [2, с. 167].

Програми розвитку галузі розробляються з метою реалізації державної політики щодо регулювання розвитку аграрного сектора, концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу країни, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян для розв'язання найважливіших проблем аграріїв [3].

Аналіз ринкових трансформацій аграрного сектора України, рівня розвитку організаційних засад національного агропродовольчого ринку свідчить, що ринкові механізми ще не є самодостатніми і потребують організованих дій як учасників ринку, так і держави. Проте, як стверджують відомі вчені НАН України, в нашій державі цієї вимоги не дотримуються, констатуючи, що з проблем реформування власності напрацьована певна законодавчо-нормативна база, тому від впливу на формування організованого сільськогосподарського ринку владні структури практично дистанціювалися [4, с. 5].

Порівняльний аналіз темпів зростання валової продукції сільського господарства з темпами зростання сукупної фінансової державної підтримки галузі показує, що за останні дванадцять років темпи зростання виробництва валової продукції випереджають темпи обсягів сукупної підтримки сільського господарства України. Сукупна фінансова підтримка держави характеризується значним діапазоном коливань і спостерігається тенденція до поступового зниження її обсягів.

Встановлено, що результатом проведення Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р. стало значне недовиконання прогнозованих показників розвитку аграрного сектора. Тому, функціонуюча система фінансування сільського господарства в останні роки не принесла очікуваних фінансових та соціальних результатів, а як наслідок з'явилась нагальна потреба щодо зміни принципових підходів у процесі її розробки та реалізації.

Зважаючи на те, що аграрний сектор безпосередньо впливає на функціонування національного агропродовольчого ринку, для забезпечення його стабільного розвитку, насичення конкурентоспроможною продукцією для задоволення внутрішніх потреб і розширення експортного потенціалу, нагальною потребою є застосування ефективних механізмів державного регулювання, які б сприяли збалансованості кількісних і якісних параметрів попиту і пропозиції, їхньому оптимальному співвідношенню.

З огляду на світовий і вітчизняний досвід, система державного регулювання агропродовольчого ринку повинна охоплювати організаційні й економічні напрями. Зокрема, до організаційних напрямів регулювання агропродовольчого ринку належать: створення системи державних інституцій з регулювання ринку; створення й розвиток ринкової інфраструктури; формування нормативно-правової бази та інформаційного забезпечення; створення міжвідомчих і регіональних узгоджувальних комісій з питань врегулювання міжгалузевих відносин; ведення моніторингу та прогнозування кон'юнктури ринку; посилення контролю за якістю та безпечністю агропродовольчої продукції; впровадження стандартів агровиробництва та правил сертифікації продукції; щомісячне декларування запасів агропродовольства тощо.

Економічні напрями регулювання агропродовольчого ринку мають включати: складання балансів продовольчих ресурсів, їх оптимізацію; узгодження попиту і пропозиції, підтримку їх рівноваги; регулювання та підтримку пропозиції шляхом здійснення резервних, заставних та регіональних закупівель і продажу продукції; митно-тарифне регулювання експорту й імпорту продукції; підтримку кредитування виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції; цінову підтримку стратегічно важливих видів агропродовольчої продукції; бюджетну підтримку експорту (експортні субсидії й програма розширення експорту).

Сьогодні, в умовах динамічного розвитку процесів інтеграції економіки України у світовий економічний простір, значно посилюється вплив міжнародної конкуренції на вітчизняний аграрний сектор. Необхідність зміцнення конкурентних позицій сільгоспвиробників і розширення ринків збуту агропродовольчої продукції, зважаючи на постійно зростаючі обсяги її виробництва в Україні та закладені програмні показники, вимагає функціонування дійової системи державної фінансової підтримки розвитку вітчизняного аграрного сектора.

Перелік використаних джерел

1. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19–37.
2. Газуда Л.М. Ресурсний потенціал аграрної сфери прикордонного регіону /Л.М. Газуда, О.С. Семененко. – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2012. – 217 с.
3. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” // Верховна Рада України. – 2000. – № 1602-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>
4. Трегобчук В.М. Про довгострокову стратегію сталого розвитку агропромислового комплексу / В.М. Трегобчук, Б.Й. Пасхавер, А.Е. Юзефович // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 3–11.
5. Щодо розбудови механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/910>

Завадяк Р.І.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства

Молнар О.С.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії

Завадяк Н.І.,

студентка 4-го курсу економічного факультету,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

«РИНОК ІДЕЙ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

«Ринок ідей» – це ділова гра з використанням програмного забезпечення. Для участі в ній обирається підприємство, яке висуває проблемне для нього питання; студенти реєструються на сайті; розміщують там ідею; виступають в ролі інвесторів та продавців своїх ідей.

Ця гра проводилась в рамках проекту TEMPUS-INNOLAB «Інноваційні лабораторії: використання відкритих інноваційних навчальних платформ та дослідницької діяльності у підприємницькій освіті з метою посилення участі та інноваційного потенціалу університетів у постсоціалістичних суспільствах». Проект об'єднав 10 університетів-партнерів з України, Білорусі, Великобританії, Греції, Естонії.

У рамках проекту вже проведено два «ринки ідей». В першому взяло участь понад 200 студентів з п'яти вузів України та Білорусі: Ужгородський національний університет, Києво-Могилянська академія, Харківський політехнічний університет, Гродненський державний університет ім. Янки Купали, Полоцький державний університет.

Об'єктом для першого експерименту було обрано ТОВ «Солар Карпати». Підприємство було засновано у 2006 році групою висококваліфікованих фахівців у галузі термо- і гідродинаміки. Основним напрямом діяльності є розробка, проектування та впровадження системи енергозбереження з використанням альтернативних (відновлюваних) джерел енергії, гарантійне та сервісне обслуговування теплової та електричної енергії з використанням сонячної енергії, землі, води і вітру. На сьогоднішній день підприємством спроектовано, введено в експлуатацію і успішно експлуатується понад 400 енергозберігаючих систем на різних об'єктах, таких, як приватні будинки, готелі, лікарні, торговельні центри та інші. Нещодавно за сприянням та фінансовою підтримкою Європейського Союзу в Україні для стратегії реалізації в галузі енергоефективності та відновлювальних джерел енергії підприємством встановлена і введена в експлуатацію система сонячних колекторів в дитячому садку. За цей час інженери підприємства отримали 6 Патентів на винаходи і корисні моделі, а недавно була зареєстрована ще одна заява на винахід. Використання патентних рішень підтверджує, що істотно поліпшені економічні, термодинамічні та експлуатаційні характеристики в

порівнянні з існуючими аналогічними системами. Переважна більшість патентів, пов'язана з системами, заснованими на базі сонячних колекторів та теплових насосів, а їх впровадження має перспективу в енергетичній стратегії країни. Для супермаркетів підприємство розробило рекуператор тепла для зворотного нагріву води, термін окупності до 1 року.

Основна кількість працівників фірми – 7 осіб, але при виконанні великих проектів підприємство долучає до роботи професійних спеціалістів з опалення, кондиціонування та вентиляції будівель. Компанія розробляє продукти для конкретних проектів.

Конкурентоспроможними перевагами фірми є обґрунтована ефективність (у діапазоні від 30% і вище), безпека – від 3 до 4 рівня захисту, ціна – близько 5%, менше – для деталей специфікації і у 3–4 рази для складальних операцій і підтримки послуг порівняно з конкурентами. Середній термін окупності становить 3–4 роки, лідируючу позицію зайняла системи опалення супермаркету – 8 місяців.

Підприємство зацікавлене в розширенні існуючого ринку для нових сегментів і збільшення товарообігу. Також підприємство зацікавлене в диверсифікації використання продукції, де це можливо.

Було зареєстровано 188 різноманітних ідей. В експерименті, що проходив впродовж квітня–травня 2014 року від Ужгородського національного університету взяли участь 45 студентів. У результаті підприємством було визначено одне перше місце, два других та три третіх.

Другий експеримент проходив впродовж жовтня–листопада 2014 року. В експерименті взяли участь 95 студентів 3–5 курсів економічного факультету ДВНЗ «УжНУ», з яких 78 зареєстрували свої ідеї. В рамках експерименту було проведено анкетування студентів на початку і після проведення ділової гри, а також проведено дві тематичні лекції: «Відкриті інновації» та «Креативне мислення», організована зустріч з директором підприємства, під час якої студенти мали можливість вести ділові діалоги та отримати відповіді на запитання.

Об'єктом для дослідження було обрано ТОВ «Перечинська швейна фабрика», яке зареєстровано 31 серпня 2001р. Фабрика співпрацює за схемою «давальницької сировини» з фірмою із Данії «Mammut Work Wear A/S», словацькою фірмою «Nemor fashion» та іншими фірмами з Євросоюзу. Підприємство спеціалізується на пошитті спецодягу – куртки, халати, комбінезони, брюки та жилети.

Вагомими проблемами з якими зіткнулось керівництво фабрики, є: відсутність довгострокових замовлень від основних замовників, проблеми з отриманням нових замовлень. ТОВ «Перечинська швейна фабрика» потребувало способу поліпшення своїх конкурентних позицій на ринку шляхом виходу на український ринок або знаходження стратегічного партнера на зовнішньому ринку.

ТОВ «Перечинська швейна фабрика» співпрацює за схемою «давальницької сировини», яка передбачає отримання від замовника готових моделей одягу, комп'ютерних схем моделювання, матеріалів та

комплектуючих, встановлених вимог до якості продукції. Випуск продукції становить 2000 – 2500 штук на місяць, в залежності від асортименту.

До сьогоденних конкурентних переваг можна віднести отриманий позитивний досвід в сфері менеджменту персоналу та менеджменту якості. Але конкурентні переваги можуть бути втрачені через загрозу втрати часу, необхідного для повного задоволення існуючих на ринку потреб. Давальницька схема виробництва може розглядатися як тимчасовий захід, оскільки вона розминається зі стратегічним курсом на інноваційний розвиток.

Процес реалізації продукції здійснюється на основі заключених контрактів, де обумовлюється ціна за виробництво кожної окремої одиниці продукції.

У результаті експерименту було визначено переможців: два перших, два других та два третіх місць. Ідеї переможців: «Отримати прибуток, зробивши світ чистішим». Шляхом залучення нових інвесторів оновити технічну базу підприємства, що, в свою чергу, дало б можливість переробляти відходи в тканину, що досить розвинено за межами нашої країни, але не знайшло відповідної підтримки в Україні. З переробленого сміття можна робити готову продукцію, а саме:

1. Чохли для сидінь автомобіля.
2. Спортивний, спеціальний, екіпіровочний одяг.

Створивши відкритий цех на підприємстві, приймати замовлення від фізичних і юридичних осіб.

ТОВ «Перечинській швейній фабриці» важливо відходити від схеми роботи на давальницькій сировині та просуватися на внутрішній ринок. На погляд студентки, щоб просувати продукцію на зовнішній ринок треба мати «твердий ґрунт під ногами» на внутрішньому ринку. Перечинській швейній фабриці потрібно здійснювати самостійне виробництво товарів під своєю власною маркою. Для цього необхідно вирішити низку ключових проблем: знайти нових постачальників; знайти фінансові ресурси, необхідні для закупівлі сировини, матеріалів та ін.; визначитись з тим, що саме буде виготовляти підприємство. В перспективі привабливим було б отримати бюджетне замовлення для пошиття військової спецформи (один з варіантів – утеплена зимова форма). Це забезпечить стабільні замовлення і дозволить фабриці ще глибше просунутись на внутрішній ринок. За сучасних умов таке виробництво є надзвичайно актуальним. В подальших перспективах фабрика може закупити нове обладнання і виготовляти медичні халати і дитячу шкільну форму. Ця продукція також дуже затребувана. Отримавши прибуток на виготовленні форми для військових та поліції, фабрика матиме стартовий капітал. Також особливу увагу потрібно приділити рекламі (оголошення по радіо, буклети, використання всіх можливих ЗМІ, проведення виставок), щоб проінформувати і зацікавити потенційних споживачів та інвесторів.

Отже, за допомогою ділової гри можна знайти низку цікавих ідей, необхідних для правильних стратегічних управлінських рішень.

Збарський В.К.,

доктор економічних наук, професор

Остапчук А.Д.,

кандидат економічних наук, доцент,

декан факультету менеджменту

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ЗАСАДАХ КООПЕРАЦІЇ

Становлення та розвиток малих форм господарювання (МФГ) в сільських поселеннях України обумовили зміни взаємовідносин підприємств з їх зовнішнім середовищем – державою, її інститутами, фінансовою і банківською системами, конкурентами. Для МФГ стало не тільки можливим, але і необхідним самостійне вирішення проблем, що стоять перед ними, визначення мети свого розвитку і шляхів її досягнення. Це вимагає особливої відповідальності МФГ за наслідки прийнятих рішень [1].

Досягнутий рівень концентрації МФГ у окремих сферах аграрного сектору на фоні несприятливого економічного середовища і слабкої державної підтримки створив передумови для їх активної взаємодії і, зокрема, діяльності на кооперативних засадах.

Реалізація кооперативних зв'язків між МФГ – новий феномен української аграрної економіки. Слід відзначити, що його розвиток перебуває в руслі загальносвітових тенденцій.

Вся сучасна світова економіка рухається шляхом розвитку підприємництва, раціоналізації господарських зв'язків і вдосконалення мікроекономічних взаємовідносин. Один із способів адаптації до цієї тенденції – це самореалізація і пошук нових форм кооперативних взаємозв'язків підприємств (в тому числі і МФГ) в умовах економічної реальності, що постійно змінюється [1; 2].

Досліджувані нами кооперативні структури малих форм господарювання являють собою альянси МФГ, які засновані на системі спільних економічних інтересів, зокрема, у наданні взаємної допомоги, інформаційних послуг, зниженні трансакційних витрат тощо. Кооперативні взаємовідносини МФГ, які отримали значне поширення на Заході, є, на наш погляд, найбільш перспективним способом організації малого бізнесу і в умовах України. По-перше, це самопідтримуючі форми організації ефективного функціонування МФГ, що особливо актуально в умовах слабкої державної підтримки українського малого бізнесу в сільських поселеннях. По-друге, це форми господарювання, які мають давні історичні корені в нашій країні (достатньо згадати дореволюційну історію України, період НЕПу, кооперативний рух у перебудовний період тощо). Тому на відміну від інших самопідтримуючих форм малого бізнесу (франчайзингу, бізнес-інкубаторства), які виникли на

«іноземному ґрунті», вони в більшій мірі відповідають менталітету українського селянства і мають великі шанси для розвитку.

Найбільш поширеними видами кооперативних структур МФГ на Заході є альянси з постачальниками сировини, споживачами продукції, а також партнерами – виробниками однотипної продукції. Формування таких альянсів здійснюється за принципом вертикальної та горизонтальної інтеграції, внаслідок чого утворюються як моно-, так і багатопрофільні кооперативні структури.

Досліджуючи цю проблему з позицій системного підходу, нами з'ясовано, що механізми формування кооперативних альянсів МФГ базуються на фундаментальному понятті симбіозу, в даному конкретному випадку – економічного симбіозу. Дійсно, в процесі економічного симбіозу – союзу економічних об'єктів, який передбачає стійкий тип взаємодії між ними на основі спільності інтересів і приносить кожному вигоду, – виникає синергічний ефект, що забезпечує домінування (перевищення) ефекту спільного функціонування об'єктів над сумою ефектів їх автономної діяльності.

Умови ефективного і стійкого кооперування МФГ, на наш погляд, можуть бути сформульовані таким чином [4]:

необхідні – синергічний ефект, що виникає при кооперуванні, повинен покривати можливі збитки від коливань ринкової кон'юнктури;

достатні – додаткова вигода кожної МФГ, що входить до складу кооперуючої структури, повинна перевищувати деякий рівень, який характеризує інерцію автономного функціонування об'єкта.

По суті, завдання формування кооперативних взаємозв'язків МФГ є різновидом класичних завдань узгодження економічних інтересів господарюючих об'єктів: а) у реалізації продукції; б) оперативному управлінні; в) фінансово-інвестиційному та стратегічному управлінні. Використання такої типізації дозволило нам класифікувати економічні механізми формування кооперативних взаємовідносин таким чином:

- *розподільчий* (в тому числі витратний, організаційний, виробничий);
- *обмінний* (інформаційний);
- *фінансово-акумулюючий* (кредитно-кооперативний, податково-зберігаючий).

Враховуючи важливість для МФГ економії витрат, пов'язаних із оподаткуванням, більш цікавим для їх керівників є аналіз податково-зберігаючого механізму з врахуванням його специфічних особливостей за умов сучасних реалій українського ринку [6].

Даючи загальну оцінку ролі економічних механізмів в процесі кооперативних взаємовідносин МФГ, ми дійшли висновку щодо багатоаспектності і неоднозначності цієї проблеми, що вимагає свого подальшого дослідження. Зокрема, одним із напрямів таких досліджень повинен бути економіко-математичний аналіз зв'язків, що дозволяє дати кількісну оцінку синергічним ефектам.

Більш доцільним інструментом дослідження оцінки ефектів формування кооперативних структур є метод фінансового аналізу, який дозволяє

здійснювати експрес-діагностику стану МФГ і в певній мірі визначати перспективи.

До числа найбільш ефективних методів фінансового аналізу відносяться, зокрема, CVР–аналіз (аналіз витрат і положення точки беззбитковості МФГ), а також методи операційного і фінансового важеля.

Велике значення в економічній стійкості малих підприємств має розвиток *кредитної і страхової кооперації*.

Важливою умовою диференціації фінансового посередництва і створення конкурентних умов є всебічне сприяння становленню в Україні добре зарекомендованої у світі кредитної кооперації [3; 5].

Система кредитної сільської кооперації має весь набір банківських послуг, надає короткострокові і довгострокові кредити в доступній формі з низькою платою за них. Демократична форма управління кредитними кооперативами, субсидарна відповідальність членів кооперативу за результати діяльності є одним із факторів стабілізації сільськогосподарського виробництва і поліпшення фінансового стану сільгосптоваровиробників всіх форм власності.

Сільський кредитний кооператив є добровільним об'єднанням на основі членства громадян і (або) юридичних осіб, які проживають і (або) ведуть свою діяльність в сільській місцевості, що створюється з метою задоволення фінансових потреб своїх членів. На відміну від банків, кредитний кооператив є некомерційною організацією. Основною метою його діяльності є не вилучення можливо більшого прибутку, а надання кредитно-фінансових послуг своїм членам у розвитку їх господарської діяльності та підвищенні їх матеріального добробуту.

Нашими дослідженнями встановлено, що серед різноманіття виробничих кооперативних об'єднань фермерських господарств найбільше поширення мають неформальні, переважно безстатутні форми кооперації, і в меншій мірі – юридично оформлені, тобто, коли селянські виробничі кооперативи приймають статус юридичної особи. Така різниця в статусі правової і організаційно-економічної завершеності кооперативних формувань пояснюється, перш за все, неоднаковими стартовими умовами і можливостями кооперованих селянських господарств, де не останню роль відіграє стан їх ресурсної бази і психологічний настрій та той чи інший вид кооперації самих фермерів. В умовах недосконалості законодавчої бази, кредитно-фінансової і податкової систем вони, як правило, віддають перевагу неформальним кооперативам, створення яких не зв'язане із скільки-небудь значним економічним ризиком використання спільного власного капіталу, їх створення не приводить до великої відповідальності перед партнерами у випадку розриву між ними ділових відносин, а також дозволяє уникнути подвійного оподаткування. Ось чому в українському селі здебільшого створюються неформальні виробничі об'єднання, в яких економічні відносини між учасниками налагоджуються на товариській основі – простій усній домовленості партнерів.

За прогнозом чисельність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у 2017 році підвищиться до 1026 од., що на 239 більше порівняно

з 2012 роком (рис.1). Слід зазначити, що із зареєстрованих у 2015 році 1022 таких кооперативів діяльність вели лише 70%.

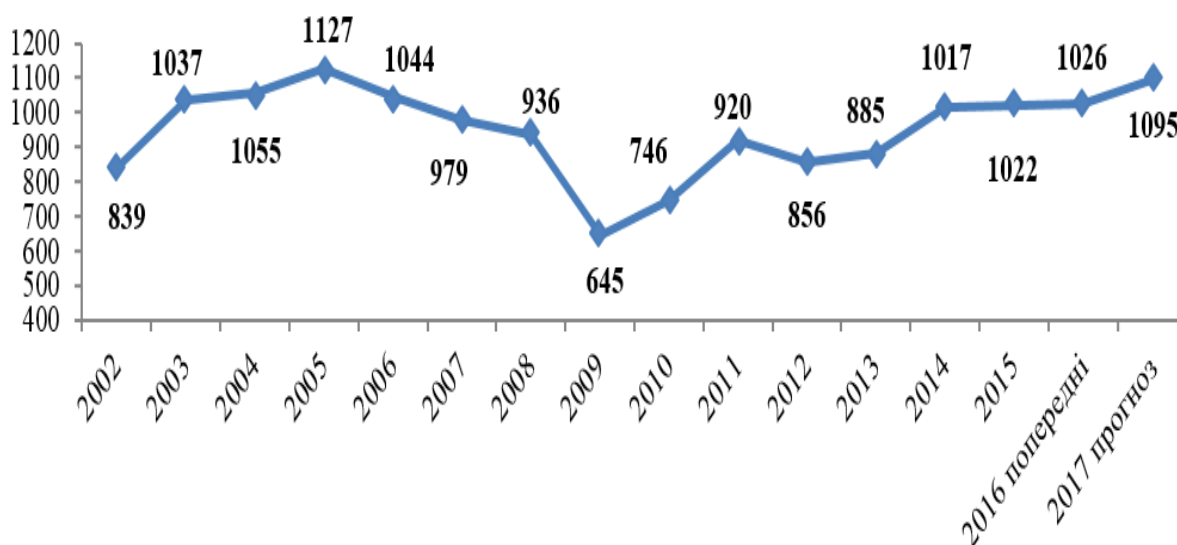

Рис. 1. Динаміка формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні [7]

Враховуючи те, що селянські господарства забезпечують збереження робочих місць і природного середовища, держава має посилити аграрну політику сприяння розвитку дрібнотоварного виробництва в сільському господарстві. Особливу увагу слід приділити стимулюванню реалізації підприємницького потенціалу у формі сімейного фермерського господарства.

Перелік використаних джерел

1. Збарський В.К. Дрібнотоварний приватний аграрний уклад: теорія, практика, перспективи розвитку: монографія / В.К. Збарський. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 634 с.
2. Чаянов А.В. Крестьянское хозяйство. – Экономика, 1989. 492 с.
3. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации крестьянской кооперации. – : Мысль, 1989, 122 с.
4. Збарський В.К. Розвиток обслуговуючої кооперації в сільському господарстві України: монографія / В.К. Збарський, П.К. Канінський, В.О. Цимбал; за ред. професора В.К. Збарського. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2010. – 224с.
5. Остапчук А.Д. Менеджмент малого та середнього бізнесу в реальному секторі економіки України: навчальний посібник / А.Д. Остапчук,
6. А.В. Збарська / за ред. доцента А.Д. Остапчука.– К.: ННЦ «ІАЕ», 2016.– 513 с.
7. Ушкаренко Ю.В. Сільськогосподарська кооперація в еволюційному вимірі: монографія. – Херсон: Айлант, 2009. – С. 43.
8. Перспективи та можливі ризики розвитку сільського господарства України у 2017 році: науково-аналітичний прогноз / Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов, В.Я. Месель-Веселяк та ін.; за ред. Ю. О. Лупенка, М.І. Пугачова. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2017. – 32 с.

Єременко А.О.,

аспірант кафедри підприємництва маркетингу
Українська академія друкарства, м.Львів

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ УТВОРЕНЬ НА РОЗВИТОК СТРУКТУРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ВПГ

Необхідність підвищення економічної ефективності регіональних господарських систем ставить перед територіями нові завдання, пов'язані, насамперед, з вибором конкурентоспроможної моделі регіональної економіки, що давала б змогу найбільш продуктивно й раціонально використовувати і нарощувати існуючий потенціал.

Початок нового тисячоліття характеризується переходом суспільства на новий етап розвитку. Цей етап часто називають постіндустріальним або інформаційним. Йому притаманна низка особливостей, основний перелік яких знайшов своє відображення в працях багатьох видатних дослідників процесів соціально-економічних трансформацій. Серед основних ключових рис, як правило, згадуються глобалізація, що порушила автономію, зміни в інформаційно-технологічному середовищі, які потягнули за собою соціальні зміни в процесі виробництва, а також, як наслідок, організаційні трансформації.

Сучасний стан видавничо-поліграфічного комплексу, свідчить про необхідність кардинальних інноваційних змін, які покликані забезпечити підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур. У зв'язку з цим прискорення зростання економіки як на національному, так і на регіональному рівнях потребують нагального вирішення.

Необхідність трансформації структури ВПГ у напрямі випереджувального розвитку науково-технічних виробництв, що працюють на задоволення попиту споживачів, підвищення ефективності стратегічного розвитку регіону та окремих господарських одиниць, що виробляють високоякісну та конкурентоспроможну продукцію, вимагає формування цілісної концепції та визначення пріоритетних напрямів проведення вищезазначених перетворень.

Відбуваються процеси, пов'язані з приватизацією і акціонуванням, виникненням нових організаційно-правових форм підприємств та їх об'єднань. Ці процеси обумовлюють необхідність трансформації співпраці між підприємствами та формування структур, адаптованих до ринкових умов функціонування. Як зазначається дослідниками, організаційні зміни на підприємствах здійснюються в одному з напрямів:

- інтеграція, тобто об'єднання, співпраця і кооперація підприємств з метою підвищення ефективності їх діяльності;
- дезінтеграція з утворенням напівавтономних або автономних структурних одиниць. Останнє більше стосується державних підприємств.

Характерна ознака розвитку світової поліграфії за останні роки – тенденції до партнерства та створення об'єднань.

Закономірним етапом та чинником об'єктивного конкурентоспроможного розвитку галузей України є впровадження кластерного підходу.

Проведені нами дослідження дозволяють стверджувати, що успішне створення і функціонування нових територіально-галузевих типів об'єднань, таких, як асоціації, та кластери, є запорукою підвищення результативності функціонування підприємницьких суб'єктів видавничо - поліграфічної галузі в регіоні.

Можна стверджувати, що кластер — це наступний крок розвитку асоціації. На сьогоднішній день в західному регіоні України успішно функціонує два таких об'єднання, це — Львівська обласна асоціація підприємств поліграфічної галузі та виробників упаковки, а також Кластер поліграфії Львівської області.

Львівська обласна асоціація була створена в березні 2015 р. До складу ГС «Львівська обласна асоціація підприємств поліграфічної галузі та виробників упаковки» входять провідні підприємства Львівської, Закарпатської та Дніпропетровської областей, які здійснюють виробництво упаковки та поліграфічної продукції, а також видавничу діяльність. Підприємства – члени ГС «Львівська обласна асоціація підприємств поліграфічної галузі та виробників упаковки» забезпечують населення значною кількістю робочих місць.

Наступним кроком є створення проектів для вирішення проблем галузі.

I. Проблема кадрового забезпечення

У Львівській області створюють кадрову біржу. Вона націлена на три категорії потенційних працівників – школярів, «свіжоспечених» бакалаврів та магістрів і людей з досвідом роботи, які можуть бути експертами чи консультантами. З іншого боку, біржа орієнтована на роботодавців.

Усім цим категоріям ми пропонуємо реєструватися на біржі. Робоча назва проекту «Кадрова біржа бізнес-спільноти Львівщини». Кадрова біржа – це механізм подання заявок чи презентації людського капіталу самими учасниками цього процесу, тобто якась вільна та доступна реєстрація ресурсу. І реєстрація потенційних замовників цього ресурсу, тобто підприємств.

Найбільша проблема зараз – моніторинг. Ніхто не може сказати, які спеціальності зараз потрібні. Керівники вишів та училищ не знають потреб ринку. Тому на цьому майданчику люди зможуть говорити про свої потреби.

Наші сусіди за кордоном розробляють цілі програми для залучення працівників з України. Це добре, тому що вони дбають про свою економіку. Але не добре для української економіки.

Спеціалісти з кадрової політики стверджують, що ринок праці зараз обмежує дія Закону «Про зайнятість населення». Кадрова біржа зможе закрити дірки на ринку праці, які нині Верховна Рада не врегулювала законодавчо.

Наприклад, роботодавець уже може проплачувати навчання певних студентів, таким чином готуючи собі кадри. Але це – не кріпосне право. Якщо студент закінчить навчання, але не захоче йти працювати до цього працедавця, то мусить повернути кошти. І це буде обумовлено умовами біржі.

Концепція кадрової біржі: студент чи учень, який реєструватиметься на кадровій біржі для пошуку коштів для навчання, мусить мати поручителя. І

якщо в майбутньому цей студент відмовиться працювати на підприємстві того, хто оплатив його навчання, він поверне кошти з врахуванням коефіцієнту інфляції. З врахуванням облікової банківської ставки і, можливо, з врахуванням недоотримання прибутку від роботи цього працівника. Але якщо підприємство на момент завершення навчання не потребуватиме цього працівника, то цей дисконт може у нього викупити інший роботодавець.

На цей момент проект перебуває на стадії розроблення.

Кадрова біржа працюватиме у форматі сайту, де можуть реєструватися бажані.

Підприємства, які будуть шукати працівників, зацікавлюватимуть їх пакетом доходів, який включатиме легальне працевлаштування, гідну зарплату, харчування, компенсацію за проїзд або довозення працівника до місця роботи, медичне страхування, навчання та перенавчання за рахунок компанії тощо.

II. Проблема з утилізацією відходів

У населених пунктах країни щороку накопичується близько 35 млн куб. метрів твердих побутових відходів, які захоронюються на 770 полігонах загальною площею майже 3 тис. гектарів та частково утилізуються на сміттєспалювальних заводах.

На сьогоднішній день в більшості галузей промисловості України виникає проблема утилізації відходів та збуту вторинної сировини, яка накопичується в процесі діяльності. Проблематика полягає у відсутності інформації, статистики та експертної оцінки; малих обсягах накопичених відходів та вторинної сировини на більшості підприємств; корупції та тиску державних контролюючих служб.

Центр поводження з промисловими відходами (ПзПВ) – це організація, утворена спільними зусиллями Львівської регіональної бізнес-платформи, галузевими асоціаціями і кластерами та екологічними компаніями України.

Метою і завданнями Центру поводження з промисловими відходами є:

зменшення обсягів захоронення твердих побутових, промислових, безпечних та небезпечних відходів шляхом упровадження нових сучасних високоефективних технологій, збирання, перевезення, зберігання, переробки, утилізації та знешкодження.

III. Проблема з ремонтом, модифікацією, створенням нових модулів, обладнання для підприємств ВПГ.

На сьогодні, на базі Асоціації підприємств поліграфічної галузі, створено Інженерний центр. Завданням центру є ремонт, модифікація, створення нових модулів, обладнання підприємств учасників Асоціації.

Зважаючи на сучасний стан економіки України, є надзвичайно актуальною орієнтація на підвищення конкурентоспроможності галузей і регіонів та інноваційної складової промисловості, що найбільш характерна для кластерів та асоціацій Європейського Союзу. Крім того, актуальність дослідження і запровадження досвіду ЄС в напрямі кластеризації обґрунтовується успішним функціонуванням та розвитком кластерів у видавничо-поліграфічній та суміжних з нею галузях. Об'єднання підприємств однієї галузі є першим кроком, після якого дуже важливим кроком є створення спеціалізованих служб,

завданням яких є вирішення проблем галузі без участі державного апарату, який зарекомендував себе як неефективний інструмент розвитку.

Перелік використаних джерел

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 №514-VI // zakon.rada.gov.ua.
2. Мікула Н.А. Регіональний видавничо-поліграфічний кластер: монографія / Н.А. Мікула, Є.М. Палига, В.Б. Базиліук. — Львів: Ліга-Прес, 2013. — 172 с.
3. Палига Є.М. Корпоративне управління. Навч. посібн. / Є.М. Палига. — Львів: УАД, 2013.— 423 с.
4. Асоціація підприємств поліграфічної галузі та виробників упаковки // association.lionservice.net

УДК 303.4:631.143

Кваша С.М.,

доктор економічних наук, професор,
академік НААН України,
проректор з навчальної і виховної роботи
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА НА ПЕРСПЕКТИВУ ДО 2020 РОКУ

Положення про необхідність державного управління розвитком сільського господарства в розвинутих країнах світу стало аксіомою і за будь-яких зовнішніх чи внутрішніх обставин не підлягає фундаментальному перегляду. Навпаки, в умовах світових фінансових, продовольчих і енергетичних викликів ці країни посилюють регуляторний характер розвитку сільськогосподарського виробництва, змінюючи акценти його розвитку на ті чи інші пріоритети. Держави все більше втручаються в глибинні, соціально-економічні питання його функціонування і, як відомо, приклад країн США і Європейського Союзу для цього є найкращою ілюстрацією.

Однією із головних мотивацій державного управління для розробки, аналізу і удосконалення аграрної політики є економічні доктрини політичних партій, і, в першу чергу, парламентських партій, особливо, переможців виборів, їх погляди на інституції та процеси у розвитку цього сектора економіки. Для управлінської реакції на запити політиків, виконання таких завдань важливо розуміння політичних та інституційних чинників, соціально-економічних умов, що впливають на прийняття рішень в аграрній політиці.

Політичні цілі суспільної групи – виробників сільськогосподарської продукції, зводяться до таких принципів впливу на формування відповідної аграрної політики. По-перше, це принцип “захисту території свого бізнесу”, по-друге, аргументація на особливий свій “статус продовольчих годівників держави”, по-третє, соціально усвідомлена і сприйнята населенням держави

“ідеологія захисту бідніших та слабкіших” і, по-четверте, — об’єктивна потреба у “компенсації виробникам витрат у ризикованому виробництві”.

Економічний і соціальний зміст цих принципів формує аграрну політику держави, визначає найбільш важливі чинники та інструменти за допомогою яких держава через виконавчу владу зобов’язана їх реалізовувати в тих чи інших соціально-економічних умовах розвитку суспільного виробництва.

Мінагрополітики розглядає аграрну політику як державне управління розвитком аграрного сектора економіки по одному або одночасно по кількох політично задекларованих, економічно забезпечених та соціально захищених напрямках. На 2012 рік і на період до 2015 року стратегічними цілями аграрної політики є: по-перше, забезпечення умов для ефективної виробничої діяльності суб’єктів підприємництва з метою нарощування обсягів виробництва продукції відповідно до потреб населення України і світового ринку (знаходить своє відображення у проекті Закону України “Про сільське господарство України”);

по-друге, регулювання цінової доступності споживача до продуктів харчування (відображена у Законі України “Про продовольчу безпеку України”, прийнятому Верховної Радою України та направленому на підпис Президента України); і по-третє, досягнення показників якості продуктів харчування (знайшло відображення у Законі України “Про безпечність та якість харчових продуктів”).

Отже, розвиток сільського господарства на короткострокову перспективу — до 2020 року має формуватися на чинниках аграрної політики, що формують, з одного боку, заходи прямої і непрямой підтримки виробників, повне сприяння експортній діяльності суб’єктів підприємництва, а з іншого — повне сприяння збалансованому у ціновому і якісному аспектах розвитку внутрішнього споживчого ринку.

УДК 004.7:005

Кухар Р.Б.

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Степанюк О.І.

кандидат фізико-математичних наук

Слейко О.І., Мотько Н.Р.,

Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій ім.С.З. Гжицького

Шевера М.Ю.,

старший викладач Карпатського інституту підприємництва

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В останні десятиліття минулого століття відбувалась кардинальна зміна способів виробництва, світогляду людей, економічних, політичних, соціальних та міждержавних відносин, що привело до нової промислової революції, що

отримала назву інформаційної. Відбувається перехід до нового виду суспільства, що називають інформаційним.

Одним із перших дослідників, які намагалися обґрунтувати концепцію інформаційного суспільства, був японський професор Й. Масуда – автор праці «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство». Основні принципи інформаційного суспільства, викладені ним, – переслідування й реалізація цінності часу, вивчення меж можливого, свобода рішень, синергетичні зв'язки, – співзвучні передумовам реалізації проактивного підходу до управління. Основою такого управління, що забезпечить розвиток суспільства, має стати виробництво когнітивної, систематизованої інформації на основі інформаційних комп'ютерних технологій [1].

В Україні тривають процеси становлення інформаційного суспільства. Вони охопили всі рівні – від держави до її громадян – і перебувають останні кілька років у фокусі особливої уваги керівництва країни. Глибокий аналіз поточного стану національної інформаційної сфери, проведений провідними вітчизняними фахівцями, засвідчив необхідність прийняття системних державних рішень, спрямованих на стимулювання розвитку відповідних процесів, оскільки, згідно з міжнародними індексами, стан розвитку інформаційного суспільства в Україні не відповідає поточним світовим темпам.

У «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», ухваленій у 2013 році, зазначено, що національна інформаційна сфера перебуває у стані активного становлення, гармонійного включення у глобальний світовий інформаційний простір та є основою розвитку інформаційного суспільства в Україні. Основними стратегічними цілями розвитку інформаційного суспільства визначено прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя: у державне управління, охорону здоров'я, культуру, освіту, науку, охорону навколишнього природного середовища, бізнес тощо.

Аналіз основних підходів до визначення інформаційного суспільства переконливо демонструє, що його ключовим поняттям є інформація, основою – інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні) технології, основною метою – зміна якості життя. Характерними рисами інформаційного суспільства є зростання ролі інформації і знань у житті суспільства, зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у ВВП, створення глобального інформаційного простору.

Якщо в аграрному суспільстві економічна діяльність була пов'язана з виробництвом продуктів харчування, а обмежуючим фактором виступала земля, в індустріальному суспільстві головним було виробництво товарів, а обмежуючим фактором – капітал, то в інформаційному суспільстві основною економічною діяльністю є виробництво та застосування інформації для ефективного функціонування інших форм виробництва, а обмежуючим фактором стають знання. У такому суспільстві центральними факторами є інформація і знання, які доповнюють, а в багатьох випадках заміщують працю як джерела доданої вартості.

З поняттям «інформаційне суспільство» тісно пов'язане поняття «інформаційна економіка». В деяких дослідженнях їх навіть розглядають як синоніми. Інформаційна економіка – це філософсько-економічний термін, що означає особливий тип економіки, органічно притаманний постіндустріальному суспільству, характерними особливостями якого є те, що визначальним ресурсом виступає інформація, а в структурі зайнятих переважають працівники розумової праці [1].

Основним якісним наслідком становлення інформаційної економіки щодо управління вважають, по-перше, перехід від реалізації спеціалізованих функцій менеджменту й централізованого управління до децентралізованого управління та індивідуального самоуправління і, по-друге, послаблення основного принципу управління, побудованого на лінійному мисленні (основне завдання якого – послаблення або нейтралізація дії несприятливих чинників для цього рівня гомеостазу) та посилення дії сприятливих чинників, які базуються на нелінійній логіці (основне завдання якої – перехід системи від одного рівня гомеостазу до іншого).

Управління як історичний процес бере початок з моменту усвідомлення людиною необхідності регулювати спільну діяльність колективів. Як відомо, управління як науку визнали в 1911 році після опублікування Ф. Тейлором дослідження «Принципи наукового менеджменту». З того часу наука про управління розвивається не як низка послідовних, взаємопов'язаних розділів теорії, а як окремий напрям досліджень з теорії та практики управління.

Так, Р. Фатхутдінов [2] пропонує розширену класифікацію підходів до теорії і практики управління, куди включає цілу низку підходів.

Разом з тим можна зробити висновок, що відокремлене практичне використання багатьох альтернативних підходів є недоцільним: вони є інтегрованими в усталені основні підходи до управління і прийняття управлінських рішень. М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі виділяють чотири найважливіших підходів, які зробили істотний внесок у розвиток теорії і практики управління, – підхід з позицій виокремлення різних шкіл, процесний, ситуаційний та системний підходи [3].

Інформаційне забезпечення управління передбачає як наявність самої інформації (сукупність інформаційних одиниць або інформаційних блоків, що характеризують внутрішнє й зовнішнє середовище системи), так і методи їх побудови й розрахунку, сукупність характеристик руху інформації, результати оцінки якості інформації та способи її опрацювання.

I. Ансофф виділяє чотири етапи в розвитку систем (методів) управління [4]:

1. Управління на основі контролю за виконанням (постфактум).
2. Управління на основі екстраполяції, коли темп змін прискорюється, але майбутнє ще можна передбачати шляхом екстраполяції минулого.
3. Управління на основі передбачення змін, коли почали виникати несподівані явища і темп змін прискорився, однак не настільки, щоб не можна було вчасно передбачити майбутні тенденції і сформулювати реакцію на них.
4. Управління на основі гнучких екстремних рішень, коли багато важливих завдань виникають настільки стрімко, що їх неможливо вчасно передбачити.

У сучасних умовах, коли надзвичайно зростає значення фактора часу, управління як реагування на вже виниклі ситуації не лише втрачає свою ефективність, а й призводить до збільшення втрат унаслідок вимушеної затримки управлінських дій.

За підходу з позицій виділення різних шкіл в управлінні менеджмент розглядається з різних точок зору. Особливу увагу заслуговує, на наш погляд, так звана «нова школа наукового менеджменту», яка ґрунтується на впровадженні методів та інструментів природничих наук у дослідженні управлінської діяльності. Представники цієї школи займаються дослідженням процесів прийняття рішень, що можуть бути підтримані новітніми математичними методами та сучасними інформаційними технологіями. Кількісний підхід до управління, який розвивається в науковому менеджменті завдячуючи розвитку точних наук і обчислювальної техніки, дозволяє не просто скорочувати час на розв'язання складних управлінських завдань, а й поглиблювати розуміння складних управлінських проблем завдяки розробці і реалізації моделей, підвищуючи при цьому раціональність рішень. Математичний інструментарій підтримки прийняття рішень продовжує удосконалюватись, поєднуючи різні підходи. Цю тенденцію ілюструє сьогодні потужний інструментарій, що надає, наприклад, інтелектуальний аналіз даних, який поєднує в собі досягнення штучного інтелекту, чисельних математичних методів, статистики, евристичних підходів.

Аналітичний огляд основних підходів до управління і прийняття управлінських рішень дозволяє стверджувати, що до сьогодні не сформувалося єдиної загальноновизнаної теорії управління, навпаки, спостерігається посилення диференціації досліджень у галузі проблем управління. Разом з тим чітко простежується тенденція взаємної інтеграції різних шкіл і напрямів на базі певних єдиних концепцій. Таким плідним поєднанням виступає залучення проактивного підходу до ситуаційного управління, що приводить до формування концептуальних основ проактивного управління [1].

Виникнення інформаційного суспільства створило ще один вектор стану зовнішнього середовища – інформаційний, який впливає на керівників і, керуючи яким, вони, у свою чергу, можуть впливати на конкурентів і партнерів. Так з'явився новий метод управління – інформаційне управління, що передбачає управління інформацією, яку мають учасники на момент прийняття рішення.

Під інформаційним управлінням розуміється процес вироблення та реалізації управлінських рішень в ситуації, коли керуючий вплив має неявний непрямий характер, а об'єкту управління надається визначена суб'єктом управління інформація про ситуацію (інформаційна картина), орієнтуючись на яку цей об'єкт нібито самостійно обирає лінію своєї поведінки [1].

Концепція впровадження інформаційних технологій в систему менеджменту почала реалізовуватись в Україні в середині 60-х років ХХ століття шляхом створення так званих автоматизованих систем управління (АСУ). Під керівництвом директора Інституту кібернетики АН України академіка В.М. Глушкова були сформульовані основні принципи розробки, що знайшло своє відображення при побудові різних типів АСУ. Починаючи з кінця

60-х років ХХ ст. і дотепер відбувається запровадження інформаційних технологій в систему управління підприємством: об'ємно-календарне планування (Master Planning Schedule – MPS), планування необхідних матеріалів (Material Resource Planning – MRP), планування виробничих ресурсів (Manufacturing Resource Planning – MRP II), планування необхідних потужностей (Capacity Requirements Planning – CRP), планування фінансових ресурсів (Finance Requirements Planning – FRP), управління ресурсами підприємства (Enterprise Resource Planning – ERP), управління взаємовідносинами з клієнтами (Customer Relationship Management – CRM), управління ланцюгом поставок (Supply Chain Management – SCM), планування ресурсів, синхронізоване з покупцем (Customer Synchronized Resource Planning – CSR), управління ресурсами та зовнішніми відносинами підприємства (Enterprise Resource and Relationship Planning - ERP II), управління загальною ефективністю підприємства (Common Performance Management – CPM), системи документообігу (Enterprise Content Management – ECM) тощо.

Отже, можна констатувати, що управління як наука за свою майже столітню історію інтенсивно розвивається, що відображається у відповідних підходах та наукових школах. Еволюція інформаційних технологій відкрила новий етап розвитку системи менеджменту завдяки появі глобального інформаційного простору.

Перелік використаних джерел

1. Черноус Г.О. Проактивне управління соціально-економічними системами на основі інтелектуального аналізу даних: методологія і моделі. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014.
2. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент. – М.: ЗАО «Бизнес-школа», «Интел-Синтез», 1998.
3. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1992.
4. Ансофф И. Стратегическое управление. - М.: Экономика. -1989.

УДК 330.322

Михайлов А.М.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри землевпорядкування та кадастру
Сумського національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Структурні трансформації світового економічного простору останнього десятиріччя характеризуються розвитком глобалізаційних та інтеграційних процесів. Національні економіки країн вже не можуть ефективно функціонувати окремо, а потребують формування міжнаціональних партнерських відносин шляхом інтеграції до міжнародних структур. Цілком очевидно, що Україну не оминули зазначені процеси, проте постає питання, в

якості якого учасника країну розглядають міжнародні партнери: повноцінного партнера або сировинного додатку. В контексті існуючих трансформацій одним із ключових чинників для набуття статусу повноцінного партнера є зростання інвестиційної привабливості країни, що забезпечить їй можливість стати учасницею світового ринку капіталу через залучення в країну іноземних інвестиційних ресурсів, а з іншого боку – зменшить відтік власних інвестиційних ресурсів з країни.

Саме інвестиційні ресурси визначають одним із ключових факторів глобалізації Т.В. Майорова, М.І. Діба, С.В. Онишко та співавтори публікації. На думку зазначених авторів глобалізацію доцільно розглядати з позиції процесу світового розвитку, під впливом якого відбувається формування та налагодження дієвого механізму функціонування світового ринку капіталу, складовою якого є інвестиційні ресурси. Найбільш конкурентна боротьба між впливовими міжнародними гравцями точиться саме за сферу впливу на управління інвестиційними ресурсами [1, с. 7].

Варто зазначити, що розмитість та неузгодженість сутності поняття капітальних інвестицій в економічній літературі та різних нормативно-правових актах призвели до певних проблемних питань в процесі здійснення обліку капітальних інвестицій та їх відображення у звітності, котрі потребують узгодження. Досліджуючи протиріччя та проблеми обліку капітальних інвестицій Ю.О. Ночовна та Т.В. Радевич пропонують визнати капітальні інвестиції окремим об'єктом бухгалтерського обліку з подальшою розробкою відповідних методичних рекомендацій щодо їх обліку адже існуючий є недосконалим [2, с. 22-23]. Авторами винесено цілком слушні та конструктивні пропозиції, адже капітальні інвестиції є індикатором стану модернізованості реального сектора економіки країни.

Згідно з Методикою розрахунку індексу капітальних інвестицій, затвердженою наказом Державного комітету статистики України [3], капітальні інвестиції визначено як інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів, термін служби яких перевищує один рік, крім того здійснено розподіл капітальних інвестицій в розрізі активів та систематизовано види активів в кожній групі. Структура капітальних інвестицій в розрізі активів обґрунтовано характеризується розгалуженим комплексом напрямів та процесів, які функціонують у суспільному відтворенні. Цілком очевидним є вплив капітальних інвестицій на економіку в частині накопичення капіталу. В той же час зв'язок капітальних інвестицій з виробництвом в якості відновлюваного ресурсу значно уповільнює процес накопичення капіталу через амортизацію. Для досягнення збалансованого впливу капітальних інвестицій в частині формування капіталу необхідне їх достатнє фінансове забезпечення та спрямування за такими напрямками, як: модернізація виробництва, впровадження ресурсо- та енергозберігаючих, інноваційних технологій тощо.

Аналізуючи направленість капітальних інвестицій в матеріальні активи протягом останніх років (табл.1.), можна зазначити, що частка фінансування

матеріальних активів в загальному обсязі інвестованих ресурсів становила від 93,9% до 97,1%.

Таблиця 1

**Капітальні інвестиції в економіку України
за видами активів, 2010 – 2015 рр.**

Види активів	Обсяг інвестицій, млн грн					
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Інвестиції у матеріальні активи:	182076	250501	285146	257144	212035	254731
- житлові будівлі	28736	29557	38549	41567	33177	45610
- нежитлові будівлі	38912	51325	56811	47908	40860	43331
- інженерні споруди	40757	67692	64849	58769	46599	50949
- машини, обладнання та інвентар	55183	73167	85938	80971	68949	84423
- транспортні засоби	11399	18925	28195	16602	13830	19650
- земля	1292	2311	1804	1171	999	1442
- довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	2011	3070	1943	2456	2034	2762
- інші матеріальні активи	3786	4454	7057	7700	5587	6564
Інвестиції в нематеріальні активи, у тому числі:	6985	9431	8546	10584	7385	18385
- програмне забезпечення та бази даних	2826	3274	3427	3509	3207	4908
- права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	3070	4121	3678	5675	2974	12458
Всього:	189061	259932	293692	267728	219420	273116
Темп зростання (зниження), %:						
ланцюговий	-	137,49	112,99	91,16	81,96	124,47
середній	109,6					
Темп приросту (зростання/зниження рівня), %:						
ланцюговий	-	0,37	0,13	-0,09	-0,18	0,24
середній	11,8					

Джерело: за даними статистичного збірника «Статистичний щорічник України за 2015 рік», с. 365 [4]

В розрізі складових матеріальних активів протягом досліджуваного періоду найбільші обсяги інвестування від 28,2% до 31,4% були спрямовані в машини, обладнання та інвентар, другою за обсягами фінансування є частка інженерних споруд – від 18,7 % до 26,0 %. Частка коштів, інвестованих в нежитлові будівлі протягом досліджуваного періоду, спостерігалась на рівні 15,9% – 20,6%, частка інвестицій в житлове будівництво коливалась від 11,4% до 16,7 %. Значно менші обсяги інвестування за період 2010 – 2015 рр. були спрямовані на землю та довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва, їх частки знаходились в межах 1%.

Низький рівень інвестування в нематеріальні активи негативно впливає на формування їх інтелектуальної складової, що, в свою чергу, стримує розвиток інноваційної складової виробництва в Україні. З 2010 по 2015 рр. частка інвестицій в нематеріальні активи коливалась в межах 2,9% – 6,7%, варто

зауважити, що саме в 2015 р. вона була найбільшою. Така тенденція сформувалась під впливом загальнонаціонального курсу з проекцією на європейський досвід.

Аргументовано, що успішний досвід Японії щодо використання нематеріальних активів для збільшення капіталізації підприємств став одним із основних чинників стрімкого економічного зростання країни в вісімдесятих роках та забезпечив їй статус високотехнологічної держави. Крім того досвід Японії щодо використання нематеріальних активів для збільшення капіталізації підприємств згодом запозичили й успішно застосовували США, Китай, країни ЄС та інші [5, с. 105].

Підтримуючи погляди О.В. Пирог зазначимо, що беззаперечною є важливість інвестування в нематеріальні активи з урахуванням ключових аспектів: фінансування саме «інтелектуальної» частки в структурі нематеріальних активів забезпечить інноваційний розвиток підприємств, збільшить конкурентні можливості підприємств на ринку технологічної продукції; негативно впливає на ліквідність нематеріальних активів інвестування прав на користування природними ресурсами та майном; ефективність інвестицій в нематеріальні активи досягається за умови їх відповідності стратегії розвитку підприємства [6].

Проаналізувавши стан формування та спрямування капітальних інвестицій в економіку України в умовах глобалізації, варто зазначити, що протягом 2010 – 2015 рр. бажаного ефекту від вкладених капітальних інвестицій не досягнуто. Аргументовано, що конструктивних змін щодо накопичення та ефективного розподілу інвестиційного ресурсу можливо досягти в разі коригування існуючих підходів та діючого механізму.

Перелік використаних джерел

1. Майорова Т.В. Активізація інвестиційного процесу в Україні : колект. монографія / [Т.В. Майорова, М.І. Диба, С.В. Онишко та ін.] ; за наук. ред. М.І. Диби, Т.В. Майорової ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2012. – 472 с.
2. Ночовна Ю.О. Протиріччя та проблеми обліку капітальних інвестицій // Ю.О. Ночовна, Т.В. Радевич // Агросвіт – 2016 – №13–14 – С. 18–23.
3. Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій. /Наказ, Методика, Державний комітет статистики України № 494 від 25.12.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2009/494/metod.htm
4. Статистичний щорічник України за 2015 рік / Державна служба статистики України ; за ред. І.М. Жук ; відп. за вип. О.А. Вишнеvsька. – К.: Вид-во ТзОВ «Август Трейд», 2016. – 575 с.
5. Єршова Г.В. Нематеріальні активи промислових підприємств України // Г.В. Єршова // Фінанси України – 2011. – №11. – С. 104 – 112.
6. Пирог О.В. Тенденції інвестування національного господарства / О.В. Пирог// Вісник Національного університету «Львівська політехніка», серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2013. – № 767 – С. 343 – 349.

Обертан Д.В.,

аспірант кафедри підприємництва маркетингу
Української академії друкарства, м.Львів

Шутка Д.І.,

магістрант Української академії друкарства, м.Львів

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ ВПГ

Інтеграція України в глобальні економічні процеси та перехід цілих галузей економіки України до конкурентних міжнародних ринкових відносин диктує необхідність постійного підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарської діяльності, а саме таких капіталомістких та трудомістких, як корпорації ВПГ.

На діяльність корпорацій, як і будь-яких відносно незалежних та відокремлених одиниць, значним чином впливає їх організаційна структура, а також система управління виробничо-господарською діяльністю. Виробничо-господарська діяльність є комплексом науково обґрунтованих дій, його налагодження і вдосконалення з використанням нових технологій, що максимально задовольняє потреби ринку і забезпечує прибутковість суб'єктів господарської діяльності.

Так і підприємства видавничо-поліграфічної галузі – не є винятком з цього. Оскільки підприємства цієї галузі включають у свою діяльність з одного боку виробничо-технологічні процеси, а з іншого – маркетингово-економічні, важливим і невід'ємним фактором підвищення ефективності їх діяльності є побудова злагодженої системи управління такими процесами, що реалізуються в організаційно-економічному механізмі.

Саме поняття «механізм» в економічному словнику окреслене як «послідовність станів, процесів, що визначають собою будь-яку дію, явище», або ж «система, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності» [1, с.156], поняття «організаційно-економічного механізму», хоча й окреслене у працях більшості вітчизняних вчених, однак виділено недостатньо послідовно і чітко.

Організаційно-економічний механізм підприємства є результатом дії системи внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування та розвитку підприємства, в якому відображається складна система різноманітних економічних відносин. Разом з тим, з якісного боку, він виступає і визначальним фактором успішності цього підприємства, будучи інструментом досягнення поставленої мети [5].

Враховуючи відсутність однозначності у тлумаченні поняття «організаційно-економічний механізм» як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі, запропоновано тлумачення цього поняття, як сукупності організаційних та економічних важелів, що діють на організаційні та економічні параметри системи управління та сприяють отриманню конкурентних переваг, формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу та ефективності діяльності підприємства загалом [6, с.24].

До ознак, які розкривають сутність організаційно-економічного механізму, відносять: елементну, за якою механізм розглядається як організуюча система взаємозв'язків між структурними елементами; функціональну, яка визначається як сукупність видів діяльності, спрямовану на досягнення визначеної мети; процесну, яка характеризує механізм як процес підготовки і прийняття управлінських рішень [9].

Але також слід зазначити і те, що основною функцією цього механізму є реалізація процесу розробки, прийняття і виконання управлінських рішень, спрямованих на досягнення поставленої мети підприємства, об'єктом впливу організаційно-економічного механізму є потенціал підприємства, а кінцевою метою його функціонування – досягнення ефективних результатів діяльності підприємства.

Підсистема мотивації призначена для виконання таких функцій: мотивація підприємництва; мотивація розвитку виробництва; мотивація праці; мотивація споживання нової продукції.

Мотиваційний механізм праці спрямований на підвищення продуктивності праці, на раціональне використання виробничих ресурсів. Мотиваційний механізм виробництва нової продукції повинен забезпечити підвищення науково-технічного рівня підприємства, запровадження нововведень у виробництво, а також освоєння нових видів продукції, інновацій. Мотиваційний механізм підприємництва направлений на досягнення успіхів в умовах конкуренції на ринку.

Сукупність функцій підсистеми організації включає:

- виділення пріоритетів і переваг у діяльності підприємств ВПГ;
- формування та оптимізація організаційних структур управління та організаційно-економічних зв'язків для забезпечення пріоритетних напрямів розвитку підприємства;
- формування їх оптимальної структури ресурсного забезпечення діяльності підприємств ВПГ;
- контроль за господарською діяльністю підприємства в умовах змін зовнішнього і внутрішнього середовища.

При цьому необхідно відзначити, що планування реалізується за допомогою системи завдань і цілей, стратегій, програм і планів; регулювання оподаткування, ціноутворення, фінансово-кредитної системи, інвестиційної й інноваційної діяльності, комерційного розрахунку, системи економічних нормативів; мотивація – системи підготовки і використання кадрів, економічного стимулювання і санкцій; контроль – спостереження за роботою підприємства, аналізу результатів роботи, виявлення відхилень, аналізу напрямів усунення відхилень, попередження помилок і розробки програм недопущення негативних відхилень.

Підсистема інформаційного забезпечення здійснює збір, накопичення, збереження та аналіз інформації, необхідної для виконання функцій всіх підсистем ОЕМ управління підприємством. До основних принципів побудови ОЕМ підприємств ВПГ слід віднести: децентралізацію, комплексність, системність, гнучкість, відкритість, стабільність, спадкоємність, інноваційну спрямованість, адекватність соціально-економічній ситуації.

Таким чином, успішна виробничо-господарська діяльність значною мірою залежить від виробничої, організаційно-господарської і управлінської структур. Незначні зміни у виробничій структурі, якщо вони не знайшли відображення в організаційно-господарській, вносять диспозиції в систему управління підприємством ВПГ і призводять до певних проблем. Тому для узгодженості усіх складових виробничо-господарської діяльності потрібне розроблення дійового організаційно-економічного механізму управління підприємством. Враховуючи відсутність однозначності у тлумаченні поняття «організаційно-економічний механізм» як у зарубіжній, так і у вітчизняній фаховій літературі, встановлено його розуміння як сукупності важелів, ефективність функціонування яких залежить від методів управління, що в кінцевому результаті визначає стан підприємства та досягнення ним поставлених цілей.

Таким чином, організаційно-економічний механізм діяльності корпорацій ВПГ слід розглядати як складу систему, що включає підсистеми прогнозування і планування розвитку, мотивації, організації, інформаційного забезпечення. Формування дійового організаційно-економічного механізму сприятиме вирішенню однієї з найважливіших проблем сучасного господарювання – підвищення конкурентоспроможності галузі ВПГ в Україні.

Перелік використаних джерел

1. Нагорна І.І. Організаційно-економічний механізм у забезпеченні стійкої економічної безпеки промислових підприємств: Дис. кандидата економічних наук: 08.00.04; – Захищена 23.01.2009 р. – О., 2009. – 233 с.
2. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства // Економіка АПК.– 2005. – № 10. – С.14
3. Пристюк В.М. Методична програма приведення в дію господарського механізму стабілізації середовища підприємств // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць СНУ імені В. Даля. Вип. 14. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2005. – С.50 – 56.
4. Чернелевський Л.М. Економічний аналіз на підприємствах промисловості і торгівлі. [Підручник]. / Л.М. Чернелевський. – К., 2003 – 312с.
5. Чепурко В.В. Моделі ситуаційної діагностики стану аграрних підприємств / В.В. Чепурко // Фінанси України. – 2000. – №6. – С. 79 – 90.
6. Черкесова С.О. Формування організаційно-економічного механізму управління процесом зміцнення економічної безпеки промислових підприємств [Електронний ресурс] / С.О. Черкесова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2 (7). – С. 22 – 27. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>.
7. Полозова Т.В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості / Т.В. Полозова, Ю.В. Овсюченко // Вісник МСУ / Vesntnik VSU / , економічні науки. –Том VIII. – 2005. – №1-2. –С. 63 – 65.
8. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. –Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 295 с.
9. Савіна С.С. Організаційно-економічний механізм управління підприємством молочної промисловості [Електронний ресурс] /С.С. Савіна. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/770.pdf>.

Павлюк Л.І.,

старший викладач кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Медяник А.М.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Талапа С.Ю.

старший викладач кафедри технології і організації ресторанного господарства
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ВИКОРИСТАННЯ Е-МАРКЕТИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Умови функціонування інформаційної економіки, її інтенсивний розвиток, впровадження інноваційних технологій трансформує види економічної діяльності у відповідності до вимог інформаційного суспільства, яке активно застосовує комп'ютерні та мобільні технології у щоденній діяльності, високо цінує доступність, гнучкість та оперативність послуг, що мінімізує транзакційні витрати, економить ресурси та формує нову поведінкову культуру споживачів та надавачів послуг. До такого виду діяльності, що інтенсивно використовує інформаційні технології та активно розвивається, відноситься електронна торгівля послугами, складовою частиною якої є електронний маркетинг (е-маркетинг), що на відміну від традиційної торгівлі, активно просуває товари та послуги через Інтернет, нарощує різновиди товарів та послуг, динамічно зростає, сприяє формуванню інформаційного суспільства.

Формування та проникнення інформаційно-комунікаційних, маркетингових технологій у повсякденне життя людини, а також у діяльність державного сектора є беззаперечним доказом інтеграції держави до постіндустріального етапу розвитку суспільства на інноваційних засадах.

Метою публікації є оцінка сучасних тенденцій розвитку та особливостей використання інструментів Е-маркетингу в індустрії гостинності.

Інтернет є не лише глобальним засобом комунікації, але й ефективним інструментом ведення бізнесу. Інтернет-маркетинг – це комплекс дій, спрямованих на просування, рекламу і продаж товарів чи послуг за допомогою технологій мережі Інтернет [1, с. 11]. Зазначимо, що на вибір інструментів Е-маркетингу в індустрії гостинності впливає низка факторів, серед яких: цілі маркетингової діяльності готельного підприємства та особливості його інформаційної системи; вартісна оцінка проведення дослідження, наявність фінансових ресурсів та кваліфікованих працівників, наявність спеціального програмного забезпечення, забезпечення конфіденційності результатів дослідження. Пропонуємо кілька інструментів е-маркетингу для застосування в управлінні готельними підприємствами (див. рис.1).

Рис.1. Інструменти е-маркетингу в управлінні підприємствами гостинності*

*- авторська розробка, на основі [2]

Управління маркетингом стає, насамперед, діяльністю, пов'язаною з обробленням інформації, що використовується в готельному господарстві: маркетингові дослідження — внутрішня інформація (про готельні послуги) та зовнішня (про ринок, споживачів, конкурентів, ціни, зміни на ринку та новації); маркетингова стратегія готелю; сегментація ринку (оцінювання зовнішнього та внутрішнього ринків, конкурентів, позиціонування послуг на ринку), розробка номенклатури послуг та сервісу (оцінювання послуги за критеріями: прибуток/витрати/задоволення); політика ціноутворення (собівартість виробництва послуг та дохід готелю як внутрішня інформація; співвідношення попиту та пропозиції на ринку, динаміка цін конкурентів як зовнішня інформація); попит та збут послуг (канали прямого та непрямого збуту, нетрадиційні форми збуту); маркетингові комунікації (інформація про країни, регіони, можливості підприємства, послуги, робота із засобами масової інформації, заходи PR, поширення інформації на спеціалізованих виставках, ярмарках, презентаціях тощо) [3, с.174].

В процесі управління готельним підприємством важливим моментом є оптимізація роботи сайту за допомогою інструментів е-маркетингу. На успіх сайту впливають різноманітні фактори, так, на наш погляд, визначити наскільки зручним є сайт для більшості користувачів досить проблематично, оскільки кожний сайт має свої переваги. Синтезуючи різні думки, фахівці визнають спеціальні методи для практичного оцінювання будь якого сайту готелю [2, с.186]:

- карткове сортування – отриману інформацію використовують для користувацького інтерфейсу закладу;
- контекстне дослідження – проводиться на всіх етапах розробки сайту готелю з метою дослідження зручності його для користувача;
- макетування – створення моделі кінцевого продукту (веб-сайту), що дасть можливість протестувати його;
- анкети – пропонують користувачам зі списком питань-відповідей. Їх використовують з метою вивчення в процесі експлуатації сайту готелю;
- експертна оцінка – застосовується на ранніх етапах розробки і проводиться групою експертів у сфері веб-продукції, розробників, спеціалістів та користувачів;
- фіксація «думок вголос» — метод, що передбачає фіксування думок користувача, що виникають в процесі експлуатації веб-сайту і висловлюються ним вголос.

Згадані методи на практиці слід поєднувати з іншими, оскільки більшість з них оцінюється користувачами, тому можливі неточності в оцінці, що базується на думках, перевагах та твердженнях невеликої кількості користувачів.

Використання запропонованих інструментів Е-маркетингу надасть можливість більш ефективно вести бізнес в індустрії гостинності в мережі Інтернет, здійснювати ефективні маркетингові дослідження, автоматизувати процеси купівлі-продажу та інформування клієнтів, проводити аналіз ринку, впровадити стратегію клієнтоорієнтованого сервісу, підвищувати ефективність взаємодії клієнта і готельєра.

Перелік використаних джерел

1. Швиденко О.М. Особливості застосування Інтернет-маркетингу в сільському господарстві США / О.М. Швиденко // Агроінком. – 2013. – № 4 – 6. – С. 11 – 14.
2. Мозгова Г.В. Інструменти інтернет-маркетингу та їх переваги для сучасних українських підприємств. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072058851/turizm/marketing_turistichnogo_biznesu
3. Мельниченко С.В. Маркетингова політика в готельному господарстві: монографія/ С.В. Мельниченко, А.В. Магалецький. – К.: Київ.нац. торг-екон.ун-т, 2011. – 344с.

Палига І.Є.,

кандидат медичних наук,
магістр економіки підприємства,
директор ТзОВ Клініка «Альтернатива»,
Українська академія друкарства, м.Львів

ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ

Важливою проблемою сучасного розвитку економіки України є наявність проблем корпоративного управління, створення додаткових конкурентних переваг компанії, виявлення її на ринку в середньостроковій і довгостроковій перспективі.

Суспільно-політичні перетворення в Україні та перехід економіки держави на ринкові засади внесли кардинальні зміни й зумовили необхідність модернізації виробництв, удосконалення методології корпоративного управління підприємницькими структурами, а також активізацію вітчизняного фондового ринку. Діяльність підприємств корпоративного типу створює умови для постійного економічного прогресу, сприяє підвищенню рівня життя й зміцненню позицій у наукомістких галузях. Без акціонерної форми організації капіталу було б неможливим функціонування сучасної банківської і біржової систем.

У розвинутих індустріальних державах різні форми корпоративних підприємств існують більше трьох століть, а інфраструктура, що забезпечує функціонування акціонерних товариств – банки, біржі, фінансові посередники, реєстратори тощо – склалася в сучасному вигляді майже 100 років тому. Останніх десять років в економічній історії України стали роками динамічного трансформування форм господарювання, перерозподілу власності, формування засад корпоративного управління, регулювання торговельно-біржової діяльності та фондового ринку. Закордонний досвід, Закон України «Про акціонерні товариства», а також практика корпоративного управління постійно відкривають нові перспективи і формулюють нові завдання в усіх галузях економіки [1].

Унаслідок масової приватизації в Україні тисячі великих промислових підприємств, що виступають провідним ланцюгом вітчизняної економіки, набули організаційно-правової форми акціонерних товариств. У процесі зміни форм власності мільйони громадян стали власниками акцій, що активізувало питання придатності до нових умов господарювання, організації управління, яка б забезпечувала відповідність стратегії розвитку акціонерних товариств інтересам акціонерів. Практика діяльності таких товариств в Україні продемонструвала, що у сфері управління існує чимало протиріч, пов'язаних, передусім, із різною спрямованістю економічних інтересів власників майнових прав та управлінців. По суті, йдеться про порушення майнового права майже третини населення України, що володіє великими та малими пакетами акцій

товариств. Сучасний стан системи корпоративного управління є однією з найгостріших проблем, що гальмує економічне зростання країни.

В умовах постійної міжнародної конкуренції в боротьбі за капітал українські підприємства стануть привабливішими для інвесторів, якщо застосуватимуть високі стандарти корпоративного управління та більше уваги приділятимуть забезпеченню інтересів акціонерів, а також рухатимуться в контексті цілей нового тисячоліття і світової глобалізації [2].

Корпоративне управління взаємопов'язане з усіма аспектами економічної системи держави. Воно є необхідним для розвитку ринку, який надає ресурси для фінансування економічного росту й економіки, активізації підприємництва та впливає на торговельно-біржову діяльність і розвиток цінних паперів.

Недостатня теоретична розробленість проблеми та відсутність довготривалого досвіду еволюції вітчизняного корпоративного сектора, відставання нормативно-законодавчого регулювання від практики корпоративного управління порушили низку питань, що потребують дослідження, теоретико-методологічного обґрунтування та відповідного законодавчого закріплення.

У нас до теперішнього часу склалося чітке, майже академічне розуміння того, що являє собою корпоративне управління. У вузькому трактуванні — це система правовідносин між акціонерами компанії та її менеджментом, опосередкована взаємодією через раду директорів. У широкому трактуванні коло суб'єктів цих правовідносин розширюється за рахунок включення в нього всіх фінансово зацікавлених в успішній роботі компанії сторін, зокрема, кредиторів, працівників компанії, органів державної влади тощо.

У найпершому наближенні проблема корпоративного управління походить з базових, зумовлених своєю сутністю конфліктів:

- між акціонерами і менеджерами;
- між міноритарними і мажоритарними акціонерами.

Взаємини між акціонерами і менеджерами за природою є агентськими стосунками і виникають внаслідок розподілу праці і капіталу, в цьому й полягає зміст акціонерної форми ведення бізнесу. Агентська теорія базується на припущенні, що агенти (менеджери), найняті акціонерами, власниками, діють таким чином, щоб максимізувати корисність, насамперед, для себе, а не для акціонерів, при цьому наслідки економічних дій агентів лягають на плечі власників корпоративних структур.

У той же час очевидно, що: відповідальність менеджерів неможливо виділити в чистому вигляді, оскільки результат управління залежить не лише від його сумлінності і професіоналізму, але й від низки зовнішніх чинників, наприклад, кон'юнктури ринку, прав акціонера, об'єктів ризику, які можуть бути втрачені, інших майнових або немайнових інтересів, які можуть бути порушені.

Необхідна налагоджена інфраструктура, яка включає, з одного боку, комплекс умов, які забезпечують можливості корпоративного відтворення: інформаційно-телекомунікаційні, кредитно-фінансові і страхові, консалтингові, маркетингові, соціальні, кадрові і т.п.; з іншого – діючий організаційно-економічний механізм регулювання корпоративної побудови. Ціллю

формування інфраструктури повинно бути створення сприятливих умов для розвитку корпоративного сектора, взаємодії регіональних органів з корпораціями, захисту інтересів учасників корпоративних відносин та їх консультативного забезпечення.

Таким чином, бачимо, що у різних учасників корпоративних відносин виникають окремі інтереси стосовно діяльності корпоративних структур. Для більш ефективної роботи підприємства необхідно, щоб між учасниками була взаємодія і вони спрямовували б усі свої зусилля на результативність та збільшення прибутковості в усіх галузях економіки регіонів України [3].

Так, задля ефективного корпоративного управління доцільно запропонувати такий алгоритм (рис.1). Цей алгоритм буде допомагати контролювати ефективність корпоративного управління в регіоні.

Рис. 1. Алгоритм ефективного корпоративного управління в регіоні

У відповідності до інтересів учасників корпоративних відносин, система корпоративного управління повинна:

- захищати права акціонерів;
- забезпечувати рівні права акціонерів, включаючи дрібних та іноземних акціонерів. У всіх акціонерів має бути можливість удаватися до ефективних засобів захисту в разі порушення їх прав;
- визнавати передбачені законом права зацікавлених осіб і заохочувати активну співпрацю між корпораціями і зацікавленими особами в створенні багатства і робочих місць та забезпеченні стійкості фінансів підприємств;
- забезпечувати своєчасне і точне розкриття інформації щодо всіх матеріальних питань, що стосуються корпорації, включаючи фінансовий стан, продуктивність, власність і управління компанії;
- забезпечувати стратегічне керівництво компанією, ефективний нагляд за нею з боку її керівників, а також відповідальність керівників перед компанією і акціонерами.

Підсумовуючи, потрібно констатувати: в наявності більш-менш єдине розуміння основних складових належного корпоративного управління. Проте, навіть в країнах, де ці моделі сформувалися впродовж багатьох років, вони далеко не завжди діють і у багатьох випадках залишаються паперовими деклараціями.

Однією з нових тенденцій, що супроводжує процеси усвідомлення проблеми корпоративного управління в Україні, стало бажання громадськості матеріалізувати вказані нематеріальні складові бізнесу. З кожним роком збільшується кількість рейтингів корпоративного управління, проводяться опитування інвесторів, внаслідок чого такі поняття, як «справедливість» і «етика» знаходять свій вимір, а також має місце узагальнення науково-теоретичних підходів до розкриття проблем корпоративного управління в економіці України [4].

Перелік використаних джерел

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 №514-VI [Текст]//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008. – №50-51. – С. 384.
2. Бондар У.К. Збірник доповідей та тем Міжнародного економічного форуму «Теорія і практика розвитку корпоративного сектора економіки України в контексті цілей тисячоліття та світової глобалізації». Частина перша – К. – 2004 – 430 с.
3. Дурняк Б.В., Штангрет А.М., Мельников О.В., Угрин Я.М. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні – Монографія. – Львів: УАД, 2009, – 374 с.
4. Палига Є.М., Франчук В.І. Проблеми та тенденції корпоративного управління підприємств видавничо-поліграфічної галузі//Наукові записки (Укр. акад. друкарства). – 2007. – №2 (12)

Палига Є.М.,

доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України

Базилюк В.Б.,

кандидат економічних наук, доцент,
Українська академія друкарства, м.Львів

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРА ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналізуючи результати функціонування видавничо-поліграфічної діяльності (ВПД) в період незалежності можна дійти висновку, що багато так званих ринкових інститутів, які вводилися в Україні у 1990-і рр., працювали незадовільно не через нерозвиненість відповідних механізмів примусу, а тому, що вони не відповідали переконанням і звичкам всієї сукупності учасників, тобто інституціоналізація не була успішною.

З позицій сучасної інституціональної теорії та неокейнсіанської концепції економічного розвитку в умовах трансформаційних перетворень та економічних спадів (навіть за наявності інституту приватної власності) регулюючі функції держави мають посилюватися (послабляти їх можна тільки за умови стабільно працюючих підприємств), особливо у корпоративному секторі. За таких умов державним регулюванням процесів приватизації можна зберегти загальнонаціональну власність від переходу в приватні руки за заниженими цінами, обмежити надприбутки окремих компаній, посилити конкуренцію на ринку продукції та фінансових ресурсів.

За ринкових умов господарювання держава не може, та й не повинна, виконувати функції управління щодо приватизованих компаній, хоча це не означає, що вона втрачає і регулюючі функції. Отож приватизаційні програми мають враховувати цей факт. Передовий досвід підтверджує, що державі, насамперед, слід передавати в приватні руки підприємства, якими вона і без приватизації не може ефективно керувати, а саме: збиткові та низькорентабельні підприємства, а також підприємства, витрати на управління якими будуть меншими від отримуваних від них доходів. Більшість таких корпоративних підприємств у видавничо-поліграфічній діяльності зосереджені у власності ДАК «Укрвидавполіграфія»

Щодо регулюючої функції держави, то в умовах інституційних перетворень її можна посилити через запровадження диференційованих податкових систем та ставок окремих податків для малого та великого бізнесу, збільшення державних закупівель та замовлень, виділення додаткових коштів на субсидії та дотації, фінансування цільових програм підтримки видавничо-поліграфічної діяльності. Після завершення таких перетворень та повного формування нових інститутів, регулюючі функції держави мають бути послаблені через зменшення державних видатків на фінансування державних закупівель та цільових програм.

В. Новицький вважає, що державне регулювання, з одного боку, відіграє роль системоутворюючого ядра інституціоналізму, визначаючи його доцільні параметри та сучасні форми, а з іншого – вплітається до загальних суспільних регуляторних механізмів, які містять і неписані поведінкові норми, традиції [1, с. 50-51].

В умовах стабільних ринкових відносин регулюючі функції держави мають полягати в обмеженні негативного впливу монополій, захисту вітчизняного ринку від недобросовісної конкуренції з боку іноземних компаній, стимулюванні експортної діяльності, створенні сприятливого середовища для інвестицій, розроблення та впровадження стратегічних програм довгострокового розвитку національного господарства.

Оскільки корпоративний сектор займає вагоме місце у ВПД, то потрібно забезпечити постійний моніторинг його інституційного середовища, який має бути спрямований на виявлення та усунення негативних факторів, які стримують розвиток корпоративного сектора (рис. 1).

Рис. 1. Схема моніторингу інституційного середовища корпоративного сектора ВПД та усунення інституційних порушень

Однак більшість корпоративних підприємств видавничо-поліграфічної діяльності, навіть в умовах економічної стабільності, потребують постійного вдосконалення, яке має полягати в:

- зменшенні регулюючих повноважень державних органів влади щодо корпоративних компаній;
- внесенні змін до законів, що поліпшують права компаній та акціонерів;
- посиленні механізмів захисту приватної власності;
- спрощенні реєстрації нових акціонерних підприємств та їх звітності;
- посиленні державного контролю за зобов'язаннями, які взяли на себе компанії у процесі приватизації державного майна;
- постійному моніторингу акціонерних підприємств, що перебувають у державній власності на предмет ефективності їх роботи та доцільності приватизації.

Великою проблемою у корпоративному секторі ВПД залишається питання управління його державною часткою. Для підвищення ефективності управління корпоративними підприємствами ВПД, в яких держава володіє часткою акціонерного капіталу, потрібно:

- уточнити переліки стратегічних корпоративних підприємств, де держава має володіти 100 %, не менше 50 % та 25 % статутного капіталу;
- щорічно затверджувати мінімальний рівень рентабельності для підприємств з державною часткою у статутному капіталі;
- встановити жорсткі нормативи відрахування дивідендів з таких підприємств до державного бюджету;
- зважаючи на сучасний стан та рівень зношеності основних засобів державних видавничо-поліграфічних підприємств, закуповувати за рахунок бюджетних коштів в інших країнах та у вітчизняних виробничих і науково-дослідних установах та передавати для впровадження суб'єктам ВПД з державним капіталом новітні технології та устаткування, з наступним погашенням цими підприємствами витрат на їх придбання;
- передбачати обсяги інноваційних витрат зазначених підприємств;
- практикувати залучення на контрактній основі до управління важливими державними підприємствами менеджерів з економічно розвинутих країн світу, які мають практичний досвід управління аналогічними компаніями;
- сприяти просуванню на іноземні ринки продукції, виробленої на державних корпоративних підприємствах, та забезпеченню таких підприємств енергоносіями, дефіцитними та унікальними матеріалами і комплектуючими виробами;
- впроваджувати на підприємствах з державним капіталом світові стандарти управління якістю продукції, екологічністю та якістю управління;
- посилити контроль за роботою збиткових підприємств з державною часткою на предмет штучного доведення їх до банкрутства.

Крім того, держава повинна посилити контроль за виконанням власниками приватизованих корпоративних підприємств ВПД своїх зобов'язань, взятих в процесі їх приватизації або викупу в держави. На нашу думку, цей аспект повинен включати:

- запровадження на передбачений у приватизаційних умовах термін умовного переходу корпоративних підприємств у приватну власність. Такі підприємства мають повністю переходити у приватну власність за умови виконання їх набувачами взятих на себе зобов'язань;
- щоквартальну звітність приватизованих підприємств про виконання новими власниками приватизаційних зобов'язань. При порушенні такими підприємства термінів, зазначених у зобов'язаннях, до них мають застосовуватися фінансові санкції, включаючи зменшення відсотка у статутному капіталі, а у разі систематичних порушень приватизаційних вимог удосконалити механізм повернення їх у державну власність;
- фінансову заставу підприємців, які набувають державне майно, на суму приватизаційних зобов'язань;
- контроль за збереженням економічного потенціалу важливих для функціонування ВПД корпоративних підприємств, які перейшли у приватну власність, на рівні, не нижчому від того, який був на момент їх приватизації [2, с. 239–240].

Дослідження сучасних умов функціонування корпоративних підприємств ВПД потребує подальшого проведення аналізу соціально-економічних змін, що відбуваються на підприємствах галузі, та дослідження багатьох взаємозалежних як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які пов'язані з трансформаційними економічними процесами у постперехідний період та обумовлюють вибір певного типу поведінки підприємницьких структур в умовах необхідних структурних реформ, що і має стати предметом подальших досліджень.

Перелік використаних джерел

1. Новицький В. Інституціоналізм у діалектиці сучасного економічного розвитку /В. Новицький // Економіка України – 2005. – № 7. – С. 49–58.
2. Базилюк В.Б. Особливості функціонування та розвитку підприємств ВПГ: регіональний аспект: монографія /В.Б. Базилюк. – Львів: Українська академія друкарства, 2015. – 276 с.

Панчишин Т.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет ім. І.Франка

Карабін Х.Р.,

магістрант Української академії друкарства, м.Львів

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У сучасній розвинутій економіці фінансування розвитку людського капіталу, освіченості та рівня життя працівника вже не вважається непродуктивною та витратною інвестицією, яка ніби нав'язувалася політикою держави з метою забезпечення соціального зростання. Все більше компаній зацікавлені у забезпеченні своїх працівників повним соціальним "пакетом послуг", необхідних для гідного та продуктивного життя, для забезпечення нормальних умов праці. Метою таких інвестицій у людський розвиток є підвищення продуктивності праці працівників, створення належних умов для стимулювання генерації нових ідей, нових проектів тощо. Саме такі компанії демонструють високі показники процвітання та стабільного розвитку. На жаль, інвестування розвитку людського капіталу не притаманне усім видам економічної діяльності. Так, галузі промисловості, сільського господарства, транспорту більше уваги зосереджують на інвестуванні у фізичний капітал, мало звертаючи уваги на розвиток людського потенціалу. Тому дослідження ролі інвестування людського капіталу у економічному поступі залишається сьогодні актуальним.

Вагомий внесок у розвиток сучасної теорії людського капіталу зробили Т. Шульц, Г. Беккер, С. Кузнець, С. Струмилін, Р. Капелюшников та інші вчені. Розвитком теорії людського капіталу займались також такі відомі українські вчені, як: О. Грішнова, Е. Лібанова, Я. Ларіна, І. Каленюк, А. Чухно, В. Мандибуря та інші.

Особливий внесок до теорії конкуренції, стратегії і розвитку фірми зробив Г. Беккер. Він розрізнив спеціальні і загальні інвестиції в людину, виділив особливе значення спеціального навчання, спеціальних знань і навичок. Спеціальна підготовка працівників формує конкурентні переваги фірми, характерні і значущі особливості її продукції і поведінки на ринках, в кінцевому підсумку, її ноу-хау, імідж і бренд. У спеціальній підготовці зацікавлені в першу чергу самі фірми і корпорації, і вони фінансують її.

Інвестування у людський капітал, насамперед, підвищує продуктивні здібності людини, розвиває ділові навички і підприємливість, стимулює наближення її до нових наукових ідей і технічних розробок, які так необхідні нашому суспільству для пришвидшення інноваційного розвитку України. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню продуктивності праці та стимулюванню економічного зростання [3].

Беручи до уваги концепції теорії людського капіталу, темпи інвестицій у розвиток людини повинні значно випереджати темпи приросту інвестиції у безпосередні процеси виробництва. Та, на жаль, в Україні економічній доцільності інвестицій в людину приділяється недостатньо уваги як з боку державних інституцій, так і з боку бізнесу. Як результат — відсутність дійової економічної, соціальної і гуманітарної політики в Україні за 25 років не спричинила суттєвого поліпшення показників розвитку людського капіталу.

Вирішувати проблеми активізації інвестування людського капіталу покликана, насамперед, держава. І хоча вона декларативно визнає пріоритетними завдання людського розвитку, проте реально цього немає. Свідченням цього можуть бути результати аналізу інтегрального регіонального індексу людського розвитку, що запропоновані фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Сама інтегральна оцінка формується із 33 показників, які об'єднуються у 6 аспектів людського розвитку. Це індикатори, що характеризують такі аспекти, як: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця, освіта. Групою експертів по кожному із показників було встановлено нормативні значення, які враховують той рівень чи ті стандарти, що забезпечують гідне життя та умови праці громадян. Аналізуючи фактичні значення індикаторів за регіонами, бачимо, що за підсумками 2014 року по жодному показнику не було досягнуто стандартного (нормативного) значення. Це, звісно, є свідченням того, що розвитку людського потенціалу приділяється недостатня увага. На противагу високо урбанізованим областям, промисловим гігантам, регіони України, котрі хоч і мають менший виробничо-ресурсний потенціал, відзначаються вищими показниками людського розвитку та якості життя населення. Це значною мірою обумовлено феноменом метрополійної дисфункції міст на тлі невідповідності між економічною потужністю регіону та такими його показниками соціального благополуччя, як недосконалість системи охорони здоров'я, не належна громадська безпека, суспільна нерівність та значне техногенне навантаження на довкілля [1].

За період з 1990 по 2015 рр. у світовому індексі людського розвитку, що розроблений фахівцями ООН, Україна з 45-го перемістилась на 81-ше місце серед 188 країн, в той час, як сусідня Польща посіла 36 місце, Казахстан — 56 місце [2]. І хоча за даною методологією Україну віднесено до групи країн з високим рівнем людського розвитку, та досягнуто його було завдяки показнику освіченості населення (а це показники середньої тривалості навчання та очікуваної тривалості навчання), натомість значно гіршими були показники стану здоров'я (а саме, очікувана тривалість життя) та рівня добробуту (обсяг ВВП у розрахунку на 1 особу).

У іншому рейтингу за індексом рівня соціального розвитку, що запропонований фахівцями Social Progress Imperative Україна отримала 65,69 балів зі 100 можливих. Під час визначення успіхів країни в галузі соціального прогресу в цьому індексі враховуються понад 50 показників, об'єднаних в три основні групи:

- основні потреби людини — харчування, доступ до основної медичної допомоги, забезпечення житлом, доступ до води, електрики і санітарних послуг, рівень особистої безпеки;

- основи благополуччя людини — доступ до базових знань і рівень грамотності населення, доступ до інформації та засобів комунікації, рівень охорони здоров'я, екологічна стійкість;

- можливості розвитку людини — рівень особистих і громадянських свобод, забезпечення прав і можливостей людини приймати рішення і реалізовувати свій потенціал.

В індексі соціального прогресу відносно високі показники Україна продемонструвала у сфері доступності вищої освіти, медичного забезпечення та харчування. Водночас на критично низькому рівні знаходяться стан довкілля (120-е місце зі 133) та пов'язаний з цим стан здоров'я громадян (132-е місце зі 133). Також відзначається низька оцінка громадянами свободи життєвого вибору (126-е місце зі 133) та високий рівень корупції (115-е місце зі 133). Загалом у рейтингу Social Progress Imperative у 2015 році Україна, зайнявши 62 місце, випереджає Білорусь (66-е місце), Молдову (70-е місце), Росію (71-е місце). Туреччина та Грузія, яких Україна випередила в минулорічному дослідженні, цього року посіли вищі за неї позиції: 58-е та 60-е місця відповідно.

Сьогодні забезпечення прискореного розвитку економіки, докорінне поліпшення її структури перебувають у прямій залежності від інформаційної індустрії, що потребує інтелектуальних інвестицій, створення повноцінного ринку інформаційних товарів. Так, світовий ринок комп'ютерів щороку збільшується у середньому на 17,5%. Знання, зокрема економічні, стають найважливішим мірилом неекономічної моделі. На професії, де переважає інтелектуальна складова, припадає основний приріст зайнятості. Так, за розрахунками фахівців, у США цей показник становить 85 %, у Німеччині — 89%, у Великій Британії — 95%, у Японії — 90%. Якщо у США у 50-х роках ХХ ст. галузі, що виробляють і поширюють знання та інформацію, виготовляли тільки 25 % кінцевого продукту ВВП, у 60-х — понад 33%, то у 80-х роках — більше, ніж 60%. Це вимагає від нас вже з юних років вести підготовку дітей до роботи в умовах принципово нових технологій, зокрема, інформатизації та комп'ютеризації навчальних процесів. Більшість науковців-економістів вважають, що найбільшу віддачу та ефект приносять інвестиції, вкладені саме у дошкільну та середню освіту. За оцінками фахівців вони дають приріст у 30% ВВП, а вкладені вже у вищу освіту – лише 15%. Не повинно також бути такого, щоб діти в 10–14 років ставили собі за мету стати чиновником, бо це одна із посад, що забезпечить "світле майбутнє". Для них прикладом, взірцем повинні стати вчені, дослідники, фахівці, що володіють креативним мисленням, здатні до створення інноваційних продуктів чи послуг. Ймовірність закріплення результатів людського розвитку буде вища, якщо всі діти зможуть оволодіти знаннями і навичками, які їм будуть потрібні у трудовій діяльності: креативність, критичне мислення, вирішення проблем, прийняття рішень, інформаційна грамотність, комунікативність, громадянська позиція, особиста і

соціальна відповідальність. До 2020 року прогнозується зміна більше 1/3 знань і навичок, які важливі для трудової діяльності. Саме така стратегія, такі орієнтири дадуть економіці працівників, здатних створити конкурентний продукт з високим рівнем доданої вартості [2].

Інвестування у людський капітал, даючи робочій силі нові і більш продуктивні знання, стимулюючи процес продукування нових ідей та шляхи їх реалізації, забезпечить стале економічне зростання і виконуватиме роль визначального чинника соціально-економічного розвитку країни. Освіта і підготовка кадрів мають вирішальне значення для економічного і соціального прогресу, а узгодження вмінь та навичок випускників з потребами ринку праці відіграє ключову роль в цьому процесі. Це набуває все більшого значення в умовах глобалізації та заснованої на знаннях економіки, де кваліфікована робоча сила необхідна, щоб конкурувати з точки зору продуктивності, якості та інновацій.

Перелік використаних джерел

1. Human Development Report 2015 [Електронний ресурс] / Звіт про людський розвиток 2015р. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf
2. Social Progress Index 2015 executive [Електронний ресурс]. Звіт про індекс соціального розвитку 2015 р. – Режим доступу: [summaryhttps://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/gx-cr-social-progress-index-executive-summary-2015.pdf](https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/gx-cr-social-progress-index-executive-summary-2015.pdf)
3. Ларіна Я.С. Розвиток людського капіталу в умовах глобалізації: монографія / Я. Ларіна, О. Брацлавська. — К. : Академія, 2012. — 244 с.

УДК 336.5.02

Підлипний Ю.В.,

кандидат технічних наук, доцент кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Морохович В.С.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри природничо-гуманітарних та інформаційних дисциплін,

Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

МОДЕЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Важливими показниками, що характеризують стан і динаміку торговельних підприємств в Україні, є дані про кількість торговельних підприємств, обсяги роздрібної реалізації та фінансові результати їх діяльності. Останніми роками простежується тенденція до зменшення кількості об'єктів роздрібної торгівлі. А тому основним завданням ефективної діяльності торговельних підприємств є управління витратами. Розмір витрат – одна з умов успіху на ринку, оскільки чим менші витрати, тим більший прибуток отримує підприємство. Сьогодні успіху можуть досягти лише ті підприємства, які використовують у своїй діяльності різні методи та прийоми моделювання.

Дослідженню теоретичних аспектів управління витратами приділяють увагу багато вітчизняних науковців, серед яких: А.А. Мазаракі, Л.В. Нападівська, Є.В. Мних, О.С. Стоянова, І.Т. Балабанова, Н.М. Ушакова, І.О. Бланк та ін.

Процес прийняття стратегічних управлінських рішень майже завжди повинен включати оцінку рівня невизначеності у тих ситуаціях, які стосуються майбутнього і ризику, пов'язаного з цією невизначеністю. Тому фактори, які обумовлюють невизначеність і ризик, повинні обов'язково враховуватися у стратегічному аналізі.

Найвищий рівень невизначеності завжди пов'язаний з майбутніми явищами і процесами; будь-який аналіз в умовах невизначеності є, за своїм змістом, перспективним аналізом. Крім невизначеності, господарсько-фінансова діяльність підприємства характеризується великою кількістю ризиків. Серед них можна виділити: ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний ризик, інфляційний, процентний, валютний, депозитний, кредитний, податковий та інші види ризиків.

Особливий інтерес з точки зору стратегічного управління являє собою ризик зниження фінансової стійкості, який є одним з найнебезпечніших серед фінансових ризиків його неконтрольоване збільшення може призвести до банкрутства компанії. Підприємство зустрічається з ним при виборі джерел утворення капіталу, що спрямовується на фінансування активів, тобто інвестованого капіталу [1].

Вказані ризики прямо впливають не тільки на вибір конкретних методів і моделей, придатних для здійснення перспективних оцінок фінансового стану та результатів підприємства, але й на спосіб представлення кількісних змінних (екзогенних та ендогенних).

У більшості випадків фінансові показники, які стосуються майбутніх періодів, надаються у вигляді детермінованих чисел. Для того, щоб врахувати можливість виникнення різних варіантів розвитку подій, фінансові аналітики використовують:

- ✓ аналіз чутливості, призначений для виявлення ступеня впливу на результат тих чи інших змін вхідних параметрів (екзогенних змінних);

- ✓ аналіз сценаріїв для розрахунку різних варіантів результату за умови використання різних наборів вхідних даних, які досить часто мають альтернативний характер.

У багатьох випадках у сценарії, які розроблені для різних фінансових моделей, включаються відповідні ймовірності для того чи іншого варіанту.

Одним з найбільш проблематичних завдань фінансового аналізу в умовах невизначеності є підготовка відповідного аналітичного обґрунтування для прийняття управлінського рішення.

Дійсно, в умовах ринку управлінські рішення, в тому числі у сфері фінансів, найчастіше доводиться приймати за обставин невизначеності або неповної інформації. Тому виникає необхідність визначення оптимальних варіантів фінансових рішень, пов'язаних з найменшим ризиком втрат для підприємства. Слід зауважити, що деякі автори розрізняють так звані «розумні» рішення і оптимальні, пояснюючи це наявністю різних точок зору і

суперечливих вимог, які майже завжди потребують компромісу [2]. Не завжди можна вважати оптимальними компромісні рішення, оскільки у багатьох випадках «багатовекторність» управлінської політики є шкідливою, а підприємству доцільно дотримуватися єдиної стратегічної мети, яка у фінансовому аналізі повинна бути виражена у вигляді певної цільової функції. Якщо цільова функція має композитарний характер, оптимальним можна вважати компромісне рішення, а якщо цільова функція сформульована однозначно – компромісні рішення не повинні прийматися.

Серед багатьох моделей і схем прийняття рішень, які можуть застосовуватися у фінансовому аналізі, потрібно вибирати ті, які найбільше відповідають особливостям галузі та специфіці діяльності того чи іншого підприємства.

Наприклад, для підприємств торгівлі одним з головних завдань є підтримання матеріально-технічної бази і торговельного обладнання, без яких неможливо здійснювати діяльність. З точки зору фінансового аналізу будь-яке рішення, пов'язане з продажем, придбанням або ремонтом навантажувально-розвантажувального, холодильного чи іншого обладнання, повинно оцінюватися як з урахуванням існуючих можливостей, так і з точки зору очікуваних грошових потоків та економічної вигоди від кожного проекту модернізації. Таким чином, кожна задача аналізу проектів повинна вирішуватися з огляду на максимізацію економічної вигоди та корисності. З іншого боку, максимізація корисності означає мінімізацію ризику.

Н.В. Радіонов та С.П. Радіонова пропонують вирішувати задачу про заміну (модернізацію) обладнання з допомогою побудови функції втрат у вигляді матриці, розширеної з врахуванням значень щільності розподілу випадкової величини [3]. Викладена цими авторами модель, після певної адаптації і розширення, може успішно застосовуватися для аналізу аналогічних та інших проблем торговельних підприємств.

Розглядаючи процес експлуатації наявного обладнання та інших об'єктів основних фондів (далі обладнання), можна визначити, що через n років (кварталів, місяців) це обладнання може знаходитися у такому стані:

- ✓ r_1 – обладнання повністю придатне до експлуатації;
- ✓ r_2 – обладнання потребує поточного ремонту, його продуктивність дещо знижується;
- ✓ r_3 – обладнання потребує капітального ремонту, його продуктивність є низькою;
- ✓ r_4 – обладнання непридатне до експлуатації і не підлягає ремонту.

На основі досвіду експлуатації торговельного обладнання будується таблиця розподілу ймовірностей, розподілена за нормальним законом розподілу (табл.1).

Таблиця 1

Розподіл ймовірностей майбутнього стану торговельного обладнання

Стан обладнання, r	r_1	r_2	r_3	r_4
Ймовірність, $P(r)$	0,2	0,3	0,3	0,2

Для прийняття рішення про можливість продажу торгового обладнання і придбання аналогічного (формально позначається як $G=1$) або про продовження експлуатації (позначається як $G=0$) необхідно побудувати матрицю можливих втрат разом із значеннями ймовірностей для кожного стану обладнання. Ця матриця будується на основі ґрунтового всебічного аналізу усіх можливих втрат, ринкових умов і умов експлуатації обладнання (табл. 2).

Таблиця 2

**Матриця втрат при реалізації рішень щодо продажу
або продовження експлуатації обладнання**

Можливий стан обладнання, r	Рішення		Ймовірність, $P(r)$
	Продавати ($G = 1$) тис. грн	Експлуатувати ($G = 0$) тис. грн	
r_1	10	5	0,2
r_2	20	15	0,3
r_3	30	30	0,3
r_4	45	40	0,2

Для визначення функції втрат, яку необхідно мінімізувати, потрібно зробити розрахунок:

$$R = [10 \cdot G + 5 \cdot (1 - G)] \cdot 0,2 + [20 \cdot G + 15 \cdot (1 - G)] \cdot 0,3 + [30 \cdot G + 30 \cdot (1 - G)] \cdot 0,3 + [45 \cdot G + 40 \cdot (1 - G)] \cdot 0,2 = 22,5 \text{ тис. грн.} + 3,5 \text{ тис. грн.} \cdot G$$

Таким чином, якщо замість G підставити відповідні значення (1 або 0), можна отримати такі результати:

- а) рішення про продаж обладнання ($G=1$): втрати становлять 26,0 тис. грн.;
- б) рішення про продовження експлуатації обладнання ($G=0$): втрати становлять 22,5 тис. грн.

Оскільки нашим завданням є мінімізація функції втрат R , необхідно зупинитися на варіанті продовження експлуатації обладнання.

Розглянута задача – не єдина, яку можна вирішити за допомогою математичних методів моделювання. На сьогодні аналітика є досить потужним інструментом; ще у 90-х роках минулого століття вітчизняні фахівці мали змогу ознайомитися з різними методами і прийомами фінансового аналізу, який використовується за кордоном. Поєднання цих знань і власного позитивного досвіду повинно забезпечити надійну основу для формування системи підтримки прийняття управлінських рішень, вхідна інформація для якої обов'язково має бути аналітично оброблена та інтерпретована.

Перелік використаних джерел

1. Проблеми удосконалення бухгалтерського обліку в умовах ринкової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22 січня 1999 року // під ред. Ю.А. Вериги. – Полтава: ПКІ, 1999. – 390 с.
2. Підлипна Р.П. Аналіз стратегій діяльності торговельних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Р.П. Підлипна – К., 2010. – 21 с.
3. Радионов Н.В. Основы финансового анализа: математические методы, системный подход. Н.В. Радионов, С.П. Радинова. – СПб.: Альфа, 1999. – 592 с.

Сержанов В.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
декан економічного факультету

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Костов'ят Г.І.,

аспірант, викладач економічного факультету

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОЦІНКА СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Основою економічної трансформації є створення умов для конкуренції, максимального використання сильних і пріоритетних сторін національної економіки, активізації внутрішніх джерел економічного зростання, забезпечення сприятливого економічного клімату [4]. Результатом трансформації повинно бути формування нової економічної системи.

Процес реалізації трансформацій практично в кожній зі сфер супроводжувався зростанням опору з боку найрізноманітніших сил, способів існування яких передбачає збереження комфортного положення для них, але неприйняттого для українського суспільства. Це стало однією з головних причин асинхронності і нерівномірності процесу реформ у різних сферах та нерівноцінності й суперечливості досягнутих результатів в економіці.

Впровадження соціально-економічних реформ наразі набуває все більшої актуальності для України. Це обумовлено не тільки необхідністю подолання причин і наслідків фінансово-економічної кризи. За 25 років незалежності України так і не досягнуто ефективного оновлення, модернізації її економічної та соціальної систем. Соціально-економічне життя країни регулюється еkleктичною сумішшю ринкових механізмів та архаїчних, рудиментарних соціальних інституцій, які залишились у спадок від соціалістичної системи і лише частково були адаптовані до нових капіталістичних умов [1].

Адже за роки незалежності спад економіки України досяг рівня приблизно 60 % від випуску продукції в 1991 році. Викликом є те, що на падіння економіки вплинули на одну третину втрати території – 41.8 тис. кв. км (6.9 %); втрати населення – близько 5 млн. чол. (12–13 %). Слід зазначити про значне зростання в другій половині 2014 р. та у 2015 р. напруженості економічної і політичної ситуації в країні. Станом на кінець 2015 року криза спричинила скорочення номінального валового внутрішнього продукту в доларовому вираженні на 50.6 % відносно рівня 2013 року і на 49.7 % – відносно рівня 2008 року [3].

Економіка України з початку 2016 р. демонструвала незначні ознаки одужання. І минулий рік став першим (за останні чотири роки) роком позитивних економічних трансформаційних процесів, завдяки яким почав формуватися базис економічного відновлення на найближчі роки.

Слід зауважити, що економічним рушієм двох останніх років був аграрний сектор, який розглядається як один з найвагоміших для країни в середньостроковій перспективі. Однак результати його реформування мають суперечливий характер.

Щоправда значною мірою вдалося досягти визначеної мети реформування – забезпечення продовольчої безпеки країни та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку. Однак інша мета – утвердження лідерства на світовому ринку продовольства та сільськогосподарської продукції – залишається на перспективу.

Згідно з прогнозом Кабінету Міністрів, у 2017–2019 рр. в Україні очікується зростання прибутків підприємств, кількості зайнятих, продуктивності праці (на 2,1 – 2,6 %), реальної заробітної плати (на 5,4 – 7,5 %) і скорочення безробіття (до 8,2 % від загальної кількості економічно активного населення у віці 15–70 років у 2019 р.) [2].

З огляду на зазначене вище, значна частина змін/реформ, які відбуваються наразі в країні, мають деструктивний характер для економіки. В 2017 р. очікується збільшення капіталовкладень в основний капітал. Проте на початку 2017 року кількість підприємств значно скоротилась – приблизно на 120 тис. У державі спостерігається скорочення робочих місць, молоді сім'ї виїжджають з країни у зв'язку з нестабільністю соціально-економічною ситуацією. Щоб уникнути низки прогалин в економіці, необхідно першочерговими заходами оновити тактику і стратегію розвитку країни, створити сприятливий інвестиційний клімат, створити відкриті та прості «правила гри» для бізнесу, забезпечити повернення територій на Сході та відновлення їх економічного потенціалу.

Перелік використаних джерел

1. Зверяков М.І. Уроки ринкової трансформації в Україні / М.І. Зверяков // Економіка України. – 2016. – № 8.
2. Урядовий портал органів виконавчої влади. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналітична доповідь / Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський та ін.; за заг. ред. Я.А. Жаліла; Національний інститут стратегічних досліджень – К.: НІСД, 2014. – 132 с.
4. Філіппова С.В. Оцінка стану економіки України та перспективи її трансформації в умовах глобалізації / С.В. Філіппова, О.О. Комліченко, Н.В. Ротань // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, 2012, вип.1(1).

Симочко М.І.,

старший викладач кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

АУДИТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ АУДИТУ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОРГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аудит як одна з форм контролю виступає суспільно необхідним інститутом, що забезпечує незалежний характер контролю. Найбільше поширення аудиторська діяльність отримала у фінансовій сфері, де аудитори здійснюють перевірки бухгалтерської або фінансової звітності, платіжно-розрахункової документації окремих господарських операцій, податкових декларацій та інших фінансових зобов'язань і вимог економічних суб'єктів.

Аудит як одна з форм контролю допоможе керівникам і менеджерам різних рівнів розв'язати проблеми, пов'язані з ефективністю використання людського потенціалу.

Проблеми аудиту персоналу набули свій розвиток лише після набуття Україною незалежності, коли був прийнятий курс на перехід економіки України на ринкові засади. Значний внесок у розробку теорії і методології аудиту зробили такі вчені як: В.В. Сопко, Н.І. Дорош, Л.І. Кулаковська, А.Ж. Пшенична, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, О.А. Петрик, В.С. Рудницький, Р. Адамс, В.І. Подольський та ін.

Однак, питання аудиту кадрового потенціалу стали розглядатися тільки останніми роками. Відображення вони знайшли в працях таких вчених як: Л.А. Сухаревої, А.Я. Кібанова, Ю.Г. Одегова, А.Е. Шлендера та деяких інших. Однак і на сьогодні питання аудиту управління персоналом організації залишається відкритим.

Аудит персоналу здійснюється на підставі загально визнаних для будь-якої аудиторської перевірки принципів: професіоналізму, незалежності, достовірності, чесності, об'єктивності, порівнянності з міжнародним правом [4, 5, 6].

У світовій практиці аудит персоналу – це послідовна, регулярна і, як правило, довгострокова форма контролю за реалізацією практичних зусиль із оптимізації управління персоналом. В ході одноразової аудиторської перевірки неможливо повністю оптимізувати стан управління персоналом організації. Таким чином це означає, що оптимізаційні зусилля повинні концентруватися на питаннях управління персоналом, що мають найбільшу корисність для довгострокової ефективності організації. Для вирішення ключових питань немає практичного сенсу займатися вдосконаленням другорядних деталей [1].

Сучасна наука і практика сформували дослідницькі підходи до аудиту персоналу, які можуть бути використані при його формуванні в підприємствах торгівлі: [1, 2]

- порівняльний підхід – допомагає виявити області необхідного удосконалення, проводиться шляхом порівняння з такими ж показниками іншої організації;

- залучення зовнішніх експертів – допомагає визначити причину проблем шляхом погляду «з боку»;
- статистичний підхід – дозволяє сформувати статистичні стандарти і виявити відхилення від них;
- підхід відповідності – визначає відповідність з політикою компанії і правовими приписами.

Правові і етичні основи, стандарти аудиту персоналу зобов'язане базуватися як на правовій, так і на етичній основі, дотримуватися аудиторських стандартів та інших регулятивів, з урахуванням міжнародних стандартів аудиту (МСА).

До етичних основ можна віднести: етику поведінки і моральні принципи виконавців; дотримання об'єктивності і незалежності; дотримання належної уваги до процедури; фінансову, адміністративну, емоційну незалежність; професіоналізм розробників і виконавців з впровадження і функціонування аудиту управління кадровим потенціалом.

Правові основи покликані забезпечити достовірність отримуваної інформації, надійність і професіоналізм процедур. До правових основ можна віднести: державні законодавчі акти (Конституція України, Трудовий кодекс України, Закон України «Про аудиторську діяльність» № 1400 – V від 14 вересня 2006 року [7], стандарти аудиту, інші нормативні акти, що регулюють особливості праці та оплати, охорони праці, соціального захисту, і т. п.); нормативні акти суб'єктів підприємництва; галузеві нормативні акти; внутрішні нормативні акти організації; договори надання аудиторських послуг (якщо аудит виконується зовнішнім виконавцем).

Сучасні аудиторські стандарти переважно орієнтовані на фінансовий аудит, але можуть бути адаптовані до аудиту персоналу, вони формують єдині нормативні вимоги до якості і надійності системи аудиту (МСА). [8]

На практиці виділяють три основні напрями аудиторської діяльності, кожне з яких має різні цілі, завдання, способи проведення та інструментарій рішення: фінансовий аудит, державний аудит, управлінський аудит. У свою чергу, аудит персоналу – частина або різновид управлінського аудиту [2]. Незважаючи на відмінності і особливості напрямів аудиторської діяльності усі вищезгадані напрями єдині за своєю суттю: діагностика проблем, що виникають в організації, визначення їх важливості та впливу на ситуацію, формування рекомендацій і пропозицій за результатами дослідження.

Аудиту підлягають три основні області:

- процеси – управлінські і кадрові, їх відповідність стратегічним цілям і завданням організації, технологічному рівню;
- структури – ефективність організаційної структури, її адекватність процесам, що реалізуються;
- персонал – якість, чисельність, розподіл усередині організації, наявність кадрового резерву, якість резерву.

Аудит персоналу торговельного підприємства нами рекомендується проводити з використанням методів діагностичного дослідження системи управління персоналом. Його відмітні риси:

- націленість на загальноорганізаційну ефективність;

- суворі форма програми перевірки, процедур і укладення;
- незалежність аудитора по відношенню до організації;
- професіоналізм у виконанні перевірки.

Сфера аудиту персоналу набагато ширша, ніж тільки перевірка функціонального підрозділу з управління персоналом, і в цілому перевірка не повинна обмежуватися лише цим. Вона припускає вивчення організації управління персоналом в даній організації, включаючи аналіз діяльності керівника персоналу на різних рівнях управління.

Суть і особливості аудиторського підходу до обстеження управління персоналом, застосування аудиту персоналу в якості діагностичного методу підвищення ефективності роботи організації детально не аналізуються і тому потребують подальшої розробки.

Перелік використаних джерел

1. Аудит и контроллинг персонала организации: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. проф. П.Э. Шлендера. М.: Вузовский учебник, 2009. – 224 с.
2. Митрофанова Е.А. Управление персоналом: теория и практика. Аудит, контроллинг и оценка расходов на персонал: учебно-практическое пособие /Е.А. Митрофанова, А.В. Софиенко / под ред. А.Я. Кибанова. –М.: Проспект, 2013. – 80 с.
3. Одегов Ю.Д. Аудит и контроллинг персонала: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. / Ю.Д. Одегов, Т.В. Никонова.– М.: Альфа-Пресс, 2010.– 672 с.
4. Дерев'янку С.І. Аудит: підручник / С.І. Дерев'янку. – К.: ЦУЛ, 2016. – 380 с.
5. Дорош Н.І. Аудит: методологія та організація /Н.І. Дорош. – К.: Знання, 2007.
6. Петрик О.А. Аудит: методологія і організація: підручник /О.А. Петрик – К.: КНЕУ, 2003. – 260 с.
7. Про аудиторську діяльність. – Закон України від 22.04.1993 р. №3126-ХІІ (за ред. від 14.09.2006 р. № 1400-У)Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1400-У>
8. Петренко С.М. Аудит: теорія і практика застосування міжнародних стандартів: навчальний посібник /С.М. Петренко, І.М. Пальцун. – 2-е вид. – Львів: Магнолія 2006, 2013. – 520 с.

УДК 330:331.522.4(477.87)

Смочко В.Ю.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Бедзир В.С.,

старший викладач кафедри менеджменту туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу

Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Індекс глобальної конкурентоспроможності, який щорічно публікується Всесвітнім економічним

форумом (ВЕФ), складається з більше, ніж 100 змінних, які згруповані за 12-ма контрольними показниками в такому порядку: «Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічна стабільність», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів і послуг», «Ефективність ринку праці», «Розвиненість фінансового ринку», «Рівень технологічного розвитку», «Розмір внутрішнього ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» (розвиненість бізнесу та конкурентоспроможність компаній) та «Інноваційний потенціал» [1, с.5].

Відповідно до критеріїв ВЕФ, показники 1—4 є підставою для віднесення економіки країни до категорії країн з факторно-орієнтованими (ресурсно-орієнтованими) економіками, показники 5—10 – до категорії країн з ефективно-орієнтованими економіками, а показники 11—12 – до країн з інноваційно-орієнтованими економіками.

В таблиці 1 відображено динаміку позиції України в індексі глобальної конкурентоспроможності протягом п'яти останніх років (в порівнянні з деякими країнами).

Таблиця 1

**Динаміка позиції України та деяких країн в Індексі глобальної конкурентоспроможності за 2012—2017 роки
(за даними Всесвітнього економічного форуму [1])**

Позиції України та деяких країн світу	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55

Як бачимо, Україна за 5 років опустилася в рейтингу на 12 пунктів, і така динаміка не виглядає оптимістичною на тлі найближчих геополітичних союзників та/чи суперників (в історичному ракурсі здебільшого ситуативних). Перебуваючи на позиціях аутсайдера, малоймовірно реалізувати намагання виходу України на інноваційно-інвестиційний рівень економічного розвитку, задекларований на законодавчому рівні (Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [2]). Ситуацію, що склалася в країні в контексті глобальної конкурентоспроможності за симптоматикою слід віднести до системної кризи, глибину якої ще більше відтіняють успіхи Росії, яка в індексі глобальної конкурентоспроможності (за ці ж 5 років) поліпшила свою позицію на 23 пункти, піднявшись з 67-го місця на 43-є. При тому, що російська економіка серйозно постраждала від обвалу цін на нафту, а через анексію Криму кілька років перебуває під тиском міжнародних санкцій; Україна ж навпаки – перебуває під «ковпаком» міжнародних преференцій, якими не вміє ефективно скористатися.

Зауважимо, що Туреччина в індексі глобальної конкуренції за останні п'ять років також послабила свої позиції на 12 пунктів, опустившись із 43-го місця на 55-е, що теж є відображенням системної кризи в турецькому суспільстві; хоча як стартові, так і фінішні позиції Туреччини та України все ж таки суттєво різняться, оскільки Україна ніяк не покине категорію країн із ресурсно-орієнтованою економікою, а Туреччина амбітно націлена потрапити в категорію країн із інноваційно-орієнтованою економікою. Стабільно хороший рейтинг в індексі глобальної конкурентоспроможності у Польщі (36-е місце у рейтингу), і чудову позитивну динаміку демонструє Грузія, піднявшись за п'ять років із 77-го місця на 59-е (за останній рік – плюс 7 пунктів).

Україна погіршила свої позиції у 7 з 12 основних показників. Найбільша втрата (мінус 17 пунктів) за показником «Ефективність ринку праці»; за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни, охорону здоров'я та початкову освіту втрачено по 9 пунктів. За деякими критеріями наша країна «пасе задніх». Приміром, за міцністю банків ми другий рік поспіль займаємо останнє місце серед оцінюваних країн світу; за регулюванням фондових бірж тримаємо 137 місце; за інфляційними змінами – 136, а за якістю доріг – 134 (з поміж 138 країн) [1, с.43-50].

Можна виділити низку причин, що гальмують конкурентний розвиток України. Так, погіршення позиції у розвитку фінансового ринку (130-е місце у рейтингу) зв'язано з нестабільністю банківської системи: за даними НБУ з 2015-го року ліквідовано або перебуває на стадії ліквідації 58 банків [3].

Зниження кредитного рейтингу країни (127-е місце; у 2015 р. – 118-е) зумовлено зростанням державного боргу: за даними Міністерства фінансів зовнішній борг України перед кредиторами у 2016 досяг 45,6 млрд дол. США, тобто більше 55% ВВП [4].

Зменшення прямого іноземного інвестування (130-е місце), як і слабкий захист національних інвесторів (136-е місце), пов'язане з недійовим механізмом державного гарантування захисту інвестицій, загалом системи захисту майнових прав та приватної власності. Брак взаєморозуміння (співпраці) між державою та приватним сектором, перш за все – ігнорування державною системою інтересів бізнесу нівелює ефективність інвестиційної політики. Не сприяє інвестуванню і національна система оподаткування, в якій податки виконують суто фіскальну функцію, а не стимулюючу (відсутність або негнучкість податкових пільг). Недійове антимонопольне законодавство, а також відсутність механізмів стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва спричиняють негативні тенденції у розвитку бізнесу (98-е місце, або мінус 7 пунктів за рік).

Відтік кваліфікованих спеціалістів із країни (127-е місце у рейтингу; в 2015 р. – 114-е місце) пов'язаний з відсутністю державного стимулювання зайнятості, перш за все у високотехнологічних галузях. За даними МЗС, за кордоном легально перебуває 5 млн. громадян України; скільки серед них «білих» або «синіх» комерційців (зайнятих, відповідно, розумовою чи фізичною працею) – наразі така статистики не ведеться, однак очевидно, що трудова еміграція призводить до суттєвого зниження інтелектуального потенціалу

України. Рішення уряду Польщі прийняти 1,5 млн трудових мігрантів з України (таку ж ініціативу реалізують Ізраїль та Угорщина) лише загострює проблему відтоку людського капіталу [5].

В цьому контексті навіть стабільно висока позиція України у вищій освіті та професійній підготовці (33-є місце), більше користі може принести перш за все нашим західним сусідам, оскільки Євросоюз все активніше просуває так звану «Блакитну карту» – програму, що передбачає полегшення міграції саме кваліфікованих спеціалістів. Щоб протидіяти цій негативній тенденції необхідна чітка державна програма акумуляції людського капіталу, адже у сучасних умовах глобалізації ринків і транснаціоналізації економічних відносин базовою конкурентною перевагою країни є її людський потенціал, який, за необхідної та достатньої державної цілеспрямованості, трансформується у відповідну якість життя та конкурентоспроможність (рис. 1).

Рис. 1. Ланцюжок трансформацій якості освіти в якість життя та конкурентоспроможність (розроблено авторами)

Людський капітал є специфічним ресурсом, який піддається примноженню. Саме людський капітал робить можливим здійснення інновацій (технологічних проривів), адаптування економіки до жорстких умов глобалізації, досягнення високої якості життя та конкурентоспроможності. В той же час, якість життя є фактором примноження (поновлення) людського капіталу, і такий зворотний зв'язок не лише характеризує, а й формує (продукує) нові конкурентні переваги, реалізація яких, в свою чергу, забезпечує поліпшення конкурентоспроможності товарів, послуг, корпорацій і регіонів.

Таким чином, сформований за регіональним підходом ланцюжок «якість освіти – якість управління – конкурентоспроможність – якість життя»,

зображений на рис 1, сприятиме зростанню якості життя населення та конкурентоспроможності національної економіки.

Перелік використаних джерел

1. The Global Competitiveness Report 2016–2017 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
3. Національний банк України / Банківський нагляд – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75535
5. Міністерство фінансів України. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg
6. Лопатіна І. Мізки на вивіз: куди і за скільки продають свій інтелект українці / РБК-Україна: інформаційний портал / Суспільство / 23.12.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/kuda-skolko-prodayut-svoy-intellekt-ukraintsy-1482421355.html>

УДК 336:[332.122:338.43]

Сторонянська І.З.,

доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І.Долішнього НАН України»

ЦІЛІ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ТА ПРОТИРІЧЧЯ

Необхідність подолання проблем у територіальному розвитку держави, однією з яких є поглиблення соціально-економічної диференціації територій на міжрегіональному та внутрішньорегіональному рівнях, привела до того, що на сьогоднішній день в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування та фінансової децентралізації урядом зроблено низку кроків щодо передачі ресурсів і повноважень на місцевий рівень. При цьому відбувається перенесення ваги управлінського процесу та, відповідно, концентрація фінансового ресурсу з рівня регіону на рівень територіальної громади і перетворення області на «статистичну одиницю». Це відповідає європейським тенденціям реформування адміністративно-територіального устрою і принципам побудови громадянського суспільства, зокрема принципу субсидіарності.

Не заперечуючи економічної та суспільної доцільності впровадження таких процесів, необхідне встановлення їх певних меж, адекватних українській практиці. Адже сліпе копіювання світового досвіду без врахування вітчизняних реалій може нести низку ризиків і загроз для України загалом та призвести до виникнення ще глибшої внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації.

Рівень децентралізації бюджетних коштів держави при формуванні міжбюджетних відносин має визначатись здатністю територіальних громад до саморозвитку. Це зумовлює необхідність оцінювання фінансових можливостей кожної конкретної громади, ув'язуючи їх одночасно із тактичними і стратегічними цілями їх соціально-економічного розвитку. Також правомірною слід вважати постановку питання про необхідність оцінки фінансової спроможності до саморозвитку кожної територіальної громади, що може стати основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо вибору напрямів розвитку територіальних громад, визначення потреб у трансфертах з державного бюджету, залученні іноземних інвестицій.

Центральною ланкою і реалізуючим механізмом економічного саморозвитку територіальних громад є створення системи фінансування, що функціонує в інтересах населення територіальної громади.

Однак досвід багатьох держав, які проходили шлях децентралізації, свідчить про таку залежність – зниження рівня централізації повноважень та фінансових ресурсів на державному рівні не дозволяє здійснювати їх перерозподіл між регіонами на тому ж рівні, що часто має негативним наслідком посилення територіальної диференціації в державі. Тобто сучасна реформа місцевого самоврядування та передача повноважень на місцевий рівень має супроводжуватись реалізацією виваженої політики щодо інтегрування країни та недопущення зростання внутрішньодержавних та внутрішньорегіональних асиметрій.

На сучасному етапі в Україні першочерговим завданням є збереження унітарного державного устрою України з одночасною децентралізацією – важливою складовою оптимізації системи органів державної влади і місцевого самоврядування. Отже, визначальними в умовах демократизації українського суспільства, європейської інтеграції є його реалізація відповідно до існуючих міжнародних стандартів і потреб людини, трансформація системи влади і територіальної організації. Надмірне посилення центральної влади – шлях до централізму, а результатом безмежної самостійності регіонів можуть стати сепаратизм, руйнування державності. Звідси завданням для науки і практики є пошук і забезпечення таких механізмів, які підтримували б оптимальне співвідношення між різними рівнями влади, забезпечували територіальну цілісність, єдність держави і прагнення регіонів реалізувати власний потенціал, надавати відповідні послуги населенню та максимально ефективно реалізовувати стратегії регіонального розвитку.

Аналіз результатів сучасного етапу бюджетної децентралізації та її впливу на функціонування системи місцевих фінансів в Україні вказує на існування низки ризиків національного, регіонального та базового рівнів для фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

До основних ризиків слід віднести:

- посилення асиметричності фінансового забезпечення розвитку регіонів, районів, територіальних громад, що значною мірою обумовлено передачею доходів від акцизного податку до бюджетів базового рівня (додатковий дохід від цього податку отримали населені пункти, які традиційно були більш

заможними – міста, села та селища, які знаходяться у приміській зоні або вздовж основних транспортних магістралей);

- послаблення фінансової бази регіонального рівня управління та можливості його впливу на внутрішню регіональну асиметрію розвитку територій;

- намагання центральної влади зберегти контроль за розподілом коштів, що проявилось у введенні галузевих субвенцій місцевим бюджетам для фінансування делегованих повноважень, які мають чітко зазначені цілі: медична, освітня, соціальна, на підготовку кадрів, що забезпечує виключення випадків перерозподілу зазначених коштів на інші видатки. Таким чином, місцеві органи отримали конкретні цільові кошти, призначення яких не можуть змінювати, тоді як попередня система вирівнювання дозволяла такий перерозподіл;

- подальше послаблення системи місцевих фінансів в державі: у 2015 р. мало місце зниження частки доходів місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України та підвищення залежності місцевих бюджетів від офіційних трансфертів. Така ситуація частково обумовлена необґрунтованим перерозподілом доходів від податку на доходи фізичних осіб та передачею їх значної частини до держбюджету, в результаті чого місцеві бюджети у 2015 р. недоотримали 32,4 млрд грн;

- недостатність переданого на місцевий рівень бюджетного ресурсу для фінансування делегованих повноважень, зокрема у сфері освіти та медицини, може спричинити необґрунтоване скорочення мережі закладів соціальної інфраструктури;

- відсутність реальних фінансових важелів стимулювання процесу добровільного об'єднання територіальних громад у ході реалізації адміністративно-територіальної реформи.

Зазначені ризики мають враховуватись при виробленні подальших кроків реалізації реформи фінансових основ місцевого самоврядування та при обґрунтуванні моделі адміністративно-фінансової децентралізації в Україні.

УДК 330.837: 655

Строkun Т.М.,

магістр Української академії друкарства, м.Львів

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КНИГОВИДАННІ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННІ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

В умовах формування ринкової економіки України виникає необхідність ринкової орієнтації управління, забезпечення стратегічного підходу, зміни самого стилю керування, що включає формування певного способу мислення в управлінні видавничим бізнесом. Діяльність у царині книговидавання і реалізації друкованої продукції — комплекс творчих, технологічних, економічних зусиль,

вона є і господарсько-економічною, передбачає цілеспрямовану працю щодо створення, виготовлення (виробництва), продажу (реалізації), розподілу та споживання специфічного товару. Це періодичні й неперіодичні видання — основа економічних і соціальних благ суспільства. У видавничій справі матеріалізуються результати творчих, виробничих, культурно-освітніх, виховних процесів, уся багатогранна суспільна практика, створюється видавничий продукт (книга, газета, листівки, плакат, календар тощо). Через мережу розповсюдження цей продукт доноситься до споживачів (читачів).

На сучасному ринку конкурують видавничі ідеї, проекти, виробники, розповсюджувачі видань, що вимагає від кожного пошуку ефективних методів господарсько-економічної творчої діяльності. Загальний зміст бізнесу у видавничо-книготорговельній сфері полягає в умінні продукувати та ефективно реалізовувати необхідні споживачам видавничі продукти. Ринкова орієнтація в управлінні реалізується за допомогою маркетингового менеджменту.

Маркетинговий менеджмент — ширше поняття, ніж управління маркетингом. Якщо останнє є однією з загальних функцій менеджменту підприємства, маркетинговий менеджмент — це управління всіма функціями (загальними та окремими), кожним структурним підрозділом на основі маркетингу.

Концепція маркетингового менеджменту передбачає: орієнтацію на потреби ринку, стратегічний підхід і напруженість на довгостроковий комерційний успіх, ситуаційне управління, своєчасну адаптацію до зовнішнього середовища, завоювання провідних позицій на ринку і забезпечення конкурентних переваг, стратегію активного впливу на покупців, цільовий, комплексний, системний підхід до здійснення всієї управлінської діяльності. Модель маркетингового менеджменту у видавництвах і книготорговельних підприємствах включає: збирання і накопичення інформації; дослідження ринку для виявлення небезпек і можливостей; діагностику конкурентоспроможності підприємства з метою визначення його сильних і слабких характеристик; встановлення цілей; розробку відповідної стратегії внутрішньоорганізаційного планування (програмування); оперативну діяльність і контроль, який забезпечує зворотний зв'язок; необхідну корекцію програм діяльності [1].

Специфіку маркетингового менеджменту визначає програмно-цільовий підхід. Цільова орієнтація усіх елементів спрямована на споживача, на вирішення проблем, що виникають (або можливих у перспективі) у потенційних споживачів. Під кожний обраний видавничий проект необхідно розробляти маркетингову програму, яка має забезпечувати його реалізацію. Видавництва та книготорговельні організації, які «взяли на озброєння» маркетинговий менеджмент, повинні всі управлінські рішення щодо формування товарної політики, цілого комплексу заходів зі здійснення своєї діяльності базувати на результатах дослідження запитів споживачів, ринкових і маркетингових можливостей.

Усі ці проблеми з початком ринкових перетворень в Україні почали досліджувати. На існування конфліктів цілей та проблем у міжфункціональній

співпраці правників різних підрозділів підприємства наголошують у своїх працях зарубіжні та вітчизняні вчені, серед яких І.О. Бланк, Ю.А. Дайновський, А. Козаченко, Ф. Котлер, Є.В. Крикавський, О.Є. Кузьмін, А.І. Кредісов, П.В. Мельник, Й.М. Петрович, Н.Т. Чухрай, А.В. Шегда, і зарубіжні вчені, насамперед, М.Х. Маскон, М.Альберт, Ф.Хедоурі та інші.

Водночас ці праці мають поодинокий, несистемний характер, без конкретизації особливостей, узгодження і координації маркетингових та інших управлінських рішень.

Ринкова економіка потребує висококваліфікованих керівників і фахівців з новим мисленням, котрі володіють сучасними методами здійснення виробничої і комерційної діяльності, здатні творчо підходити до вирішення ринкових проблем, своєчасно адаптуватися до змін маркетингового середовища, забезпечувати прибуткове функціонування видавничо-книготорговельних організацій в сучасних умовах господарювання.

Ринкова орієнтація в управлінні реалізується за допомогою маркетингового менеджменту. Цілі маркетингу впливають з його розуміння. Ґрунтуючись на визначенні, взаємопов'язаному з процесами соціально-орієнтованого ринкового механізму та концепцією соціально-етичного маркетингу, доцільно виокремлювати:

- соціальні цілі регулювання процесів ринкового обігу товарів, послуг, ідей тощо з метою задоволення суспільних, соціально-групових та індивідуальних потреб;
- підприємницькі цілі суб'єктів господарювання для реалізації їх економічних інтересів через задоволення ринкового попиту в конкретних умовах регулювання мікросередовища ринку.

Державні та громадські інституції обґрунтовують соціальні цілі маркетингу для захисту пріоритетів розвитку громадянського суспільства, держави, а в їх межах – конкретних соціальних спільнот чи індивідів. Вони втілюються у конкретну політичну, громадську діяльність і скеровані до забезпечення прийняття певних нормативно-правових актів держави, що спричиняє розвиток підприємницьких цілей, спрямованих на ефективність роботи суб'єктів господарювання. Вони визначаються загальною стратегічною метою діяльності фірми на ринку та у кожний конкретний період залежать від політичних, соціальних, економічних та інших умов діяльності. До основних цілей маркетингу переважно відносять:

- формування іміджу фірми та її товарів;
- розширення ринків збуту;
- нарощування прибутку.

Тактика маркетингу передбачає розробку заходів маркетингового впливу на ринок: товару, цін, методів доведення товарів до ринку та їх збуту. Функція оперативного втілення маркетингових заходів у життя базується на механізмі реалізації у вказаний термін запланованих заходів та контролю за їх виконанням. Вказані види діяльності, на нашу думку, можна трактувати як загальні функції маркетингу, оскільки вони узгоджуються з функціями

управління будь-яким об'єктом, у тому числі оволодінням ринками, а саме: аналізом, прийняттям, реалізацією рішень, контролем.

Маркетингу притаманні й спеціальні функції, пов'язані з особливістю дій, спрямованих на оволодіння ринком. Вони класифікуються у літературі за низкою ознак, зокрема за однорідністю спеціальних видів діяльності пропонується різний за ступенем узагальнення перелік функцій маркетингу. Найбільш узагальнений перелік спеціальних видів маркетингової діяльності як функцій маркетингу такий: аналітична функція; виробнича або формуюча функція; функція продажу; функція управління. Кореляція, що існує між загальною та спеціальною функціями маркетингу, відображена на рис. 1.

Рис. 1. Схема кореляції загальних та спеціальних функцій маркетингу

Аналітичну функцію потрібно розуміти як вивчення стану і перспектив розвитку зовнішнього середовища і ринку та аналіз внутрішнього середовища підприємства. До виробничої (формуючої) функції маркетингу слід віднести створення і виготовлення видавничого продукту, організацію матеріально-технічного постачання, управління якістю та конкурентоспроможністю готової

продукції. Збутова функція (або функція продажу) охоплює комплекс заходів щодо фізичного перерозподілу товарної маси у ринковому просторі, активного впливу на цінову політику, рекламу і просування видань (сюди належить організація системи руху товарів та організація формування попиту і стимулювання збуту). Функція управління маркетингом розглядається з точки зору загальної теорії управління вказаними вище видами діяльності і ризиками, забезпечення суб'єктів ринкової діяльності необхідною інформацією [2].

Зарубіжні автори-маркетологи Дж. Еванс та Б. Берман пропонують до складу функцій маркетингу вводити також аналітичну функцію та планування спеціальних маркетингових дій і управління маркетингом: ринкові дослідження; планування товару (послуги); планування збуту; планування просування товарів; планування ціни; забезпечення соціальної активності; управління маркетингом.

Отже, проведені дослідження особливостей маркетингового менеджменту в книговиданні та розповсюдженні видавничої продукції сьогодні потребує подальшого аналізу впливу маркетингових функцій на трансформаційні процеси в галузі поліграфії і видавничої справи.

Перелік використаних джерел

1. Палига Є.М., Пушак Я.Я., Пушак Г.І. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект: моногр. – Львів: УАД, 209 с.
2. Тараш Л.И. Управление акционерной собственностью: методологический подход: моногр./ Л.И. Тараш. – Донецк: НЗП НАН Украины, 2008. – 440 с.

УДК 332.14:339.477

Химинець В.В.,

доктор економічних наук,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

СИНЯ ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Упродовж останніх десятиріч Україна наполегливо прагне наблизитися до європейських економічних і соціальних стандартів. Успіх на шляху просування України до євроінтеграції та надання відносинам Україна – Європейський Союз (ЄС) якісно нового статусу залежить, у першу чергу, від ефективності процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС; здійснення послідовного та виваженого реформування економічної і соціальної сфер; реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС та його членами. У всіх напрямках співпраці України з ЄС основна увага приділяється питанням екологізації

економіки, збереженню довкілля та поліпшенню умов життєтворчого процесу на європейському континенті.

Науковці і спеціалісти, що працюють в галузі вивчення і прогнозування наслідків незворотних, експоненційно наростаючих процесів руйнування "сфери життя", стверджують, що розв'язати створені людством упродовж тисячоліть проблеми через розроблення та впровадження екологічно чистих і ресурсозберігаючих технологій вже неможливо. Зумовлено це тим, що за останні десятиліття, внаслідок демографічного вибуху і росту урбанізованих потреб кожної людини, загальна величина природної продукції, яку споживає людство, зросла в десятки, а в окремих випадках в сотні разів. В той же час можливості природи вичерпні.

У багатьох дослідженнях і висновках експертів констатується, що з часом стан довкілля неухильно погіршується, виснажуються сировинні і енергетичні ресурси, зменшується питома площа орних земель, прісної води в розрахунку на одну людину, загострюються старі і з'являються нові масштабні проблеми (накопичення зброї масового знищення, хімічні і радіоактивні відходи, зміна клімату, озоніві вікна, нові види епідемічних захворювань тощо), які супроводжуються зростанням загальної злиденності, все більшим розшаруванням на бідні і багаті держави й народи, деградацією всіх сфер суспільного життя (ріст злочинності, наркоманії, алкоголізму тощо). В розділеному на багатих і бідних світі точиться неперервна боротьба за розподіл природних багатств, яка чим далі набуває все більших масштабів і в недалекому майбутньому може набути навіть характеру внутрішньовидової боротьби за існування [1].

Урбанізований шлях розвитку науки і техніки, зумовлений споживацькими інтересами суспільства, а тому зорієнтований лише на ріст потужностей виробничої сфери та економічне зростання, є безперспективним, таким, що веде до всебічного поглиблення екологічної кризи. Тому в основу природоспоживацької діяльності людства потрібно поступово закладати новий світогляд, нову еколого-економічну парадигму. Така ідеологія висуває новий погляд на взаємовідносини людства і біосфери. Головним тут є визнання залежності кожної людини і людства в цілому від біосфери. В таких підходах акценти у розвитку науково-технічного прогресу потрібно змістити з техногенно-економічного на гуманістично-екологічне спрямування.

Між традиційними економічними та екологічними потребами існують гострі суперечності. Вони полягають у тому, що традиційні підходи до оцінки економічної ефективності вимагають якнайшвидшої віддачі від вкладених коштів, а природоохоронні вимоги диктують необхідність довготривалих інвестицій, терміни окупності яких не відповідають правилам традиційної економіки. Сучасні виробничі структури зосереджені виключно на скороченні витрат і, отже, їхня глобальна стратегія спрямована на пошук найдешевших засобів виробництва товарів та послуг. Прагнення отримати більш дешеву продукцію приводить до збільшення грошового попиту в місцевій економіці, яка втрачає робочі місця, що призводить до зменшення купівельної спроможності, що, в свою чергу, зменшує грошову масу, яка циркулює в

громадах, а все разом веде до економічного спаду. Яскравим прикладом такого розвитку є економічна ситуація в Іспанії та Греції – країнах, які постраждали як від сучасних тенденцій в економіці, так і від надмірних витрат уряду. Науковий аналіз існуючих економічних тенденцій дає підстави стверджувати, що сучасна економічна модель не здатна забезпечити гарантоване право місцевих громад, а особливо молодій її частині, на повноцінну роботу, яка гарантуватиме гармонійний розвиток сьогоднішніх і майбутніх поколінь [2].

Ще кілька десятиліть тому назад провідними економістами світу була запропонована модель сталого розвитку суспільства (світу, країни, регіону тощо, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Багатьма розвиненими країнами світу в контексті цієї моделі було розроблено і прийнято концепції сталого розвитку. Наприкінці ХХ століття в економічній теорії стали інтенсивно відстоюватися ідеї «зеленої економіки» – висхідний економічний розвиток суспільства без змін довкілля із застосуванням «відновлювальних технологій» як джерел енергії, так і сировини. Зелена модель економіки занадто дорога і непристосована до сучасних економічних реалій. Вона більш романтична, ніж практична, оскільки потребує значних фінансових витрат, на які здатні лише розвинені країни. Для прикладу, ідея, що усереднений громадянин заради зменшення вуглецевих викидів готовий платити дорожче за кінцевий продукт викликає сумніви, особливо з огляду на те, що півтора мільярда працездатного населення Землі не мають стабільних роботи і прибутків. До того ж, заміна токсичних виробництв менш токсичними є прикладом теорії «меншого зла». Мільярдні інвестиції у виробництво менш токсичних та енергетично більш ефективних елементів живлення все одно базуються на гірничодобувній, металургійній та хімічній промисловості. Навіть менш токсичні елементи живлення, відпрацювавши свій термін, потрібно утилізувати, або складувати на звалищах, створюючи довготермінову небезпеку для людини і довкілля.

Настав час перейти до конкурентної бізнес-моделі, яка дозволяє виробляти кращу продукцію за нижчими цінами шляхом впровадження інновацій, які гарантують не тільки збільшення прибутку, але й екологічні вигоди. Ця нова економічна філософія була названа «синьою економікою», її запропонував професор Гюнтер Паулі в рамках наукового дослідження бізнес-моделей майбутнього, виконаного на замовлення ООН [3]. Сьогодні синя економіка – це теорія, підкріплена багатьма реалізованими проектами, які дозволяють стверджувати, що при менших капіталовкладеннях можливо отримувати більше доходів, одночасно створювати нові робочі місця і ефективно конкурувати на світовому ринку.

Сутність синьої економіки у тому, що основним критерієм результатів виробничої діяльності є, на відміну від традиційної економіки, не прибуток, а інтегральний еколого-економічний ефект. В основі синьої економіки лежить розуміння логіки розвитку природних систем, їх збалансованості, які виходять за межі звичайного збереження ресурсів. Синя економіка виходить за рамки зеленої, в її основі не тільки захист та відновлення природи, але й розвиток природних систем у цілому. Стала ефективність досягається заміною того, що не потребує розвивати нові промислові

виробництва, вона пропонує значну кількість нових робочих місць, цінні продукти і соціальну справедливість.

Синя економіка базується на певних принципах, основний із них полягає в каскадному використанні сировини і енергії в процесі діяльності екосистем. Каскад подібний до водоспаду, тут відсутня потреба у витраті додаткової енергії – вода тече за рахунок сили тяжіння. Вона переносить поживні речовини між біологічними видами: їжею для мікроорганізмів служать водорості, які живляться іншими видами, тобто відходи одного біологічного виду стають їжею для іншого. Обмін енергією та поживними речовинами в каскадних природних процесах приводять до стійкості екосистем. Досягається це за рахунок зниження або усунення використання додаткових ресурсів, енергії і витрат на утилізацію відходів. У природних екосистемах немає відходів, бо побічні продукти одного циклу стають сировиною для іншого процесу.

Принципи синьої економіки тісно пов'язані з моделями існування екосистем та виглядають таким чином:

- всі процеси стійкі та нетоксичні;
- використовуються ті ресурси, що знаходяться локально і відповідають екологічним та людським потребам місцевої громади;
- енергетичні ресурси використовуються такі, що наслідують природні явища;
- суспільство завжди розвивається, щоб досягати більш високих рівнів ефективності (від ефективності до достатності та достатку);
- завжди застосовуються принципи каскаду енергії і поживних речовин;
- для інвестування в інновації застосовується кілька різних джерел прибутку;
- кожен процес і продукт відіграє свою унікальну роль у повній зайнятості населення;
- наука постійно продукує інновації для вирішення системних проблем.

Україні, реформуючи економіку та наближаючи її до євростандартів, доречно впроваджувати ідеї та інновації «синьої економіки». Уявімо місто, де при переробці твердих побутових відходів виробляється газ метан, який за допомогою доступних вихрових технологій розділяється на водень, що замінює потреби газу, та карбон, що застосовується у багатьох виробничих галузях міста (наприклад, хімічній). Стічні теплі води, для прикладу, використовуються для рибних ферм і вирощування водоростей, що забезпечить місцеве населення не лише новими і дешевими продуктами харчування, але й дозволить мати біопаливо. Звичайно, зробити це непросто. Для повноцінної реалізації такого підходу необхідна відповідна державна політика, яка буде проводити такі зміни в суспільстві. Потрібно, щоб це сталося якомога раніше, адже при існуючих методах господарювання часу у нас насправді залишилося не так вже й багато.

Перелік використаних джерел

1. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття: монографія / В.Химинець. – Ужгород, 2004. – 212 с.
2. Химинець В.В. Сталий розвиток Карпатського регіону в євроінтеграційній стратегії України: монографія / В. Химинець.– К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2013.–528 с.
3. Гюнтер Паулі. Синя Економіка. 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць. Доповідь Римського Клубу. – Видання «Risk Reduction Foundation», – 2012. – 320 с.

УДК 330.3:339.9

Чередніченко Ю.Г.,

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник,

ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України», м.Київ

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

Управління водними ресурсами – це мистецтво надавати необхідний об'єм води із прийнятною якістю в певне місце та у визначений час при організованому використанні технологічних та інших ресурсів для надання та оплати водогосподарських послуг, саме таке визначення дає ІWMI (International Water Management Institute).

Для радянської системи управління, яка панувала протягом тривалого періоду в нашій країні, було більш характерним виходити із загальної економічної концепції про засоби виробництва як об'єктів, що використовуються у виробництві товарів і послуг та доведення їх до споживача. Відтак, здійснювали управління водним господарством, водогосподарським комплексом або системами водозабезпечення.

Виклики, які постали перед багатьма країнами на шляху їх економічного розвитку, пов'язані з водою. Дефіцит води, погіршення її якості і вплив повеней являють собою головні проблеми, що вимагають уваги та дій.

Світова спільнота вже давно зрозуміла, що слід об'єднати міждержавні зусилля задля подолання планетарних проблем, а заклик «Думай глобально – дій локально» став гаслом розвитку світової економіки кінця ХХ початку ХХІ століття. Відтак, глобалізація стала новим трендом розвитку суспільства. Успішний приклад реалізації "Рейнської програми дій", яка прийнята з метою подолання екологічних проблем спільними зусиллями країн басейну, показав позитивний досвід такого формату співробітництва. Хоча і самі учасники Басейнової ради визнавали, що для активізації співпраці знадобилось, аби трапилась пожежа на заводі Sandoz (1986 р.), яка майже зруйнувала екосистему

Рейну через потрапляння в неї 30 тонн пестицидів, ртуті та інших сільськогосподарських хімікатів. Тим не менш, провідні країни світу, розуміючи важливість вирішення екологічних проблем в колишніх Радянських республіках, пропонували свої системи управління водними ресурсами молодим державам, в тому числі й Україні.

Тогочасна тенденція щодо управління водними ресурсами визначила бізнес-структури (концерни, холдинги та ін.) відповідальними за погіршення природного середовища в світі, а держави зобов'язали приватні структури зменшити або припинити екологічне навантаження на природу.

Ідеям відповідальності, які притаманні сукупності правових норм, що регулюють статус і діяльність *концернів*, протиставляється те, що принцип правової самостійності підприємств, які входять до складу концерну не повинен змінюватись, якщо немає наміру втратити опору і відмовитись від важливого принципу, який здійснює вплив і на інші галузі права. При наявності відповідальності, політико-правовий облік кожного концерну ускладнює їх функціонування або створює загрозу існуванню. В іншому випадку, а саме податково-правовому, існування концернів було полегшене.

В *акціонерному товаристві*, де пакет акцій розподілений між багатьма власниками і в якому все вирішує правління відповідальність лягає саме на нього. Там же, де правління повністю залежить від планів та директив власника контрольного пакету акцій, відповідальність несе акціонер, який володіє цим пакетом. Для активізації інвестиційного процесу була створена економічна форма – *Товариство з обмеженою відповідальністю* (ТОВ). Використовуючи цю форму, законодавець прагнув, аби пільги, пов'язані із відповідальністю, були корисними для середнього та малого бізнесу, проте цим почали користуватися із зовсім іншою метою. Але те, що зацікавлені особи розглядають обмеження відповідальності як пільгу, є нормальним. Прагнення до зняття відповідальності нагадує універсальне прагнення до монополізації, яке ніколи не зникне. Обмежена відповідальність і монопольна ситуація означають припинення двох важливих видів контролю: під захистом монопольних цін, під захистом обмеженої відповідальності за нестачу поставлених товарів і т.ін., натомість під захистом форми товариства з обмеженою відповідальністю фірмі забезпечений високий рівень безпеки [1].

Проте, відповідно до вказаних вище двох пунктів, власні інтереси фірм і суспільне благо вступають у конфлікт інтересів. Подібно до утворення монополій, обмеження відповідальності змінює правила гри таким чином, що економічний процес ринкового господарства більше не протікає у повному обсязі. Саме тому важливо створювати ті рамки, в яких фірми при вільному плануванні раціонально включаються у щоденний процес виробництва і розподілу, слід піклуватися про те, аби вони не чинили опір створенню таких рамок. Тим не менш, в результаті розширення обмежень відповідальності уникнути цього не довелось.

Відповідальність є передумовою не тільки для економічного порядку в умовах конкуренції, але і для всього суспільного порядку, в якому панують свобода та відчуття відповідальності перед самим собою. Повна ясність повинна існувати

перш за все стосовно одного : будь-яке обмеження відповідальності спрямовує розвиток у бік централізовано керованої економіки [1].

Наслідком вказаних вище внутрішніх процесів стало те, що бізнес- структури не змогли взяти на себе всю повноту відповідальності в управлінні водними ресурсами і запропонували як альтернативу – розділити «тягар» із громадянським суспільством, а суперечки щодо ролі держави в прийнятті рішень привели до появи *інституціональної теорії*, яка стала провідною концепцією розвитку світової економіки. На її основі сформувалися сучасні системи *інтегрованого управління водними ресурсами* (ІУВР) провідних країн світу.

ІУВР виникло на противагу вузькому відомчому використанню води, яке призводить до обмеженої ефективності та дефіциту управління. ІУВР – це інструмент стійкого розвитку, який можна застосувати для управління водними ресурсами. Тому воно має зменшувати вплив економічного розвитку на водозбори завдяки більш прийнятній практиці використання землі, води та інших природних ресурсів, сприяти розвитку політичної, економічної та соціальної сфер. Впровадження ІУВР потребує більше суспільних та організаційних змін, ніж змін інженерних. Вони є важливим елементом реформ та можуть бути застосовані без великих капітальних затрат та збільшення вартості подачі води для всіх водокористувачів [2].

Застосування холістичного підходу в інтегрованому управлінні визнає усі характеристики гідрологічного циклу та його взаємозв'язок з іншими природними ресурсами та екосистемами. Цей підхід означає, що вода є необхідною для різних цілей, видів діяльності та сервісу; таким чином, холістичне управління повинне враховувати, що попит базується на ресурсі та впливає на нього.

Дуже важливо відмітити, що при реалізації ІУВР не слід шукати єдиних або шаблонних підходів, прийнятних для всіх. З іншого боку, мають бути сформульовані більш або менш загальні правила по відносно організації інституціональної структури.

Одним із найбільш неочікуваних викликів для системи управління нашої держави ми вважаємо проведення антитерористичної операції на сході України. Таким чином, в Донецькій та Луганській областях управління реалізується через військово-цивільні адміністрації, що і зумовлює особливість цих регіонів. Відтак, на нашу думку, враховуючи поточну ситуацію в Україні, дефініція «управління водними ресурсами» трансформується таким чином – організація водозабезпечення, яка дозволить надавати необхідний об'єм води із прийнятною якістю в певне місце та у визначений час, в тому числі в умовах бойових дій, при організованому використанні технологічних та інших ресурсів для надання та оплати водогосподарських послуг.

Перелік використаних джерел

1. Ойкен В. Основные принципы экономической политики: Пер. с нем. Л.А. Козлова и Ю.И. Куколева / общ ред. Л.И. Цедилина и К.Херрманн-Пиллата. – М.: Прогресс, 1995. – 496 с.
2. Інтегроване управління водними ресурсами [Електронний ресурс] // Базові публікації ТДК. – 2007. – №4. – 40 с. – Режим доступу – http://gwp-ukraine.env.kiev.ua/modules.php?name=Downloads&d_op=getit&lid=4

Чумак О.В.,

кандидат економічних наук, доцент, докторант
ДННУ «Академія фінансового управління», м.Київ

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ НА ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Держава на сьогодні залишається найбільшим власником господарських активів в Україні, тому до пріоритетних напрямів віднесено реформування державних підприємств, у тому числі проект корпоративного управління. У зв'язку із цим, останніми роками внесено низку змін та доповнень у нормативно-законодавчу базу в сфері регулювання діяльності державних підприємств.

Ефективність корпоративного управління підприємствами приватної форми власності широко розглянута у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. У той же час, як свідчить практика, вимоги часу й інтеграція України в міжнародне співтовариство зумовлюють необхідність суттєвих змін у системі корпоративного управління саме підприємств державної форми власності. Значні зміни у діяльності та гнучкі умови функціонування державних підприємств спричинюють посилення вимог стейкхолдерів про цілі та результати корпоративного управління державними підприємствами. Так, стала збитковість більшості держпідприємств, непрозорість звітності, відсутність аудиторських перевірок й висновків, капіталізація за рахунок бюджетних коштів та багато інших негативних чинників є суттєвими підставами для змін у цій сфері.

З метою досягнення ефективного корпоративного управління на держпідприємствах у даний час сформовано стратегічні цілі та принципи управління ними, короткострокові та довгострокові цілі й основні принципи корпоративного управління (розроблені за принципами методологічних рекомендацій ОЕСР та найкращих іноземних практик), формуються наглядові ради на унітарних підприємствах, впроваджена система управління некомерційною діяльністю. До прикладу, за підтримки ЄБРР міжнародні компанії Baker & McKenzie та PWC у 2015 році провели аналіз поточного стану корпоративного управління Нафтогазу та розробили цільову модель корпоративного управління.

Стейкхолдерами результатів реформування державних підприємств виступають: Кабінет міністрів України (вищий орган управління), центральні органи виконавчої влади (проміжний орган управління), наглядові ради, правління, акціонери, громадські організації. Забезпечення ефективності корпоративного управління на етапі його впровадження має визначатися дійовими засобами державного регулювання в частині:

1. Удосконалення і узгодження норм законодавчих актів щодо корпоративного управління.

2. Розробки комплексної державної політики управління суб'єктами господарювання (політика власності).
3. Корпоратизація державних підприємств.
4. Вдосконалення стандартів стратегічного планування.
5. Запровадження і забезпечення ефективності процедур внутрішнього контролю, які використовуються у корпоративній практиці товариств недержавної форми власності.
6. Забезпечення готовності Аудиторського комітету та Комітету з призначень та винагород до роботи.
7. Створення схеми ключових функціональних підрозділів і напрямів діяльності.
8. Затвердження політики щодо сплати винагороди та плану кадрового резерву.
9. Забезпечення розкриття інформації та прозорості.
10. Затвердження стратегії, бюджетів, ключових політик і функціональних підрозділів.
11. Створення функціональних підрозділів з внутрішнього аудиту, внутрішнього контролю, управління ризиками, внутрішнього контролю та комплаєнсу.
12. Відміна застосування будь-яких спеціальних процедур, пов'язаних з погодженням залучення кредитів (позик), надання гарантій або поруки і пов'язаних з договорами про спільну діяльність, договорами комісії, доручення та управління майном.

Таким чином, за окресленими складовими корпоративного управління, які передбачається запроваджувати на досліджуваних підприємствах можна виділити такі основні блоки: економіко-фінансовий, управлінський, соціальний, регулятивний, організаційний і контрольний.

На етапі виконання й отримання окремих результатів реформування корпоративного управління вбачається доцільним здійснення їх оцінювання шляхом порівняння ключових показників діяльності з минулими періодами, іншими компаніями, рівнем боргів, державним фінансуванням діяльності тощо. Існування державних підприємств в умовах сьогодення вимагає також їх функціонування як соціальних інституцій, у зв'язку із чим впровадження принципів соціальної відповідальності значно посилить рівень корпоративного управління. Для підприємств, які входять до ТОП-100 державних підприємств за рейтингом, складеним Міністерством економічного розвитку і торгівлі, на часі розробка й впровадження проектів корпоративного управління з метою набуття можливостей поліпшення економічних, соціальних та антикорупційних показників, прозорості й ефективності діяльності.

Шульц С.Л.,

доктор економічних наук, професор,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Актуальність проблематики регіонального розвитку зумовлена перебуванням України під впливом процесів двовекторного спрямування - євроінтеграції та децентралізації, одночасна дія яких вимагає проведення глибоких реформ в економіці, у розвитку системоформуючих інститутів та діях владних інституцій, суспільної свідомості загалом. Вирішення проблем територіального розвитку нині залежить від ефективності реформ, які сприятимуть нарощенню внутрішнього потенціалу територій. Регіональна політика в умовах реалізації сучасних реформ має сприяти формуванню активних та економічно життєздатних територіальних громад. Така спрямованість політики найбільше відповідатиме сучасним запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям соціально-економічного розвитку окремих територій.

На сьогоднішній день регулювання розвитку економічного потенціалу регіонів держави повинно пройти через кардинальні зміни організаційно-правових та фінансових інститутів, які мають забезпечити, з одного боку, зростання фінансово-економічної автономії територіальної громади, а з іншого – підвищати контроль та відповідальність місцевого самоврядування і органів виконавчої влади.

Важливим завданням, яке мають вирішувати сучасні реформи в сфері територіального розвитку є зменшення територіальної диференціації як на міжрегіональному, так і на внутрішньорегіональному рівнях. Зазначимо, що територіальна диференціація є об'єктивною закономірністю, яку слід розглядати не тільки як спонукальну причину проведення реформи децентралізації влади в країні, а й як одну з стратегічних цілей реалізації економічних реформ, метою яких є досягнення економічного зростання та нарощення економічного потенціалу територій. За цих умов необхідно забезпечити: узгодженість управлінських впливів та всіх ієрархічних рівнях управління – державному, регіональному та локальному; посилення ролі регіональної влади в умовах концентрування уваги на реалізації адміністративно-фінансової децентралізації; міжрегіональну та внутрішньорегіональну економічну інтеграцію.

На жаль, на сьогоднішній день немає чіткого бачення регулюючої ролі регіональної політики в умовах децентралізації влади. Цілком імовірно, що ризики реалізації політики децентралізації, в т.ч. і в частині територіальних диспропорцій зростатимуть. Низка науковців акцентує увагу на те, що в умовах реалізації реформи все ж таки збережеться бюджетна та фінансова залежність

від центральних органів державного управління, триватиме ослаблення системи регулювання і контролю економіки органами регіональної влади та місцевого самоврядування, зростатимуть диспропорції у економічній сфері між районами і містами та загострюватиметься депресивність територій, переважатимуть в діяльності управлінських структур особистісні та корпоративні інтереси над суспільними тощо. Тому сьогодні необхідною є регіональна політика побудована на індивідуальному підході до розвитку кожного регіону, міста, селища, села.

Проведення подальших реформ у сфері реалізації державної регіональної політики в умовах децентралізації управління потребують:

- досягнення балансу централізації і децентралізації влади через забезпечення найбільш ефективного пристосування інститутів – держави і громади – до умов розвитку країни, тобто через механізми гнучкої децентралізації та багаторівневого управління;

- узгодження пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, задекларованих у стратегічних документах національного рівня, Державній стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегіях, що дозволить підвищити ефективність їх реалізації, забезпечить консолідацію зусиль всіх рівнів влади на вирішенні проблем територіального розвитку та сприятиме узгодженню інтересів держави, регіону, місцевої громади;

- удосконалення методики розробки регіональних стратегій, яка б забезпечила можливість їх порівняння і оцінювання;

- оновлення інструментів механізму подолання диспропорцій розвитку територій та стимулювання їх економічної активності, дія яких має спрямовуватись на розбудову публічно-приватного партнерства, підвищення їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- підвищення ролі регіональної влади в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи та налагодження взаємодії державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування у діалозі з бізнесом і територіальними громадами;

- забезпечення ефективності використання коштів ДФРР шляхом встановлення чітких критеріїв розподілу і освоєння цих коштів;

- зростання ролі Агенцій регіонального розвитку у фінансуванні регіональних інвестиційних проектів в т.ч. на територіях постраждалих в результаті бойових дій на сході України;

- активізації діяльності Ради регіонального розвитку у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку регіонів;

- унормування на законодавчому рівні всіх форм державно-приватного партнерства, що сприятиме активізації економічної діяльності на рівні регіонів та територіальних громад;

- покращення кадрового забезпечення системи регіональної та місцевої влади, зокрема в сфері територіального проектування та планування.

Яцишин Ю.С.,

кандидат економічних наук,
Українська академія друкарства, м.Львів

Яворська Д.Д.,

старший викладач
Української академії друкарства, м.Львів

СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВИ – РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ

Стратегія держави спрямована на ріст економіки як запоруки безпеки та стабільності. Закриття більшості підприємств призвело до росту безробіття і як наслідок – зниження життєвого рівня населення та міграції молоді в інші країни світу. Така ситуація може призвести до неконтрольованих наслідків. Виникає необхідність у відкритті нових підприємств та, по можливості, у відновленні старих. Для подальшого розвитку економіки керівники області, держави дедалі більше уваги повинні приділяти розв'язанню стратегічних проблем перспективного розвитку підприємств, зростанню зайнятості. Управлінські рішення, що приймаються керівництвом, можуть бути спрямовані на реальні об'єкти господарської діяльності, вдосконалення інформаційних моделей, програмних завдань. Для успішної діяльності підприємств, реального росту сектора економіки країни необхідно активізувати діяльність ринку цінних паперів. Індикатором безпеки фондового ринку є збільшення його обсягу (капіталізація).

Негативну роль у депресивному стані Української фондової біржі відіграла криза 2008–2009 р.р. Протягом 2010–2015 р.р. істотних реформаторських кроків щодо вдосконалення економіки та фондового ринку України зроблено не було. За цей період збільшився державний борг та знизилась інвестиційна привабливість економіки. Україна посіла перше місце за рівнем падіння фондового ринку. Велика кількість інвесторів-нерезидентів пішли, зазнавши значних втрат.

Якщо структура господарської системи є неефективною, то неконтрольований рух спекулятивного капіталу, волатильність цін на активи, валютно-курсів коливання та кризові явища на фондовому ринку призводять до глибокої соціально-економічної кризи і депресії. Невідповідність викликам сучасного світу, а саме: міжнародним стандартам і підходам щодо управління фінансово-інвестиційними потоками, ігнорування стратегічних чинників, що впливають на стан населення та бізнес-середовище, спричиняє структурні зміни в економіці, функціональну недієздатність держави й загальну безпорадність у кризових умовах. За таких обставин навіть кредити від впливових міжнародних організацій надають відстрочку дефолту країни, але систематично не допомагають. Ринок цінних паперів є часткою фінансово-інвестиційного середовища, що активно розвивається та надає ріст реальному сектору економіки, а тому потребує великої уваги.

Поступова і незначна девальвація національної валюти з орієнтацією на низькі темпи інфляції, а також на вирівнювання або поліпшення платіжного балансу країни надає імпульси для активного розвитку економіки. Фондовий ринок сприймає ці тенденції позитивно, його капіталізація поступово зростає, оскільки емітенти збільшують прибуток та розширюють ринки збуту. Проте різкі й «шокові» валютно-курсові коливання на національно-фондовій біржі можуть мати непрогнозовані ефекти, коли професійні учасники ринку та інвестори зменшують девальвовані активи, розпродають їх, тим самим посилюючи вплив фінансово-економічної кризи в країні. Відбувається відплив капіталу до ринків інших країн. Вартість валюти впливає на основні економічні параметри країни: процентну ставку, прибутковість банківського депозиту, інвестиційний портфель, рівень цін і динаміку їх змін, на заробітну плату та можливість отримати роботу на ринку праці. Отже фондовий ринок тісно пов'язаний з валютним та швидко реагує на валютно-курсові коливання.

Необхідно збільшити кількість інструментів на ринку, а саме облігацій міжнародних фінансових організацій, інфраструктурних та біржових облігацій, товаророзпорядчих цінних паперів, а також розвиток ринку деривативів, які дають можливість адекватного ціноутворення і хеджування ризиків. Це дасть можливість для зростання економіки країни.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ Й ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

УДК 504.75

Богінська Л.О.,
кандидат економічних наук,
Сумський національний аграрний університет
Юрченко О.В.,
старший викладач кафедри будівельного виробництва
Сумського національного аграрного університету

ПОКАЗНИКИ І НОРМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОМОБІЛЬНОЇ ДОРОГИ, ЯК НАЙВАЖЛИВІШОЇ СКЛАДОВОЇ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА

З урахуванням завдань, що стоять перед дорожньою службою з організації і проведення робіт з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг визначаються вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки автомобільних доріг України загального користування. Реалізація цих вимог дозволяє цілеспрямовано вдосконалювати транспортно-експлуатаційні характеристики доріг з метою зменшення, в деяких випадках – ліквідації шкідливих впливів інженерних споруд доріг та автомобільного транспорту на природне середовище, підвищення безпеки при експлуатації дорожньої мережі [1].

Об'єктами охорони довкілля від забруднення, виснаження, деградації, псування, знищення та іншого негативного впливу господарської та іншої діяльності є: земля, надра, ґрунту; поверхневі і підземні води; ліси та інша рослинність, тварини та інші організми і їх генетичний фонд; атмосферне повітря, озоновий шар атмосфери і навколоземний космічний простір.

Відповідно до закону України «Про охорону навколишнього середовища» навколишнє природне середовище вважається безпечним, коли його стан відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, які стосуються його чистоти (незабрудненості), ресурсомісткості (невиснаженості), екологічної стійкості, санітарних вимог, видового різноманіття, здатності задовольняти інтереси громадян [2].

Як критерії безпеки довкілля передбачаються спеціальні нормативи екологічної безпеки: гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних і біологічних факторів та інші. Екологічні нормативи повинні встановлюватися з урахуванням вимог санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, гігієнічних нормативів [3].

Під екологічною безпекою розуміється стан захищеності природного середовища і життєво важливих інтересів людини від можливого негативного впливу господарської або іншої діяльності, надзвичайних ситуацій природного

і техногенного характеру, їх наслідків. За якісними показниками стан довкілля можна поділити на три рівня.

Найвищий якісний рівень природного середовища являє собою чисте природне середовище. При даному рівні забруднення довкілля має мінімальні розміри, які не тягнуть за собою змін нормального екологічного стану в регіоні.

До другого рівня слід віднести сприятливе природне середовище: забруднення можливе в межах, які не впливають на стан здоров'я людини, відсутні негативні фактори, викликані специфікою окремих виробництв.

До третього рівня можна віднести безпечне природне середовище. На відміну від другого рівня тут допускається можливість наявності в природному середовищі певного регіону незагрозливих для людини негативних факторів [4].

Під екологічною безпекою автомобільної дороги (екологічно безпечним її станом) розуміється її здатність забезпечувати мінімум шкідливих впливів і забруднень природного середовища прилеглих до доріг територій, які формуються інженерними спорудами і конструкціями автомобільної дороги, і їх впливом на роботу автомобільного транспорту [5].

Екологічно безпечний стан автомобільної дороги характеризується:

- Технічним станом дороги і дорожніх споруд;
- Рівнем забруднення природного середовища придорожньої смуги;
- Впливом технічного стану автомобільної дороги на викиди шкідливих речовин автомобільним транспортом.

Показники екологічно безпечного стану автомобільної дороги діляться на дві групи: екологічні та екологічно значимі.

Екологічні показники - показники, що характеризують рівень забруднення повітря, води, ґрунту, впливу на біосферу (людини, рослинність, тваринний світ) і відображають спільний вплив на природу автомобільного транспорту та інженерних споруд автомобільної дороги.

Екологічно значимі показники - показники, що характеризують технічний стан елементів (конструкцій) автомобільної дороги або робіт по її змісту або ремонту, що відображають вплив на природне середовище власне автомобільної дороги і вплив останньої на екологічні показники автомобільного транспорту [5].

Екологічно безпечним вважається стан автомобільної дороги, при якому:

- Порушення і забруднення природного середовища придорожньої території, що формуються і обумовлені інженерними спорудами і конструкціями дороги, відсутні або є мінімально можливими при існуючих технологіях і сучасних вимогах народного господарства;

- Створені умови, що забезпечують мінімально можливий вплив на природу з боку автомобільного транспорту, що знаходиться на дорозі [5].

Рівень екологічної безпеки автомобільної дороги оцінюється шляхом зіставлення фактичних і нормативних значень екологічних та екологічно значущих показників, які висловлюються в кількісній або якісній формі.

Основні напрямки, форми і характеристики впливу автомобільної дороги на навколишню природу представлені в таблиці 1.

Фактичні значення показників екологічного стану автомобільної дороги встановлюються на підставі інженерно-екологічних вишукувань (проведених в ході проектування доріг відповідно до вимог ДБН А.2.2-1-2003) [7], при проведенні діагностики стану автомобільної дороги, по результатами екологічної паспортизації дороги.

Впровадження моделі екологічно чистого дорожнього виробництва дозволяє підвищити конкурентоспроможність, прибутковість, інвестиційну привабливість дорожніх підприємств, сприяти створенню передумов реалізації стратегії індустріального розвитку регіональної економіки.

Таблиця 1

Характеристика впливу автомобільної дороги на довкілля

Елемент природи, на який здійснюється вплив	Фактор, що впливає і його елемент	Характеристика впливу на природу
1	2	3
АВТОМОБІЛЬНА ДОРОГА		
ПОВІТРЯ	Автомобілі, що знаходяться на дорозі	Забруднення повітря в результаті викиду відпрацьованих газів (ВГ) двигунів; продуктів зносу деталей автомобілів і автомобільних шин, що надходять в повітря. Акустичне забруднення транспортним шумом
	Земляне полотно	Зміна температурного, вологісного, вітрового режиму біля високих насипів
	Дорожній одяг	Вплив на кількість і склад відпрацьованих газів автомобілів, кількість продуктів зносу деталей автомобілів і автомобільних шин. Забруднення повітря продуктами зносу дорожнього покриття, пилом і сміттям з його поверхні. Додаткове акустичне забруднення внаслідок впливу на рівень транспортного шуму
	Дорожня інфраструктура	Забруднення повітря викидами на АЗС, викидами відпрацьованих газів в місцях зупинок і стоянок автомобілів (станціях технічної допомоги, пунктах харчування)
	Перетин доріг	Забруднення повітря додатковими викидами ВГ, зумовленими організацією руху транспорту (через зниження швидкості, зупинок)
ЗЕМЛЯ		
Ландшафт місцевості	Всі інженерні споруди	Вилучення території під інженерні споруди, кар'єри, кавальєри, будмайданчики, під'їзні шляхи. Фрагментованість території. Зміна рельєфу і флори. Естетичний вплив
Геологічні умови	Земляне полотно, споруди мостових переходів і шляхопроводів	Деформації в підстилаючих ґрунтах, ерозійні процеси земполотна на прилеглих територіях
	Дорожній одяг	Передача вібрації від автомобілів, що проходять, на прилеглі території
Гідрологічні умови	Земляне полотно	Перешкода стоку поверхневих вод, порушення режиму стоку підземних вод, осушення або перезволоження придорожніх територій, аж до заболочування
	Водопрпусні і водовідвідні споруди	Ерозія русел водотоків, відвідних русел і процеси утворення ярів. Підтоплення території з верхової сторони
Ґрунт	Земляне полотно	Забруднення ґрунту продуктами ерозії земполотна

Елемент природи, на який здійснюється вплив	Фактор, що впливає і його елемент	Характеристика впливу на природу
1	2	3
	Дорожній одяг	Забруднення продуктами зносу дорожнього покриття, матеріалами, що використовуються при зимовому утриманні доріг
	Споруди інфраструктури	Забруднення сміттям, побутовими відходами, нафтопродуктами
ВОДА	Земляне полотно	Забруднення води річок і озер продуктами ерозії земляного полотна
	Дорожній одяг	Забруднення води продуктами зносу дорожнього покриття, автомобільних шин, викидами ВГ автомобілів
	Водопрпускні і водовідвідні споруди	Зміна режиму течії води в водотоках (швидкість течії, наноси, розмиви, каламутність води)
	Споруди інфраструктури	Забруднення поверхневої води брудом, сміттям, нафтопродуктами, побутовими відходами
БІОСФЕРА		
Рослинність	Земляне полотно	Зміна умов життя в результаті зміни режиму зволоження ґрунту, осушення або підтоплення території
	Дорожній одяг	Зміна родючості ґрунтів і поява шкідливих хімічних речовин у складі ВГ автомобілів. Відкладення пилу на поверхні рослин і порушення фотохімічних процесів в рослинах
	Водовідвідні і водопрпускні споруди	Зміна умов життя в результаті підтоплення через затримки води при пропуску паводкових вод
	Споруди інфраструктури	Витоптування і пошкодження рослинності водіями і пасажирями, працівниками об'єктів інфраструктури, зміна умов життя рослин через переущільнення ґрунту і порушення умов стоку поверхневих вод
	Придорожня смуга	Поширення шкідників і хвороб при скупченні старих, хворих і загиблих рослин (дерев, кущів, трави) на прилеглий території
Тваринний світ	Земляне полотно	Обмеження життєвого ареалу в результаті фрагментації території. Порушення шляхів міграції. Перешкода переміщенням через велику крутизни укосів і відсутності спеціальних проходів для тварин
	Дорожній одяг	Посилення транспортного шуму. Висока міцність і гладкість поверхні (для копитних тварин). Велика ширина, що вимагає значного часу для переходу проїзної частини дороги
	Водопрпускні споруди	Зміна умов проживання риб і інших водних живих істот в річках і водоймах в результаті зміни водного режиму і властивостей води
Людина	Всі споруди	Загибель і поранення в дорожньо-транспортних пригодах, погіршення умов роботи і відпочинку через забруднення повітря пилом, ВГ автомобілів, транспортного шуму і вібрації

*[6]

Для зниження ступеня впливу технологічних процесів при експлуатації автомобільних доріг, які не відповідають природоохоронним вимогам, до допустимих рівнів слід застосовувати як окремі організаційні та технічні заходи, так і їх комбінації, наприклад: захисні огорожі з пило-стійких деревних і чагарникових порід, шумовідбивні і шумопоглинаючі екрани, ізольовані перехоплюючі системи стічних вод з очисними спорудами, заміна одних

матеріалів іншими, менш токсичними, організаційні заходи, що зменшують викид шкідливих речовин тощо.

Перелік використаних джерел

1. Доброноженко О.В. Сучасні дослідження еколого-економічної безпеки дорожнього господарства / О.В.Доброноженко // Збірник наукових праць "Вісник НУВГП". Серія: "Економічні науки" випуск2 (66) 2014р., м. Рівне, с.103-113
2. Закон України Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]: Верховна Рада УРСР ; Закон від 25.06.1991 р. № 1264-XII- <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>
3. Вахлакова В.В. Екологічна безпека – основа національної безпеки України [Електронний ресурс] / В.В. Вахлакова, М.В. Грузіна. – Донбаський держ. техн. ун-т. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com /8_NPE _2007 /Ecologia/21212.doc.htm.
4. Барзилович Д.В. Розвиток національної нормативної бази в будівництві України. [Електронний ресурс]. / Д.В. Барзилович. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Bud_kon/2011_75_1/BarTK.pdf
5. Зубко К. Ю. Проблемы взаимодействия экологического и экономического влияния строительной отрасли / К. Ю. Зубко // Ежемесячный научный журнал «Научный институт глобальной и региональной экономики». – №2 (3) / 2014. – С. 124-127.
6. Методика оцінки екологічного впливу автомобільної дороги загального користування на навколишнє середовище М.В.2.3-218-626:2007 [Текст] /Державна Служба автомобільних доріг України. – Харків. – 2007. – 27 с.
7. ДБН А.2.2-1-2003. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд.- К.: Держбуд України, 2004.

УДК 338:502.62

Гамор Ф.Д.,

доктор біологічних наук, професор,
заслужений природоохоронець України,
заступник директора Карпатського біосферного заповідника

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

В Україні створено та функціонує 8102 території й об'єкти природно-заповідного фонду, площею понад чотири мільйони гектарів, що становить близько шести відсотків її загальної території.

Серед них 19 природних, 5 біосферних заповідників та 48 національних природних парків. Площа природоохоронних територій в Україні в середньому майже утричі менша, ніж у європейських країнах.

У Карпатському регіоні, який володіє ще значними ділянками дикої та малопорушеної природи, площа територій природно-заповідного фонду (ПЗФ)

у середньому вдвічі більша, ніж загалом по Україні, і становить сьогодні близько 12 відсотків.

В той же час у Карпатському регіоні зірвано виконання вимог Закону України «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» щодо збільшення до 2005 року рівня заповідності у горах до 20 відсотків.

В Україні штучно створюються проблеми, пов'язані з охороною та використанням природних ресурсів у межах ПЗФ. Наприклад, через недосконалість законодавства вкрай ускладнена дозвільна система для банальної заготівлі дров, випасання худоби та сінокосіння для людей, села котрих опинилися в оточенні заповідників і національних природних парків.

А це нерідко призводить до соціальної напруги та дискредитації в очах громадськості ролі і значення природоохоронних територій, які, зокрема, покликанні (в першу чергу біосферні заповідники та національні природні парки) не тільки охороняти, але й забезпечувати раціональне використання природних ресурсів, розвивати туризм та рекреацію, підтримувати традиційне господарювання населення, що проживає в зоні їх розташування.

Крім того, давно закінчилися терміни дії, затвердженої свого часу Верховною Радою «Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні» («Заповідники»), а питання розробки і прийняття нової блокується. Забуто, що розвиток природно-заповідного фонду належить до держаних пріоритетів...

Але, натомість допускається чимало прикрих помилок в системі державного управління територіями ПЗФ.

Так, Верховна Рада України нещодавно відхилила в другому читанні законопроект за № 2311, який мав врегулювати цілу низку важливих аспектів збереження та використання особливо цінних природних територій. В той же час схвалено законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації європейських екологічних норм про охорону середовища рідкісних видів тварин і рослин» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі».

Прикро, але в ці закони, попри добрі євроінтеграційні наміри, включено норми, які можуть призвести не тільки до погіршення стану збереження рідкісних видів рослин і тварин, але і до реальних загроз їхньому знищенню [1; 5;6].

Проігноровано положення про те, що європейські стандарти – це не тільки режим абсолютної заповідності, адже директиви Євросоюзу про захист диких птахів (№2009/147/ЄС) (Пташина директива) та про збереження природного середовища існування дикої флори і фауни (№92/43/ЄС) (Оселищна директива), які є головними природоохоронними нормативно-правовими актами в країнах Євросоюзу [2] і поряд з охороною визначають необхідність досягнення сприятливого стану збереження видів та оселищ у певних регіонах.

Зокрема стаття 6(1) Оселищної директиви проголошує необхідність проведення природоохоронних заходів, які передбачають «управління, яке може бути активним або профілактичним і включати в себе такі заходи, як

традиційне природокористування, випас худоби, викошування, часткове вирубування, а також такі адміністративні заходи, як фізичне планування, оцінка екологічного впливу та контроль».

Крім того, на територіях особливої охорони (Special area of conservation), теж «здійснюються необхідні заходи щодо збереження та відтворення належного стану оселищ та/або популяцій видів, заради збереження яких була визначена ця територія».

В умовах України не викликає жодного сумніву необхідність практичного втілення в природних заповідниках та заповідних зонах біосферних заповідників і національних природних парків ідеї абсолютної заповідності, яка спрямована на незалежний (спонтанний) розвиток дикої природи в умовах її недоторканності. Це особливо важливо, наприклад, для пралісів та інших ділянок природи, які не зазнали істотного впливу господарської діяльності людини.

Але у багатьох науковців та природоохоронців є аргументовані застереження щодо доцільності запровадження принципів абсолютної заповідності в деградованих екосистемах, які, до речі, складають чималі площі українських заповідників та національних природних парків [3].

І це не випадково, адже багаторічні дослідження і практичні результати свідчать, що впровадження режиму абсолютної заповідності у багатьох випадках призводить до повної втрати тих природних об'єктів, заради яких, власне і створювались природоохоронні території. Найбільш переконливими аргументами тут можуть служити приклади степових заповідників (зокрема біосферного заповідника «Асканія–Нова»), Долини нарцисів (біля Хуста на Закарпатті) й штучно створених високогірних лук Карпатського біосферного заповідника тощо.

Але в цій ситуації не слід опускати руки, а навпаки – активізувати зусилля для збереження унікальних природних цінностей. Тим більше, що в Україні в цьому напрямі є значний позитивний досвід. Ми маємо з цього приводу порозуміння європейської спільноти.

До речі, німецький проект фінансової підтримки розвитку установ природно-заповідного фонду, який зараз реалізується в Україні, якраз і є підтвердженням цього.

Тому необхідно зосередитися на вдосконаленні системи управління територіями та об'єктами ПЗФ, на інтеграції їх в інші галузі економіки, до кращих зразків міжнародної практики. Потрібно не допускати перекручень при імplementації до чинного природоохоронного законодавства європейських стандартів, виправляти уже допущені помилки.

Вкрай важливо налагодити добір та систему підготовки професійних кадрів заповідної справи, планового підвищення кваліфікації фахівців з охорони природи.

Необхідно активізувати еколого-освітню та просвітницьку діяльність, серйозно посилити державний контроль за охороною та використанням природних ресурсів на територіях ПЗФ тощо.

Але найважливіше – слід ужити термінових заходів щодо забезпечення виконання чинного Указу Президента України «Про заходи щодо дальшого розвитку природно-заповідної справи» (№ 838/2005 від 23 травня 2005 року), яким визнано «розвиток природно-заповідної справи на основі системного врахування природоохоронних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства, а також міжнародних зобов'язань держави одним із найважливіших пріоритетів довгострокової державної політики України».

І по-друге, в редакції ще одного Указу Президента «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні» (№ 600 від 14 серпня 2009 року) необхідно невідкладно, з метою поліпшення умов реалізації єдиної державної політики у сфері розвитку природно-заповідної справи, розробити та прийняти відповідну Державну програму, у якій визначити по роках, у розрізі найважливіших природоохоронних територій, обсяги фінансування та матеріально-технічного забезпечення установ природно-заповідного фонду тощо.

У цьому контексті слід створювати такі умови, щоби природоохоронні території, особливо біосферні заповідники, відповідно до програмних документів ЮНЕСКО забезпечували не тільки збереження унікальних природних цінностей, але й ефективно виконували роль модельних територій для сталого розвитку.

Адже в умовах загострення екологічної кризи (про яку ще раз особливо проголошено на самміті зі сталого розвитку, що відбувся у рамках 70-ї сесії Генасамблеї ООН в Нью-Йорку 25–27 вересня 2015 р., та на Паризькій конференції з питань клімату) в цивілізації іншого шляху, ніж досягти гармонії між людиною і природою, просто не існує.

Але мусимо розуміти, що в українських реаліях реалізувати ці програмні цілі теж достатньо проблематично, оскільки в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України [4], на відміну від Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, лише в кількох словах декларативно згадано про необхідність «забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом» і що забезпечити сталий розвиток «неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля».

А далі в Стратегії жодного слова немає про першочергові екологічні пріоритети, природоохоронну дорожню карту, індикатори чи Програми... І це в країні, яку ще нещодавно, у зв'язку із аварією на Чорнобильській АЕС, Верховна Рада визнала зоною екологічної катастрофи, територія якої на 60 відсотків є розораною, де площа стихійних сміттєзвалищ перевищує природно-заповідний фонд, де антропогенне та техногенне навантаження в кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах й де масово вирубуються ліси...

Перелік використаних джерел

1. Гавриленко В.С. Екологічно шкідливі для збереження природно-заповідного фонду закони та законопроекти треба переглянути. // Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Львів. Видавництво «Тиса». 2017. – с.113–117.
2. Охорона природи: короткий опис Деректив ЄС та графік їх реалізації. Проект ЄС «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки». Київ, 2014. – 16 с.
3. Стеценко М.П., Гамор Ф.Д. Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Львів. Видавництво «Тиса», 2017. – 234 с.
4. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (Схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015). Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
5. Тестов П.С. Депутати вирішили знищити «Асканію–Нову» та дозволити «царські полювання». // Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Львів. Видавництво «Тиса», 2017. – с. 108–110.
6. Шабанов Д.А. В наявних умовах абсолютна заповідність – це не охорона степів. Це підтримка перетворень на ділянках, де був степ! // Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Львів. Видавництво «Тиса», 2017. – с. 110–112.

УДК 338.43:332.12

Готра В.В.,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства

Ігнатко М.І.,

аспірант кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Агропромислове виробництво відіграє важливу роль у розвитку економіки України, адже займає значну частку в товарному експорті країни, демонструє зростаючі тенденції діяльності.

Сьогодні Україна є одним із провідних виробників сільськогосподарської продукції в світі, що дозволяє забезпечити не лише потреби внутрішнього ринку, а й успішно експортувати продовольство та сільськогосподарську сировину. Станом на 2016 рік українська сільськогосподарська продукція найбільше експортується в Індію (10,2 %), Єгипет (8,6 %), Китай (6,6 %), Іспанію (5,4 %), Нідерланди (4,6 %), Іран (4,4 %), Італію (4,1 %), Туреччину (3,9 %), Польщу (3,3 %), Білорусь (2,6 %). Всі ці країни та ряд інших витіснили Російську Федерацію з лідируючої позиції у рейтингу країн-імпортерів української сільськогосподарської продукції.

Агропромисловий комплекс України забезпечує 14% загального обсягу ВВП. Експорт продукції аграрного сектору за 8 місяців 2016 року склав майже 40% від загального експорту України. Сьогодні саме аграрний комплекс забезпечує найбільшу частку валютних надходжень до бюджету України. У цілому географічна структура експорту показує переорієнтацію експорту до країн Азії та збереження основних позицій щодо торгівлі з країнами ЄС. Варто також відзначити, що у 22 регіонах України протягом 2016 року збільшилися обсяги сільськогосподарського виробництва у порівнянні із 2015 роком, серед яких найбільше у Луганській (18,7%), Вінницькій (17,5%), Житомирській (15,7%), Одеській (11,4%) та Київській (10%) областях [1].

Проте, сільськогосподарська продукція характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності на європейському ринку. Для забезпечення збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України необхідна розробка власної моделі активізації інноваційної діяльності з урахуванням інноваційних можливостей сільськогосподарських підприємств, підвищення мотивації всіх учасників аграрного ринку, сприяння процесу «дифузії інновацій», активного залучення держави до законодавчо-нормативного регулювання досліджуваної сфери [2, с.81].

Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура. Зокрема, такі її основні елементи, як технопарки, бізнес-інкубатори, технополіси, які сприятимуть виходу інновацій на ринок. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура України ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави. До того ж, слід зазначити, що інвестиції та інновації – це лише половина справи, а інша половина полягає у підготовці високопрофесійного персоналу, особливо управлінського. Сучасний менеджер повинен зосереджуватися не лише на дослідженнях чи науково-дослідній діяльності, а й приділяти значну увагу споживачеві нових знань, бути ще й маркетологом, вивчати попит на нововведення [3, с. 47].

Доцільно акцентувати увагу на реалізації інноваційного підприємництва, спрямованого на створення інноваційних продуктів, технологій та надання послуг, передусім на основі адаптаційної здатності підприємства до зовнішніх впливів, виважених організаційно-управлінських підходів, що забезпечить у перспективі гарантований інноваційний розвиток [2, с.81].

Можна виділити три кластери сприятливих чинників для інновацій у сфері АПК, які потребують уваги й інвестицій у більшості країн, що розвиваються.

1. Інноваційна політика та відповідні управлінські структури з метою посилення співробітництва задля зростання ефективності інноваційної політики у сфері АПК.

2. Нормативно-правове регулювання, яке стимулює інновації безпосередньо (наприклад, захист прав інтелектуальної власності) або опосередковано (стандарти, що стимулюють торгівлю, ціноутворення, податкові режими), або спрямовує інновації у певні пріоритетні сектори (напрями політики продовольчої та біологічної безпеки).

3. Поєднання інвестицій у сфері АПК (зокрема, у вигляді створення інноваційних фондів) із наданням сільськогосподарського кредиту, розвитком інфраструктури, інституцій ринку та фінансових послуг [4, с. 173].

Інноваційний розвиток агропромислового виробництва України визначають такі напрями:

- поліпшення фінансування науки і зміцнення матеріально-технічної бази наукових установ;
- підвищення рівня комерціалізації результатів наукових досліджень та інноваційних процесів, зменшення ризиків інноваційного розвитку та венчурного капіталу за допомогою спеціальних фондів, застосування державного замовлення на інноваційні продукти;
- належне інституційне забезпечення державної інноваційної політики в аграрному секторі економіки шляхом удосконалення систем стандартизації та сертифікації, наближення їх до європейських стандартів;
- удосконалення правових засад інноваційної діяльності й регулювання ринку інновацій у сільському господарстві за допомогою податкових, кредитних, страхових, митних та інших механізмів непрямого впливу;
- проведення заходів щодо інтеграції науки і виробництва, створення агротехнопарків, фінансово-промислових груп, горизонтальних і вертикальних холдингових компаній;
- створення та впровадження на основі новітніх технологій високоефективних сортів і гібридів сільськогосподарських культур та нових високопродуктивних порід тварин; застосування ґрунтозахисних систем землеробства, енерго- і ресурсозберігальних технологій, використання альтернативних джерел енергії у сільській місцевості, технологій екологічно чистої продукції, моделей економічних відносин та інформаційних систем;
- завершення земельної реформи, введення вартості землі до економічного обороту, створення іпотечних механізмів кредитування аграрного виробництва, завершення формування всіх складових ринкової інфраструктури в аграрному секторі;
- створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів у сільському господарстві;
- розширення форм кредитування інноваційних проектів шляхом здійснення лізингових, факторингових та інших операцій [5].

Реалізація запропонованих напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності сільськогосподарських підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції для інноваційної діяльності.

Впровадження інновацій та новітніх технологій в аграрній сфері дасть змогу покращити показники її діяльності як на регіональному, так і на загальнодержавному рівнях.

Перелік використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/19752>.
2. Готра В. В. Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору України // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – 6. – С.79-84
4. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності// Економіка України. – 2007.– №3. – С. 40–51.
5. Готра В. В. Інвестиційні передумови формування інноваційного потенціалу АПК//Сталий розвиток економіки. -2015. – С. 169-177.
6. Качан Є. П. Регіональна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1963051138531/rps/regionalna_ekonomika

УДК 330.342

Завідна Л.Д.,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
докторант Київського національного торговельно-економічного університету

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ БАЗИС РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

З процесом всеохоплюючої глобалізації розвиток соціально-економічних систем, зокрема підприємств, залежить не стільки від їх внутрішніх реальних і потенційних можливостей, скільки від впливів і флуктуацій (від лат. *fluctuatio* – коливання, відхилення) ринкового оточення, що, динамічно змінюючись, виступають джерелами виникнення спектра різноманітних суперечностей, які обумовлюють поведінку підприємства як в сьогоденні, так і в майбутньому.

Для розкриття глибинної сутності розвитку соціально-економічних систем доцільно спочатку чітко визначити такі поняття як «система» та «розвиток».

На наш погляд, найбільший інтерес являють собою визначення, надані І.В. Блаубергом, В.М. Садовським і Є.Г. Юдіним: «Вирушаючи від цілісного характеру систем, можна якісно визначити поняття системи через такі ознаки: 1) система являє собою цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів; 2) вона утворює особливу єдність із середовищем ...; 3) зазвичай будь-яка досліджувана система являє собою елемент системи вищого порядку; 4) елементи будь-якої досліджуваної системи, в свою чергу, зазвичай виступають як системи більш низького порядку» [1, с. 29].

З точки зору В.С. Рапопорта: «Для того щоб щось можна було вважати системою, повинні бути виконані наступні умови: 1. Всі явища в середовищі даного об'єкта поділяються на такі, які можуть грати роль вхідних дій (впливають на поведінку цього об'єкта), і такі, які не можуть грати цю роль.

2. Вказуються всі можливі системи. 3. Вказуються всі можливі вихідні дії системи. 4. Даний стан і дана вихідна дія детермінують певну вихідну дію системи та її певний новий стан» [2, с. 71].

У роботі О.В. Раєвнєвой [3] під системою розуміється сукупність елементів, що утворюють єдине ціле через систему взаємопов'язаних,

взаємозалежних процесів і відносин та володіє властивостями, не притаманними окремо взятим її елементам.

Залежно від швидкості змін характеристик системи у часі виділяють детерміновані та ймовірнісні (стохастичні) системи. За взаємодією системи із зовнішнім середовищем Дж. О'Шонессі запропонував розрізняти [4, с. 172]: ізольовані, закриті та відкриті системи. Поділ економічних організацій як систем на відкриті та закриті (або обмеженого доступу) може бути пов'язаний із доступністю їх товарної пропозиції для різних категорій споживачів.

Узагальнюючи вищеперелічені підходи до поняття «система» і презентуючи підприємство готельного бізнесу як соціально-економічну систему, відзначимо в ній такі *характерні особливості*:

- ✓ наявність мети (цілей) і вимірників діяльності системи;
- ✓ наявність інтеграційних властивостей, які визначають систему як цілісний об'єкт;
- ✓ система являє собою сукупність простіших підсистем (елементів);
- ✓ система має свою структуру, внутрішню організацію, що являє собою взаємозв'язок і взаємодію між складовими її підсистемами;
- ✓ ієрархічність: кожна система може бути розглянута як елемент системи вищого порядку, в свою чергу, кожна система являє собою сукупність простіших елементів;
- ✓ будь-яка система є динамічним об'єктом, тобто процеси функціонування системи протікають у часі і просторі;
- ✓ взаємодія із зовнішнім середовищем, тобто система характеризується вхідними і вихідними параметрами, параметрами внутрішнього стану і зворотними зв'язками.

З аналізу наведених властивостей можна зробити висновок, що підприємство як соціально-економічна система, являє собою системне об'єднання соціальних, економічних, фінансових та управлінських видів діяльності для вирішення конкретних завдань. *Підприємство готельного бізнесу* – це цілеспрямована відкрита (дифузна) соціально-економічна система, яка є елементом більшої організованої системи, частини якої служать для нього середовищем. І як самоорганізуюча система реагує на обурення зовнішнього середовища будь-якої сили і зберігає свою стійкість і ефективність через зміну власних властивостей і характеристик.

Своєю чергою розкриття суті процесу розвитку систем (у тому числі стратегічного) передбачає висвітлення як філософських, так і економічних поглядів на її проблему. Згідно з «Новітнім філософським словником» [5], *розвиток* – це характеристика якісних змін об'єктів, поява нових форм буття, інновацій та нововведень і поєднання з перетворенням їхніх внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Враховуючи внутрішні механізми розвитку, що зумовлені суперечностями всередині системи, П. Алексєєв та А. Панін трактують поняття «розвиток» як спрямовані, незворотні якісні зміни цієї системи. Досліджуючи проблемні аспекти стійкого розвитку підприємств як систем, В. Василенко [6] ототожнює розвиток з набуттям нової якості, що зміцнює життєдіяльність підприємства в умовах змінного середовища. А. Власова та Н. Краснокутська

розуміють під розвитком «...процес будь-якого роду змін різноманітних форм матерії» [7, с. 81]. Деякі вчені пов'язують сутність розвитку з якісними змінами певної системи (її підсистем) або об'єкта / суб'єкта управління, інші – просто зі змінами. Водночас поняття «розвиток» розглядають, з одного боку, як характеристику змін, а з іншого – як процес чи властивість системи змінюватися.

Позиція тих, хто ототожнює розвиток виключно з якісними змінами, ґрунтується на законі переходу кількості в якість, згідно з яким будь-які кількісні зміни так чи інакше перетворюються на якісні зміни. В основу цієї позиції покладено твердження: «дещо є завдяки своїй якості тим, чим воно є, і, втрачаючи свою якість, воно перестає бути тим, чим воно є». На нашу думку, така позиція і її підґрунтя лише здаються абсолютно логічними та правильними. У них не враховуються взаємозв'язок категорій «якість» і «сутність», які співвідносяться між собою як ціле та частина і про перехідну та неперехідну визначеність яких в межах однієї системи та у процесі її розвитку зазначав ще Г. Гегель; недооцінюється роль закону єдності і боротьби протилежностей, на основі якого відбувається субординація інших законів діалектики (кількісно-якісних змін, заперечення заперечення) тощо.

Сучасна філософія визначає, що даний процес є саморозвитком (саморухом), оскільки основним джерелом розвитку виступають внутрішні протиріччя. Цієї думки дотримується Д.М. Гвішиані, який розглядає розвиток як “систему протиріч, систему якісно різних етапів, шаблів, систему оборотних і необоротних процесів, систему поступального росту й внутрішньої цілісності розвитку” [8, с. 37].

Аналіз наукових публікацій щодо сутності цього терміну показав, що в даний час не існує єдиного підходу до його розуміння. Проведені дослідження дозволили виділити три основні підходи, що припускають розуміння терміну «розвиток» через:

- вивчення і виділення властивостей систем, що розвиваються;
- формування трактувань даного терміну (розвиток як дефініція);
- порівняння поняття розвитку з родинними (у плані наукового пізнання поведінки систем) категоріями.

Отже, соціально-економічна система (СЕС) являє собою сукупність ресурсів та економічних суб'єктів (підприємств, організацій, фірм, їх окремих структурних одиниць (філій, дочірніх підприємств), а також різноманітних інтеграційних та галузевих об'єднань (асоціацій, концернів, корпорацій, холдингів, тощо), які утворюють єдине ціле (соціально-економічну структуру) взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг, що потрібні у зовнішньому середовищі.

Таким чином, розвиток соціально-економічної системи – це незворотні, закономірні, спрямовані на розв'язання протиріч між системою та зовнішнім середовищем або всередині системи, кількісні, структурні та якісні зміни відповідно до встановленої мети, які приводять до досягнення якісно нового позитивного стійкого стану (властивості) системи та отримання соціально-економічного ефекту. А сам процес розвитку соціально-економічної системи являє собою постійно змінюваний ланцюг станів, зміни яких викликані впливами різної природи і сили. З одного боку, СЕС за своєю природою

відноситься до класу відкритих систем, тобто припускає для свого існування обмін ресурсами, інформацією з зовнішнім середовищем (метаболізм), з іншого боку ця система характеризується внутрішньою структуризацією і самоорганізацією, заснованою на підтримці у визначених рамках значень основних системоутворюючих факторів. Будь-яке керування соціально-економічними системами має стратегічний аспект, який полягає у визначенні стратегічних орієнтирів та розробленні варіантів програми розвитку соціально-економічної системи під дією управлінських впливів з урахуванням тенденцій у внутрішньому та зовнішньому середовищах і дій конкурентів.

Перелік використаних джерел

1. Блауберг И.В. Системный подход: предпосылки, проблемы, трудности / И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин.– М.: Знание, 1969.– 48 с.
2. Рапопорт А. Различные подходы к общей теории систем // Системные исследования. Ежегодник. – М.: Наука, 1969.– С. 55–80.
3. Раевна Е.В. Развитие социально-экономической системы: содержательный аспект // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. Вип. 192, том 4. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 1003–1009.
4. О'Шонесси Дж. Принципы организации управления фирмой / Дж О'Шонесси – М.: ООО «МТ Пресс», 1999. – 396 с.
5. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991.– 560 с.
6. Василенко В.А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монографія / В.А. Василенко – К.: Центр учебной литературы, 2005.– 648с.
7. Власова Н.О. Економіка ресторанного господарства: навч. посібн. / Н.О. Власова, Н.С. Краснокутська та ін. – Хар.: Світ книг, 2013. – 389 с.
8. Гвишиани Д.М. Организация и управление: учеб. пособ. / Д.М. Гвишиани – М.: Изд. МГТУ, 1998. – 332 с.

УДК 338.48:639

Кулик М.В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу

Полтавська О.В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу,

Київський національний торговельно-економічний університет

СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ З ВРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

Гостинність — унікальна сфера, продуктом якої є послуги, наприклад, розміщення, харчування і т.д. Послуга, в свою чергу, є складним і багатошаровим поняттям, яке містить як матеріальну, так і нематеріальну складові. Важливим аспектом при вивченні поведінки споживачів у сфері гостинності вважаємо розуміння сервісної складової. Рішення про купівлю

базується на досвіді гостей, впливі їх оточення, ставленні до бренду. Отже, палітра причин, що приводять до подальшої поведінки гостей в процесі прийняття рішення щодо вибору готелю або послуги, особливо широка. Причини змінюються від гостя до гостя. Все важливішими питаннями в готельному бізнесі стають: необхідність розвитку і контролю сприйняття відвідувачів, процес налагодження позитивних відносин зі споживачами, розробка і підтримка сприятливого іміджу для потенційних гостей.

Згідно з дослідженнями Valarie A. Zeithamal, задоволеність клієнтів може привести до гостьової лояльності [4]. Проте, Robert D. Reid, David C. Wojanіc стверджують, що гість не обов'язково буде знову повертатися в готель [3]. Це пов'язано зі зміною очікувань клієнтів, навіть за умов позитивного досвіду та задоволення високою якістю послуг в готелі. Наприклад, гість надає перевагу пошуку нових вражень, оскільки в готелі, де він зупинявся, йому все вже знайоме. Крім того, очікування отримання нових послуг, швидше за все, теж впливають на гостей. Постійна диверсифікація послуг як наслідок розуміння поведінки і мотивів відвідувачів приведе до забезпечення постійного задоволення гостей. Таким чином, відвідувачі готелю мають вагомі причини і право вибрати відомий їм готель, а не його конкурентів.

Основними різновидами стратегії диверсифікації є споріднена та неспоріднена диверсифікація. Кожна з цих стратегій має свої переваги та недоліки. Як зазначає І. Ансофф, недоліки існуючих різновидів стратегії диверсифікації є значними, тому серед можливих стратегій росту стратегію диверсифікації бажано застосовувати лише тоді, коли вичерпані можливості інших стратегій. Що стосується основних переваг диверсифікації, то при втіленні стратегії диверсифікації існує стратегічна відповідність між існуючим і новим різновидами бізнесу фірми, що є джерелом її конкурентної переваги, з'являється можливість маневрування інвестиціями в межах портфеля бізнесу фірми, зменшується залежність фірми від діяльності на одному цільовому ринку. До переваг диверсифікації можна віднести досягнення синергічного ефекту в різних видах діяльності підприємства, який проявляється в зниженні інтегральних корпоративних витрат за рахунок багатофункціонального використання ресурсів. Важливим моментом є те, що диверсифікація виступає як «спосіб підвищення адаптивних якостей підприємства» та виникає як «ефект різноманітності». Диверсифікація служить страховим механізмом і підсилює конкурентні позиції бізнес-лідерів. При впровадженні стратегії диверсифікації відбувається розширення ключового профілю діяльності – досягнення критичної величини обсягу робіт, що дозволяє обійти конкурента, отримати цінові скидки, знизити питомі затрати на рекламу, отримати взаємну підтримку репутації товару на ринку, поліпшення технології обслуговування і підвищення завантаженості відповідних потужностей. Відбувається перетворення стратегічних відповідностей у конкурентні переваги та розподіл фінансових ризиків з різними напрямками.

Диверсифікація є найбільш обґрунтованим і відносно менш витратним способом зниження рівня фінансового ризику.

Диверсифікація, як і будь-який економічний процес, окрім переваг, має також певні недоліки, а саме, як зазначає М. Портер, ними є: складність пошуку резервних коштів і підприємств для придбання, потреба у нових знаннях і навичках управлінського персоналу, відсутність методологічної бази. Для проведення більш детального стратегічного аналізу конкурентів потрібні великий обсяг інформації та особлива увага і знання управлінського персоналу. Тому стратегію диверсифікації слід визначати із врахуванням конкретних можливостей підприємства, його цілей і умов функціонування, необхідно постійно проводити комплексне дослідження, визначення шляхів досягнення поставленої перед ним мети, що потребує залучення великих фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів. Варто зауважити, що не існує єдиного обумовленого часу, коли підприємство має прийняти рішення про застосування стратегії диверсифікації. Важливим є час виходу на ринок, оскільки підприємство має з'явитися на ньому або першим, як провідне підприємство, або другим, як найперший послідовник, або після основних конкурентів, як останній послідовник. Висока вартість входження на нові ринки зобов'язує пам'ятати, що не можна ризикувати більше, ніж може дозволити власний капітал, необхідно враховувати наслідки ризику, адже ризик при проведенні диверсифікації діяльності підприємства зростає при вторгненні в нову для себе галузь. Необхідним є розуміння того факту, що «диверсифікація має зміст лише тоді, коли менеджер упевнений у прекрасних перспективах бізнесу».

На основі наукових видань можна класифікувати переваги та недоліки стратегії диверсифікації готелів згідно зі сферами впливу. Отже, переваги та недоліки згідно зі сферами впливу бувають:

- стратегічні (переваги – стабільність ділових стосунків, досягнення синергічного ефекту; недоліки – невизначеність, високий рівень ризику);
- конкурентні (переваги – регулювання ринкових бар'єрів, підвищення конкурентоспроможності; недоліки – ризик злиття з конкурентом, збільшення числа конкурентів);
- технологічні (переваги – обмін технологіями, розширення асортименту продукції; недоліки – не існує єдиного часу впровадження, потреба у негайному використанні нових технологій);
- економічні (переваги – зростання прибутку, стабілізація бізнесу; недоліки – збільшення витрат, значні капітальні вкладення);
- управлінські (недоліки – складність управління, відсутність методологічної бази);
- споживчі (переваги – адекватне та оперативне реагування на задоволення потреб споживачів; недоліки – ефект диверсифікації може бути зведений до мінімуму споживачами, які не розпізнали якості диверсифікованого товару).

Перелік використаних джерел

1. Бойко М.Г. Цілісно орієнтоване управління в туризмі : монографія / М.Г. Бойко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 524 с.

2. Ведмідь Н.І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління : монографія /Н.І. Ведмідь. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун т, 2013. – 535 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел – К.: Перун, 2001, 1440 с.
4. Poltavska O. Assessment methodological framework staff hotel / S. Melnichenko, M.Bosovskaya, O. Poltavska // Economics and national economy management: problems and prospects. B&L Publishing, San Francisco, California, USA, 2013. – P.62–71.
5. World Tourism Organization // Yearbook of Tourism Statistics. – Madrid, 2005. – 869 p.

УДК 631.164.23

Мошак О.В.,

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Вигідність територіального розміщення Закарпатської області обумовлює регіональні особливості щодо його розвитку. Сусідство з чотирма країнами-членами Європейського Союзу дає можливість запозичення і впровадження зарубіжного досвіду у різних сферах і видах економічної діяльності господарства регіону. Багатогранністю відзначається співпраця регіону з суміжними країнами у сфері аграрного розвитку. Так, між Україною та Євросоюзом було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо Діалогу з аграрних питань між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії "Сільське господарство та розвиток сільської місцевості" (18 жовтня 2006 р.). Цим меморандумом було окреслено пріоритетні напрями двостороннього партнерства між сторонами у сфері сільського господарства та започаткування відповідних механізмів консультацій. За період співробітництва було проведено 9 засідань Діалогу Україна – ЄС з аграрних питань, останнє з яких – 19 березня 2014 р. (м. Київ), де обговорювалися важливі питання щодо розвитку сільського господарства та розвитку сільських територій, зокрема, щодо менеджменту та тенденцій на ринках зернових, ринку м'яса, реформ в аграрному секторі, а також перспектив розвитку сільської місцевості.

Серед зазначених питань актуальністю відзначаються також [2; 3]: земельна реформа в Україні, реформа аграрного сектора України; реформа спільної аграрної політики (САП) ЄС; законодавство ЄС та України у сфері органічного виробництва; доступ української продукції тваринного походження на ринок ЄС; використання ГМО; безпека продуктів харчування. Одним з основних питань взаємодії між Україною та ЄС в аграрній сфері є питання експорту продукції тваринного походження в країни Європейського Союзу.

Нині Україна має право здійснювати експорт тваринницької продукції до Євросоюзу, зокрема: м'яса птиці, риби морської, рибопродуктів, меду

бджолиного, казеїну технічного, кишкової сировини, пухо-пухової сировини, кормів, субпродуктів, поліпшувачів ґрунту та добрив. Станом на початок 2016 р. до країн-членів ЄС здійснюють експорт 211 українських підприємств – виробників продукції тваринництва.

Для аграрного ринку України важливим є продовження процесу щодо розширення експорту тваринницької продукції з метою не тільки виходу агровиробників на європейський ринок але й формування сприятливого середовища для закріплення власних позицій на перспективу.

З цією метою на регулярній основі здійснюється робота верифікаційних місій інспекторів FVO (Food and veterinary Office) ГД ЄК "САНКО". У разі відсутності зауважень щодо виконання рекомендацій інспекторів ЄК, Європейська Комісія ініціює процес прийняття необхідних рішень з метою авторизації експорту української продукції тваринництва на ринок ЄС [2]. Однак важливим при цьому залишається законодавче врегулювання питань безпеки та якості продовольчої продукції тваринного походження згідно з вимогами Євросоюзу.

Орієнтація на європейське харчове законодавство не є випадковим, оскільки європейська система безпечності харчових продуктів є визнаною світовою спільнотою як однією з найкращих, отже вважається, що європейський споживач є найбільш захищеним. Таке законодавство враховує інтереси всіх, хто пов'язаний з ринком харчових продуктів. Для українського споживача є надія щодо прийняття нового харчового закону "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів"[1], який вважають євроінтеграційним, оскільки він враховує європейські підходи до забезпечення високих стандартів виробництва і реалізації продовольчої продукції. Відповідність продовольчої продукції українського виробництва європейським стандартам повинна бути законодавчо закріплена.

Необхідність врахування і запровадження зарубіжного досвіду обумовлюється: відсутністю реальної підтримки з боку держави, потребою вирішення проблем погіршення соціально-економічних показників розвитку сільського господарства; низькою ефективністю сільськогосподарського виробництва в Україні, порівняно з іншими країнами світу; зниженням рівня зайнятості на селі та відсутністю якісних робочих місць; виснаженням ґрунтів, погіршенням екології, еко- та агросистем, агротериторій та інше.

Модель розвитку аграрної сфери європейського типу базується на трьох основних факторах впливу. Це, передусім, розвиток аграрних господарств (фермерські господарства) сімейного типу, найпростішою формою яких є господарства населення; визнання багатофункціональної ролі аграрного сектора й всебічний захист товаровиробників від ринкової і природної стихій. Аграрна політика Євросоюзу формується на основі врахування особливої природи сільськогосподарської діяльності; поступового здійснення необхідних аграрних перетворень. При цьому відмічається необхідність тісного зв'язку аграрного виробництва з іншими сферами національної і регіональної економіки.

Таким чином, зарубіжний досвід свідчить, що державна підтримка розвитку аграрного сектора економіки країни повинна здійснюватися із бюджетних коштів, оскільки досліджувана сфера забезпечує продовольчу

безпеку країни, враховує інтереси і потреби споживача у продовольчій продукції, необхідній для життєзабезпечення людини.

Перелік використаних джерел

1. Дожити до вересня. Що зміниться з новим законом про харчову безпеку? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/02/3/7030396/>
2. Співробітництво з ЄС в сільськогосподарській сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/14236>
3. Співробітництво у сфері сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/agriculture>

УДК 338.2:502/504:330.34

Поленкова М.В.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки

Чернігівського національного технологічного університету

“ЗЕЛЕНА” ЕКОНОМІКА – СУЧАСНИЙ ВИКЛИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

На початку ХХІ століття загальною концепцією стратегічного, поступального та гармонійного розвитку людства світова спільнота оголосила перехід економічно розвинених країн на шлях сталого розвитку. Новітня парадигма сталого розвитку спрямована на гуманізацію та екологізацію головних принципів сучасної економіки, пошук спільних підходів і узгодженості концепцій розвитку екологічних та соціально-економічних систем.

Найбільш узагальнено, з позицій економістів-екологів, сталий розвиток визначається через створення соціально орієнтованої економіки, що спирається на раціональне використання природних ресурсів та охорону навколишнього середовища і не загрожує благополуччю прийдешніх поколінь [1, с. 19].

На сучасному етапі глобалізаційного розвитку всі країни, незалежно від геополітичного розташування, благополуччя та достатнього забезпечення природними ресурсами, стикаються з проблемами раціонального використання вичерпних обмежених природних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища та суттєвими змінами кліматичних умов. Відповідь на сучасні нові виклики вимагає нових напрямів модернізації економіки, включаючи інноваційний розвиток та забезпечення енергоефективності. Слід зазначити, що процес модернізації повинен бути доволі гнучким, пристосовуватися до еколого-економічних обставин країни, інтегруватися на макро-, мезорівнях, задля поліпшення умов життя кожної людини вже сьогодні та забезпечити сприятливі умови для наступних поколінь.

Важливо відмітити, що концепція зеленого зростання не підміняє концепцію сталого розвитку, а слугує практичним інструментом досягнення

цілей сталого розвитку. Обидві концепції ґрунтуються на принципах взаємодії суспільства і природи та спрямовані на задоволення потреб не тільки сучасного, але й майбутніх поколінь [3, с. 6].

Цей напрям діяльності суспільства визначає гармонізацію тріади: економічний, соціальний та екологічний розвиток через розвиток зеленої економіки.

Перехід до зеленої економіки потребує цілої низки реформ, спрямованих на запровадження найбільш ефективних принципів, механізмів та форматів управління соціально-економічними процесами в країні. При цьому безумовним імперативом суспільства має стати практична реалізація моделі сталого розвитку, що забезпечує інтегральне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості, ресурсної збалансованості та екобезпеки [4, с. 134].

Прогрес в напрямі зеленого зростання залежить від кількох передумов: включення завдань зеленої трансформації до кола основних пріоритетів розвитку країни, повна підтримка принципів зеленого зростання зацікавленими органами влади, знаходження консенсусу через діалог влади з бізнесом і громадськістю. При цьому політичні рішення повинні спиратися на знаходження великої кількості компромісів, необхідних для досягнення балансу між конкуруючими цілями забезпечення економічного зростання та підтримки прибутковості бізнесу, вирішення соціальних завдань і збереження навколишнього середовища [3, с. 7].

Євросоюз та інші міжнародні організації мають величезну кількість теоретико-методологічних напрацювань та практичний досвід формування “зеленої” ресурсопродуктивної економіки та інноваційно-інтенсивного екологічного розвитку. “Ресурсоефективний” курс ЄС матиме більший довгостроковий вплив на зменшення викидів та зайнятість, якщо його буде включено до узгодженої комбінації політик на рівні ЄС, країн-членів та регіонів.

В напрямі зеленої трансформації економіки ЮНЕП виділив десять секторів, в які необхідно інвестувати ресурси: енергетичний сектор, сільське господарство, рибальство, водне господарство, сектор опалення та освітлення будівель, сектор енергозбереження, промисловість, рекреаційний сектор, лісове господарство та транспортний сектор.

Слід зазначити, що ключову роль для сталого розвитку України грають реформування та трансформація енергоринку, підвищення енергоефективності.

Можна визначити чотири головних стратегічних напрями згідно з задекларованим курсом ЮНЕП [4, с. 300]:

1. Енергетична результативність будівель (житлових, сфери послуг та промислових будівель; існуючих будівель; нових будівель; систем опалення та охолодження, з урахуванням використання відновлювальних джерел). Серед нових споруд будинки «з плюсовою енергією» стануть прикладом впровадження нових будівельних стандартів загалом. Підтримка зменшення енергоспоживання системами опалення та кондиціонування повітря може також

суттєво сприяти зменшенню викидів. Старі та неефективні системи опалення потребують заміни або модернізації.

2. Споживання електроенергії побутовими електричними приладами.

Проникнення на ринок енергетично ефективних побутових приладів усе ще на дуже низькому рівні. Необхідно більше заходів, щоб підтримати зменшення енергоспоживання в офісах, сфері зв'язку та розваг, побутовими приладами як в режимі очікування, так і в режимі роботи.

3. Викиди у промислових процесах.

Новий курс ЄС має підтримувати поєднання добровільних угод із фінансовими стимулами (наприклад, зменшення податків). Поєднання безкоштовних або субсидованих енергетичних аудитів (ваучери на консультації та аудити); регіональні та/або галузеві мережі та галузеві енергетичні схеми; енергетичні послуги.

4. Електромережі та розумний облік споживання в ЄС.

Нещодавні нормативи ЄС, особливо Директива про ефективність кінцевого використання енергії та енергетичних послуг (Directive on energy end-use efficiency and energy services - ESD), чітко підкреслюють роль систем розумного обліку. Європейський Зелений Новий курс має підтримувати розвиток та впровадження систем розумного обліку з метою:

- обізнаності споживачів щодо енергоспоживання, вартості енергії та викидів парникових газів;
- мотивації споживачів здійснювати моніторинг енергоспоживання та вживати додаткові заходи;
- зменшення експлуатаційних витрат на облік та виставлення рахунків;
- створення технічної бази управління піковим попитом та інтегрованими джерелами відновлюваної енергії.

Більш широке застосування систем розумного обліку також вимагає гнучкої європейської електромережі. Структура європейської електромережі потребує адаптації до загальних змін на ринку енергопостачання, інтеграції великих децентралізованих відновлюваних систем постачання та інтеграції великомасштабних берегових вітрових і сонячних концентраційних електростанцій.

Таким чином, лише інноваційні технології та технології розумних мереж можуть впоратися із цими стратегічними викликами та реалізувати потенціал кращого енергозбереження країни.

Для переходу до "зеленої" економіки Україні знадобиться довготривалий період трансформації та модернізації економіки, що потребує формування структурно-технологічної моделі розвитку.

Перелік використаних джерел

1. Природо-ресурсная сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / під загальною редакцією чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – К.:ЗАТ Нічлава, 2006. – 704с.

2. The OECD Green Growth Strategy and its measurement framework // [Електронний ресурс]. Режим доступу: /www.unecse.org/fileadmin/DAM/timber/Green_Economy/20161021/6._OECD.pdf
3. Доповідь про зелену трансформацію в Україні // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.uinte1.kiev.ua/images/files/monografii/GreenTransformation_UA_Web.pdf
4. «Зелена» економіка кризь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б.В.Буркинський, Т.П.Галушкіна, В.Є.Реутов – Одеса: ІПРЕЕД НАН України – Саки: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. – 348 с.
5. European Commission. EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth /COM (2010) 2020 Brussels, 3.3.2010 – 37 p.
6. Зелений Новий курс для Європи. Доповідь Вупертальського інституту для клімату, довкілля та енергії. – Зелена Європейська фундація - aisbl GEI, жовтень 2009 року.

УДК 330.341 (477)

Самофатова В.А.,

кандидат економічних наук, доцент,
Одеська національна академія харчових технологій

АГРОТЕХНОПАРК ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

Аналіз світового досвіду показує, що економічне зростання розвинених країн та їх окремих регіонів базується на використанні сфери знань і високих технологій, а їх ефективне поєднання гарантує сталий розвиток суспільства. Вихід агропродовольчої сфери на траєкторію сталого розвитку залежить від реалізації комплексу заходів, що передбачають максимальне використання та прискорене освоєння сучасних технологій, перехід на інноваційну модель розвитку [1, с. 6]. Стратегічним напрямом розвитку вітчизняної агропродовольчої сфери є створення наукових інноваційних парків на базі існуючих науково-дослідних установ та навчальних закладів. Для забезпечення сталого розвитку агропродовольчої сфери у сучасних умовах необхідно виробляти продукцію з високим рівнем доданої вартості. Нині, підприємства з виробництва, зберігання, переробки і реалізації сільськогосподарської і харчової продукції нерідко використовують застарілі технології, що підвищують собівартість та зменшують конкурентоспроможність продукції. Водночас НДІ та вузи аграрного і харчового профілю здійснюють сотні перспективних наукових досліджень, які не завжди знаходять короткий шлях для впровадження у виробництво. Одним із найважливіших напрямів підвищення ефективності агропродовольчого виробництва в нинішній ситуації могла б стати організація агротехнопарків, що поєднують у собі науково-освітнє ядро, виробничий та інфраструктурний комплекси в єдине інтегроване і структуроване науково-виробниче агроосвітнє формування [2, с.4].

Агротехнопарк – це посередник у сфері взаємодії наукових установ аграрного та харчового профілю, бізнесу та виробництва, розгалужена територіально-інноваційна структура. Агротехнопарк є багатофункціональним науковим центром, що займається розробкою інновацій та інноваційних технологій у агропродовольчій сфері та їх впровадженням у виробництво. Завдяки поєднанню зусиль наукової та виробничої сфер з'являються додаткові можливості для інноваційної діяльності та сталого розвитку підприємств агропродовольчої сфери регіону. Найважливішою особливістю агротехнопарку є його широка співпраця з вищими навчальними закладами (ВНЗ) і науково-дослідними інститутами, які готують для парку висококваліфіковані кадри і розробляють нові технології.

Пріоритет у справі створення науково-технологічних парків належить США. Засновником першого науково-технологічного парку називають Стенфордський університет. Нині у США нараховується понад 160 науково-технологічних парків, тобто більше 30% від загального числа науково-технологічних парків у світі. Одним з найдавніших аграрних науково-технологічних парків на території Європи є Агрополіс Інтернешнл у Франції. Асоціацію Агрополіс Інтернешнл заснували у м. Монпельє дослідницькі інститути та інститути вищої освіти, що працюють у галузі сільського господарства, харчової промисловості, біорізноманіття та навколишнього середовища, при підтримці уряду і місцевих органів влади. Агрополіс Інтернешнл є світовим центром для сільськогосподарської, продовольчої та екологічної науки, об'єднує найбільш важливе європейське наукове співтовариство, дослідницькі центри, бізнес-інкубатори та центри трансферу технологій [3, с. 329, 4].

В Україні також проведено важливі кроки в напрямі створення агротехнопарків та агротехнополісів. Українська академія аграрних наук (УААН), концерн «Віадук» – інноваційний провайдер на ринку генетичних ресурсів спільно з Технопарком «Інститут Монокристалів» створили ще в 2001 році Агротехнополіс з виробництва і реалізації генетичних ресурсів, зокрема елітної насінневої, племінної та іншої продукції. Модель агротехнополісу передбачає рефінансування отриманих від спеціального режиму пільг (згідно з Законом України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків») на подальший розвиток наукових досліджень [5, с.432].

Таким чином, важлива роль в інноваційному розвитку агропродовольчої сфери, відводиться утворенню агротехнопарків і агротехнополісів. Точкою росту інноваційної активності суб'єктів господарювання агропродовольчої сфери може стати започаткування у Південному регіоні агротехнопарку «Чорноморський», який на початковому етапі розвитку орієнтуватиметься на впровадження інновацій у рибогосподарському комплексі, рослинництві та зернопереробній галузі, а у перспективі може стати багатопрофільним і стимулювати також виробництво виноградарської та органічної продукції. Потужний науково-дослідний потенціал Південного регіону розглянутий автором у роботі [6, с. 12]. Загальна структура агротехнопарку «Чорноморський» представлена на рис. 1.

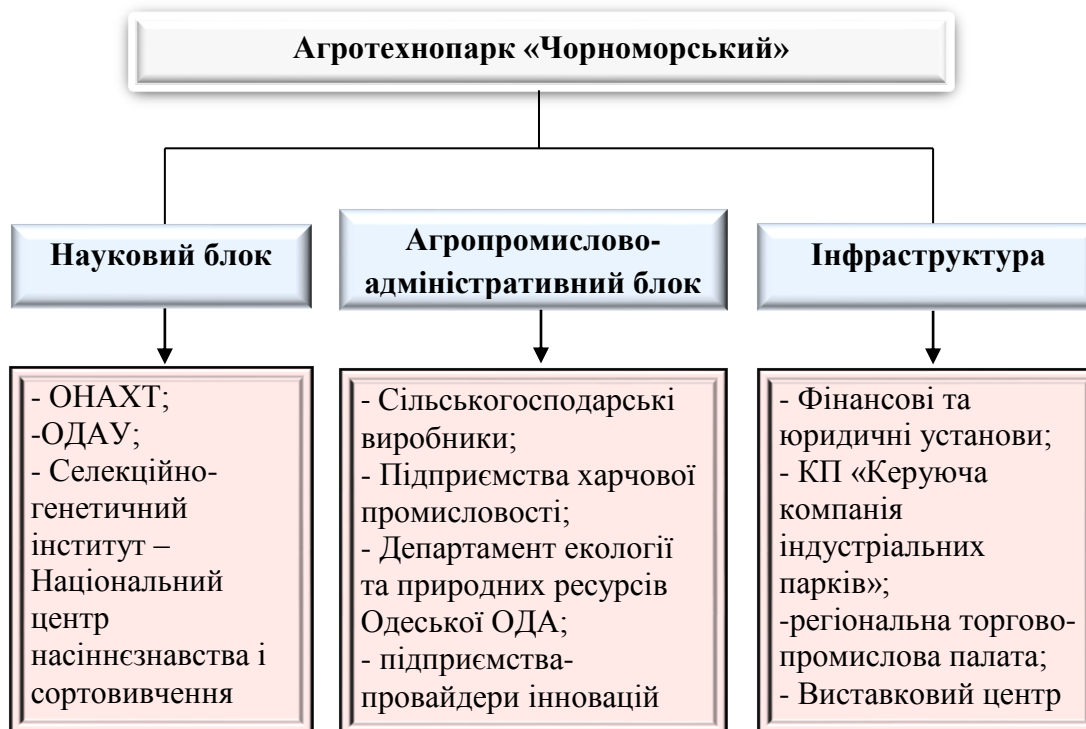

Рис. 1 Загальна структура агротехнопарку «Чорноморський»

Джерело: власна розробка автора

Запропонована структура представлена концептуально, головним є поділ напрямів діяльності на три укрупнених блоки, а склад учасників може змінюватися і розширюватися відповідно до потреб подальшого функціонування і розвитку. Засновниками агротехнопарку у Південному регіоні можуть бути: Одеська національна академія харчових технологій, Одеський державний аграрний університет та інші юридичні та фізичні особи. Цій групі суб'єктів слід у першу чергу укласти договір про спільну діяльність без створення нової юридичної особи. Організаційно-правовою формою запропонованого агротехнопарку «Чорноморський» може бути асоціація. Слід враховувати таку суттєву обставину, що діяльність агротехнопарків слугує не просто інтересам окремих підприємців, а інтересам держави в цілому, адже примножує її науково-агропродовольчий потенціал. Оскільки агротехнопарк має справу з харчовою продукцією, то бажано, щоб він мав у своєму складі структуру, яка проводила б сертифікацію готової продукції. Слід також приділяти значну увагу питанням реклами і реалізації продукції та особливо допомагати фермерським господарствам і підприємствам малого бізнесу. Тобто у межах агротехнопарку слід реалізувати завершений технологічний цикл: "виробництво сільськогосподарської продукції – первинна переробка – виробництво готової продукції – зберігання – транспортування – сертифікація – реклама – реалізація готової продукції"[7, с. 98]. Створення агротехнопарку надасть імпульс для раціоналізації харчування у напрямі споживання, передусім, місцевої продукції.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що створення агротехнопарку «Чорноморський», дозволить встановити взаємовигідні

економічні, технологічні, організаційні, наукові зв'язки між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними підприємствами, науковими та навчальними закладами, підсилити матеріально-технічну базу для проведення наукових досліджень, підвищити мотиваційну складову до навчання, скоротити час на впровадження передових технологій, а у підсумку – забезпечити сталий розвиток агропродовольчої сфери Південного регіону. Очевидно, що успішність реалізації цього проекту зумовлюється ефективним поєднанням зусиль держави, наукової сфери та агропродовольчого бізнесу з метою забезпечення сталого розвитку економіки регіону на інноваційній основі.

Перелік використаних джерел

1. Лупенко Ю.О. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в аграрній сфері України / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК – 2014. – №12. – С. 5–11.
2. Новиков И.С. Формирование и функционирование инновационных интегрированных структур (агротехнопарков) в системе «производство–образование–наука»: дис. на соискание учёной степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством (АПК и сельское хозяйство)» / И. С. Новиков. – Саратов, 2016. – 195 с.
3. Вдовенко Н.М. Рибне господарство України в умовах глобалізації економіки: Монографія / Н.М. Вдовенко. – ЦП Компринт, 2016. – 476 с.
4. Офіційний сайт науково-технологічного парку Франції (м. Монпельє) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agropolis.org/index.php>
5. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002 – 624 с.
6. Самофатова В.А. Сталий розвиток агропродовольчої сфери регіону на основі кластерного підходу / В.А. Самофатова // Економіка харчової промисловості – 2016. – Том 8. Вип. 4 – С. 10–14.
7. Іванченко Г.В. Функціонування регіональної агломерації «Дрогобиччина» / Г.В. Іванченко // Науковий вісник НЛТУ України – 2011. – Вип.21.10 – С. 95–108.

УДК 332.021:332.8(477)

Шевчук О.І.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Дослідження зарубіжного досвіду здійснення регіональної політики житлового будівництва особливо актуалізувалося в результаті гострої світової фінансової кризи протягом 2008 року. Її виникнення в США, а опісля й поширення в країнах Євросоюзу, змушує ще раз переглянути зарубіжний досвід регіональної політики житлового будівництва з метою виявлення можливостей його застосування на основі оцінки як позитивних, так і негативних наслідків.

Зазначимо, що серед вітчизняних дослідників зарубіжного досвіду регіональної політики загалом варто виділити таких вчених, як З.Варналії, З.Герасимчук, Б.Данилишин, М.Долішній, В.Мікловда та ін.

Не можна не погодитися із З.Варналієм, який наголошує, що надзвичайно важливим є повернення до історії регіональної політики, розгляд та аналіз якої дозволять використати досвід провідних країн та уникнути помилок при побудові вітчизняної моделі регіонального розвитку [2]. Розглянемо, наприклад, етапи розвитку регіональної політики, виділені З.Варналієм [2] (табл.1).

Таблиця 1

Етапи розвитку регіональної політики*

Періоди регіональної політики	Стратегічні цілі та завдання регіональної політики
До 20-х років XX ст.	Управління підвладними територіями, зокрема насильно завойованими і поневоленими.
20-і роки XX ст.	Започаткування наукових обґрунтувань регіональної політики.
1929-1933 рр.	Розробка перших програм допомоги окремим старопромисловим та слабозвиненим територіям у Великобританії та США, де занепад торкнувся традиційних галузей та слабозвинених аграрних районів.
До - та післявоєнний період	Застосування регіональних заходів у Франції, Бельгії, ФРН, США, Великобританії та інших країнах, у яких внаслідок військових дій сформувалася напружена соціально-економічна ситуація. Особлива увага до регіонів – як до об'єктів відродження та стабілізації національної економіки шляхом концентрації та спрямування економічних ресурсів на формування чи оновлення певних господарських галузей; а також до соціальної політики як чинника збереження політичної стабільності суспільства, національної єдності, громадянської злагоди шляхом вирівнювання та поліпшення умов життя населення в різних територіально-адміністративних утвореннях.
60-ті –початок 70-х років XX ст.	Становлення регіональної політики і формування цілісної системи регіональної політики країн Заходу, яка охоплює питання не тільки перебудови господарського комплексу, зниження рівня безробіття, але й забезпечення оптимального використання інноваційних факторів зростання. Поряд з історично сервісним напрямом регіональної політики, пов'язаним з розвитком проблемних регіонів, застосовуються заходи щодо розвантаження найбільших міських агломерацій.
1975–1980рр.	Першочерговим завданням державної політики на регіональному рівні у цей період стає забезпечення скоординованого зближення рівнів розвитку регіонів, оптимальне й ефективне використання внутрішнього економічного потенціалу в кожному окремому випадку: об'єктом регіональної політики стають не розрізнені регіони, а їх сукупність як структурних елементів національного господарства, з врахуванням стану і можливостей їхнього розвитку. Створення Європейського Фонду Регіонального Розвитку у 1975р.
Початок 80-х років	Галузевий переворот у державній політиці розвинених країн Європи щодо депресивних регіонів. У зв'язку зі світовою трансформацією економічної організації суспільства – переходу від індустріального суспільства до інформаційного, уряди почали здійснювати заходи щодо розвитку у депресивних регіонах сфери послуг, зокрема туристичних. Асигнування ЄС у сферу регіональної політики – для фінансування заходів на розвиток регіонів, що визначалися національними урядами.
Кінець 80-х років – початок 90-х років XX ст.	Формування нової наднаціональної регіональної політики. Виокремлення з 1988 р. розвитку регіональної політики як пріоритетного напрямку функціонування ЄС з метою формування Єдиного європейського ринку. Невизначеність критеріїв та розмитість адресності фінансування – недоліки національних «генеральних грантів» на розвиток регіональної політики.
Початок 90-х років – кінець XX ст.	Введення єдиної грошової одиниці в ЄС, у 1993 р. перегляд принципів і цілей регіональної політики ЄС та збільшення бюджетних ресурсів на їх реалізацію, забезпечення адресності ресурсів.
2000–2006 рр.	Публікація в 2000 р. Європейською Комісією «Плану дій 2000» (AGENDA 2000), до якого входить Семирічний план розвитку регіонів (2000–2006 рр.).

Продовження таблиці 1

2007–2016 рр.	Оптимізація головних цілей регіональної політики (конвергенція; підвищення конкурентоспроможності регіонів та рівня зайнятості населення; розвиток територіального (прикордонного) співробітництва) та відповідна концентрація коштів на головних напрямках, а також застосування нових інструментів регіональної політики (Jaspers, Jeremie, Jessica). Фінансування на заходи регіональної політики на цей період – 307 млрд євро, що майже у 1,5 раза більше попереднього семирічного періоду розвитку регіональної політики.
---------------	---

*Складено автором на основі джерела [2].

Дані наведеної таблиці засвідчують, що окреслені З.Варналієм стратегічні цілі та завдання регіональної політики на різних етапах її формування не включають розгляд проблем, пов'язаних з житловим забезпеченням та будівництвом житла. Це і не дивно. Адже вивченню історичних етапів здійснення регіональної житлової політики та регіональної політики житлового будівництва приділялась незначна увага.

В Україні низка вчених активно здійснювала вивчення особливостей житлового будівництва в інших країнах світу. Серед них виділяються такі вчені, як О. Бойко-Бойчук [1], З.Варналій [3], В.Кравченко [7], О.Іванілов та М.Тітенкова [4], М.Панжар [8].

Аналіз їх публікацій дозволяє стверджувати, що регіональна політика житлового будівництва також здійснювалася за рубежом. Спробуємо завдяки цьому аналізу окреслити найважливіші її особливості в розрізі тих самих етапів, які торкаються, насамперед, розвинених країн світу і представлені в таблиці 1 (табл.2).

Таблиця 2

Етапи розвитку регіональної політики житлового будівництва*

Періоди регіональної політики житлового будівництва	Стратегічні цілі та завдання регіональної політики житлового будівництва
До 20-х років ХХ ст.	Захоплення і привласнення житла на підвладних територіях, зокрема насильно завойованих і поневолених, будівництво житла при оборонних спорудах та в структурі останніх.
20-і роки ХХ ст.	Формування окремих наукових положень регіональної політики житлового будівництва в структурі наукових обґрунтувань регіональної політики.
1929–1933 рр.	Розробка програм інфраструктурного забезпечення, зокрема будівництва житла, в структурі перших програм допомоги окремим старопромисловим та слабо-розвиненим територіям у Великобританії та США.
До –та післявоєнний період	Застосування регіональних заходів у Франції, Бельгії, ФРН, США, Великобританії та інших країнах, серед яких велика увага приділялася соціальній політиці, зокрема вирівнюванню та поліпшенню умов життя населення в різних територіально-адміністративних утвореннях як чиннику збереження політичної стабільності суспільства, національної єдності, громадянської злагоди.
60 -ті – початок 70-х років	Становлення регіональної політики житлового будівництва в структурі формування цілісної системи регіональної політики країн Заходу, яка була спрямована на поліпшення соціально-економічної ситуації в проблемних районах, на розвантаження найбільших міських агломерацій.
1975–1980рр.	Формування завдань будівництва житла в структурі регіональної політики щодо розвитку не розрізнених регіонів, а їх сукупності як структурних елементів національного господарства.

Продовження таблиці 2

Початок 80-х років	Програми будівництва соціального житла в депресивних регіонах і елітного житла в екологічно чистих, привабливих з точки зору екологічної та соціальної інфраструктури регіонах.
Кінець 80-х – початок 90-х років XX ст.	Формування глобального ринку житла і регіональної політики житлового будівництва в структурі нової наднаціональної регіональної політики.
Початок 90-х років – кінець XX ст.	Формування нових принципів й цілей регіональної політики житлового будівництва в структурі регіональної політики ЄС.
2000–2006 рр.	Розробка заходів щодо здійснення житлового будівництва в «Плані дій 2000» Європейської Комісії (AGENDA 2000), до якого входить Семирічний план розвитку регіонів (2000–2006 рр.).
2007–2016 рр.	Оптимізація головних цілей регіональної політики житлового будівництва в структурі цілей регіональної політики.

* Розробка автора.

У результаті здійснюваної житлової політики в розвинених країнах питома вага приватного домоволодіння сягає 30% житлового фонду. У великих містах США – до 40% і 50-70% в невеликих містах. Майже всі будинки обладнані водопроводом і каналізацією, понад 90% будинків мають гаряче водопостачання, близько 80% – обладнані централізованими кондиціонерами і мають гаражі. У США таке житло отримало розвиток в період Великої депресії в рамках «нового курсу Рузвельта». Приватні односімейні будинки зводилися під пільгові кредити, в результаті чого ця форма домоволодіння стала переважати на всій території США. Власний будинок став розглядатися з тих пір як складова частина «великої американської мрії». Таке житло становить близько 70% житлового фонду [5].

Після розвалу Радянського Союзу і краху світової соціалістичної системи в країнах Центральної і Східної Європи регіональній житловій політиці та регіональній політиці житлового будівництва не приділялася належна увага: практично вся вона була зосереджена на пріоритетних завданнях лібералізації економіки, створенні багатокладних форм власності, ринку праці, капіталу й інших структур, адекватних ринку. Згодом почали здійснюватися реформи в житлово-комунальному господарстві, які стали органічною частиною економічних перетворень. Дуже часто ці реформи здійснювалися без належно обґрунтованого плану, фрагментарно, а отже й без врахування регіональних особливостей, і супроводжувалися соціальними потрясіннями. При цьому спеціалісти зазначають спільні риси, властиві всім постсоціалістичним країнам: зрушення в структурі джерел фінансування житлового будівництва на користь приватного сектора; приватизація, реституція жител; зміни в механізмах оплати житлово-комунальних послуг, а також у механізмах соціального захисту населення з надання й винаймання житла [6].

Здійснення реформ в житлово-комунальному господарстві супроводжується суперечностями й труднощами економічного й морально-психологічного характеру. Особливо болісно населення реагує на ріст тарифів на оплату житлово-комунальних послуг, що негативно позначається на реалізації житлового будівництва.

Перелік використаних джерел

1. Бойко-Бойчук О. Інститути підтримки регіонального розвитку : приклади зарубіжного досвіду. – [Електронний ресурс] / О. Бойко-Бойчук – Режим доступу : <http://www.urr.org.ua/data/newsview/>
2. Варналій З.С. Регіональна енергетична політика України: цілі та шляхи реалізації / З.С. Варналій, В.В. Вербинський, М.Г. Земляний – 2003. – 39с. – (Препринт / Нац. ін.-т страт. дослід. Дніпропетр. філіал, Дніпропетровськ).
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.С. Куйбіда та ін.; за ред. З.С. Варналія ; Нац. ін.-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2007. – 768с.
4. Іванілов О.С. Іпотечне кредитування у країнах Західної Європи, США та України / О.С. Іванілов, М.В. Тітенкова // Фінанси України. 2006. – № 3 (124).
5. Экономика и управление недвижимостью : учебник для вузов под общей редакцией В.В. Грабового – М. : ЛСВ, 1999. – 518с.
6. Зарубежный опыт в ЖКХ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://energy.seu.ru/publish.html?cmd%5B133%5D=i-133-5081>
7. Кравченко В.І. Зарубіжний досвід підтримки забезпечення громадян житлом // Інформаційний бюлетень Будівельної палати України. 30.01.2007 № 5 – [Електронний ресурс] / В.І. Кравченко. – Режим доступу : http://www.budpalata.com.ua/_img/files/ib/ib-5.doc
8. Панжар М. І. Житлове господарство України і досвід економічно розвинених країн / Економіка будівництва і міського господарства. – Т.3. – 2007. – № 1. – [Електронний ресурс] / М.І. Панжар. – Режим доступу: <http://www.dgasa.dp.ua/win/publish/issues>

УДК 338.49:338.47(477)

Шевчук Я.В.,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент,
завідувач кафедри товарознавства та комерційної діяльності
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Лазур С.П.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

СТАН ДОРІГ УКРАЇНИ: АВАРІЙНІСТЬ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Автомобільні шляхи є найважливішим лінійним елементом автотранспортної інфраструктури країни. Мережа автомобільних шляхів пролягає територією держави. Всі автомобільні шляхи, котрі входять у склад державної мережі, сполучають населені пункти країни та окремі об'єкти між собою. Головним призначенням автотранспортної мережі є забезпечення руху транспортних засобів з метою перевезення пасажирів та вантажів.

Згідно із Законом України «Про автомобільні дороги», автомобільні дороги – це лінійний комплекс інженерних споруд, призначений для безперервного, безпечного та зручного руху транспортних засобів [1]. Автомобільні дороги поділяються на:

- ✓ автомобільні дороги загального користування;
- ✓ вулиці і дороги міст та інших населених пунктів;
- ✓ відомчі (технологічні) автомобільні дороги;
- ✓ автомобільні дороги на приватних територіях [1].

Автотранспортна мережа нашої країни інтенсивно розвивалась після Другої світової війни. Основна частина автомобільних доріг України була побудована в 50-х– 70-х роках минулого століття. В 1950 році мережа автошляхів Української РСР сягала найвищого показника у 275 тис. км. Більшість із цих доріг, побудованих за застарілими технологіями, залишились Україні у спадок і функціонують сьогодні. Із здобуттям незалежності цей розвиток практично зупинився і зараз протяжність мережі доріг загального користування становить 169,6 тис. км доріг (рис. 1) [4]. Це є найнижчим показником в Європі.

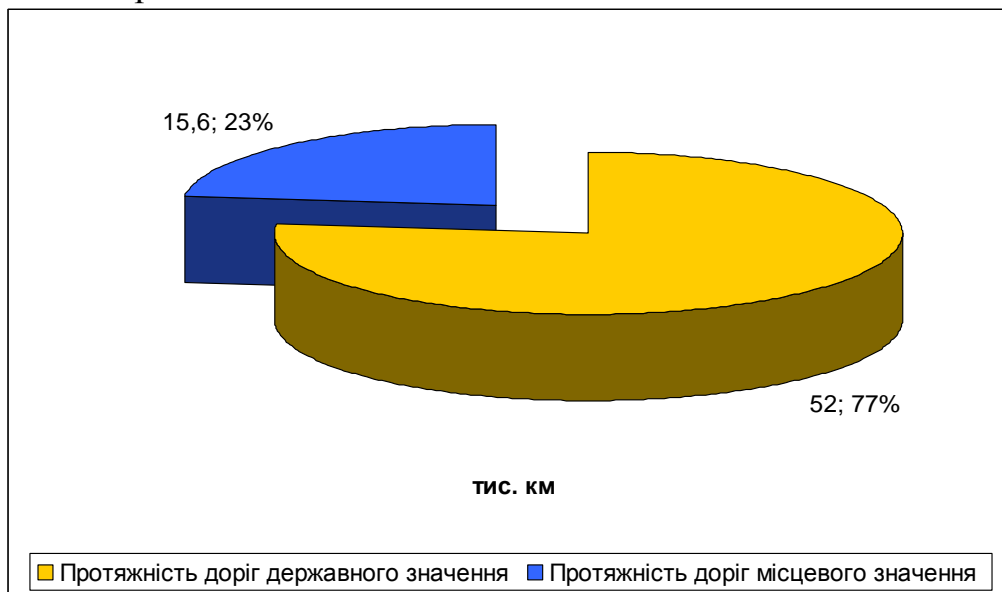

Рис. 1. Протяжність мережі доріг загального користування*

* Побудовано за: [4].

За якістю і технічними стандартами доріг наша країна посідає 144-те місце в світі. Понад 50 000 км автотранспортної мережі знаходиться у незадовільному стані і потребує негайного капітального ремонту [3].

Всі ці негативні фактори, в свою чергу, суттєво впливають на рівень аварійності та смертності на автошляхах нашої країни, що також є найвищими в Європі. Згідно з розрахунками європейських експертів, втрати України від ДТП щороку становлять 4,4 млрд дол. або 3 % ВВП. Так, лише за період з 01.01 по 28.02.2017 року в Україні сталося 23614 дорожньо-транспортних пригод (ДТП). В них загинуло 466 осіб та було травмовано 4366 осіб (див. рис. 2) [5].

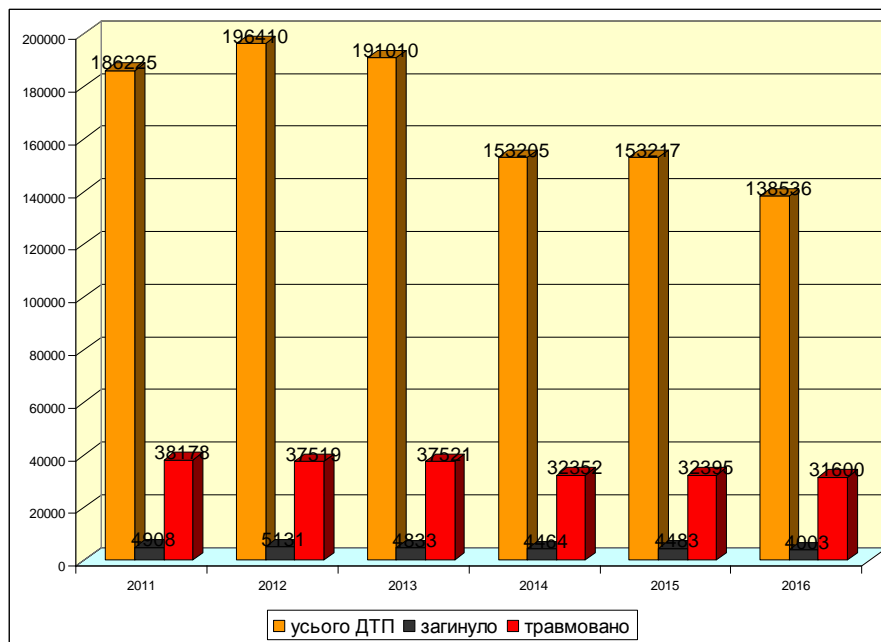

Рис. 2. Динаміка дорожньо-транспортних пригод*

*Побудовано за: [5].

Згідно з рисунком 2 найбільше ДТП з постраждалими і загиблими було скоєно в 2012 році. Хоча з 2013 року відбувається зменшення ДТП, але кількість постраждалих та загиблих все одно є дуже високою і залишається найвищою в Європі.

Підсумовуючи, зазначимо, що Україна залишається в числі тих держав, які мають найгірші дороги з високою концентрацією ДТП із постраждалими та загиблими. На утримання автошляхів виділяються дуже малі кошти. Протяжність автодоріг є найнижчою в Європі, а технічні стандарти доріг застаріли і не відповідають сучасним критеріям.

Перелік використаних джерел

1. Закон України «Про автомобільні дороги». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 51, ст.556.
2. Державне агентство автомобільних доріг України (УКРАВТОДОР). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukravtodor.gov.ua/>
3. Найгірші дороги України. Укрінформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-infografika/1878133naygirshi_dorogi_ukraini_infografika_2088861.html
4. Укравтодор назвав 10 найгірших автомагістралей України. Економічна правда. 15 листопада 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2015/08/6/554033/>
5. Управління безпеки дорожнього руху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>
6. Шевчук Я.В. Автотранспортна інфраструктура: теорія і методи сучасних регіональних досліджень. монографія. – Вид-во ТзОВ Ліга-Прес, 2011. – 376с.
7. Шевчук Я.В., Лазур С.П. Автомобільні дороги як головний елемент опорного каркасу територіальних суспільних систем. Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами: матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет конф., Луцьк 8 груд. 2016 р., Частина 5 – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – 350 с.

Юровчик В.Г.,

кандидат географічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики викладання
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ЛІСІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ліс є базовим чинником прискорення соціально-економічного розвитку. Тому раціональне використання його ресурсів сприятиме залученню у виробництво додаткового працересурсного потенціалу, а лісоохоронні і лісовідновні заходи забезпечать оптимізацію геоекологічної ситуації на даній території.

Ліси мають величезне й екологічне значення. Деревина на пні (тобто ще не зрубане дерево) – це особливий товар, який, окрім звичайної ринкової вартості, має значно вищу цінність – екологічну. Тому шкода, заподіяна надмірними вирубками, може призвести до надто істотних, незрівнянних із вигодами від продажу деревини негативних наслідків і навіть до екологічної катастрофи. Як екологічна система ліс характеризується складною структурно-функціональною організацією, взаємопов'язаністю самовідновлення і саморозвитку, взаємозалежністю всіх його елементів. Він виступає як важливий фактор регіонального кліматотворення та відіграє важливу протиерозійну роль. Ліси гасять силу вітру і поліпшують мікроклімат. Внаслідок різниці температур у денний час влітку прохолодне і вологе повітря рухається з лісу у поле, зменшуючи негативну дію посух, суховіїв і пекучого сонця. Над полем повітря нагрівається, піднімається вгору, охолоджується і над лісом знову опускається до землі. Вночі спостерігається зворотній рух повітря – з охоложеного поля в ліс. Таким чином, ліс значно знижує добову амплітуду коливань температури і вологості повітря та ґрунту.

Окрім того, він не тільки гігантський акумулятор сонячної енергії, а й основний постачальник кисню. Деревна рослинність відіграє важливу роль у вирівнюванні балансу кисню і вуглекислого газу в повітрі. Протягом тривалого часу ліс може зберігати свої типові риси. Він надзвичайно динамічний. У лісі безперервно відбувається обмін речовин і енергії, добові, сезонні, періодичні зміни у рості і розвитку дерев, у житті інших компонентів лісу, в їх взаємодії. Таким чином, ліс може відігравати значну роль у поліпшенні екологічного середовища території, зокрема, найбільше це стосується забруднених радіоактивними відходами територій.

В цілому усі екологічні проблеми поділяють на такі чотири групи:

- 1) пов'язані з результатами промислової діяльності і результатами великих екологічних катастроф;
- 2) пов'язані з неправильним комплексним використанням земель і веденням меліораційних робіт;
- 3) проблеми, які виникають від функціонування та утворення заповідників;

4) пов'язані з розвитком туризму і відпочинку [1]. При цьому особливої гостроти набувають екологічні проблеми, пов'язані з надмірним вирубуванням лісів, меліораційними роботами та експлуатацією природних ресурсів.

Надмірне знищення лісів зумовило зниження лісистості і спричинило утворення ярів. Роль лісу як фактора, який сприяє закріпленню ґрунту, дуже велика: рухомі піски, не заліснені, прокидаються і стають дефільованими і можуть засипати будівлі та цілі населенні пункти. Тому меліоративна ефективність лісових насаджень визначається їх поле - і ґрунтозахисними, водоохоронними, водорегулюючими, кліматополіпшуючими та іншими середовищевірними функціями.

Особливо актуальними проблемами, на думку експертів, також вважаються: викиди в атмосферу пересувними засобами (транспорт); забруднення поверхневих вод; скорочення природних зон відпочинку, витоупування, засмічування лісу, парків, скверів; накопичування побутового сміття в населених пунктах біля житлових будинків; забруднення ґрунтових вод; а також відчуження землі під звалища побутового сміття (несанкціоновані смітники). Аналіз даних дозволив визначити, що найбільш поширеними і типовими екологічними негараздами є, передусім, викиди в атмосферу транспортом та низька якість питної води централізованих систем водопостачання міст і селищ міського типу. Збільшення кількості викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря негативно впливає на оточуюче середовище. Дослідивши зв'язки та взаємозв'язки, які існують у природі, була встановлена закономірність – екологічні системи тим стійкіші, чим більше видів живих організмів входить до їх складу.

На сучасному етапі розвитку Волинської області можна виділити кілька напрямів поліпшення лісоекологічної ситуації.

1. Забезпечення сталого розвитку лісів і лісового господарства – це надзвичайно важлива проблема, вирішення якої досягається шляхом оптимізації лісистості території, видової і вікової структури лісів, їх моніторингу, їх екологічного стану та процесів, що відбуваються в лісах і впливаючих на їхній стан природних та антропогенних чинників. У цій проблемі ключовими є питання вичерпання лісових ресурсів, деградації лісових ландшафтів та її вплив на прилеглі території і процеси. Це зумовлено тим, що ліс є могутнім природним чинником, який позитивно впливає на клімат, ґрунти, умови формування поверхневого стоку тощо [2].

2. Вирішення завдань стабільного функціонування лісів і лісового господарства неможливе без проведення моніторингу лісів. Моніторинг повинен забезпечити інформаційну підтримку управління лісами на принципах сталого збалансованого лісокористування.

3. Важливим також є створення у вересні 1995 року транскордонного об'єднання «Єврорегіон Буг», яке визначило ключовою сферою співробітництва питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища. Непроста екологічна ситуація, актуальність проблем раціонального природокористування зумовили необхідність спільної розробки двох програм, практичне здійснення яких розраховане на перспективу. *Перша* з них

стосується створення міждержавного біосферного резервату, до якого увійдуть Шацький національний природний парк України та Поліський національний ландшафтний парк. Окрім того, сюди відноситься і створення регіонального ландшафтного парку «Цуманський» [3, 4]. Друга програма має на меті проведення комплексу природоохоронних заходів, що покликані поліпшити теперішній стан р. Західний Буг. Основними питаннями в рамках цього об'єднання є охорона довкілля і здоров'я, культура, історія, гідрометеорологія, наука й освіта, спорт і туризм [1].

Проведені дослідження дають підставу зробити такі висновки.

1. Для вирішення проблеми екологізації, відтак створення мало- і безвідходного виробництва обласного регіону слід вирішити такі завдання: реалізація політики управління в сфері поводження з відходами шляхом створення організаційно-економічних, нормативно-правових та інформаційних передумов; зменшення ресурсної залежності за рахунок використання вторинних ресурсів і зниження витрат первинної сировини в загальному обсязі ресурсоспоживання; поліпшення діючих і створення якісно нових технологій використання найбільш важливих видів вторинних ресурсів, а також перехід до мало- і безвідходних технологій виробництва продукції; організація науково-дослідних розробок перспективних маловідходних та ресурсозберігаючих технологій [5].

2. Для збереження екологічної рівноваги у Поліській частині області та зменшення негативних наслідків лісоосушення необхідно вжити таких заходів:

- різко підвищити якість проектування лісоосушення з урахуванням забезпечення надійної охорони лісоболотних ландшафтів;
- виключити з гідролісомеліоративного фонду всі цінні природні об'єкти, які були відведені під осушення.

У результаті успішного виконання цих завдань одночасно буде досягнуто: збільшення обсягів випуску продукції, виробленої з відходів; заощадження первинної сировини за рахунок використання відходів; одержання прибутку внаслідок реалізації продукції, виробленої з відходів; зменшення негативного впливу на довкілля [5].

Перелік використаних джерел

1. Павліха Н.В., Голян В.А. Оптимізація використання та охорони природних ресурсів: регіональний контекст. – Луцьк.: Надстир'я, 2002. – 120с.
2. Генсірук С.А., Іваницький С.М. Лісове господарство і формування оптимальної лісистості в західному лісостепу і Поліссі / Наукове товариство ім. Шевченка, МО України, Український державний лісотехнічний університет. – Львів, 1999. – 242 с.
3. Зубчук К.В. Ландшафтний парк «Цуманський»: бути чи не бути? // Волинь. – 2004. – № 54. – 20 травня. – С.3.
4. Івануса А.В. Екологічні основи формування системи виробничих зв'язків підприємств територіального лісопромислового комплексу // Регіональна економіка. – 2001. – № 4. – С.227 – 230.

5. Павлов В.І., Фурів І.І., Павліха Н.В. Соціально-економічні наслідки Чорнобильської катастрофи: адаптація, проблеми (за матеріалами Волинської області). – Луцьк: Надстир'я, 2000. – 344с.
6. Зубчук К.В. Ландшафтний парк «Цуманський»: бути чи не бути? // Волинь. – 2004. – № 53. – 18 травня. – С. 3.
7. Клімчук Б.П., Луцишин Н.П., Луцишин П.В. Єврорегіон Буг – стратегія і перспективи розвитку. – Луцьк.: Редакційно – видавничий відділ ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. – 416с.
8. Статистичні матеріали Волинського обласного управління лісового господарства. – Луцьк, 2000 – 2010 рр.
9. Статистичні матеріали Державного управління екобезпеки у Волинській області. – Луцьк, 2000 – 2010 рр.

УДК 630*6:332.122

Ярема І.І.,
директор ДП «Самбірський лісгосп»

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

На основі аналізу та узагальнення теоретичних та прикладних аспектів проблематики сталого лісокористування [1, 2] нами було систематизовано еколого-економічні пріоритети оптимізації лісогосподарської діяльності та запропоновано організаційно-економічні механізми реалізації регіональної екологоорієнтованої лісової політики, які схематично представлено у формі блоків.

Блок 1. Підвищити ефективність управління лісовим господарством регіону пропонуємо, зокрема, шляхом: створення електронної інформаційної бази даних про стан, використання, охорону, захист та відтворення лісів; удосконалення системи стратегічного і поточного планування в лісовому господарстві на регіональному рівні (на засадах програмно-цільового підходу та достовірної інформації); перегляду та вдосконалення складу посадових прав і обов'язків, а також розширення сфери відповідальності лісничого; запровадження механізму громадського лісового нагляду.

Блок 2. Інтенсифікація використання та відтворення лісів повинна досягатися через: перегляд діючих та розробку нових лісогосподарських та природоохоронних нормативів з урахуванням специфіки лісових територій і за умови збереження екологічно цінних лісів; реалізацію концепції мультифункціонального (комплексного) лісогосподарювання, включаючи заготівлю недревних лісових ресурсів, а також розвиток альтернативного лісокористування (екотуризм та екорекреація, пов'язані із лісом етнопромисли тощо); збільшення обсягу вибіркових рубок в лісових насадженнях через вдосконалення технологій і правил їх проведення, включно з посиленням контролю за їх дотриманням; розвиток у лісових господарствах на засадах державно-приватного партнерства транспортної, виробничо-енергетичної та

соціальної інфраструктури; ініціювання та запровадження сучасних стимулюючих механізмів для лісової галузі з метою підвищення її конкурентоспроможності (підтримка проектів з глибокої переробки деревини); ініціювання та запровадження стимулюючих умов для розвитку малого та середнього підприємництва у сфері переробки продуктів лісу (рис.1).

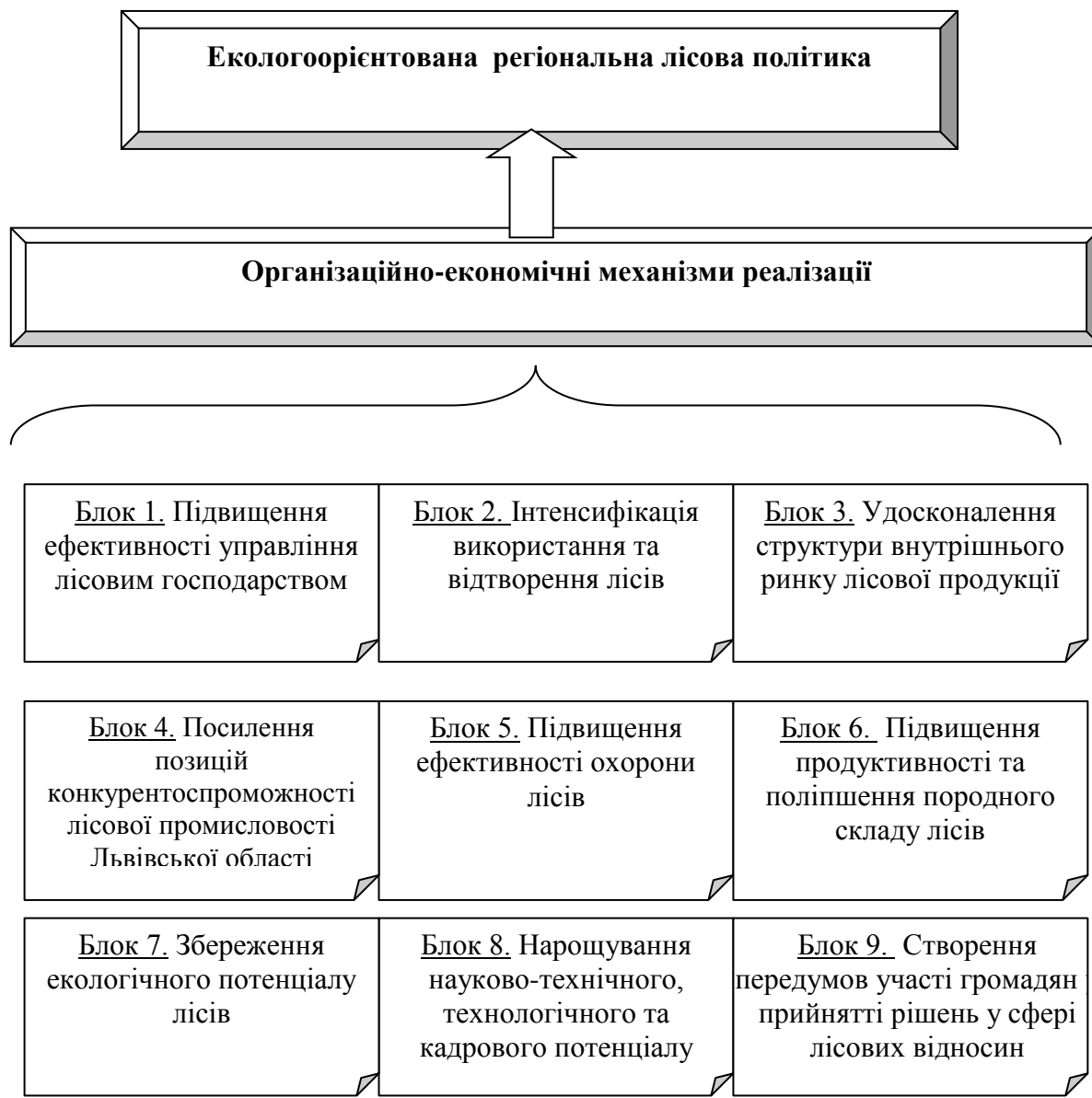

Рис. 1. Систематизація організаційно-економічних механізмів реалізації регіональної екологоорієнтованої лісової політики

Джерело: розроблено автором

Блок 3. Удосконалення структури внутрішнього ринку лісової продукції через стимулювання виробництва споживчих товарів і формування ринку екосистемних послуг у лісокористуванні. Зокрема, це: лобіювання використання на внутрішньому ринку продукції з деревини для будівельних потреб, дерев'яного домобудівництва, меблевих підприємств, підприємств з виробництва біопалива,

целюлозно-паперових виробів тощо; стимулювання та підтримка організації виробництва з переробки відходів виробництва, низькоякісної і малоцінної деревини (пелетні виробництва, підприємства промислової і комунальної біоенергетики тощо); стимулювання та підтримка організації виробництва високоякісних споживчих товарів з деревини; формування ринку екологічно чистої лісової продукції, природоохоронних та інших екосистемних послуг в лісовому господарстві, розвиток "зеленої економіки" і біоенергетики.

Блок 4. Посилення позицій конкурентоспроможності лісової промисловості Львівської області, максимальне задоволення потреб внутрішнього ринку високоякісною конкурентоспроможною продукцією лісопереробки місцевого виробництва і збільшення її експорту пропонуємо забезпечити шляхом: проведення модернізації підприємств з виробництва продукції з високою доданою вартістю та будівництва нових таких підприємств на засадах державно-приватного партнерства у створенні для них необхідної інфраструктури; стимулювання технічного та технологічного оновлення лісопромислового виробництва з поглибленої переробки деревини, запровадження ресурсозберігаючих та безвідходних технологій.

Блок 5. Підвищення ефективності охорони лісів від пожеж, захист лісів від шкідників, хвороб, інших несприятливих факторів, а також від незаконних рубок. Для цього доцільно: вдосконалити існуючу систему попередження, виявлення і гасіння лісових пожеж, а також ліквідації їхніх наслідків; здійснити технічне переоснащення спеціалізованих лісопожежних організацій; створити інформаційні можливості для оперативного інформування та своєчасного реагування на лісові пожежі, пошкодження лісів шкідливими організмами та про інші несприятливі фактори; розробити заходи щодо вдосконалення міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання незаконним рубкам та браконьєрству.

Блок 6. Підвищення продуктивності та поліпшення породного складу лісів на землях різного цільового призначення. Пропонується: розробити та запровадити систему регіональних нормативів відтворення лісів; ініціювати здійснення технічної модернізації відтворення лісів; розробити та запровадити систему фінансово-економічних механізмів стимулювання лісовідновлення та лісорозведення для забезпечення безперервності лісовідновлення і збільшення лісових територій в малолісних районах; збільшити частку лісових культур з посадкового матеріалу поліпшених спадкових характеристик; розробити систему заходів щодо підвищення якісного складу лісів через перегляд нормативів рубок догляду; розробити та прийняти стратегію захисного лісорозведення у Львівській області; запропонувати і здійснити комплекс наукових, проектних і виробничих заходів задля підтримки та збереження існуючих і створення нових захисних лісових смуг та захисних лісових насаджень.

Блок 7. Запобігання руйнування екологічного потенціалу лісів відбуватиметься шляхом: збереження генетичного, видового, екосистемного та ландшафтного різноманіття лісів; формування лісового фонду, що не підлягає господарському освоєнню та використанню; застосування технологій, що забезпечують збереження екологічних функцій лісів та їх біологічне

різноманіття, включаючи методи використання лісів, що імітують їх природну динаміку і забезпечують формування різновікових мішаних насаджень.

Блок 8. Нарощування науково-технічного, технологічного та кадрового потенціалу лісового господарства. Пропонується: змоделювати та реалізувати інтеграційні процеси лісової науки та освіти на засадах створення інноваційно-технологічних центрів і підприємств, науково-освітніх кластерів, центрів компетенції, дослідницьких проектів молодих учених і колективів тощо; розробити систему заходів стимулювання виробників лісової продукції, що фінансують освіти, науково-дослідну діяльність та використання інноваційних розробок у сфері охорони, захисту і відтворення лісів; розвивати систему підготовки та підвищення кваліфікації керівників підприємств, організацій та фахівців лісового сектора економіки.

Блок 9. Створення передумов участі громадян у прийнятті рішень у сфері лісових відносин. Пропонуємо: стимулювати участь наукових і освітніх організацій, підприємців, громадських об'єднань і громадян у розробці, обговоренні та прийнятті рішень у сфері використання, охорони, захисту і відтворення лісів (так званих громадських лісових рад при державних органах управління та самоврядування різних рівнів); сприяти врахуванню інтересів сторін у процесі планування та реалізації пріоритетних інвестиційних проектів у сфері освоєння лісів і створення об'єктів інфраструктури у лісах; забезпечити відкритість інформації про ліси, про їх використання, охорону, захист та відтворення; культивувати у населення екологічно відповідальне ставлення до лісів; здійснювати державну підтримку поширення через засоби масової інформації відомостей екологічного та ресурсозберігаючого спрямування; всіляко сприяти розширенню системи заходів щодо збереження і посадки лісів тощо.

Реалізація запропонованого комплексу заходів сприятиме ефективнішому управлінню лісами, підвищенню рівня охорони, захисту та відтворення лісів у відповідності до соціальних, екологічних та економічних вимог сьогодення.

Перелік використаних джерел

1. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку: моногр. / Я.В. Коваль, В.С. Бондар, О.А. Голуб, І.М. Лицур, Р.Б. Бабич, І.Я. Антоненко; ред.: Я.В. Коваль; НАН України. Рада з вивч. продукт. сил України. – К. : наук. світ, 2005. – 211 с.
2. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізм стимулювання, інституціональне та інноваційне забезпечення: монографія / М.А. Хвесик, О.М. Шубалий, Н.М. Василик; Нац. акад. наук України, ДУ "Ін-т економіки природокористування та сталого розв. НАН України". – К. : ДКС, 2011. – 497 с.

РОЗДІЛ 3. ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

УДК 330.342

Дерій Ж.В.,

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки
Чернігівський національний технологічний університет

Мірзодасва Т.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму та рекреації
Київський національний торговельно-економічний університет

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАРОЩУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Сучасні тенденції розвитку людського потенціалу характеризуються процесами розбалансування: одні регіони володіють обмеженими ресурсами та інноваційними можливостями, а інші регіони при значному ресурсному потенціалі з інноваційними можливостями не мають механізмів реалізації цього потенціалу в ринкових умовах.

До основних форм людського капіталу, які нині можуть сприяти підвищенню якості регіональної системи, вчені-економісти відносять:

- унікальні здібності в евристичному процесі – концептуальну форму людського капіталу, орієнтовану на створення принципово нових парадигм, підходів, що застосовуються в господарському житті суб'єктів економіки;
- організаційно-технологічну форму, орієнтовану на створення принципово нових технологій та способів організації управління;
- унікальний рівень ключових компетенцій у розвитку традиційної діяльності – предметну конкретизацію нових технологічних та організаційних можливостей у вже відомому продукті.

Тому в умовах постіндустріального суспільства, розвиток і підвищення конкурентних переваг регіонального економічного простору безпосередньо пов'язані з адаптацією організаційно-економічних інструментів до вимог ефективного управління людським капіталом, а інвестування у людський капітал стає основною умовою та пріоритетом модернізації вітчизняної економіки на регіональному рівні.

Негативні тенденції в соціально-економічному розвитку України і диференціація регіонального розвитку, свідчать про відсутність дійової системи протидії загрозам соціальної безпеки, які є наслідками низької ефективності державного та регіонального управління процесами капіталізації людського потенціалу. Серед основних загроз соціального розвитку регіонів в Україні можна виділити:

1. Відсутність середнього класу. Досвід закордонних країн свідчить, що зміцнення позицій середнього класу можливо тільки паралельно з розвитком

людського капіталу та забезпеченням повноцінної віддачі в результаті його функціонування.

2. Низька купівельна спроможність населення невиправдано низька вартість української робочої сили, яка не забезпечує гідний рівень і якість життя. Разом з тим низький рівень віддачі від людського капіталу для його власників знижує мотивацію до нагромадження такого капіталу.

3. Відсутність умов збереження і розвитку людського потенціалу країни через незадовільний стан соціальної інфраструктури та низький рівень інноваційної освіченості громадян. У розвинених країнах функціонують гнучкі й сприятливі програми залучення кваліфікованих працівників. За оцінками експертів, за межами України працює понад 30 % українських учених, збагачуючи науку і економіку зарубіжних країн.

4. Кризова ситуація у фінансуванні соціальної сфери, яка обумовлена відсутністю гарантованих зобов'язань держави щодо фінансового соціального забезпечення сфери на регіональному рівні, постійним недофінансуванням і неефективністю механізмів розподілу місцевих бюджетів, відсутністю у місцевої влади стимулу для пошуку додаткових джерел фінансування соціальної сфери.

5. Негативні демографічні тенденції у зв'язку з низьким рівнем охорони здоров'я, скороченням тривалості життя тощо. Поліпшення добробуту населення України та досягнення європейських стандартів рівня життя є визначальними факторами збереження і розвитку людського капіталу. Важливу роль у його формуванні відіграють прямі інвестиції на навчання та професійну підготовку, охорону здоров'я, пошук інформації та мобільність людських ресурсів.

Вирішення проблем розвитку людського потенціалу регіонів можливо за допомогою застосування комплексного підходу для вибору інструментів управління, що передбачає створення моделі управління процесом капіталізації людського потенціалом регіону.

Модель управління процесом капіталізації людського потенціалу регіону – це сукупність елементів, методів координації, правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі в конкретному регіоні процеси відтворення та накопичення людських ресурсів з огляду на якісний та кількісний показник.

Первинним, «генетичним» суб'єктом людського потенціалу, його власником у регіональному форматі виступає людина, яка формує ядро людського потенціалу регіону. Однак, управління людським капіталом на рівні регіону не має на увазі вузькоспрямованого впливу на конкретну особу, що проживає на території регіону. Таке управління, здійснюване за допомогою спеціальних механізмів, задає лише поведінковий вектор для людини – носія людського потенціалу, який визначає його вибір при формуванні та використанні майбутнього людського капіталу.

Регіональні органи влади завжди були зацікавлені в ефективному управлінні та регулюванні процесів відтворення людського потенціалу, а в умовах децентралізації владних повноважень, створення об'єднаних територіальних громад це питання набуває першочергової ваги та загострює

проблему пошуку інновацій у галузі управління людським капіталом окремих територій.

Спираючись на розуміння людського капіталу як капіталу окремого працівника і виділяючи базові передумови, які надають безпосередній вплив на його формування і подальший рух, економічний суб'єкт (регіон, громада) може надавати регулюючий вплив на формування людського капіталу. Таким чином, можна визначити загальну схему взаємодії людського потенціалу особи і системи, в межах якої відбувається його капіталізація, що відображає можливість «програмувати» потрібний результат, залежно від пріоритетів та потреб такої системи.

Перелік використаних джерел

1. Дерій Ж.В. Роль інститутів у нарощуванні людського потенціалу на територіальному рівні / Ж.В. Дерій, С.І. Зосименко, С.А. Скиба // Економічний простір регіону в інтеграційній стратегії розвитку: колективна монографія / під ред. д.е.н., проф. М.П. Бутка– Київ: «Кондор», 2016. – С. 279-289.
2. Дерій Ж.В., Маргасова В.Г. Модель управління процесом капіталізації людського потенціалу на регіональному рівні / Ж.В.Дерій, В.Г.Маргасова // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. – Чернігів: ЧНТУ, 2015. – № 1 (4). – С. 46–54.

УДК 351.84:364.3

Сусіденко В.Т.,

доктор економічних наук,
професор кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Підлипна Р.П.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ЩОДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ КОНФЛІКТАМИ

Розвиток сучасного суспільства супроводжується соціальними конфліктами, які виконують як негативні, так і позитивні функції. Так, за умов демократії соціальний конфлікт виступає рушійною силою прогресу, підвищення рівня та поліпшення якості життя, задоволення потреб і модернізації суспільства загалом. Однак у «перехідних суспільствах» з постійною соціальною нестабільністю соціальні конфлікти створюють відповідну напругу, загострюють суперечності, зростають у масштабах, набуваючи стихійного характеру, стають неконтрольованими та призводять до деструктивних наслідків.

За умов кризи – економічної, політичної та соціальної – більшість конфліктів переростає у дисфункційні, деструктивні та антагоністичні.

Конфлікти поглиблюються та набувають хронічного характеру, якщо вирішення конфлікту практично малоімовірне, що збільшує масштаби конфлікту, зумовлює поляризацію, дезінтеграцію суспільства загалом і, відповідно, погіршує якість його життя [1]. Надати конфлікту конструктивних ознак, підвищити ймовірність його вирішення допомагає управління конфліктом. Під управлінням конфліктом розуміють «цілеспрямований, зумовлений об'єктивними законами вплив на динаміку конфлікту в інтересах розвитку або руйнування тієї соціальної системи, до якої має відношення конфлікт» [2, с.42]. Отже, основною метою управління конфліктом є адекватне його вирішення для попередження деструктивних наслідків. В основу ухвалення рішень з управління конфліктом кладуть оцінку конфлікту, яка передбачає: визначення причин конфлікту; учасників конфлікту; динаміки конфлікту; позицій сторін конфлікту (мети, потреб, сподівань тощо); методів, засобів та форм розв'язання конфлікту [2, с. 42]. Управління конфліктами як складний процес включає певні види діяльності відповідно до етапів конфлікту: прогнозування конфліктів і оцінювання їх функціональної спрямованості на етапі виникнення та розвитку конфлікту; попередження або стимулювання конфлікту на етапі усвідомлення конфлікту; регулювання конфлікту на етапі початку відкритого конфлікту та його розвитку, вирішення конфлікту на етапі розв'язання (затухання) конфлікту [2, с.44] (табл. 1).

Таблиця 1

Види діяльності, технології, заходи, шляхи та методи управління конфліктами на різних фазах

Фаза	Вид діяльності	Технології	Заходи	Шляхи та методи
Початкова	Прогнозування та оцінка	Інформаційні Комунікативні Соціально-психологічні Організаційні	1) заперечення, замовчування конфліктів	1) стратегічні, орієнтовані на попередження конфліктів та криз на основі наукового прогнозування, створення превентивних правових, політичних, економічних і соціально-психологічних інститутів та умов для стабільного розвитку соціальної системи
Підйом	Попередження або стимулювання		2) застосування репресивних заходів до однієї чи всіх сторін конфлікту	
Пік	Регулювання (визнання реальності, легітимізація та інституціоналізація)	Протестні (мітинги, страйки, пікети, акції громадської непокори)		2) тактичні (застосування силових засобів до учасників, налагодження переговорного процесу)
Затухання	Вирішення	Насильницькі (репресії, демонстрація сили, різні форми примусу). Мирні (переговори, погодження, компроміси, ухвалення рішень, спрямованих на зміну управлінських інститутів)	3) здійснення реформ, покликаних частково усунути передумови, які призвели до відкритого протистояння; 4) спроби докорінного вирішення конфліктів шляхом усунення істотних його причин	3) оперативні (дії щодо обмеження конфлікту та усунення його наслідків)

(складено на основі [2; 3; 4])

Обрана система управління соціальними конфліктами повинна гарантувати соціальну безпеку та адекватно співвідноситись із соціальними та економічними пріоритетами розвитку суспільства, бути достатньо гнучкою, щоб враховувати макроекономічні та політичні процеси, які відбуваються в країні та є надзвичайно динамічними за умов сьогодення. В основу моделі соціального захисту населення доцільно покласти превентивно орієнтовану систему управління соціальними ризиками, спрямовану на загальноприйняті гуманістичні ідеали та сприяння застосуванню прогресивних технологій та інновацій. Перехід України від тоталітарної до ринкової моделі соціально-економічного розвитку вимагає застосування нових методів управління соціальними ризиками та соціальними конфліктами, із використанням обґрунтованої методологічної концепції управління соціальними ризиками, забезпечення соціального захисту населення, вираженої соціальної політики, а відтак, забезпечення соціальної безпеки з використанням ринкових важелів та інструментів, передусім обґрунтованої та збалансованої системи соціального страхування.

Перелік використаних джерел

1. Денисова О.Г. Возможность прогнозирования социальных конфликтов / О.Г. Денисова // Вызовы современности и философия: мат. «круглого стола», посвященного Дню философии ЮНЕСКО; Кыргызско-Российский Славянский ун-т / под общ. ред. И.И. Ивановой. – Бишкек, 2004
2. Зінчина О.Б. Конфліктологія: навч. посібн. / О.Б. Зінчина – Харків: ХНАМГ, 2007. – 164 с.
3. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків: моногр. / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України; Держкомстат України, 2010. – 496 с.
4. Сорокина Н.Д. Понятие и функции социального конфликта. – [Електронний ресурс] / Н.Д. Сорокина. – Режим доступу: <http://lib.socio.msu.ru/>

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА І СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 338.48-44(1-22)(477.87)

Бедзир В.С.,
старший викладач кафедри менеджменту туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ: ДЕЯКІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Володіння перспективними туристичними ресурсами не гарантує національному туризму як індустрії високого рівня розвитку, адекватного потенційним можливостям і світовим стандартам. Україна не входить в когорту туристично привабливих країн: 88-е місце із 136 країн в цьогорічному індексі туристичної конкурентоспроможності за даними Всесвітнього економічного форуму [1, с.9]. Безперечно, важко розвивати туризм в умовах затяжної повзучої агресії з боку Російської Федерації (яка, до речі, в індексі туристичної конкурентоспроможності займає 43-е місце). Не дивно, що протягом 2016 року Україну, за даними Держстату, відвідало лише 172848 іноземних туристів [2]. Хоча не виключено, що з майже 13 млн іноземних громадян, які відвідали країну із задекларованою приватною метою поїздки, певна частина насправді були туристами, не охопленими нашою специфічною статистикою, що вперто рахує туристами лише тих осіб, які придбали у туроператора подорож-тур.

Цікавим видається аналіз туристичних потоків в Закарпатській області за період 2000 – 2015 рр., відображений в таблиці 1.

Таблиця 1

Туристичні потоки Закарпаття, 2005-2015 рр. (осіб)

	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності; <i>всього</i>	Із загальної кількості туристів			Кількість екскурсантів
		іноземні туристи	громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи	
2005	63796	14728	7377	41691	45669
2006	69942	11726	10011	48205	50226
2007	72970	8985	11456	52529	44098
2008	76965	10735	12710	53520	54640
2009	56320	7761	9305	39254	28394
2010	52080	8425	11423	32232	22053
2011	57029	9096	10931	37002	16618
2012	20180	733	11792	7655	4890
2013	19892	515	12963	6414	1776
2014	11625	6	9815	1804	3661
2015	10566	13	7594	3049	2586

(Джерело: за даними [3])

Очевидною тенденцією є стрімке зменшення туристичних потоків: у порівнянні з 2005 роком – більш ніж у 6 разів. Якщо коливання з точками спаду в 2008 –2010 рр. можна пояснити глобальною економічною кризою, або ж внутрішніми соціально-економічними проблемами (президентські та/чи парламентські вибори, різкі коливання валютного курсу тощо), то падіння турпотоків у 6 разів протягом десятиріччя відображає стійку тенденцію до дерегуляції ринку туристичних послуг, зменшення нормативних вимог (ліцензування, стандартизування, сертифікація), спрощення та уніфікації податкової та статистичної звітності тощо.

Ключовим фактором стало значне збільшення суб'єктів господарювання, які комплексно надають широкий спектр рекреаційних і супутніх послуг, в тому числі й туристичних, хоча їхня діяльність в статистиці не відображається. Зросла кількість малих підприємств, фізичних осіб-підприємців та особливо суб'єктів сільського (зеленого) туризму, що надають обмежений спектр туристичних послуг, здебільшого безпосередньо на туристичному об'єкті чи поблизу нього. Суб'єкт сільського зеленого туризму є, по суті, або фермерським господарством, яке, у свою чергу, є суб'єктом підприємницької діяльності (приклад: еко-тур-об'єкт «Золота підкова», с.Андрашівці Ужгородського р-ну), або ж особистим селянським господарством, яке, згідно законодавства, не є суб'єктом підприємницької діяльності, не звітується в фіскальні та статистичні органи, але при цьому має право надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [4]. Як приклад можна навести майже всі сільські садиби села Пилипець Міжгірського р-ну. В гірських районах Українських Карпат, що є зонами ризикового землеробства, сільський зелений туризм розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отриманих прибутків.

Законом України «Про туризм» (остання редакція від 11.02.2015 р.) регулюються відносини щодо організації і здійснення туризму в країні та встановлюються засади раціонального використання туристичних ресурсів. В законі перераховується щонайменше 17 різновидів туризму, серед яких виокремлено *екологічний (зелений) та сільський* [5, ст.4].

Тобто «зелений» та «сільський» туризм не є тотожними поняттями, хоча в науковій та навчальній літературі широко використовується термінологічне словосполучення *сільський зелений туризм* або *сільський (зелений) туризм*, в тому числі, приміром, і в Законі України «Про особисте селянське господарство», де сільський зелений туризм згадується як дозволена сфера діяльності, однак не дано тлумачення терміну [4, ст.1]. Відсутнє тлумачення і в інших нормативно-правових актах, включаючи ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення», де є лише визначення *сільського будинку* як приватного будинку на території особистого селянського господарства, де можуть надаватися послуги харчування або умови для самостійного приготування їжі, переважно із продуктів особистого селянського господарства [6, п.6.11]. Сільський будинок (як, до речі, і фермерський будинок) ДСТУ 4527:2006 відноситься до *індивідуальних засобів розміщення*, тобто сільська садиба не є готелем чи аналогічним засобом

розміщення, а саме готелі та аналогічні засоби розміщення в статистиці туризму займають одне з провідних місць.

Спробу нормативного тлумачення терміну дано в проекті Закону України «Про сільський зелений туризм», де сільський зелений туризм визначається як відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму [7, ст.1.1].

Зауважимо, що більшість дослідників під сільським зеленим туризмом розуміють своєрідний синтез трьох різновидів туризму – екотуризму (зеленого), агротуризму (фермерського) та сільського туризму. Такий підхід відображено і в найбільш поширених навчальних посібниках [7].

Під *сільським туризмом* слід розуміти вид туризму, який передбачає тимчасовий виїзд особи з місця проживання в сільську місцевість в оздоровчих, пізнавальних чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності [9, ст.1]. *Зелений туризм (екотуризм)* – це туристська діяльність на території природних ландшафтів (лісопарків, гідропарків, ботанічних садів тощо) з елементами благоустрою, де існують певні умови для короткочасного відпочинку [10, с.210]. (Під елементами благоустрою слід розуміти кемпінги та намети.) *Фермерський туризм (агротуризм)* – це відпочинковий вид туризму, метою якого є заняття сільськогосподарськими роботами та аграрною діяльністю [11, с.156].

Оскільки ці різновиди туризму об'єднує не лише спорідненість класифікаційних критеріїв (мета і географія подорожі/відпочинку), але й взаємна зв'язаність та доповнюваність туристичних послуг/пропозицій, то в багатьох випадках використання термінологічного словосполучення *сільський зелений туризм* (навіть у скороченому до популярного в літературі вигляду *зелений туризм*) саме в такому синтетичному трактуванні є методологічно виправданим.

Отже, під *сільським зеленим туризмом* пропонуємо розуміти відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування осіб у сільській місцевості та/або на території природних ландшафтів з будь-якою не забороненою законодавством метою, окрім здійснення оплачуваної діяльності.

ЗУ «Про туризм» зазначає, що «особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом» [2, ст.4], однак на даний час жодного окремого «видового» закону не прийнято, хоча сільський зелений туризм накопичив стільки притаманних лише йому протиріч і проблем, що потреба в його організаційно-правовому унормуванні стала нагальною.

Перелік використаних джерел

1. World Economic Forum / The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017>
2. Державна статистична служба / Статистична інформація: Туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/tyr/tyr_u/vig2016_u.htm

3. Головне управління статистики в Закарпатській області / Статистична інформація: Туризм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/index.html>
4. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742-IV; ред. від 05.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
5. Про туризм: Закон України від 5.09.1995 № 324/95-ВР; редакція від 11.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
6. ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення» Національний стандарт України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://document.ua/poslugi-turistichni.-zasobi-rozmishennja.-termini-ta-viznach-nor7574.html>
7. Про сільський зелений туризм: Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/zakon/pro_siltur.htm
8. Рутинський М.Й. Сільський туризм : навчальний посібник / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К. : Знання, 2006. – 272 с. – ISBN 966-346-145-4
9. Про сільський аграрний туризм: Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaan.kiev.ua/agrarna-osvita-ta-nauka/zakonodavchabaza/3653-zakon-ukrayini-pro-slskiy-agrarniy-turizm.html>
10. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с. – ISBN 978-966-629-378-0.
11. Пітюлич М.М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн / М.М. Пітюлич, І.І. Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Спецвипуск 33. – Частина 3. – С.154–158.

УДК 338.33:338.2

Бойко В.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
докторант відділу безпеки реального сектору економіки
Національного інституту стратегічних досліджень

КРИТЕРІЙ ТА ПРИНЦИПИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Монофункціональність господарських комплексів сільських територій поглиблює депресивний характер їх розвитку, здійснює надмірну концентрацію ризиків в одному сегменті суспільно-економічних відносин, обмежує параметри ефективності використання наявного потенціалу, перешкоджає формуванню ресурсної бази стимулювання процесів розширеного відтворення та унеможлиблює забезпечення високого рівня економічної безпеки держави. Проблема полягає не лише в суто аграрному спрямуванні господарської діяльності на сільських територіях, що, в принципі, є цілком закономірним, але

й в її надмірній галузевій концентрації. Дестабілізуючі соціально-економічні наслідки такої ситуації загострюються також в умовах посилення концентрації виробництва в межах ресурсних потужностей агрохолдингів, які, головним чином, орієнтовані на високорентабельні сегменти експортного сировинного ринку, що нівелює стимули формування замкнених циклів виробництва та розбудови горизонтально-вертикальних диверсифікованих господарських комплексів на сільських територіях.

Недостатність диверсифікації господарської діяльності апріорі унеможлиблює зменшення рівня масового безробіття серед сільського населення, подолання наростаючих від'ємних міграційних процесів у сільській місцевості та занепаду людського капіталу, негативні тенденції чого посилюються в умовах автоматизації праці в сільському господарстві та скорочення кількості найманих працівників у сільськогосподарських підприємствах. Таким чином, проблема стимулювання господарської діяльності на сільських територіях має не лише суто економічний, але й глибокий соціальний аспект, адже її вирішення забезпечує структурування процесу суспільного відтворення.

Диверсифікація господарської діяльності на сільських територіях є ефективним інструментом зміцнення економічної безпеки на засадах структурної перебудови господарських комплексів, збалансування дестабілізуючих впливів на процеси їх функціонування та мінімізації ризиків цієї безпеки (рис. 1). Водночас надмірна диверсифікація господарської діяльності призводить до високого антропогенного навантаження на природні екосистеми, часткової втрати спеціалізації та ірраціонального використання наявного природно-ресурсного потенціалу сільських територій, що нівелює корисний ефект від диверсифікації та може призвести до посилення ризиків економічної безпеки.

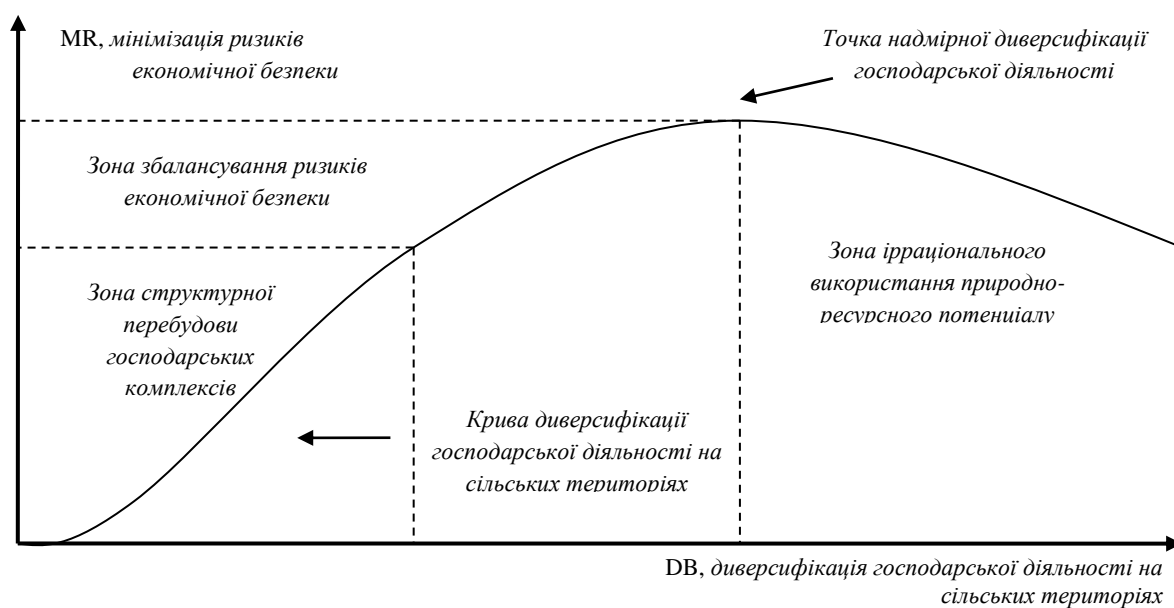

Рис. 1. Взаємообумовленість між диверсифікацією господарської діяльності на сільських територіях та мінімізацією ризиків економічної безпеки*

*Джерело: власна розробка.

Тому формування пріоритетної стратегії диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях має відбуватися в контексті неухильного виконання умови гарантування раціонального використання їх природно-ресурсного потенціалу, що унеможливить подолання точки її надмірної диверсифікації та дозволить уникнути посилення дестабілізуючих впливів на процеси функціонування господарського механізму розвитку сільських територій.

Забезпечення ефективності реалізації безпекової функції диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях передбачає доцільність обов'язкового дотримання таких принципів, як:

– адекватність (відповідність і функціональна спроможність наявного ресурсного потенціалу сільських територій оперативно мобілізуватись та забезпечити підтримку процесів диверсифікації в аспекті переміщення надмірної концентрації ризиків зі сфери АПК в інші види господарської діяльності);

– оптимальність (економічна обґрунтованість проектних витрат на проведення диверсифікації господарської діяльності, що визначається за результатами їх співставлення з можливістю отримання потенційного корисного ефекту, а також збалансуванням ризиків між ступенем диверсифікації та рівнем спеціалізації господарських комплексів на сільських територіях);

– інваріантність (неухильність і безальтернативність безпекової спрямованості забезпечення диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях в аспекті мінімізації ризиків економічної безпеки, незважаючи на наявність потенційних перешкод і бар'єрів);

– інноваційність (обов'язковість новаторського характеру диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях, що дозволяє сформуванню нетипових підходів та інструментарій в процесі мінімізації ризиків економічної безпеки);

– інклюзивність (диверсифікація господарської діяльності повинна відбуватися з урахуванням інтересів усіх верств сільського населення та бути націленою на зниження соціальної напруги в суспільстві на засадах подолання існуючих дисонансів його розвитку).

Дотримання визначених принципів дозволить забезпечити досягнення стратегічної мети та оперативних цілей диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях у контексті зміцнення економічної безпеки.

Функціональна спроможність диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях формувати передумови для зміцнення економічної безпеки потребує обов'язкової її відповідності таким критеріям: 1) формалізація оптимальної виробничо-галузевої структури господарських комплексів на сільських територіях з урахуванням особливостей їх природно-ресурсного потенціалу, просторово-територіального розміщення, наближеності до сировинних і збутових ринків, а також специфіки усталеної спеціалізації та традицій господарювання; 2) чітко виражена соціальна спрямованість диверсифікації, яка б не порушувала інтереси сільського населення, не перешкоджала процесу

задоволення його потреб та передбачала можливість формування збалансованої системної паритетної взаємодії між суб'єктами господарювання та представниками сільських територіальних громад; 3) дотримання засад раціонального використання природних ресурсів сільських територій в процесі структурної перебудови господарських комплексів на шляху їх диверсифікації, що передбачає обов'язковість утримання в гранично допустимих межах шкідливого навантаження на природні екосистеми, збереження їх первинного стану та формування механізмів відтворення природного потенціалу; 4) диверсифікація господарської діяльності повинна передбачати формування зворотних механізмів нарощення фінансово-ресурсної бази поліпшення доступності сільських територій та розбудови масштабних інфраструктурних об'єктів; 5) збалансованість розміщення ресурсів у розрізі пріоритетних галузей для забезпечення оптимального поєднання переваг диверсифікації та спеціалізації господарської діяльності на сільських територіях (рис. 2).

Рис. 2. Узгодження стратегічної мети та оперативних цілей диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях у контексті зміцнення економічної безпеки*

*Джерело: власна розробка.

Ефективність диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях залежить не лише від параметрів вибору її пріоритетних форм і напрямів, але й відповідності визначеним у процесі дослідження принципам і критеріям, дотримання яких дозволяє мінімізувати дестабілізуючий вплив ризиків економічної безпеки в сільській місцевості та сформуванню передумови для трансформації корисного результату нарощення масштабів господарювання в площину соціально-економічного ефекту, що в кінцевому випадку повинен формалізуватися в підвищенні рівня зайнятості сільського населення та поліпшенні його добробуту.

Васильчак С.В.,

доктор економічних наук, професор,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Жидяк О.Р.,

доктор економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

Дубина М.П.,

кандидат економічних наук, асистент,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій ім.С.З. Гжицького

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙ

Ефективне функціонування механізму управління системи економічної безпеки підприємства (СЕБП) передбачає узгодженість цілеполягання загальної системи менеджменту підприємства з іншими предметно-орієнтованими управлінськими системами підприємства, і, в першу чергу системи управління економічною безпекою суб'єкту господарювання. Проте визначення ступеня досягнення цілей процесу управління СЕБП є досить складним завданням, яке передбачає формування обґрунтованої критеріальної бази оцінки дієвості механізму управління СЕБП.

Оперативний рівень управління характеризується ступенем мінімізації прояву деструктивної дії носіїв загроз, як на роботу підприємства загалом, так і окремих його підсистем, що можуть бути оцінено методом експертної оцінки відповідальних осіб, які входять до підрозділу економічної безпеки підприємства та займаються постійним моніторингом стану та діяльності предметно-орієнтованих управлінських систем підприємства.

Зазначимо, що метою підвищення загальної стійкості механізму СЕБП структурно-організаційні відносини між всіма елементами мають бути підпорядковані та регламентовані в загальній системі менеджменту підприємства та мати чітку управлінську спрямованість щодо предметної області впливу [1].

При здійсненні задач забезпечення безпеки діяльності системи управління витратами інноваційної діяльності, що функціонує за проектним принципом управління, й система економічної безпеки має бути організована за проектним принципом хоча б в площині взаємодії з цією системою. Проектний підхід вимагає від системи менеджменту специфічних підходів й до побудови загальної архітектури підприємства [2].

Онтологія архітектури базується на корпоративній місії та обраної стратегії суб'єкту господарювання і є підґрунтям для обрання основних напрямків його розвитку. Вона, за нашим розумінням, є фундаментальним базисом побудови всієї архітектури, найбільш сталим її елементом, але повинна мати можливості вдосконалення в залежності від етапу розвитку суб'єкту

господарювання. Бізнес-архітектура (або архітектура процесів) є надбудовою на платформу онтології архітектури та, згідно з нею, визначає стратегічно необхідні бізнес-процеси підприємства, основні напрямки спрямування та обсяги ресурсних потоків. Саме в рамках бізнес-архітектури, як її складова, має бути побудована організаційна структура управління підприємством [3].

Таким чином, саме побудова бізнес-архітектури складає основну частину у побудові загальної архітектури підприємства і являє собою, на думку автора, каркас архітектурної будівлі системи менеджменту суб'єкту господарювання, в той час як системна архітектура є надбудовою на неї та найбільш варіативною частиною в архітектурній споруді. Саме бізнес-архітектура відтворює та реалізує політику загальної системи менеджменту суб'єкту господарювання. Найбільш вагома та концептуальна її частина - архітектура бізнес-процесів, визначає принципи структуризації загальної господарчої діяльності підприємства, її основне завдання, стратегічні пріоритети та тактичні цілі розвитку, побудову організаційно-штатної системи управління з розмежуванням управлінських функцій та повноважень між ними.

Перелік використаних джерел

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
2. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К.: Центр навчальної літератури. – 2008. – 240 с.
3. Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

УДК 338.484

Волошенко С.С.,

асистент кафедри менеджменту туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу

Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОГО ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНУ ГРАДАЦІЮ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

Світовий досвід засвідчує, що сфера сільського туризму має тенденцію до зростання, де малий бізнес як важливий елемент ринкової економіки, що впливає на темпи економічного росту, структуру і якість валового національного продукту, є вагомою передумовою розвитку зазначеної сфери. Рівень розвитку українського малого бізнесу у сфері туризму значно нижчий порівняно з високорозвиненими країнами і є недостатнім з точки зору потреб сьогодення в Україні [1, с.51]. Незважаючи на наявний ресурсний потенціал для розвитку сфери туризму, виникають питання про здатність сільського туризму України задовольнити потреби споживачів та функціонувати в межах навколишнього середовища як бізнес-структура, не порушуючи екологічної рівноваги. Існує потреба у поєднанні інтересів суб'єктів господарювання у сфері сільського туризму і збереженні навколишнього природного середовища.

Численними дослідженнями виявлено закономірність: при зростанні доходу на душу населення рівень деградації довкілля спочатку зростає, а потім – у міру досягнення певного рівня добробуту – починає знижуватися. У теорії ця крива одержала назву екологічної кривої Кузнеця [2]. Згідно з нею, якість навколишнього середовища погіршується зі збільшенням доходів на душу населення на ранній стадії економічного зростання і поступово поліпшується, коли країна досягає певного рівня достатку [3]. Автором дослідження здійснено спробу графічної інтерпретації закономірностей взаємодії розвитку добробуту людей та екологічних процесів на основі модифікації екологічної кривої Кузнеця (рис.1).

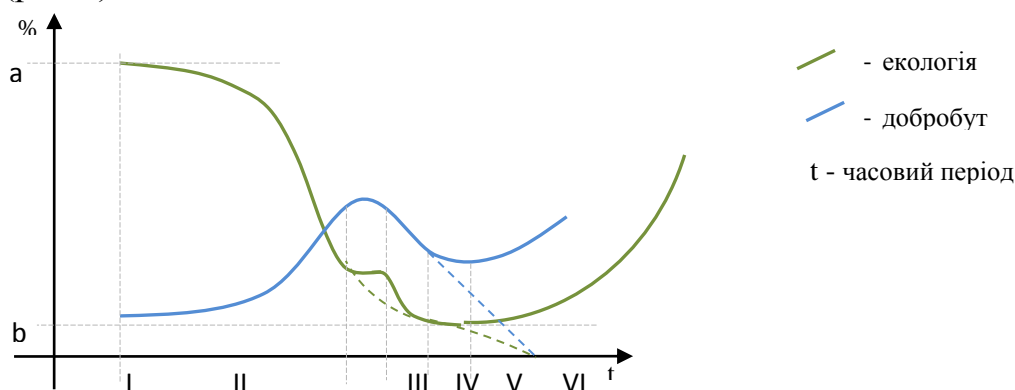

Рис. 1. Закономірність взаємодії розвитку добробуту та збереження екології. Розроблено автором на основі джерел: [4, с.51; 2]

Відзначена модель дає можливість виявити динаміку навантажень на екосистеми з огляду на зростання розвитку туризму. Так, підвищення добробуту населення неминуче піднімає купівельну спроможність на задоволення потреб відпочинку. На різних етапах часового проміжку задіяні особливі механізми функціонування суспільства як у межах принципів ринкової економіки капіталістичної структури, так і трансформації системи на екологоорієнтовану. Обґрунтування періодів взаємодії добробуту та екології подано у табл. 1 (як додаток до рис. 1).

Таблиця 1

Обґрунтування періодів взаємодії добробуту та збереження екології

Рівень /Межа	Назва	Характеристика
a	Максимальна межа екологічних показників	Відсутність антропогенного впливу
b	Точка неповернення	Межа, за якою природа не може відновитися самостійно
<i>ЧАСОВІ ПЕРІОДИ</i>		
I	Період нульового антропогенного тиску	Недоторкана природа, відсутність підприємницьких інтересів людей
<i>Період паразитичної антропогенної домінанти</i>		
II	Період зростаючої експлуатації	Поява корисливих інтересів людини, на перший план виходять природоексплуатуючі сектори, екстенсивне використання природних ресурсів у видобувній промисловості, сільському та лісовому господарствах тощо. Це призводить до подальшого виснаження природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Діяльність людини поступово приймає загрозливу для екології динаміку.

III	Період хронічного тиску	Етап наблизений до максимальних точок рівня добробуту за максимальної технічної експлуатації природних ресурсів, що супроводжується їх виснаженням
<i>Період екологічної домінанти, при якій екологічний вектор відіграє домінуючу роль</i>		
IV	Період інертної динаміки кризи	Добробут має спадну тенденцію внаслідок великого забруднення навколишнього середовища, яке або продовжує далі погіршуватись, перейшовши межу неповернення (природа не може себе відновити самостійно), або ж внаслідок певних процесів у зміні діяльності людини набирати характеристик до поліпшення.
V	Період трансформації біосфери	Добробут все ще продовжує зменшуватись, проте вектор екологічного розвитку завдяки суспільним діям набрав визначеного характеру.
VI	Період структурного етапу	Завдяки обраному вектору розвитку відносин людини та екології, добробут після переломної точки поступово починає зростати і йде в ногу з екологічним розвитком суспільства. При іншому варіанті добробут набирає стрімку тенденцію до падіння у зв'язку з екологічною катастрофою. В останньому варіанті розвиток суспільства закінчується глобальною екологічною катастрофою несумісною із життям

*розроблено автором

IV період має інертну спадну динаміку, передусім внаслідок нерівномірного розподілу багатств між класами в суспільстві. Для прикладу, бідний і середній клас як альтернативу дорогим курортам обиратимуть зелений туризм, здійснюючи цим самим антропогенне навантаження на екологію місцевості. При цьому зростає частка неконтрольованого туризму, на який держава не має особливого впливу, окрім обмеження доступу людей до певних біосферних територій.

Між V і VI етапами у міру зростання економіки, її структурно-технологічних ресурсозберігаючих змін, поширення екологічно чистих технологій, вступу в постіндустріальну стадію розвитку з пріоритетами інформаційних технологій та сфери послуг екологічний вектор змінюється із спадного на зростаючий. Цьому сприяє і підвищення рівня добробуту населення в цілому, і зростання його вимог до екологічної компоненти якості життя [2]. Цей етап неможливий без структурних перетворень суспільного розвитку, в альтернативу капіталістичним поглядам, на екологоорієнтовне.

На VI етапі, зростання освіченості і матеріального благополуччя населення, масштабний розвиток інтелектуально-місткової індустрії в усіх сферах життя, призводить до орієнтації громадян на здоровий спосіб життя, все частіше осмислюється як екологічний спосіб життя [5].

На всіх етапах часового періоду чітко відчувається важливість ролі держави, а саме контролюючої і регулюючої, оскільки недостатня увага з боку державних органів здатна багатократно ускладнювати існуючу тенденційну ситуацію у екологічному зрізі.

У зв'язку з результатами дослідження можна аргументовано стверджувати, що при розробленні стратегій розвитку туризму та збереження екології, потрібно [6, с. 115]: обумовити території, що мають особливу екологічну, рекреаційно-оздоровчу, наукову, естетичну, історико-культурну цінність, провести їх зонування, встановити обмеження, із застосуванням законодавчого інструментарію, на їх забудову та інше використання, сформувавши заходи щодо їх охорони та раціонального використання; визначити, припустимо, рекреаційне навантаження на природні комплекси в кожному конкретному випадку; оптимізувати рекреаційне використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Запропонована модель взаємодії розвитку добробуту та збереження екології свідчить про важливість екологоорієнтованого напрямку розвитку галузей і видів економічної діяльності, що функціонують за рахунок природокористування як на макро-, так і на мікрорівнях. А також дає можливість візуалізувати динаміку навантажень на екосистеми з огляду на зростання розвитку туризму.

Перелік використаних джерел

1. Чернявая А.Л. Категоризация типов сельских усадеб как составная часть стратегического и инновационного развития предприятий сельского зеленого туризма / Чернявая А.Л. // Вестник таганрогского института управления и экономики. – Выпуск № 2 (18), — 2013.
2. Экологическая кривая Кузнеця. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studopedia.org/1-20442.html>
3. Українець Л.А., Тріщ І.С. Вплив економічного зростання на стан навколишнього середовища у Китаї. [Електронний ресурс] /ЛНУ ім. І.Франка, НУ"ЛП", 2012. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13912/1/66_455-460_Vis_727_Menegment.pdf
4. Іншенков Є. М., Дробаха О. С. Екологічна крива Саймона Кузнеця: погляд з позиції ефективності і енерговикористання на прикладі України. [Електронний ресурс] / НТУУ "КПІ": видання "Енергетика, економіка, технології, екологія", 2009.-№1. — Режим доступу: http://energy.kpi.ua/files/2009_1/%E2%84%969.pdf
5. Пивоваров А.О. Термин «экотуризм» и его синонимы/ А.О, Пивоваров, Е.Н. Ливченко // Международный студенческий научный вестник. – 2014. – № 4.
6. Михайлюк О. Л. Економічний, інфраструктурний і екологічний потенціали для розвитку круїзного туризму в Одеській області / О. Л. Михайлюк //Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2014. – № 10 (218). – С. 112–123

УДК 338.48:332.142.6(477)

Гаврилко П.П.,

кандидат економічних наук, професор, директор
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Колодійчук А.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ШЛЯХИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм як сфера економічної діяльності безпосередньо пов'язаний з використанням природних ресурсів. Через це організація туристичної діяльності повинна бути економічно та екологічно виваженою.

Як відомо, туристичну галузь загалом не можна назвати екологізберігаючою. З розвитком сільського зеленого туризму можна спостерігати як негативний так і позитивний вплив на довкілля. Для прикладу наведемо чинники, які впливають на екологічну картину регіону з розвитком сільського зеленого туризму, зокрема: позитивні (очищення забруднених водойм, захист ландшафтів від промислового та природного руйнування, відтворення природних умов, насадження лісів, гаїв); негативні (забруднення водних ресурсів, забруднення навколишніх територій, загибель флори і фауни, погіршення умов існування диких тварин, спричинення пожеж, ущільнення ґрунтів). Тому кожен господар садиби повинен розробити власну екостратегію свого підприємства, яка б не тільки спрямовувалась на створення якісної екологічно чистої продукції, а й на збереження та відновлення навколишнього середовища свого краю.

Обираючи екостратегію, господар повинен зауважити, що споживач екотуристичного продукту бажає проводити час на максимально чистій території і споживати екологічно чисті продукти харчування. Туристи зазвичай бажають бачити, де і як проходить вирощування овочів і фруктів, які вони споживатимуть у їжу протягом відпочинку. Тому господар повинен застосовувати традиційне сільське господарство, яке має прості вимоги: максимальний врожай сільськогосподарських культур за найменших затрат праці і повного ігнорування руйнації природного середовища. Варто зауважити, що застосування інноваційних інтенсивних технологій вирощування і відгодівлі сільськогосподарських тварин із застосуванням різноманітних хімічних методик також повністю виключається.

Потрібно звернути увагу господаря на органічне та біологічне землеробство. Ці два напрями є найбільш безпечними для людини та навколишнього середовища.

Біологічне землеробство передбачає застосування лише органічних добрив та гною для підтримки родючості ґрунту. Засоби боротьби зі шкідниками та бур'янами повинні бути нетоксичними або слаботоксичними.

Щодо органічного землеробства, то цей вид землеробства повністю виключає застосування мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів.

Важливу роль в організації агротуристичної діяльності відіграє сезонність, потрібно чітко розпланувати сільському господарю свою зайнятість як в сільському господарстві, так і в агротуристичній діяльності, адже найбільше навантаження в діяльності агросадиби припадає на травень та жовтень. На цей період року припадають травневі висаджування та догляд за огородиною, а в жовтні – завершення збирання врожаю. Тому господар агросадиби має чітко розпланувати свою роботу і визначитись з наймом додаткової робочої сили.

Отож, сезонність є важливим фактором, що має вагомий вплив на розвиток сільського зеленого туризму.

У презентаційних виданнях господар повинен вказувати на те, якої якості пропонуються продукти харчування у його садибі та розповідати про спосіб їх вирощування, також ця інформація повинна надаватись і на вимогу відпочиваючих.

Варто зазначити, що при дослідженні екологічної сторони цього питання необхідно звернути увагу на екологічне маркування, яке запроваджене у світі до різних продуктів і послуг.

Система екологічного маркування (eco-labeling) загалом і екологічного маркування туристичного бізнесу зокрема є дійовим інструментом маркетингу, що допомагає як розвитку туристичної індустрії, так і збереженню навколишнього середовища. Згідно з наведеними показниками експертів, авторитетної громадської організації “The Ecotourism Society”, що базується на спеціалізації розвитку екологічного туризму, майже 85% американських туристів нині надають перевагу провідним туристичним операторам, що опікуються довкіллям. Екологічно-економічна свідомість господарів підкріплюється відповідним сертифікатом, є важливим фактором при виборі місць для відпочинку туристами з Англії, Польщі та Німеччини та меншою мірою з інших країн Західної Європи. Господарі сертифікованих садіб мають більше різних можливостей для реклами, а тому і можливостей знайти своїх клієнтів. Сертифікація садіб запроваджується як на теренах України, так і на міжнародному рівні організаціями туризму. На сьогодні, за даними “Sustainable Travel International”, національні системи екологічної сертифікації розроблено більше, ніж у 30 країнах світу [1].

Необхідно також звернути увагу на те, що в Україні запроваджено категоризацію агроосель (садіб). Ця категоризація є добровільною і поширюється на агрооселі, які зареєстровані в спілці.

Підготовку Програми добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму “Українська гостинна садиба” та категоризаційних вимог здійснено на підставі законів України “Про туризм”, “Про захист прав споживачів”, міждержавних стандартів на туристично-екскурсійне обслуговування та аналогічних стандартів країн-членів Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES (Австрії, Ірландії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Швеції, Швейцарії, Чехії).

Згадана Програма дозволить сільському населенню під контролем місцевих осередків Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні провести оцінку і надати відповідну категорію житлу, яке передбачено для туристів і відпочиваючих.

При запровадженні та підтриманні місцевими органами влади програми розвитку сільського зеленого туризму на сільських територіях можемо спостерігати такі ефекти: соціально-економічний (детальніший екологічний контроль туристичних територій як державними службами екології, так і самими селянами і їхніми громадами, додаткові робочі місця, залучення до суспільного життя і виробництва молоді, часткове вирішення проблем бідності та алкоголізму, розвиток побутової інфраструктури); економічні ж вигоди від цієї господарської діяльності – це диверсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток нових форм господарювання на селі, додаткові ринки збуту для сільськогосподарського продукту.

Також дуже важливим у відновленні природного середовища є переробка та утилізація відходів різних ступенів небезпеки. Зараз по всій території України це питання стоїть дуже гостро. У кожному регіоні не вистачає заводів з утилізації сміття та відходів.

На жаль, в Україні не розробляються програми, які б передбачали поліпшення екологічної ситуації в регіонах. Потрібно більше відкривати пунктів утилізації відходів різного характеру.

В Україні відсутній закон про страхування на відпочинку в сільській місцевості та немає чіткого визначення безпеки туристів сільського зеленого туризму. Під безпекою сільського зеленого туризму слід розуміти особисту безпеку туриста, збереження його майна та запобігання нанесення шкоди навколишньому природному середовищу при перебуванні в сільській місцевості, тобто, безпека трактується як відсутність небезпеки. Але цей підхід можна розширити – відомо, що небезпека очікує на людину всюди, навіть професійні захворювання та нещасні випадки на виробництві. Тому мова може йти про будь-яку допустиму величину ймовірності того, що небезпечна ситуація, тобто ризик – настане. У випадку з туристами, що відпочивають на селі, останній вислів доречніший, так як природне середовище (одним з основних складників сільського зеленого туризму) є досить небезпечним.

Таким чином, розвиток сільського туризму сприяє відродженню українського села. Для ефективного розвитку сільського туризму в Україні необхідно:

- забезпечити організацію матеріальної підтримки розвитку цього виду діяльності;
- регламентувати функціонування різноманітних видів сільського туризму на державному рівні;
- у процесі розроблення законів брати до уваги світовий досвід надання пільг з оподаткування суб'єктів туристичного бізнесу;
- визначити стратегічною метою розвитку сільського туризму створення конкурентоспроможного туристичного продукту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Основною передумовою успішного розвитку сільського зеленого туризму як самостійної форми господарювання на селі є розроблення та реалізація комплексу заходів, а саме: дослідження сегментів ринку туристичної продукції, місця сільського зеленого туризму на цьому ринку, дослідження економічних,

соціальних, цінових, демографічних параметрів, рівня диверсифікації сільськогосподарського виробництва, забезпечення екологічних стандартів.

Перелік використаних джерел

1. Jordan and Tourism: Worries and Problems. – Irbid – Jordan: Yarmank University, 1997. – 155 p.
2. Фактори, що визначають попит і пропозицію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/356/50/1/1/>

УДК 332.1(23.0).001.2

Газуда Л.М.,

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ерфан В.Й.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного бізнесу,
менеджменту та логістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Польовська В.В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та економіки
Карпатського університету імені Августина Волошина

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Проблематика розвитку гірської місцевості набуває актуальності і потребує інноваційних підходів до її розв'язання. Нині світове співтовариство приділяє все більшу увагу вирішенню питань забезпечення комфортного проживання на територіях зі складними природно-кліматичними і соціоекономічними умовами існування. Доцільно відмітити, що тривалий період часу у багатьох країнах світу роль і місце територій гірської місцевості не були окреслені. Забезпечення збалансованого розвитку гірської місцевості набуває актуальності з точки зору науково-прикладних підходів і багатогранних тлумачень розуміння цього поняття.

Формування комфортного життєзабезпечення мешканців гірської місцевості тісно пов'язане з поняттям „територія”, яка розглядається з двох точок зору, а саме для [1, с. 19]: 1) позначення земної суші (на противагу терміну „акваторія”, яким позначають водні простори); 2) позначення частини земної суші, яка характеризується єдністю: а) політико-адміністративною (територія держави, сукупності країн, адміністративних областей, районів та ін.), б) економічною (територія інтегрального економічного чи галузевого районів різних рангів), в) природно-географічною (територія лісостепу, тайги та ін.). Таким чином, поняття території у всіх випадках співставне, воно є одиницею поділу земної поверхні в цілому чи поверхні суші зокрема.

Геопросторові особливості, як вважає Е. Алаєв [2], і думки якого ми також притримуємося, характеризують динаміку внутрішнього розвитку території через процеси диференціації, передусім розвитку окремих частин території; інтеграції – поєднання і взаємообумовленість окремих елементів як єдиного цілого, а також системоутворюючі процеси, що обумовлюються формуванням кластерних систем у пріоритетних сферах і видах економічної діяльності окремо взятої території (регіону).

Через видові властивості О. Шаблій розглядає територію – *природні*, до яких належать [1, с. 22]: а) природні умови; б) природне довкілля, його якість; в) природні ресурси, в тому числі відновлювані та невідновлювані, та *суспільні*, до яких належить місткість території (її здатність вміщати деяку кількість об'єктів певного виду – поселенських, промислових, сільськогосподарських, рекреаційних тощо) і освоєність (ступінь залучення у суспільне виробництво та інтенсивність зміни природних властивостей під впливом людської діяльності), а також демографічні, соціальні та господарські (економічні) властивості. До основних властивостей територій відносять також „несучу здатність” чи „потенційну місткість”, під якою розуміють здатність певної території забезпечувати відтворення всіх територіальних складових (ресурсів) без порушення життєздатності. Несуча здатність території є одночасно природним фактором і антропогенним, динамічно змінюється під впливом багатьох чинників та може розглядатися в розрізі ґрунтів, водних та лісових територій. Важливим є не перетнути межу, після якої почнуться зміни, коли відновлення деградованої несучої здатності буде здійснити набагато складніше і дорожче, ніж запобігти її руйнації. Актуальності набудуть превентивні заходи, що сприятимуть попередженню негативних наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище.

Обґрунтування моніторингу дослідження природних, демографічних, соціальних, економічних, екологічних та інших особливостей і властивостей території, їх взаємозв'язок і взаємообумовленість дає змогу виявити її потенційні можливості щодо формування комфортного життєвого середовища, що здатне задовольнити потреби населення, яке проживає на цих територіях. Однак, окремим територіям, зокрема гірським, притаманні тільки їм властиві специфічні особливості щодо життєзабезпечення населення. Вони володіють багатогранністю природних умов і наявністю потенційних ресурсів, і мають різнобічний характер щодо їх раціонального використання у процесі життєдіяльності гірських мешканців. Існують різні підходи стосовно тлумачення поняття „гірські території”, і як відомо, вчені поки не дійшли єдиної точки зору щодо розуміння досліджуваного визначення, яке може бути прийнятним для всіх гірських місцевостей і їх мешканців в цілому.

Критерії, за якими населені пункти набувають статусу гірських, а також визначення основних засад державної політики щодо розвитку гірських населених пунктів та гарантії соціального захисту громадян, що у них проживають, працюють або навчаються, обґрунтовано у Законі України „Про статус гірських населених пунктів в Україні” [3]. Цим законом визначено, що до гірських населених пунктів належать міста, селища міського типу, селища,

сільські населені пункти, які розташовані у гірській місцевості, мають недостатньо розвинуті сферу застосування праці та систему соціально-побутового обслуговування, обмежену транспортну доступність.

Території відносяться до гірських, як відмічає В. Кравців [4], якщо знаходяться на висоті понад 400 м над рівнем моря. Водночас критерій дотримання рівня 400 м може бути порушений тільки в тому випадку, коли ця горизонталь розділяє територію місцевої ради, тобто, якщо будь-яка частина сільської, селищної, міської (але не районної) ради потрапляє в категорію гірської, то до неї слід віднести решту території.

Підходи до виокремлення гірських територій у різних країнах, як свідчить міжнародний досвід, розглядають через призму їх особливостей. Так, наприклад, у Франції законодавчо закріплено, що гірська зона включає територію комун, не менше 80 % площі яких розміщено на висоті понад 600 м над рівнем моря, або ж в яких перепад висот між нижнім і верхнім розташуванням оброблюваних земель становить не менше 400 м [5, с. 40]. Х. Макоев пропонує визначати гірські території за різнорідними диференційованими критеріями, зокрема [6, с. 237]: гіпсометричним, розчленованості рельєфу і відносної крутизни нахилу макроповерхні, агрокліматичним, геоботанічним.

Процес формування збалансованого розвитку гірських територій і комфортного середовища проживання часто носить проблемний характер через складні умови забезпечення життєдіяльності населення, що ототожнюється з депресивністю території. Проте думки науковців щодо трактування поняття „депресивна територія” мають певні відмінності. Окремі науковці обґрунтовують визначення поняття „депресивна територія” як промислового регіону, де відбувається стагнація базових галузей економіки щодо забезпечення їх розвитку, до прикладу, „депресивна територія” це:

- промислово розвинена територія, кризовий стан якої є виявом структурної кризи економіки та нерівномірності розвитку промислового виробництва за галузями та регіонами України [7, с. 115];

- територія з досить високим рівнем накопиченого економічного потенціалу, значною часткою промислового виробництва в структурі господарства і відносно високим рівнем кваліфікації місцевих трудових ресурсів, які внаслідок низької конкурентоспроможності профільних галузей економіки потрапили в глибоку та стійку економічну кризу, мають помітно високий рівень безробіття, низьку інвестиційну активність та порівняно низький середньодушовий рівень бюджетної забезпеченості [8, с. 25; 9, с. 80].

Депресивними, на нашу думку, доцільно вважати території, на яких впродовж тривалого часу спостерігається небажане звуження відтворення економічної, соціальної та екологічної сфер, або ж які протягом тривалого часу потребують постійної донорської підтримки. Щодо гірських територій, то їм притаманні ознаки як відсталості через географічні властивості, які в тій чи іншій мірі не сприяють розвитку території, так і депресивності з точки зору економічної складової, тобто слабого розвитку сфер і видів економічної

діяльності, тому втручання з боку держави, органів місцевого самоврядування, а також громади є необхідним.

Узагальнення науково-теоретичних підходів до дослідження розвитку територій гірської місцевості дало змогу обґрунтувати багатогранні аспекти забезпечення життєвого середовища мешканців гірської місцевості на основі врахування геопросторових властивостей території, які характеризують динаміку внутрішнього балансу в контексті розвитку окремих частин гірської місцевості, інтеграційних процесів, що базуються на поєднанні окремих складових зростання в єдиний системоутворюючий фактор впливу на перспективне забезпечення розвитку гірського краю.

Перелік використаних джерел

1. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник / за ред. С. П. Кузика. – Львів: Світ, 2002. – 672 с.
2. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
3. Про статус гірських населених пунктів в Україні: Закон України від 15.02.1995 р. № 56/95 – ВР / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. № 9. – 58 с.
4. Кравців В. С. Регіональна політика сталого розвитку гірських територій України: сучасний стан та напрями вдосконалення / В. С. Кравців // Сталій розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 8-10 вересня 2010 року). – Ужгород: ТЗОВ "Папірус-Ф", 2010. – 21-27 с.
5. Баденков Ю. П. Европейская горная политика. Социально-экономические и правовые факты развития: аналитический обзор / Ю. П. Баденков, А. А. Транин. – М.: ИГ РАН. 1997. – 72 с.
6. Макоев Х. Х. Проблемы и перспективы устойчивого развития горных регионов / Х. Х. Макоев // Известия ТулГУ. Технические науки. Вып. 2. – 2009. – С. 234–242.
7. Новикова А. М. Депресивні території: європейський досвід та проблеми України / А. М. Новикова // Стратегічна панорама. – 2000. – № 3–4. – 115–118 с.
8. Лексин И. В. Регион как объект анализа и государственного управления / И. В. Лексин, Т. В. Грицюк, А. В. Лексин // Региональная экономика: теория и практика. – 2005. – № 3. – 19–25 с.
9. Лексин В. Региональная диагностика: сущность, предмет, методы / В. Лексин // Российский экономический журнал. – 2003. – № 9–10. – 80–85 с.

УДК338.431(477):332.2

Газуда М.В.,

доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Одним з найбільш актуальних та на сьогодні ще не вирішених питань у сфері сільськогосподарського виробництва залишається врегулювання земельних відносин і створення повноцінного ринку землі в Україні.

Затягування у вирішенні зазначеного питання є одним із чинників впливу, що стримують розвиток сільськогосподарського виробництва, а мораторій на заборону продажу земель лише відтерміновує та накопичує проблеми, які вже давно потребують вирішення.

Зауважимо, що уряд України вже усвідомив необхідність врегулювання відзначених питань, про що свідчить розроблення проекту Закону України „Про ринок земель” [1] та прийняття Постанови Верховної Ради України № 1718-VIII від 01.11.2016 „Про проведення парламентських слухань” на тему: „Регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення: пошук української моделі” [2], згідно з якою Комітетом Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин було організовано та проведено 21 грудня 2016 року парламентські слухання з цього питання.

Незважаючи на широке коло учасників парламентських слухань, які представляли інтереси влади, органів місцевого самоврядування, сільськогосподарських товаровиробників, науковців, громадських організацій, у процесі обговорення питань стосовно ринку земельних ресурсів не вдалося досягти єдиної консолідованої думки. Цей факт є свідченням того, що проблема формування ринку земель в Україні є гострою та комплексною і її вирішення потребує від усіх учасників виважених та послідовних дій, спрямованих як на збереження цього унікального ресурсу країни, так і на активізацію його ефективного використання.

Зважаючи на зазначене вище, доцільно окреслити наукові підходи (чинники, можливо дискусійні положення), врахування яких сприятиме більш глибокому розумінню досліджуваної проблематики та окресленню шляхів її вирішення, серед них:

- усвідомлення того, що в ринкових умовах господарювання земельний ресурс є засобом виробництва, який повинен вільно купуватися та продаватися, незалежно від форми власності (врахування об’єктивних економічних законів);

- відмова від традиційного розуміння категорії „класу селянства”, оскільки, *по-перше*, командно-адміністративна системи знівелювала міжкласові відмінності через позбавлення його землі та засобів господарювання, і *по-друге*, розвиток науки і техніки, інноваційних виробничих технологій та умов праці в аграрному виробництві також поступово усувають традиційні відмінності між класами. Можливо, в ринкових умовах більш доцільно вживати поняття „сільськогосподарське підприємництво” як категорію, що ширше відображає сутність та мету процесу в ринкових умовах (відкинути старе – прийняти нове);

- створення умов вільного обігу земельних ресурсів з метою акумулювання їх у власності ефективних сільгоспвиробників (економічний аспект – володіти ресурсом повинен той, хто його ефективно використовує);

- створення умов для функціонування селянських дворогоподарств з гарантуванням права власності на невелику земельну ділянку (соціальний аспект – як захист в умовах безробіття та економічної кризи);

- аграрна політика України повинна поєднуватися з політикою протекціонізму щодо аграрного виробництва, спрямованої на формування таких економічних умов, коли сільськогосподарське виробництво за рівнем

рентабельності, конкурентоспроможності, прибутковості, а відтак й інвестиційної привабливості не поступляться іншим галузям економіки, при цьому все старе нежиттєздатне повинно відійти, його не потрібно реанімувати;

- створення ефективної інфраструктури ринку земельних відносин повинно випереджати зняття мораторію на продаж сільськогосподарського призначення;

- усвідомлення необхідності поступової екологізації сільськогосподарського виробництва (екологічний аспект).

До більш конкретних питань з врегулювання обігу земель сільськогосподарського призначення доцільно подати такі пояснення, в тому числі й дискусійні:

- вільному продажу підлягають всі землі, незалежно від форми власності;
- купувати землю мають право лише резиденти України, можливо, і іноземний капітал (з відтермінуванням, після завершення повної приватизації), враховуючи не мобільність земельного ресурсу, пріоритетність повинні мати успішно господарюючі суб'єкти;

- обмеження площі земельних ділянок стосовно одного землекористувача, що повинно врегульовуватися антимонопольним законодавством; ввести обмеження щодо площ земельних ділянок для суб'єктів які вперше починають аграрну господарську діяльність;

- переважне право на купівлю земель сільськогосподарського призначення має переможець торгів на аукціоні; або ж успішно господарюючі суб'єкти;

- заборона продажу земель сільськогосподарського призначення державним службовцям і політикам (лише сільськогосподарським товаровиробникам), встановлення мінімальної ціни вартості продажу земельної ділянки на рівні нормативної грошової оцінки (ціна в ринкових умовах встановлюється попитом та пропозицією), можливо встановлення підвищених ставок державного мита на перепродаж земельної ділянки раніше 5 років з моменту її купівлі;

- мінімальний розмір земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка не підлягає поділу – 10 соток;

- залучення кредитів під заставу прав власності й користування землями сільськогосподарського призначення (це вже діє як механізм відчуження і продажу земель сільськогосподарського призначення);

- впровадження процедури економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель, збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів – екологічний моніторинг і аудит, сертифікація органічної продукції (як мотиваційні чинники), кредитне та податкове регулювання, економічна, аграрна та екологічна освіта.

Як бачимо з відзначеного вище залишиться ще низка дискусійних питань які потребують узгодження, що означає необхідність проведення глибоких наукових досліджень, вивчення іноземного досвіду та адаптацію його до вітчизняних реалій, консультацій з сільгоспвиробниками з метою формування „української моделі ринку земель сільськогосподарського призначення”.

Результатом відміченої роботи, згідно з Рекомендаціями парламентських слухань, повинно стати розроблення проекту Концепції, на основі якої необхідно розробити інституційні засади функціонування національного ринку земель, без якого, на наше глибоке переконання, неможливо забезпечити ефективне функціонування аграрного виробництва.

Перелік використаних джерел

1. Про ринок земель [Електронний ресурс]: Проект Закону України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41981
2. Інформаційна довідка до проекту Постанови Верховної Ради України „Про Рекомендації парламентських слухань” на тему: „Регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення: пошук української моделі”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1718-viii>

УДК 347.65/.68(477)

Жук Л.Б.,

адвокат, старший викладач
кафедри природничо-гуманітарних та інформаційних дисциплін
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Об’єктивні реалії соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлюють відповідні очікувані зміни як власне самих правових інститутів, так і окремих елементів їх правових механізмів. Яскравим прикладом цієї тези є генеза та розвиток інституту оподаткування спадщини в Україні.

В українській юридичній практиці, відповідно до Податкового кодексу України (ПКУ) [1], спадщина підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб за прогресивною шкалою. Ставки податку на доходи, отримані фізичною особою в результаті прийняття нею у спадщину коштів, майна, майнових або немайнових прав визначаються в ст. 174.2 ПКУ. Ставка податку варіюється від 0% до 20% вартості успадкованого майна й залежить від ступеня споріднення спадкоємця й спадкодавця, виду наслідуваного майна, від місця знаходження майна (в Україні або за її межами), а також, від того, чи є спадкоємець резидентом України.

Так донедавна нульова ставка податку на доходи, отримані фізичною особою в результаті прийняття нею спадщини застосовувалась : 1) до майна, успадкованого членами родини спадкодавця першого ступеня споріднення (батьки, діти, чоловік або дружина); 2) для певних, визначених законодавцем видів майна, що успадковується інвалідами першої групи, дітьми-інвалідами або дітьми-сиротами; 3) при успадкуванні коштів, розміщених в Ощадному банку України до 02.01.1992р. та деяких інших фінансових інвестицій часів СРСР, погашення яких не відбулося (ст.174.2.1 ПКУ). Ставка 5% була встановлена для спадкоємців, які не були членами родини спадкодавця першого

ступеня споріднення при спадкуванні будь-якого об'єкта спадщини (ст. 174.2.2, 167.2 ПКУ) [2,91].

За ставкою 15% в Україні обкладається будь-який об'єкт спадщини, що успадковується спадкоємцем від спадкодавця-нерезидента й для будь-якого об'єкта спадщини, що успадковується спадкоємцем-нерезидентом від спадкодавця-резидента (ст. 174. 2.3, 167.1 ПКУ). Якщо загальна сума отриманих платником податків у результаті прийняття спадщини або дарування доходів перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня податкового року, ставка становить 20% суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою 15% (статті 174.2.3, 167.1 ПКУ).

Базою оподаткування, виходячи з якої власне розраховується податок на спадщину, може бути сукупна вартість спадщини без урахування ступеня спорідненості або індивідуально оподатковується частка кожного спадкоємця.

В Україні певні особливості має визначення бази оподаткування при переході у спадщину нерухомого майна [3]. Так, тривалий час процедура оформлення спадщини в Україні передбачала, що при оформленні успадкованої нерухомості податок сплачувався, виходячи з інвентаризаційної вартості житла, яку визначало Бюро технічної інвентаризації (БТІ), тоді як з 2012р. базою оподаткування стала ринкова вартість майна. Проблема полягає в тому, що законодавчо чітко не визначено, як розраховується вартість спадщини, з якої справлятиметься податок. Досі нотаріуси при виданні свідоцтв про право на спадщину враховували інвентаризаційну вартість квартир та будинків, визначену БТІ. Однак, БТІ нині перебувають у стадії реорганізації та, згідно з наказом Мін'юсту № 809/5 від 30 травня 2012 р., перестали зазначати у своїх витягах інвентаризаційну вартість нерухомості, що зумовило необхідність звернення спадкоємців до приватних експертних оцінщиків. Зміни правового поля спричинили збільшення витрат спадкоємців, особливо , якщо вони не є близьким родичами спадкодавцю:

- величина податку на спадщину суттєво зросла, оскільки ринкова вартість нерухомості суттєво перевищує її інвентаризаційну вартість (іноді в кілька разів);

- спадкоємці змушені за власний рахунок (навіть близькі родичі, для яких застосовується нульова ставка податку) оплачувати послуги приватних експертних оціночних компаній для визначення ринкової вартості майна.

Крім податку з доходів фізичних осіб, в Україні зі спадкоємців за видачу свідоцтва про право на спадщину згідно з Декретом Кабінету Міністрів України "Про державне мито" від 21.01.1993р. [4] стягується державне мито у розмірі двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (п.3 ст3). Від сплати державного мита за видачу свідоцтва звільняється значний перелік громадян (ст.4 Декрету): при отриманні громадянами в спадщину житлового будинку (квартири), якщо вони проживали в ньому протягом шести місяців з дня смерті спадкодавця; при отриманні майна осіб фермерського господарства, якщо громадяни є членами цього господарства; неповнолітні спадкоємці; окремі категорії громадян, визначені законодавством.

В лютому 2017 року Верховна Рада України прийняла закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування спадщини та уточнення деяких положень» (законопроект №0940 від 27.11.2014). Законом спрощено оформлення спадщини для найближчих родичів спадкодавця, які мають право на спадкування за законом. Законом, зокрема, встановлено, що оподатковуються за нульовою ставкою податку на доходи фізичних осіб об'єкти спадщини, що успадковуються не тільки членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення, як це передбачено чинними вимогами Податкового кодексу України, але й об'єкти спадщини, що успадковуються членами сім'ї другого ступеня споріднення. Законодавчим актом також встановлено, що не проводиться оцінка об'єктів спадщини для цілей оподаткування, які успадковуються членами сім'ї спадкодавця першого і другого ступенів споріднення [5].

Спадкоємцями першої черги вважаються батьки, чоловік, дружина та діти заповідача. Спадкоємці другої черги – брати, сестри, дідусі, бабусі, онуки заповідача – у 2017 році отримали право на нульову ставку податку на дохід від успадкованого майна. Також скасовано оцінку нерухомості, отриманої за заповітом у спадок. Автори закону зазначили в пояснювальній записці до проекту документа, що однією з цілей затвердження нових норм оподаткування позначено вирішення проблеми з оцінюванням нерухомості, що розташована в сільській місцевості. Часто під час вступу в права спадкоємця оцінювачі значно завищували цінність нерухомого об'єкта. У результаті розмір податку, який потрібно оплатити спадкоємцю, перевищував реальну вартість отриманої нерухомості. Мінімальний тариф на оцінку в Україні починається з 600 – 800 грн, однак його розмір може досягати й кількох тисяч гривень. Користуючись цим, багато експертів з оцінювання вносили в документи вартості старих сільських садиб аналогічну суму, за яку можна придбати особняк за містом [6].

Отже, правовий механізм оподаткування спадщини в Україні є досить демократичним, а ставки податку – невисокі. Хоча шкала оподаткування залишається прогресивною та залежить від ступеня спорідненості спадкоємця та спадкодавця, проте вітчизняний законодавець скасував податки та грошову оцінку нерухомих об'єктів оформленої спадщини, отриманих спадкоємцями першої та другої черги споріднення зі спадкодавцем. До ухвалення закону тільки родичі першої черги споріднення мали право не сплачувати податок у розмірі 5% від вартості спадкового майна. Як було зазначено вище, на розмір ставки податку при оподаткуванні доходу, отриманого у вигляді спадщини, також суттєво впливає статус нерезидента. Так, теоретично особа у відносинах оподаткування може одночасно виступати і нерезидентом, і членом сім'ї спадкодавця першого або другого ступеня споріднення. У такому випадку, є дві норми, які встановлюють різні ставки податку залежно від критерію: або ступінь споріднення, або резидентство. Відповідно, виникає правова колізія, а отже, постає питання, яке положення ПКУ доцільно застосувати [5]. Державна фіскальна служба та суди надають перевагу критерію резидентства, а тому до даних правовідносин слід застосовувати ставку податку, встановлену для

нерезидента – 15 (20)%. Тобто в Україні встановлено необґрунтовані, на нашу думку, вищі ставки податку для спадкоємців нерезидентів [2,92].

Перелік використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010р., № 2755-VI.
2. Жук Л.Б. Сучасні тенденції оподаткування спадщини: вітчизняний та зарубіжний досвід// Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, серія: Право та державне управління. – 2013. – Вип. №1 – Ст. 87–93.
3. Спадщина стає золотою // Голос України. – 2012. – №71. – С.15.
4. Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21.01.1993, №7-93.
5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.golovbukh.ua/news/13597-qqn-17-m2-23-02-2017-verhovna-rada-priynuala-zmni-do-podatkovogo-kodeksu-ukrani-shchodo-opodatkuvannya>
6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eizvestia.com/uk/news_economy-ukr/full/354-otrimana-v-spadok-neruxomist-u-2017-roci-opodatkovuyetsya-povnomu-zakon-0940

УДК 332.122(477.87):338.43

Лечига Р.Й.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Морська Т.В.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Низька ефективність економічного розвитку колишнього Радянського Союзу пов'язувалась із державною власністю на землю, котра, як вважалось, не сприяла діловій активності та інтересам населення щодо розвитку виробництва, ефективному використанню та охороні земельних ресурсів. Це стало вагомим поштовхом до широкомасштабної приватизації земельних угідь. Таким чином, з 15 березня 1991 р. всі землі на території України були проголошені об'єктом земельної реформи. Згідно з визначенням академіка П.Т. Саблука, земельна реформа – це «комплекс правових, економічних, технічних і організаційних засобів, здійснення яких має на меті удосконалення земельних відносин» [3, с. 203].

Категорія приватної власності на землю вперше в Україні була введена Законом України «Про селянське (фермерське) господарство» (грудень 1991 р.). Перетворення в ході земельної реформи передбачали дотримання таких принципів:

- науково-обґрунтованого перерозподілу земельних ресурсів за формами власності, галузями, між юридичними та фізичними особами;
- економічного регулювання раціонального використання земель;

- цільового використання земель;
- системного підходу до використання і охорони земельних ресурсів;
- регіонального підходу;
- екологізації землекористування;
- законодавчого та нормативно-методичного забезпечення організації

раціонального використання земель.

Перебіг структурних змін щодо землеволодіння і землекористування у Закарпатській області має низку особливостей, що доречно розглянути у розрізі окремих історичних періодів.

1. До приєднання Закарпатської області у склад УРСР. В умовах цього періоду на теренах регіону формувались фільварко-панщинні господарства, до яких були «прикріплені» селяни, позбавлені права володіння землею. Земля знаходилась у власності поміщиків, держави і церкви, а право власності на землю уособлювалось з правом влади над селянами. Тобто, навіть так звані закупні землекористування не звільняли селянина від кріпосних повинностей.

У 1848 році земля стала товаром. Проте, знову ж таки, в обіг ввійшла не сама земля, а повинності кріпосних селян. Навіть в угодах на продаж, оренду і заставу маєтків не вказувалась площа землі, а означеними були лише кріпосні повинності праці селян.

Правда, хоч і повільними темпами, але проникнення нових відносин у поміщицькі і селянські господарства мало місце. Почалася диференціація селянства, його поділ на багатих господарів і бідняків, тобто желярів, кріпаків з наділами, які змушені були продавати свою робочу силу, і наймитів. Соціальна диференціація визначалася формою залежності від поміщика, головною з яких була можливість переходу на інше постійне місце проживання. Майнова диференціація, як правило, залежала від величини і міцності зв'язків з товарним виробництвом.

Упродовж 1767-1775 рр. в Угорщині, а, отже, і в Закарпатті, було започатковано урбаріальне землевпорядкування. Селяни, незалежно від їх майнового стану, відбували певні повинності на користь поміщиків, які, починаючи з XVIII століття, фіксувались у так званих урбаріумах [6]. Кожне село отримувало друковані формуляри Урбарія, у якому від руки зазначалася категорія землі, її величина, якість та специфічні особливості. Іноді розходження цих показників у межах одного комітату чи навіть округу були суттєвими. Як правило, неписьменні селяни навіть не здогадувались про їх існування, бо відносини на селі базувались на звичаєвому праві. На той час 15230 урбаріальних селян (поміщицьких, державних) мали лише 17 % ріллі і 19 % сінокосів краю [1, с. 91].

Досить вагому за кількістю і значенням категорію селянства становили так звані монастирські селяни. Особливо зросла їх кількість після підписання верхівкою православного духовенства у 1646 році церковної унії, яка зрівняла їх у правах із представниками латинського обряду. Держава наділила церковнослужителів великими масивами землі, яку “згідно закону, повинні були обробляти усі віруючі” [4]. Усі категорії селян платили церкві “десятину”, тобто десяту частину врожаю.

В решті решт, цей період позначився збереженням значних поміщицьких володінь на землях регіону, передусім в його низинних районах. Гірські полонини здавались в оренду. У 1913 р. власниками 62 відсотків земельних угідь площею понад 100 кад. хольдів були 1255 особи, зокрема, селянам належало 32 %, урбаріальним і сільським общинам -15 %, решту становили державне і церковно-монастирське землеволодіння [1, с. 91].

2. Радянський період (1946-1990 рр.). Земельна політика Радянської України зводилась до націоналізації земель, скасування приватної власності на землю, її розподілу між селянами на засадах зрівнялівки, примусового створення колгоспів, радгоспів, МТС. Розподілу підлягала земля, конфіскована у поміщиків, церкви, осадників, німецьких колоністів; основний напрям реформування сільського господарства зводився до організації колективних господарств.

З 1950 р. розпочався період адміністративного управління сільським господарством, який супроводжувався як інтенсивним використанням сільськогосподарських угідь, так і їх значною деградацією. У Закарпатській області, що має найменш потенційно родючі ґрунти, на одиницю умовної ріллі отримували у 3,35 разів більше сільськогосподарської продукції, ніж усереднено в республіці [2]. Поряд з цим, мали місце тенденції максимального залучення земель до сільськогосподарського обороту, розорювання схилів несільськогосподарських угідь та пасовищ. Необґрунтована структура посівних площ сприяла значному виносу гумусу з ґрунтів. Подібна ситуація спостерігалась у сільськогосподарському виробництві й решти областей Карпатського регіону.

3. Сучасний період. Земельні відносини, які формувалися після набуття Україною незалежності, вже мають певну історію. Реальне реформування земельних відносин у Закарпатській області, як в решти областей Карпатського регіону, почалось раніше і протікало динамічніше. Посилене прагнення до здійснення реформ є зрозумілим, коли звертаєшся до історичних витоків становлення земельних відносин на цій території. Початковий етап відзначався наступними факторами:

- високою політичною активністю національно-політичних сил. Їх позиція щодо подолання колгоспно-радгоспного устрою на селі, передачі земельних угідь у розпорядження місцевих рад, встановлення приватної власності на землю сприяла динамічному ходу перетворень на селі. Значна роль відводилась становленню і розвитку фермерства у регіоні.

- готовністю селянства сприймати радикальні зміни. Внаслідок історичних причин процес колективізації тут відбувся на двадцять років пізніше порівняно з іншими областями країни, а тому зберігся потяг селянства до володіння власною землею. Значну роль відіграв менталітет корінного селянина, що зростав на культурі землі, землеробської праці, малоземелля та інших історично сформованих умов.

Незважаючи на доволі прогресивні базові кроки початкового етапу реформування земельних відносин, зберегти подальший поступальний розвиток у цьому напрямі не вдалось. Це засвідчує явна невідповідність результатів

земельних реформувань очікуваній від них соціально-економічній віддачі. Дійсно, черговий раз у структурі користувачів і власників земель регіону відбулись кардинальні зміни. Абсолютна більшість сільгоспугідь перейшла до господарств населення, що використовують земельні ділянки розміром до 10 га. Проте господарюють на них не всі, зважаючи на зростаючу частку орендарів. У результаті цього не враховується потенціал земельних ресурсів, адже термін оренди більшості угод є короткостроковим (до 5 років). Різко погіршилися умови розвитку сільської інфраструктури. Зросло безробіття. На дрібних земельних ділянках переважає ручна праця, вони неконкурентоздатні. Недостатньо вирішуються питання моніторингу земель, підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами та поліпшення організації контролю за використанням і охороною земель. Не проведена ретельна інвентаризація земель з наступним визначенням ділянок, які потрібно вилучити з активного обробітку та перевести їх у менш продуктивні види угідь.

У разі здійснення управління міським землекористуванням на основі Генеральних планів розвитку населених пунктів та іншої містобудівної та землевпорядної документації, землекористування за межами населених пунктів майже не охоплене зонуванням. Це призводить до істотних ускладнень у встановленні умов використання земель, в управлінні землекористуванням адміністративно-територіальних утворень.

На практиці землекористування здебільшого є необґрунтованим, рівень еколого-економічної оцінки земель в більшості випадків не відповідає дійсності, значна кількість положень державного регулювання землеволодіння й землекористування не виконується, що завдає серйозних збитків, передусім, сільському господарству. Своєю чергою, набутий за роки незалежності досвід дозволяє констатувати таке:

- земельні ресурси потребують чіткого обліку, завершення інвентаризації земель населених пунктів, промисловості, транспорту, зв'язку, оборони, лісового фонду та інших категорій, оскільки значні площі використовуються нераціонально, не за цільовим призначенням (земельний кадастр);

- регулювання земельних відносин потребує виваженого поєднання державних і ринкових механізмів;

- не варто нав'язувати конкретні форми власності й господарювання на землі;

- стартові позиції у відродженні економіки того чи іншого регіону (зокрема, й сільських територій) та забезпеченні її подальшого ефективного функціонування вимагають залучення земельно-ресурсного потенціалу як рушійної сили розвитку виробничих відносин, його раціонального використання та охорони;

- подальші перспективи щодо ефективного використання земельних ресурсів ґрунтуються на поєднанні державних, колективних та особистих інтересів у використанні земель та зорієнтовані на глобальні процеси, що відбуваються у природокористуванні.

Перелік використаних джерел

1. Нариси історії Закарпаття. Том I. – Ужгород, 1993. – С. 193.
2. Новаковский Л.Я. Экономические проблемы использования и охраны земельных ресурсов / Л.Я. Новаковский. – Киев: Высшая школа, 1986. – С. 93.
3. Саблук П.Т. Развитие земельных отношений в Украине / П.Т. Саблук. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – С. 203.
4. Симоненко І. Поселення, садиба та житло на Закарпатті / І. Симоненко. – К.: 1956.
5. Шевчук Я.В. Сучасні ризики розвитку сільських територій. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах/НАН України. ІРД НАН України; наук.ред. В.С. Кравців. – Львів, 2013. – Том 4. Сільські території/від.ред. В.В. Борщевський. – 2013. – 344с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). С. 119 – 139.
6. Kovácsis J. Magyarország történeti demográfiája. – Budapest, 1963.

УДК 332.3:631

Лупенко Ю.О.,

доктор економічних наук,
професор, академік НААН України,
директор ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Питання обігу земель сільськогосподарського призначення вже тривалий час збурює українське суспільство, ставлення якого до цього сегменту ринку землі досить неоднозначне. Різні автори наводять свої аргументи на користь запровадження або неможливості такого обігу. Однак вибір напряду був зроблений ще у 1990 році, коли в Україні була проголошена приватна власність на землю і взятий курс на розбудову ринкової економіки. А в ринковій економіці неринкових складових, принаймні щодо засобів виробництва, якими є землі сільгосппризначення, не буває. Однак пройшло вже більше 26 років після визнання приватної власності, паювання земель, видачі державних актів на земельні ділянки, поширення оренди сільгоспугідь, а обіг сільгоспземель так і не запроваджено. Серед головних причин цього не тільки політичні, а й економічні, соціальні та ін., навіть психологічні чинники.

Водночас, запровадження такого обігу пов'язане з наявністю певних ризиків і, одночасно, певних позитивних очікувань. Серед основних ризиків більшість противників обігу сільгоспземель називають складну економічну і політичну ситуацію в Україні.

Дійсно, лише в минулому році відновилося зростання основних показників соціально-економічного розвитку (реальної зарплати на 8,8 % проти 2015 р., промислової продукції – на 2,4 %, сільськогосподарської – на 6,1 %, будівельної – на 13,3 %, обороту роздрібною торгівлі – на 4 %) вперше після спаду з 2014 р., залишається двозначним рівень інфляції (13,9 % у 2016 р.),

продовжується анексія Криму та військові дії на Донбасі. Все це, безумовно, негативно впливатиме на обіг сільгоспземель у разі його запровадження.

Важко сподіватись на очікувану високу ціну за земельну ділянку в умовах нестабільної і все ще „хворої” вітчизняної економіки, на надійний захист прав покупців і продавців в умовах високої корупції, упередженої судової системи та правоохоронних органів.

Можуть залишитися у програші менш поінформовані про нескінченні постійні зміни законодавства та швидкоплинну кон'юнктуру ринку селяни, для багатьох з яких сільський магазин та телевізор є основними джерелами загальноекономічної та політичної інформації.

Думка найголовніших учасників — власників земельних ділянок про доцільність (чи недоцільність) запровадження обігу їх земель, формується під впливом суперечливих роз'яснень та відсутності офіційної інформації.

Є й інші ризики, які потребують запровадження спеціальних механізмів для усунення їх негативного впливу. Перш за все, це цілком прогнозований (можливий) обвал цін на земельні ділянки після скасування мораторію на їх продаж. Адже всі ці роки відкладена пропозиція нарощувалася. Як свідчать результати наших досліджень, близько 1 млн власників земельних паїв готові продати свої ділянки, причому 40 % — за ціною до 1 тис. доларів США. Тому потрібно заздалегідь сформувати механізми усунення «зайвої» пропозиції з ринку, щоб ціна на дійсно дорогий товар залишалася стабільно високою, вигідною для селян (порядку 6 тис дол. США) [1, с.28-29].

Крім того, для обслуговування на ринку земель сільгосппризначення вже на першому етапі його започаткування потрібно від 37 до 94 % грошової маси, що нині перебуває в обігу в Україні. Щоб новий товар не «обвалив» національну валюту, потрібне відповідне коригування грошово-кредитної політики.

Певні ризики несе в собі можливий перегляд існуючих розмірів та контурів орендованих угідь, оскільки зміна власника може привести і до перегляду умов їх використання.

Але найголовнішим є ризик втрати селянами власності на сільгоспземлі, які для них є не лише основним засобом виробництва, а й сферою для проживання і зайнятості. Причому у програші можуть залишитися як власники земельних паїв, що гостро потребують коштів для несільськогосподарських потреб, так і селяни, що бажають розширити свої землеволодіння. Останні не зможуть конкурувати з юридичними особами — потенційними покупцями (у разі їх допуску на ринок), фінансові можливості яких завжди вищі.

Проте запровадження обігу несе не тільки ризики, а й нові можливості для власників сільгоспземель. Крім усунення широко рекламованого «обмеження конституційних прав» (встановлене у конституційний спосіб, тобто законом, обмеження не може суперечити конституції – Ю.Л.), воно дозволить започаткувати реальне іпотечне кредитування для сільгосптоваровиробників. Навіть 50-ти відсоткове забезпечення дозволить залучити 300-400 млрд грн довгострокових (!) кредитів для розвитку сільськогосподарського виробництва. Потенційно така ж сума може надійти і у вигляді інвестицій для розвитку

галузі, річний обсяг яких у 2015 р. становив 29,3 млрд грн, а у попередні роки – 18-19 млрд грн [2, с. 33].

Започаткування обігу сільгоспземель дозволить також сформувати оптимальні за розміром земельної власності фермерські господарства, розміри яких оцінюються до 300–500 га.

Але найбільше від цього виграє держава Україна, яка остаточно утвердить свій статус країни з ринковою економікою і сприятливим інвестиційним кліматом.

З урахуванням викладеного в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» обґрунтована українська модель запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення, в основі якої закладений поетапний підхід, у першу чергу, для купівлі земельних ділянок виключно громадянами України, що мають досвід роботи (освіту) у сільському господарстві, проживають за місцем знаходження земельної ділянки і безпосередньо працюють на ній. При цьому одночасно пропонується запровадити систему фінансової підтримки покупців земельних ділянок, а також певні обмеження щодо розмірів землевласності однієї особи, зміни цільового призначення та перепродажу ділянки тощо, характерні для багатьох країн світу [1, с. 30-35; 3, с. 10, 12-13].

Для реалізації зазначеної моделі розроблена дорожня карта запровадження ринкового обігу земель сільгосппризначення в Україні, яка передбачає:

- розроблення (законодавче закріплення консолідованої (прийнятної суспільством) моделі розвитку земельних відносин, що має відповідати загальнонаціональним інтересам та потребам країни;
- створення необхідної інституційної бази, зокрема ухвалення Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» та (або) відповідних змін до Земельного кодексу України;
- створення належної ринкової інфраструктури оцінки, правового, кредитного, страхового, інформаційно-комунікаційного та іншого обслуговування обігу сільгоспземель;
- проведення інвентаризації земель та їх ідентифікації;
- розв'язання проблем державного земельного кадастру, передусім його якісного наповнення, межових та просторових невідповідностей тощо;
- розроблення та запровадження механізму ринкового обігу сільгоспземель.

Загалом запропонована модель передбачає збереження українського села через розвиток сільських територій та селозберігаючих підприємств, підвищення капіталізації підприємств та ліквідності земель, запровадження іпотеки земель та забезпечення їх раціонального використання, розширення середнього класу на селі та підвищення рівня сільської зайнятості.

Перелік використаних джерел

1. Лупенко Ю.О. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: наукова доповідь / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Ю.О. Лупенко, О.В. Ходаківська] – К.: ННЦ «ІАЕ», 2016 – 44 с.

2. Сільське господарство України за 2015 рік: Статистичний збірник/ Державна служба статистики України; відп. за випуск О.М. Прокопенко – К., 2016 – 361 с.
3. Лупенко Ю.О. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: наукова доповідь / Ю.О. Лупенко, О.В.Ходаківська.// Економіка АПК – 2016 – № 12 – С. 5–15.
4. Лупенко Ю.О. Вітчизняний та зарубіжний досвід земельно-іпотечного кредитування/ Ю.О. Лупенко, П.А. Стецюк, А.В. Войтюк – К.: ННЦ «ІАЕ», 2015 – 66 с.

УДК 658.5

Мазій Н.Г.,

кандидат економічних наук, доцент,
Українська академія друкарства, м.Львів

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Входження України в систему міжнародної конкуренції активізує проблему організації управління як одну з найважливіших проблем удосконалення механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Процеси, що відбуваються в національній економіці, в значній мірі впливають на діяльність усіх господарюючих суб'єктів, зокрема, малих підприємств.

Існуюче законодавство України надало економічним суб'єктам господарювання більше прав та свобод. Разом з тим, багато підприємств не змогли ефективно використати наявні у них кошти і налагодити прибуткову для себе діяльність через відсутність якісної конкурентоспроможної продукції та недостатній розвиток стратегічного мислення [1].

В умовах високої конкуренції та глобалізації підприємницького середовища важливо, щоб товари та послуги, що надаються суб'єктами господарювання були конкурентоспроможними, тобто відповідали потребам споживачів і ринковому середовищу загалом.

У науковій літературі пропонується багато дефініцій конкурентоспроможності, що дає нам підстави стверджувати, що конкурентоспроможність товару/послуги — здатність малого підприємства зайняти і утримувати позицію на конкретному ринку при наявності конкурентів з досягненням позитивного рівня рентабельності.

Підтримка високої міжнародної конкурентоспроможності малих підприємств означає, що всі ресурси використовуються настільки продуктивно, що воно стає більш прибутковим, ніж його міжнародні конкуренти. Це одночасно передбачає, що підприємство займає стабільне місце на міжнародному ринку товарів і послуг, а його продукція користується постійним попитом у іноземних споживачів. Але такий стан не є незмінним.

Для того, щоб уникнути занепаду діяльності, власникам підприємств малого бізнесу необхідно приділяти більше уваги політиці господарювання,

своєчасно відслідковувати зміни на міжнародних ринках, проводити відповідні перетворення у системі виробництва та реалізації товарів.

Визначальним чинником міжнародної конкурентоспроможності національних підприємств є наявність умов для формування їх стійких конкурентних переваг у рейтингу світової конкурентоспроможності компаній. Відповідно до нещодавно опублікованого дослідження Всесвітнього економічного форуму, Україна за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 посіла 79-е місце серед 140 країн світу, втративши за рік три позиції (у попередньому рейтингу займала 76-у позицію) [2].

Основні перешкоди забезпеченню конкурентоспроможності підприємництва, в тому числі і малого, характерні для більшості областей України і ми їх розділили на соціальні та економічні, аргументуючи показниками глобального індексу конкурентоспроможності за 2015—2016 роки.

Соціальні:

- зацікавлення «інтелектуального потенціалу» жити і працювати в Україні (127, у 2015 – 114), адже в останні роки зростає число емігрантів-науковців, що пов'язано з відсутністю державного стимулювання зайнятості;

- захист інтелектуальних прав (125, у 2015 – 120) зумовлено порушенням прав інтелектуальної власності, а перше місце у світі за Рейтингом найбільш “піратських” країн, відсутність штрафних санкцій негативно впливає на особистий та бізнесовий імідж суб'єктів господарювання.

Економічні:

- поліпшення розвитку фінансового ринку (130, у 2015 – 121). Ситуація невтішна - на стадії ліквідації перебуває 81 банк, що призводить до дестабілізації фінансових потоків;

- підвищення кредитного рейтингу країни (127, у 2015 – 118), що потребує зменшення державного боргу;

- забезпечення захисту національних інвесторів (136, у 2015 – 134), що досягнеться завдяки гармонізації механізмів забезпечення державного гарантування захисту інвестицій та запровадженням податкових пільг;

- підвищення впливу бізнесу на умови прямого іноземного інвестування (130, у 2015 – 122) шляхом запровадження дійових важелів співпраці держави та приватного сектора в інвестиційній політиці та врахування інтересів суб'єктів господарювання;

- забезпечення якісної інфраструктури (75, у 2015 – 69). Після проведення Євро-2012 знову виникли проблеми якості доріг, сполучення залізничного, морського та авіатранспорту [3].

Основною у механізмі забезпечення конкурентоспроможності підприємств є діагностика наявного стану у сфері діяльності малих підприємств, визначення потенціалу і можливостей реалізації. Діагностика передбачає оцінювання та ідентифікування конкурентоспроможності підприємства з використанням адекватних методів, методик, індикаторів, критеріїв та технологій [4, с. 25]. При цьому виникає необхідність у здійсненні діагностики конкурентоспроможності підприємств виробників та експортерів, що передбачає оцінювання, насамперед, параметрів продукції (споживчих, економічних та маркетингових),

яка є об'єктом операцій купівлі-продажу, а також послуг, що супроводжують торговельні операції.

Діагностика конкурентоспроможності покликана сформувати інформаційну базу про конкурентні переваги та слабкі позиції підприємств виробників і експортерів на ринку. Надалі така інформація формує підґрунтя для визначення цілей та завдань забезпечення конкурентоспроможності, які формують напрями роботи у цій сфері.

Усе наведене вище націлене на досягнення показників, які репрезентують рівень конкурентоспроможності підприємства на відповідному ринку. Для підприємств-експортерів ключовими показниками, за якими оцінюється ефективність їхньої діяльності, є темпи зростання збуту, частка ринку, рівень конкурентоспроможності продукції. Для підприємств-виробників спектр таких показників є значно ширшим, адже вони повинні репрезентувати фінансово-економічний, техніко-технологічний, кадровий стан підприємства [5, с. 323].

Отже, задля забезпечення конкурентоспроможності малих підприємств необхідною є взаємодія багатьох чинників: матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, персоналу відповідної кваліфікації, системи менеджменту та маркетингу з обов'язковим використанням інноваційно-інвестиційних інструментів.

Перелік використаних джерел

1. Крисак А.О. Механізми формування конкурентного потенціалу малого підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/krisak-ao-mehanizmi-formuvannya-konkurentnogo-potentsialu-malogo-pidприємства/>
2. Позняк С.В. Забезпечення конкурентних переваг вітчизняних підприємств на міжнародному ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2015/130.pdf
3. Хоменко О. Топ-10 причин, чому Україна опустилась в глобальному рейтингу конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/economics/top-10-prichin-chomu-ukrayina-opustilas-v-globalnomu-reytingu-konkurentospromozhnosti.html>
4. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полік-ритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. - Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. —344 с.
5. Панасенко Д.А. Механізм забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку озброєння / Д. А. Панасенко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.3. – С. 320—325.

УДК 349.4(477)

Попова С.М.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри загальноправових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

Попова Л.М.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету будівництва та архітектури

АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА РОЗВИТОК ЇЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Здійснення аграрної політики, а також проведення в Україні земельної та аграрної реформ є необхідними і важливими факторами у встановленні економічного порядку в суспільстві, який базується на ринкових засадах. Земельна реформа з початку її запровадження в нашій державі носила яскраво виражений аграрний характер, оскільки практично всі нормативно-правові акти, що опосередковують проведення земельної реформи в Україні, торкаються земель сільськогосподарського призначення. Крім того, у зв'язку з величезним значенням продовольчої проблеми як у нашій країні, так і у всьому світі, земельна реформа має на меті реформування земельних відносин насамперед у сфері сільськогосподарського виробництва, оскільки саме тут земля відіграє роль основного засобу виробництва.

Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюються винятковою значущістю та незамінністю виробленої продукції сільського господарства в життєдіяльності людини і суспільства, потребою відродження селянства як господаря землі, носія високої моралі та національної культури [1].

Державна аграрна політика базується на національних пріоритетах і враховує необхідність інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору. Основні засади державної аграрної політики спрямовані на забезпечення світового розвитку аграрного сектора національної економіки, системності та комплексності під час здійснення заходів з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та місцевого самоврядування.

Основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектора економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій. Основні засади державної аграрної політики поширюються на сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів (аграрний сектор), аграрну науку і освіту, соціальну сферу села, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення [1].

Сучасна аграрна політика України спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- 1) гарантування продовольчої безпеки держави;
- 2) перетворення аграрного сектора на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- 3) збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;
- 4) комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

Основними пріоритетами державної аграрної політики є:

- забезпечення в сільськогосподарському виробництві, за допомогою системи державних організаційно-правових заходів, прибутку на авансовий капітал не нижче середнього рівня економіки держави;
- створення умов для реалізації та захисту прав селян на землю, формування ринкових земельних відносин, охорони земель;
- посилення соціального захисту сільського населення, встановлення заробітної плати та пенсійного забезпечення працівників сільського господарства не нижче середнього рівня в галузях економіки держави;
- створення рівних умов для функціонування організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, які сприяють гармонізації інтересів власників та найманих працівників;
- розроблення і запровадження державних та регіональних програм комплексного розвитку сільськогосподарських територій, удосконалення державної підтримки розвитку підприємництва з метою розв'язання проблеми зайнятості сільського населення;
- державна підтримка розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації та інтеграції;
- запровадження сучасних механізмів і методів формування прозорого ринку сільськогосподарської продукції, продовольства, капіталу, зокрема виробничих ресурсів, та робочої сили;
- державна підтримка суб'єктів аграрного сектора шляхом концентрації державних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, формування сприятливої цінової, фінансово-кредитної, страхової, податкової та бюджетної політики, забезпечення раціональних внутрішньогалузевих і міжгалузевих економічних відносин;
- створення сприятливих умов для реалізації експертного потенціалу аграрного сектора економіки;
- державна підтримка підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів, виконання наукових досліджень для аграрного сектора;
- створення умов для закріплення в сільській місцевості кваліфікованих спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування;

– удосконалення системи державного управління, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі [2, с. 213 – 214].

Шляхом реалізації основних пріоритетів державної аграрної політики є розвиток земельних відносин, що передбачає:

– повну персоналізацію власників та користувачів земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

– вдосконалення державної системи реєстрації прав власності на земельні ділянки;

– формування інфраструктури ринку землі та створення системи земельного іпотечного користування;

– удосконалення методики оцінки земель;

– включення проектів організації територій новостворених землеволондін і землекористування до бізнес-планів відповідних сільськогосподарських підприємств;

– запровадження ефективної системи охорони родючості ґрунтів та системи моніторингу ґрунтів, проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Також шляхом реалізації основних пріоритетів державної аграрної політики є формування сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектора, основними напрямками якого є підвищення рівня менеджменту в організації господарської діяльності суб'єктів аграрного сектора, вдосконалення державної програми підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, посилення державної підтримки створення та функціонування системи сільськогосподарського виробництва та ринку консультативних послуг.

Основними завданнями дорадчої діяльності є:

1) підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільського населення в умовах ринкової економіки;

2) надання суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, дорадчих послуг з питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо;

3) надання дорадчих послуг органам виконавчої влади та місцевого самоврядування з питань підготовки та реалізації планів соціально-економічного розвитку, формування громадського суспільства;

4) поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки;

5) сприяння розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, у тому числі сільського зеленого туризму, зайнятості сільського населення тощо;

6) робота з сільською молоддю, ініціювання та реалізація молодіжних потреб [2, с. 215 – 216].

Дорадча діяльність може проводитись як за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, так і за рахунок коштів суб'єктів господарювання. Також

фінансування дорадчої діяльності може здійснюватися за рахунок грантів, міжнародної технічної допомоги, коштів міжнародних програм та проектів, благодійних внесків фізичних та юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законом. Право на отримання дорадчих послуг мають фізичні та юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність у сільській місцевості, сільське населення, а також органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади.

Перелік використаних джерел

1. Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року. Схвалено розпор. КМУ № 806-р від 17.10.13 року // Урядовий кур'єр. – 2013. – 21 листопада.
2. Швець В.Д. Земельні відносини в Україні. / В.Д. Швець, С.М. Попова, В.Д. Понікаров, А.І. Шкурупій А.І. – Навчальний посібник. – Харків: Золота миля, 2014. – 332 с.

УДК 338.1

Чобаль Л.Ю.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу

Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Сімах К.Ю.,

старший викладач кафедри товарознавства та комерційної діяльності
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В умовах кризових процесів, що притаманні економіці України, одним із найважливіших пріоритетів державної політики є активізація підприємницького сектора через ключові фактори їх успіху і на тлі глобалізаційних процесів. Ефективність бізнесу є основою структурних змін, модернізації розвитку національної економіки на основі інноваційних механізмів та конкурентоспроможності нашої держави на міжнародній арені.

Розвиток бізнесу в Україні залежить від низки детермінантів, послідовне вивчення яких дає можливість сформуванню ефективної політики зі створення сприятливого бізнес-середовища та інвестиційного клімату.

У Аналітичному огляді «Дорожня карта розвитку підприємництва в Україні» [1] визначено, що основними проблемами розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) є:

- нерівноправність відносин суб'єктів МСП та органів публічної влади;
- поширеність корупції в органах публічної влади;
- надмірна зарегульованість господарської діяльності;

- обмеженість та непрозорість доступу до державних і комунальних ресурсів;
- неефективність механізмів захисту прав і законних інтересів суб'єктів МСП.

Для подолання таких проблем слід створити оптимальні законодавчі та організаційні передумови щодо започаткування і здійснення підприємницької діяльності, зростання та розвитку МСП, а саме: запровадити прості, зручні і зрозумілі реєстраційні та дозвільні процедури, а також процедури ліцензування, що забезпечать сприятливі умови для започаткування підприємницької діяльності та її детінізації [1, с. 5-9].

Федерація роботодавців України стверджує, що дрібні і середні підприємці не готові збільшувати масштаби бізнесу через політичну кризу та економічні причини [3]. Крім того, експерти організації стверджують, що більшість бізнесменів, щоб утримувати бізнес, щорічно платять майже 30 000 грн за дозвільні документи, а у вигляді податків до місцевих бюджетів йде 23,7% прибутку. Половина з опитаних 2 000 підприємців побоюється розвивати бізнес через політичну нестабільність, третина – через військові дії на сході, інфляцію і рівень податків. Цікаво, що особливого поліпшення умов ведення бізнесу підприємці не очікують. Згідно з дослідженням, тільки 35% опитаних сподіваються, що протягом найближчих двох років умови ведення бізнесу поліпшаться і підприємства зможуть розвиватися [3].

У рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу», схвалених Постановою Верховної Ради України від 13 квітня 2016 року № 1090-VIII, зазначено, що сьогодні цілком очевидно, що протекціонізм олігархічних інтересів, який призвів до необхідності політики затягування пасків, жорстка фіскальна консолідація, а також надміру обмежувальна кредитно-грошова політика Національного банку України та неефективна економічна політика уряду не тільки не виправдали себе, а й зумовили глибоку економічну та суспільну кризу. Усе це не лише зменшило "фінансову глибину" економіки і зробило Україну невиправдано залежною від міжнародної фінансової допомоги, а й законсервувало економічну модель, за якою Україна експортує переважно сировину та низькотехнологічну продукцію з низькою доданою вартістю, талановитих спеціалістів та зароблені тут прибутки.

Констатовано, що єдиною альтернативою економічному знищенню країни є чітка та сфокусована на пріоритетах державна політика розвитку малого та середнього бізнесу, визнання підприємництва однією з основних рушійних сил інновацій, зайнятості і ефективної, у тому числі соціальної, інтеграції до Європи [4].

Озвучення таких гострих проблем на рівні держави дійсно свідчить про глибоко деструктивні процеси в економіці та несприятливість бізнес-середовища в Україні.

За результатами цих слухань запропоновано низку актуальних та системних механізмів активізації підприємницької діяльності, однак, як свідчать реалії економічного життя, поки що вони не спрацьовують.

Однак, незважаючи на наявність низки проблем, більшість економічних експертів серед позитивних рушійних сил розвитку бізнесу розглядають вступ у дію з початку 2016 року економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Послідовна імплементація положень Угоди та передбачена цим документом уніфікація економіко-правового простору України з нормами Світової організації торгівлі (СОТ) мають суттєво спростити налагодження ділових контактів як у торговельній, так і в інвестиційній сфері, надати можливість ефективного захисту інтересів українських експортерів на зовнішніх ринках відповідно до міжнародного правового інструментарію і водночас суттєво обмежити міжнародними нормами можливості захисту внутрішнього ринку України.

До Угоди закладено чимало важливих положень, які Україна може і повинна використати, зокрема, статтею 379 Угоди передбачено співробітництво сторін для впровадження стратегій розвитку малих і середніх підприємств (МСП) на принципах Європейської хартії малих підприємств, удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності МСП, впровадження досвіду інноваційного підприємництва, кластерного розвитку [2].

Можна зробити висновки про те, що накопичені проблеми розвитку бізнесу в Україні певною мірою можуть вирішитися за рахунок Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Крім того, зважаючи на «ціну» цієї угоди для народу та економіки, її потенціал має бути використано на 100%.

Крім того, важливими напрямками державної політики, на нашу думку, мають стати: активізація інноваційного потенціалу підприємств України, розробка життєздатного державного механізму розвитку бізнесу у сільській місцевості, механізму державно-приватного партнерства; стимулювання розвитку експорту наукомісткої продукції. Вирішення таких актуальних проблем розвитку бізнесу забезпечить конкурентоспроможність останніх на теренах світового глобалізаційного простору.

Перелік використаних джерел

1. Дорожня карта розвитку підприємництва в Україні: 2015 – 2016 роки. – К.: Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2014. – 20 с.
2. Жаліло Я. Євроасоціація і нові можливості для розвитку малого бізнесу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/evroasociaciya-i-novi-mozhливosti-dlya-rozvitku-malogo-biznesu-v-ukrayini-.html>
3. Інфографіка: Що заважає розвитку малого бізнесу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fru.org.ua/ua/events/business-events/infografika-shcho-zavazhaie-rozvytku-maloho-biznesu-v-ukraini>
4. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» – Відомості Верховної Ради (ВВР), – 2016, – № 22. – С.454.

Шоломій А.В.,
студентка Чернігівського
національного технологічного університету

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Багато хто з політичних діячів та науковців називає Україну потужною аграрною країною. Звісно, для цього є причини – продукція агропромислового сектора повністю відповідає потребам продовольчої безпеки нашої країни, окрім цього, значна її частка йде на експорт, що сприяє наповненню державного бюджету (за останніми даними продукція сільського господарства дає ¼ ВВП України). Однак, зважаючи на нинішній стан розвитку підприємств сільського господарства, навряд чи можна назвати аграрний сектор України насправді потужним. Пояснення цьому — слабка інфраструктура галузі, відсутність сприятливого законодавства агросфери, зношена та застаріла матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств тощо.

Найболючішим питанням залишається фінансова підтримка аграріїв. За даними Світового Економічного Форуму серед найбільш впливових факторів, які стають на заваді розвитку сільського господарства, можна виділити нестачу фінансування агросектора (15,3%), корупцію (14,0%) та податкові правила (13,6%). Серед інших чинників можна також виокремити глибоку політичну та економічну кризу, воєнні дії, нестабільну, непрогнозовану та непрозору державну політику, незахищеність прав кредиторів та землевласників, неефективність реформ, пов'язаних із оподаткуванням і використанням землі тощо [1].

Розглядаючи питання фінансування сільського господарства, можна виокремити 3 основних джерела надходження грошових коштів для розвитку цієї галузі:

- державне фінансування (здійснюється шляхом надання коштів на реалізацію програм і заходів розвитку галузі, введення пільгового оподаткування аграріїв, часткового компенсування відсотків за кредити, списання безнадійної заборгованості перед бюджетом тощо[2]);

- кредити комерційних банків (на поповнення обігових коштів, на оновлення матеріально-технічної бази, на впровадження інвестиційних проектів тощо);

- інвестиції в агросферу;

- внутрішнє самофінансування (нерозподілений прибуток, амортизація).

Тепер розглянемо реальне становище фінансування аграріїв в Україні. Наразі основна частка коштів на розвиток сільського господарства припадає на власні кошти аграріїв. Беручи до уваги те, що за останній рік вартість продукції рослинництва та тваринництва скоротилася (рис. 1) [3], маємо зменшення нерозподіленого прибутку агрофірм, і, як наслідок, скорочення фінансування на розвиток сільського господарства.

Рис.1. Динаміка вартості с/г продукції за 2012-2016 рр.

Наступним після внутрішнього самофінансування джерелом фінансових ресурсів є кредити комерційних банків (25-26%). Однак такі кредити є занадто дорогим задоволенням для вітчизняних аграріїв (в першу чергу, для малих та середніх агрофірм). Це пов'язане з дуже високими відсотковими ставками, майже повною відсутністю довгострокових кредитів, які є необхідними для агрофірм, відсутністю застави у агрогосподарств (переважно через її зношеність) тощо. Цей вид фінансування можуть собі дозволити лише великі агрофірми з орієнтацією на експорт, але й для них умови цих банків є не вигідними.

Щодо інвестицій в сільськогосподарську сферу, то тут також наявні проблеми. Так, наприклад, останні 5 років ми маємо тенденцію до скорочення прямих іноземних інвестицій (рис. 2) [4]. Це пов'язане з економічними та політичними проблемами в Україні, нестабільністю державної політики та відсутністю адекватної системи страхового відшкодування на випадок настання несприятливих погодних умов чи інших чинників.

Рис.2. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в сільське господарство за 2012-2016 рр.

І, нарешті, важливим є питання саме державного фінансування діяльності сільських господарств. Видатки зведеного бюджету держави на агросектор останні 5 років показують явну тенденцію до зменшення, хоча і з незначними коливаннями (рис. 3) [5]. Це також можна пояснити глибокою економічною кризою в країні і нестачею коштів у держави для підтримки своїх галузей. Окрім

того, держава не робить винятку для агросфери в плані надання пільгових умов для оподаткування, тим самим ще більше обтяжуючи вітчизняного аграрія.

Рис. 3. Видатки зведеного бюджету держави на АПК у 2012–2016 рр.

Проте, якщо поглянути з іншого боку, то держава, навпаки, мусила би сприяти розвитку своєї основної бюджетоутворюючої галузі, дещо скоротивши видатки інших сфер. В подальшому це забезпечить зростання доходів бюджету, особливо зважаючи на той факт, що продукція агропромислового сектора України є переважно експортоорієнтованою.

Таким чином, в даний час агропромисловий комплекс України, хоча і показує непогані результати збору врожаю та займає лідируючі позиції в експорті деяких культур, проте, зважаючи на виведення значної частини іноземних інвестицій, зменшення видатків держави на розвиток і відновлення агрокомплексу та скорочення виробленої продукції (порівняно з попередніми роками), агросфера може дуже постраждати в найближчі роки. А це матиме дуже погані наслідки для країни загалом, адже вона ризикує втратити четверту частину свого бюджетонаповнення.

Перелік використаних джерел

1. Дані Світового Економічного Форуму – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/>
2. Зінченко Т.В. Державна фінансова підтримка сільського господарства в Україні – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://intkonf.org/zinchenko-t-v-derzhavna-finansova-pidtrimka-silskogo-gospodarstva-v-ukrayini/>
3. Дані про вартість реалізованої продукції рослинництва та тваринництва – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_rsp_bl.htm
4. Дані щодо обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm
5. Дані щодо обсягу видатків на АПК – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>

Наукове видання

**СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ,
СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ КРАЇНИ
ТА ЇЇ РЕГІОНІВ**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

У двох частинах

Частина 1

*За достовірність фактів, власних імен, цитат, цифр
та інших відомостей несуть автори публікацій*

Редактор випуску:

Лендєл Михайло Андрійович

Відповідальні за випуск:

Газуда Леся Михайлівна,

Індус Катерина Петрівна

Обкладинка:

Медведєв Максим

Коректура:

Алексєєва Тетяна Миколаївна,

Іванова Марія Іванівна

Технічний редактор, верстка:

Бродич Андріана Іванівна,

Крижанівська Ярослава Ярославівна

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman

Ум.друк.арк. 10,23. Обл.вид.арк. 10,47

Зам. №22. Наклад 300 прим.

Оригінал-макет виготовлено
у редакційно-видавничому відділі ДВНЗ «УжНУ»

88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89

E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua

Видавництво УжНУ «Говерла».

88000, м.Ужгород, вул.Капітульна, 18.

E-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*